

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ
У ТЕСТОВИХ ЗАВДАННЯХ**

Навчальний посібник

Колектив авторів

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
Заслуженого юриста України
Наливайко Л. Р.

Видання друге, перероблене і доповнене

Дніпро
2019

УДК 340.132

Т 338

Схвалено Науково-методичною радою
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, протокол №7 від 26.03.2019

Рецензенти:

- Костицький В.В.** – професор кафедри теорії права та держави юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії правових наук України, Заслужений юрист України;
- Соколенко О.Л.** – декан юридичного факультету Дніпропетровського національного університету ім. Олеса Гончара, доктор юридичних наук, професор

Укладачі:

- Наливайко Л.Р.** – проректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України;
- Голобутовський Р.З.** – доцент кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
- Наливайко О.І.** – науковий співробітник секретаріату вченої ради Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
- Малихіна А.І.** – викладач кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;
- Обушко В.В.** – старший викладач кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;
- Чепік-Трегубенко О.С.** – доцент кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Т 338 Теорія та практика правозастосування у тестових завданнях: навч. посібник / кол. авт.; за заг. ред. д.ю.н., проф. Л. Р. Наливайко. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро: Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 252 с.

ISBN 978-617-7665-78-5

Навчальний посібник розрахований на студентів, слухачів і курсантів різних навчальних закладів, викладачів, науковців, державних службовців, політиків, усіх, хто цікавиться актуальними проблемами державно-правового розвитку та шляхами їх вирішення.

© Укладачі, 2019
© ДДУВС, 2019

З М І С Т

ВСТУП	4
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН	6
ПЕРЕЛІК ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ	7
ТЕМА 1. ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ – ОСОБЛИВА ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА	14
ТЕМА 2. ПРАВОЗАСТОВНИЙ АКТ ЯК АКТ ІНДИВІДУЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН	52
ТЕМА 3. НОРМОТВОРЧІСТЬ	74
ТЕМА 4. ДІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТА В ЧАСІ, ПРОСТОРИ, ЗА КОЛОМ ОСІБ.....	97
ТЕМА 5. ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА.....	128
ТЕМА 6. ЮРИДИЧНІ ФІКЦІЇ ТА ПРЕЗУМПЦІЇ ЯК ПРИЙОМ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН.....	157
ТЕМА 7. ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА.....	181
ТЕМА 8. КОЛІЗІЇ ТА ПРОГАЛИНИ НОРМ ПРАВА.....	216
ВІДПОВІДІ ДО ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ.....	250

ВСТУП

Становлення і розвиток демократичної, соціальної, правової держави і громадянського суспільства в Україні, входження її до міжнародного економічного і правового простору неможливе без удосконалення правозастосовної діяльності відповідних органів публічної влади, які мають бути тими ефективними правовими інституціями, діяльність яких спрямована на вирішення соціально-правових завдань.

Підвищення рівня функціонування правової системи залежить як від удосконалення механізму правового регулювання, так і механізму правозастосовної діяльності, що сприятиме подальшому пошуку шляхів щодо поліпшення механізму захисту прав людини і громадянина, точності переводу нормативних положень в русло конкретних суб'єктивних прав і юридичних обов'язків. Тому, розгляд та вивчення теоретико-правових засад правозастосування є актуальним.

Навчальна дисципліна «Теорія та практика правозастосування» викладається слухачам магістратури юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ протягом семестру, що є запорукою глибокого та систематизованого вивчення цієї галузі знань.

Навчальний посібник «Теорія та практика правозастосування у тестових завданнях» підготовлено відповідно до тематичного плану та програми навчальної дисципліни, які відповідають встановленим освітнім вимогам, що необхідні при підготовці фахівців за спеціальністю «Право». Цей курс є базовим в системі інших навчальних юридичних дисциплін.

Метою вивчення дисципліни є надання студентам систематизованого матеріалу в сфері застосування норм права, зокрема, щодо поняття та вимог до застосування норм права; юридичної та фактичної кваліфікації справи у процесі застосування норм права; дії норми права у часі, просторі та за колом осіб; поняття і способів тлумачення норм права; юридичних презумпцій та фікцій; подолання колізій між нормами права; поняття прогалин у

законодавстві і шляхи їх подолання тощо.

Навчальний посібник містить детальний опис змісту кожної теми навчальної дисципліни; ключові поняття та тестові завдання до тем навчальної дисципліни; перелік як основної літератури, так і спеціалізованої та нормативно-правових актів із внесеними змінами та доповненнями до кожної теми.

У посібнику містяться тестові завдання, які розміщені у восьми темах відповідно до програми курсу. Всі тестові завдання подано з варіантами відповідей, де правильною є лише одна. Тестові завдання можуть бути використані для перевірки знань здобувачів вищої освіти при поточному контролі, а також як один із варіантів екзаменаційних завдань з курсу «Теорія та практика правозастосування». Посібник рекомендовано використовувати під час підготовки до семінарських занять та для самостійного вивчення дисципліни «Теорія та практика правозастосування».

Навчальний посібник «Теорія та практика правозастосування в тестових завданнях» підготовлено на основі Конституції України, законів та підзаконних нормативно-правових актів України, навчальних посібників, підручників, енциклопедичних видань, іншої довідкової літератури. Навчальне видання розраховане на здобувачів вищої освіти різних навчальних закладів, викладачів, науковців, державних службовців, політиків, усіх, хто цікавиться актуальними проблемами правозастосування та шляхами їх вирішення.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва теми	Всього	Кількість годин, відведених на:			
			Лекції	Семінари	Практичні заняття	Самостійну та індивідуальну роботу
	Всього	150	20	14	16	100
1.	Правозастосування – особлива форма реалізації права	6	2	2	2	10
2.	Правозастосовний акт як акт індивідуального регулювання суспільних відносин	6	4	2		12
3.	Нормотворчість	6	2	2	2	18
4.	Дія нормативно-правового акта в часі, просторі, за колом осіб	6	2	2	2	10
5.	Юридична техніка	6	4		2	10
6.	Юридичні фікції та презумпції як прийом юридичної техніки у правовому регулюванні суспільних відносин	8	2	2	4	16
7.	Тлумачення норм права	8	2	2	4	14
8.	Колізії та прогалини норм права	4	2	2		10
	Форма підсумкового контролю		Екзамен			

ПЕРЕЛІК ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ

- Актуальні проблеми теорії держави та права: навч. посіб. / Є. В. Білозьоров, Є. О. Гіда, А. М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є. О. Гіди. Київ: О. С. Ліпкан, 2010. 260 с.
- Актуальные проблемы теории государства и права: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. зав. / [М. М. Рассолов и др.]; под ред. А. И. Бастрыкина. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2014. 471 с.
- Алексеев С. С. Теория государств и права: учеб. Москва: Норма, 2005. 496 с.
- Андрусyak Т. Г. Теорія держави і права. Львів: Право для України, 1997. 198 с.
- Андрусyak Т. Г., Шульженко Ф. П. Історія політичних і правових вчень. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 304 с.
- Антошкіна В. К., Мурзіна О. А. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України: проблеми теорії та практики: навч. посіб. Донецьк: Юго-Восток, 2009. 252 с.
- Апт Л. Ф. Теория государства и права: учеб. / под ред. В. Н. Корнева. Москва: Российская академия правосудия, 2013. 558 с.
- Артеменко В. Проектування нормативно-правових актів: навч. посіб. Київ: Фонд «Європа ХХІ», 2007. 256 с.
- Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія: навч. посіб. Київ: Стилос, 2004. 277 с.
- Бабін Б. В., Ковбан А. В. Права людини та громадянське суспільство: навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2014. 258 с.
- Бабкіна О. В., Волинка К. Г. Теорія держави та права у схемах і визначеннях: навч. посіб. Київ: МАУП, 2004. 144 с.
- Багатомовний юридичний словник-довідник / І. О. Голубовська та ін.; відп. ред. І. О. Голубовська. І. Ю. Штиченко. Київ: Київський ун-т, 2012. 543 с.
- Бадальянц Ю. С., Ягофаров Д. А. Права человека: учеб. пособ. Москва; Рязань: Поверенный, 2006. 519 с.
- Беляева О. М. Теория государства и права в схемах: учеб. пособ. Москва: Эксмо, 2009. 96 с.
- Братановский С. Н., Джамбалаев Я. Р., Епифанов А. Е. Теория государства и права: курс лекций. Москва: Юнити, 2013. 214 с.
- Бухтерева М. А. Форма государства: учеб. пособ. Тюмень: Организ.-науч. и ред.-издат. отдел Тюмен. юрид. ин-та, 2010. 137 с.
- Васильєв А. С., Борщевський І. В., Іванов В. В., Канзафарова І. С., Притченко Р. С., Труба В. І. Теорія права і держави: підруч. Харків: Одиссей, 2007. 447 с.
- Ведерніков Ю. А., Папірна А. В. Теорія держави та права: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 333 с.

- Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах / редкол.: В. Д. Гончаренко (гол.) та ін. Харків: Право, 2016. Том 1: Історія держави і права України. 848 с.
- Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах / редкол.: С. І. Максимов (гол.) та ін. Харків: Право, 2017. Том 2: Філософія права. 1128 с.
- Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах / редкол.: О. В. Петришин (гол.) та ін. Харків: Право, 2017. Том 3: Загальна теорія права. 952 с.
- Великий енциклопедичний юридичний словник. А-Я / за ред. Ю. С. Шемшученка. 2-е вид., переробл. і допов. Київ: Юридична думка, 2012. 1017 с.
- Венгеров А. Б. Теория государства и права: учеб. 10-е изд., стер. Москва: Омега-Л, 2014. 607 с.
- Власов В. И., Власова Г. Б., Денисенко С. В. Теория государства и права: учеб. пособ. 3-е изд., перераб. и доп. Ростов-на-Дону: Феникс, 2014. 332 с.
- Волинка К. Г. Теорія держави і права: навч. посіб. 2-ге вид. Київ: МАУП, 2006. 240 с.
- Воронин М. В. Основания и проявления системности права: моногр. Москва: Юрлитинформ, 2016. 196 с.
- Гаврилова Ю. А. Толкование и конкретизация права: учеб. пособ. Волгоград: ФГАОУ ВПО «Волгоградский гос. ун-т», 2015. 46 с.
- Ганич О. А. Правотворчість в державному управлінні: навч. посіб. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2014. 414 с.
- Головатий М. Ф. Демократія: історія, теорія, практика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Персонал, 2011. 227 с.
- Головка О. М. Теорія держави та права: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2010. 277 с.
- Гриценко М. В., Летушева Н. И. Теория государства и права: учеб. 7-е изд., перераб. Москва: Академия, 2013. 220 с.
- Гуков А. С. Теория государства и права в схемах и определениях: учеб. пособ. Москва: Финансовый ун-т, 2013. 110 с.
- Гуреев В. И. Юридическая норма: теория и практика: учеб. пособ. Москва: РЭУ им. Плеханова Г. В., 2013. 47 с.
- Гусарев С. Д. Теорія права і держави: навч. посіб. Київ: Правова єдність, 2008. 270 с.
- Гусарева С. Д., Тихомирова О. Д. Теорія держави та права: навч. посіб. Київ: НАВС; Освіта України, 2017. 320 с.
- Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії: моногр. / І. О. Кресіна, О. В. Скрипнюк, А. А. Коваленко, Є. В. Перегуда, О. М. Стойко та ін.; за ред. І. О. Кресіної. Київ: Логос, 2007. 314 с.
- Дроботушенко Е. В. Основы социального государства и социального

- права: учеб. пособ. Чита: ЗабГУ, 2013. 276 с.
- Дудченко О. С. Теорія держави і права: навч.-метод. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 99 с.
 - Ершов В. В., Марченко М. Н. Современное правопонимание: курс лекций. Москва: НОРМА, 2016. 367 с.
 - Загальна теорія держави та права: навч. посіб. / Р. А. Калюжний, С. М. Тимченко, Н. М. Пархоменко, С. М. Легуша. Київ: Паливода А. В., 2007. 296 с.
 - Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави та права. Академічний курс: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
 - Законність: теоретико-правові проблеми дослідження та впровадження: моногр. / ред.: О. В. Зайчук, С. В. Бобровник. Київ: ЮСТІНІАН, 2004. 211 с.
 - Зыков С. В. Актуальные проблемы правовой теории государства: учеб. пособ. Москва: ЮНИТИ, 2013. 181 с.
 - Камінська Н. В. Словник міжнародно-правових термінів. Київ: КУТЕП, 2013. 150 с.
 - Кармаліта М. В., Старостюк А. В. Теорія держави: навч. посіб. Ірпінь: [б. в.], 2013. 152 с.
 - Карпунов В. М. Теорія держави та права: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2-е вид. Луганськ: РВВ ЛАВС, 2005. 208 с.
 - Каткова Т. Г. Теорія держави і права: навч. посіб. у визнач. і табл. Харків: Право, 2014. 94 с.
 - Кашанина Т. В. Юридическая техника: учеб. Москва: Эксмо, 2007. 512 с.
 - Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права: підруч. Київ: Кондор, 2006. 477 с.
 - Коталейчук С. П. Теорія держави та права: навч. посіб. для підготов. до держ. іспитів. Київ: КНТ, 2009. 320 с.
 - Котюк В. О. Загальна теорія держави та права: навч. посіб. Київ: Атіка, 2005. 592 с.
 - Кузнецов И. А. Теория государства и права: учеб. 4-е изд., доп. и перераб. Волгоград: Волгоградского фил. ФГОБУ ВПО РАНХиГС, 2013. 319 с.
 - Кузьмін С. А., Карпенко Д. М. Теорія держави та права в питаннях і відповідях: посіб. Київ: Паливода А. В., 2010. 128 с.
 - Кулапов В. Л. Теория государства и права: учеб. Москва: КноРус, 2014. 380 с.
 - Лазарев В. В., Липень С. В. Теория государства и права: учеб. Москва: Спарк, 2004. 528 с.
 - Лазарева В. В. Общая теория права и государства: учеб. Москва: Юристь, 2005. 520 с.
 - Лациба М. В. Місцева демократія в Україні: нові стандарти. Київ: Агентство «Україна», 2013. 232 с.

- Левченко К. Б. Людина. Свобода. Демократія. Київ: Юрисконсульт, 2006. 621 с.
- Лемак В. В. Загальна теорія держави та права: навч. посіб. Ужгород: Медіум, 2003. 251 с.
- Леоненко Н. Т. Законодательная техника: науч. пособ. Новосибирск: РАНХиГС, 2015. 275 с.
- Лившиц Р. З. Теория права: учеб. 2-е изд. Москва: БЕК, 2001. 224 с.
- Лушников А. М. Теория государства и права: базовый курс: учеб. пособ. Москва: Юрлитинформ, 2013. 270 с.
- Макушев П. В., Хрідочкін А. В. Теорія правозастосування: навч. посіб. Дніпро: Гельветика, 2018. 360 с.
- Малахов В. П. Общая теория права и государства. К проблеме правопонимания: учеб. пособ. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2013. 143 с.
- Малько А. В. Теория государства и права в вопросах и ответах: учеб.-метод. пособ. 5-е изд. Москва: Дело, 2014. 350 с.
- Манько Д. Г. Юридична техніка й технології: курс лекцій. Херсон: Грінь Д. С., 2014. 191 с.
- Марченко М. Н. Теория государства и права: учеб. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Проспект; Изд-во Московского ун-та, 2016. 636 с.
- Марченко М. Н., Дерябина Е. М. Теория государства и права: схемы с комментариями: учеб. пособ. Москва: Проспект, 2014. 198 с.
- Марчук В. М., Корольков О. В. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. 415 с.
- Матузов Н. И., Малько А. В. Теория государства и права: учеб. 4-е изд., испр. и доп. Москва: Дело, 2016. 525 с.
- Мелехин В. А. Теория государства и права: учеб. Москва: Маркет ДС, 2007. 640 с.
- Морозова Л. А. Теория государства и права: учеб. 5-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма, 2013. 663 с.
- Мухаев Р. Т. Теория государства и права: учеб. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Юрайт, 2014. 584 с.
- Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: моногр. Харків: Право, 2009. 600 с.
- Наливайко Л. Р., Беляєва М. В. Політична функція Української держави: теоретико-правові та конституційно-правові засади: моногр. Київ: Хай-Тек Прес, 2013. 316 с.
- Наливайко Л. Р., Грицай І. О. Неурядові правозахисні організації України: навч. посіб. (2-ге вид., перероб. та допов.). Київ: Хай-Тек Прес, 2016. 245 с.
- Нерсесянц В. С. Загальна теорія права і держави: підруч. для юрид. вуз. і фак. Москва: НОРМА ИНФРА, 2010. 552 с.
- Новик М. К., Новик В. А. Теорія держави та права: практикум. Житомир: Полісся, 2004. 213 с.

- Новітнє вчення про тлумачення правових актів: навч. посіб. / В. Г. Ротань та ін.; відп. ред. В. Г. Ротань. Харків: Право, 2013. 751 с.
- Осауленко О. І. Загальна теорія держави та права: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ: Істина, 2007. 336 с.
- Основы права: учеб. пособ. / [В. В. Блажеев и др.]; под ред. В. В. Блажеева. Москва: Проспект, 2013. 384 с.
- Пендюра М. М. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: О. С. Ліпкан, 2013. 302 с.
- Перевалов В. Д. Теория государства и права: учеб. 3-е изд., испр. и доп. Москва: Юрайт, 2013. 428 с.
- Письменицький А. А., Слинко Д. В., Спаський А. С. Теорія держави та права: навч. посіб. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. 242 с.
- Плавич В. П. Проблеми сучасного праворозуміння: навч. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. 215 с.
- Погребной И. М. Теория права: учеб. пособ. 3-е изд., испр. и доп. Харків: Основа, 2003. 128 с.
- Поляков А. В. Общая теория права: проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода: учеб. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Проспект, 2016. 832 с.
- Правова доктрина України: у 5-ти т. / редкол.: В. Я. Тацій [та ін.]. Харків: Право, 2013. Том 1: Загальнотеоретична та історична юриспруденція / [О. В. Петришин та ін.]; за заг. ред. О. В. Петришина. 2013. 975 с.
- Правові системи сучасності: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2012. 490 с.
- Протасов В. Н. Теория государства и права: учеб. Москва: Юрайт, 2014. 494 с.
- Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. 5-те вид., зі змін. Київ: Атіка, 2001. 192 с.
- Радько Т. Н., Лазарев В. В., Морозова Л. А. Теория государства и права: учеб. Москва: Проспект, 2014. 562 с.
- Рассказов Л. П. Теория государства и права: учеб. 6-е изд. Москва: РИОР, 2014. 473 с.
- Ришелюк А. М. Законотворчість в Україні: навч. посіб. Київ: Ін-т законодавства, 2013. 383 с.
- Романенкова Е. Н. Теория государства и права: конспект лекций: учеб. пособ. Москва: Проспект, 2014. 94 с.
- Рудик П. А. Основи теорії держави: навч. посіб. Київ: Алерта, 2013. 206 с.
- Самоленский М. Б. Теория государства и права: учеб. Москва: ИНФРА-М, 2013. 270 с.
- Сидоренко М. Й. Теорія держави і права (курс лекцій): навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Ун-т «Україна», 2013. 197 с.
- Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підруч. 4-те вид., допов. і переробл.

- Київ: Правова єдність; Алерта, 2014. 524 с.
- Скірський І. В. Теорія держави та права: навч. посіб. Вінниця: [б. в.], 2006. 292 с.
 - Словник юридичних термінів і понять: навч. посіб. / [В. Г. Гончаренко та ін.]; за ред. В. Г. Гончаренка та З. В. Ромовської. Київ: Юстініан, 2013. 597 с.
 - Старостюк А. В. Застосування норм права: навч. посіб. Ірпінь: [б. в.], 2007. 137 с.
 - Субботін В. М., Філонов О. В. та ін. Теорія держави та права: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 327 с.
 - Сухонос В. В. Теорія держави і права: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2005. 536 с.
 - Теория государства и права: курс лекций / С. Н. Братановский, Я. Р. Джамбалаев, А. Е. Епифанов. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2013. 214 с.
 - Теория государства и права: учеб. / [В. К. Бабаев и др.]; под ред. В. К. Бабаева. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Юрайт, 2013. 715 с.
 - Теория государства и права: учеб. для вуз. / под ред. В. М. Корельского, В. Д. Перевалова. 2-е изд. Москва: ИНФРА М-НОРМА, 2002. 616 с.
 - Теорія держави і права в тестових завданнях: навч. посіб. / Л. Р. Наливайко, Р. З. Голобутовський, О. І. Наливайко, О. С. Чепік-Трегубенко, Є. В. Касяненко, А. Ф. Орешкова, Е. В. Звягіна; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Дніпро: Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 716 с.
 - Теорія держави і права: навч. посіб. / [С. К. Бостан та ін.]. Київ: Академія, 2013. 346 с.
 - Теорія держави і права: навч. посіб. для підготов. до держ. іспитів / О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський, Г. О. Христова; за заг. ред. О. В. Петришина. 5-те вид., допов. і змін. Харків: Право, 2016. 198 с.
 - Теорія держави і права: практикум / О. М. Гришко, В. І. Риндюк, Ю. М. Рижук; за заг. ред. Ф. П. Шульженка. Київ: КНЕУ, 2013. 308 с.
 - Теорія та практика правозастосування у тестових завданнях: навч. посіб. / Л. Р. Наливайко, Р. З. Голобутовський, Е. В. Звягіна, І. С. Кузьміна, О. І. Наливайко, О. С. Чепік-Трегубенко; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ: Хай-Тек Прес, 2017. 316 с.
 - Тлумачний термінологічний словник з конституційного права (Explanatory Terminological Dictionary on Constitutional law) / кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ: Хай-Тек Прес, 2016. 628 с.
 - Токарська А. С. Комунікативна стратегія законотворчої і законодавчої діяльності: навч. посіб. Львів: ЛДУВС, 2016. 243 с.
 - Третьякова Е.-Д. С. Правотворчество и экспертиза нормативных правовых актов: учеб. пособ. Новосибирск: Новосибирский гос. технический ун-т, 2013. 59 с.
 - Хахуліна К. С., Малига В. А., Стаднік І. В. Теорія держави та права в

- схемах та визначеннях: навч. посіб. Донецьк: Донбас, 2011. 340 с.
- Хрестоматия по теории государства и права / под общ. ред. И. И. Лизиковой. 2-е изд. Москва: Проспект, 2009. 720 с.
 - Хропанюк В. Н. Теория государства и права: учеб. 3-е изд. Москва: ОМЕГА-Л, 2008. 336 с.
 - Черданцев А. Ф. Теория государства и права: учеб. для вуз. Москва: Юристъ, 2003. 393 с.
 - Чухвичев Д. В. Законодательная техника. Москва: ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2006. 239 с.
 - Шестопалова Л. Теорія права та держави: навч. посіб. Київ: Паливода А. В., 2012. 256 с.
 - Шутак І. Д. Розвиток теорії та практики юридичної техніки. Харків: Право, 2018. 366 с.
 - Шутак І. Д. Юридична техніка в схемах і таблицях: курс лекцій для бакалаврів. Дрогобич: Коло, 2016. 231 с.
 - Шутак І. Д. Юридична техніка: курс лекцій для бакалаврів. Івано-Франківськ: Коло, 2015. 226 с.
 - Шутак І. Д. Юридична техніка: навч. посіб. Івано-Франківськ: [б. в.], 2013. 495 с.
 - Энциклопедический юридический словарь / В. Н. Додонов. 2-е изд. Москва: ИНФРА-М, 1999. 367 с.
 - Юридична енциклопедія: в 6-ти томах / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. Том 1: А-Г. 672 с.
 - Юридична енциклопедія: в 6-ти томах / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1999. Том 2: Д-Й. 744 с.
 - Юридична енциклопедія: в 6-ти томах / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2001. Том 3: К-М. 792 с.
 - Юридична енциклопедія: в 6-ти томах / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. Том 4: Н-П. 720 с.
 - Юридична енциклопедія: в 6-ти томах / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. Том 5: П-С. 736 с.
 - Юридична енциклопедія: в 6-ти томах / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. Том 6: Т-Я. 768 с.
 - Ямбушев Ф. Ш., Тараканова Н. Г. Теория государства и права: учеб. пособ. 2-е изд., перераб. и доп. Саранск: Принт-Издат, 2013. 315 с.

ТЕМА 1 ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ – ОСОБЛИВА ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА

Одним із актуальних напрямів як теоретико-правової, так і галузевих юридичних наук є дослідження реалізації правових норм.

Реалізація норм права – це зумовлена нормами права правомірна поведінка суб'єктів права з метою досягнення соціально-корисного результату, передбаченого законодавцем, і виявлення соціальної цінності даної норми. Реалізація права може бути пов'язаною як із здійсненням правомірних дій, так і з правомірною бездіяльністю. Результатом реалізації права є досягнення відповідності фактичних дій (бездіяльності) вимогам норм права щодо цієї поведінки суб'єктів права¹.

Типами реалізації норм права є: безпосередня реалізація – суб'єкти права самостійно, без зовнішнього втручання чи допомоги втілюють юридичні правила у своїй поведінці, здійснюють права та виконують обов'язки; правозастосовна реалізація – має місце тоді, коли права та обов'язки не можуть бути реалізовані їх носієм без залучення спеціальних осіб (суб'єктів правозастосування)².

Існує три форми безпосередньої реалізації права – *дотримання, виконання і використання*.

Дотримання – це така форма реалізації забороняючих чи охоронних правових норм, яка полягає в утриманні від дій, заборонених цими нормами, суворому додержанні встановлених заборон. Для реалізації забороняючих норм необхідним є утримання від заборонених дій, тобто пасивна поведінка³.

Дотримання встановлених заборон відбувається, як правило, непомітно: в процесі правомірної бездіяльності чи під час здійснення дозволених дій. *Наприклад*, студент, знаходячись на лекції і не вчиняючи заборонених діянь, реалізує усі забороняючі та охоронні норми⁴.

Виконання норм права – це така форма реалізації, яка полягає в обов'язковому вчиненні діянь, що передбачаються нормами права та (або) укладеними на їх підставі договорами. Виконання обов'язків шляхом вчи-

¹ Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. 2-ге вид. Харків: Одіссей, 2008. 432 с.

² Теорія держави і права: посіб. для підготовки до держ. іспитів / за заг. ред. О.В. Петришина. Харків: Право, 2012. 192 с.

³ Теорія держави та права: навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

⁴ Актуальні проблеми теорії держави та права: курс лекцій. НАВС. Київ, 2014. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/enforcement/info/lec1.html>.

нення визначених дій в деяких випадках прирівнюється до утримання від тих чи інших дій. Виконання незалежно від того, яким шляхом воно досягається – в результаті активних дій або ж утриманням від них (бездіяльності), завжди пов'язано з втіленням у життя зобов'язуючих приписів.

Виконання права термінологічно є дуже схожим з його дотриманням. Але виконання виступає як форма здійснення суб'єктами як активних, так і пасивних обов'язків, тоді як правова заборона – це різновид юридичного обов'язку лише пасивного типу¹.

На відміну від дотримання, виконання передбачає реалізацію конкретних правових відносин, що характеризується наявністю не менше двох суб'єктів, встановленням між ними чіткого правового зв'язку на основі передбачених в гіпотезі норм права юридичних фактів.

Використання норм права – це форма реалізації суб'єктивного права, при якій здійснюється втілення в життя уповноважуючих норм. Останні надають суб'єктам право на здійснення передбачених в них позитивних дій.

Використання права відрізняється від двох попередніх форм реалізації правових норм тим, що в цьому випадку відбувається здійснення суб'єктивних прав, а не реалізація юридичних обов'язків та заборон. Особі надається право самій вирішувати користуватися наданим правом чи ні. Але у будь-якому випадку, за наявності бажання особи, ця норма буде реалізована².

Зазвичай використання передбачає активну поведінку. Водночас, необхідно відзначити, що існують випадки, коли реалізація права у формі використання можлива й у пасивній поведінці.

Особливою формою реалізації права виступає **правозастосування (застосування норм права)**. В юридичній літературі поняття «застосування норм права» розглядається як: особлива форма реалізації норм права, яка здійснюється державними та громадськими організаціями в межах їх компетенції у формі владно-організуючої діяльності з конкретизації норми права; форма реалізації норм права, яка включає юридично-організаційну діяльність держави з втілення правових норм щодо конкретних суб'єктів; владна діяльність органів держави чи інших органів, повноваження яких делегує держава, які видають індивідуальні акти на основі норм права³.

Необхідність правозастосування обумовлена тим, що воно продовжує правове регулювання, розпочате нормотворчістю, на рівні конкретних

¹Актуальні проблеми теорії держави та права: курс лекцій. НАВС. Київ, 2014. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/enforcement/info/lec1.html>.

²Ведерніков Ю. А. Теорія держави та права : навч. посіб. / Ю. А. Ведерніков, В. С. Грекул, А. В. Папірна. Д. : Юрид. акад. МВС, 2005. 224 с.

³Павлишин О.В. Правозастосування та його ознаки в контексті семіотико-правового аналізу правової реальності. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2017. № 1. С. 161-172.

життєвих ситуацій.

Ознаки застосування права:

1) має владний характер, оскільки це діяльність компетентного органу або посадової особи, проте владно-організуюча діяльність здійснюється *лише в межах наданих повноважень*. Владність рішення компетентного органу або посадової особи означає певне відношення між суб'єктами права, в якому присутні управління вчинками людей та інших суб'єктів права в імперативній формі¹. Ця форма завжди передбачає:

а) односторонність волевиявлення органу (посадової особи), наділеного владними повноваженнями, хоча у ряді випадків ініціатором видання акта застосування виступає не сам цей орган;

б) категоричність передбаченого цим актом веління;

в) обов'язковість владних рішень для виконавців, підкорення їх волі;

г) забезпеченість і охорона таких рішень примусовою силою держави.

Серед органів, що застосовують норми права, можна виділити органи юрисдикції – суди (загальні, господарські, адміністративні та ін.);

2) має індивідуалізований, персоніфікований характер, оскільки являє собою вирішення конкретної справи, життєвого випадку, певної правової ситуації на основі норм права, тобто полягає у «прикладанні» норм права до конкретної особи (персони), конкретних обставин².

3) має процедурно-процесуальний характер, оскільки є своєрідним процесом – офіційним порядком дій, що складається з низки послідовних стадій³;

4) має творчий, інтелектуальний характер, оскільки це завжди інтелектуальна діяльність. Для застосування норм права необхідно свідомо проводити низку дій;

5) здійснюється на основі норм права. При цьому розуміння норми права і конкретного випадку є одним і тим же розумовим актом, результатом якого виступає конкретизуюча норма;

б) має юридично оформлений характер – завершується ухваленням спеціального акта (у більшості випадків – письмового), який називається актом застосування норм права або правозастосовним актом.

З урахуванням відмічених ознак: **правозастосування** – це державно-владна, організуюча діяльність компетентних осіб, що здійснюється в спеціальному процедурно-процесуальному порядку, яка полягає в індивідуалізації юридичних норм стосовно конкретних суб'єктів і конкретних життєвих ви-

¹Актуальні проблеми теорії держави та права: курс лекцій. НАВС. Київ, 2014. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/enforcement/info/lec1.html>.

² Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підруч. 4-те вид., допов. і переробл. Київ: Правова єдність; Алерта, 2014. 524 с.

³ Сердюк І. А. Методологічний аналіз інтерпретацій поняття «правотворчість». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 69-79.

падків та завершується прийняттям індивідуального рішення (акта застосування норм права)¹.

Мета застосування права – задоволення не особистих потреб тих, хто застосовує норми права і не лише потреб осіб, які реалізують права і обов'язки, а законних інтересів усього суспільства.

За допомогою правозастосовної діяльності здійснюється два завдання:

- 1) організація виконання приписів норм права;
- 2) забезпечення реакції з боку державних органів за порушення або неналежне виконання норм права.

Функції застосування права – це основні напрями впливу правозастосовної діяльності на вольові суспільні відносини, в яких розкривається їх місце та роль в механізмі правового регулювання². Як і функції права, **функції правозастосовної діяльності слід розглядати в трьох площинах:**

загально соціальна функція правозастосовної діяльності проявляється в тому, що на рівні індивідуально-конкретних правових приписів вона виступає в якості однієї із форм соціального управління;

спеціально-юридичні функції застосування права, які розрізняються в залежності від місця і ролі в механізмі правового регулювання на:

а) **індивідуально-регулятивну** (правонаділяюча) функцію, сутність якої полягає в головному елементі змісту застосування права – в правозастосовній конкретизації;

б) **правоохоронну функцію**, яка полягає в тому, що правоохоронна діяльність служить засобом захисту прав і законних інтересів суб'єктів, сприяє відновленню порушеного права, компенсації за завдану шкоду³.

Акт застосування права, у випадку скоєння правопорушення є однією з підстав для притягнення до юридичної відповідальності, накладення стягнення чи покарання.

в) **правопоновлюючу функцію**, яка розкриває особливості процесу застосування права в тих випадках, коли в законодавстві наявні прогалини.

Особливістю правозастосовної діяльності є те, що не кожний суб'єкт права може нею займатися, оскільки цей вид правової діяльності завжди пов'язаний з використанням владних повноважень. У зв'язку з тим застосування права відбувається не довільно, у будь-який зручний правозастосовнику момент часу, а в законодавчо передбачених випадках і в особливому – су-

¹ Теорія держави та права : навч. посіб. / Є.В. Білозьоров, В.П. Власенко, О.Б. Горова, А.М. Завальний, Н.В. Заяць та ін.; за заг. ред. С.Д. Гусарева, О.Д. Тихомирова. Київ: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

² Коваль Н.Т. Зasadничі принципи правозастосування у розбудові правової держави: методологічні основи концептуалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2019. 22 с.

³ Актуальні проблеми теорії держави та права: курс лекцій. НАВС. Київ, 2014. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/enforcement/info/lec1.html>.

воро регламентованому – процесуальному порядку. Беручи це до уваги, правозастосовний процес слід розглядати, виходячи із двох взаємозалежних аспектів: по-перше, це організаційно-правова форма здійснення застосування права, що виражається в комплексі правозастосовних дій щодо реалізації юридичних приписів; по-друге, з функціональної точки зору він є особливим видом юридичної діяльності компетентних суб'єктів, наділених владними повноваженнями, яка здійснюється в суворій відповідності із процесуально-процедурними регламентами з метою вирішення конкретної юридичної справи¹.

Правозастосовна діяльність як процес опосередкованої реалізації права **складається з кількох послідовних стадій**, результати кожної з яких потім знаходять своє відображення у відповідному акті застосування права².

До цих стадій належать такі:

- **встановлення фактичних обставин юридичної справи і їх оцінка.** На цій стадії застосування права проводяться збір, систематизація й аналіз інформації (доказів), які мають відношення до розглянутої юридичної справи й можуть вплинути на владне правозастосовне рішення, що виноситься. Уся зібрана інформація, перед тим як вона буде залучена до справи, має пройти перевірку (оцінку) на те, чи стосується справи (чи є виявлена інформація значущою для справи), на допустимість (чи отримана вона без порушень чинного законодавства), вірогідність (чи підтверджується іншими джерелами, чи узгоджується з ними) і повноту (достатність, яка означає, що наявна інформація дозволяє повністю відтворити обставини, що відбулися). Якщо всі перераховані умови виконані, то правозастосовник може приступати до наступної стадії застосування права;

- **встановлення фактичних обставин справи (юридична кваліфікація), що полягає у виборі й аналізі правового припису, який підлягає застосуванню й відповідає встановленим фактичним обставинам у розглянутій юридичній справі.** Правозастосовник дає правову оцінку інформації, зібраній на попередній стадії, шляхом виявлення в законодавстві правового припису (правової норми), що найбільше підходить до розглянутої в рамках юридичної справи ситуації. Ця стадія починається із зіставлення правових норм з наявною інформацією у справі, а закінчується ідентифікацією (встановленням відповідності) конкретної норми зафіксованим у справі обставинами³;

- **прийняття (винесення) владного рішення у справі і його документальне оформлення.** На третій стадії правозастосовник конкретизує вияв-

¹ Слинько Д.В. Особливості правозастосовного процесу в діяльності органів внутрішніх справ. *Право і безпека*. 2015. № 3. С. 97-103.

² Бочаров Д. О. Правозастосовна діяльність: поняття, функції та форми: Проблемні лекції. Дніпро: АМСУ, 2006. 73 с.

³ Перепелюк А. М. Механізм застосування права: структура та критерії ефективності (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2016. 21 с.

лену правову норму в рішенні, що виноситься, з урахуванням наявних у справі обставин. На цій же стадії відбувається видання правозастосовником такого юридичного документа, як **акт застосування права**, в якому відображаються основні результати правозастосовної діяльності, здійсненої в рамках розгляду конкретної юридичної справи. Саме на третій стадії відбувається винесення суб'єктом застосування права владного рішення у справі, обов'язкового для виконання адресатом правозастосування¹.

Правозастосовна діяльність має здійснюватися відповідно до визначених, загальноновизнаних принципів – вимог правильного застосування права. Найважливішими з них є:

1) вимога законності. Ця вимога включає кілька компонентів. По-перше, рішення у справі має виноситися правозастосовувачем у рамках своєї компетенції. По-друге, правозастосовувач зобов'язаний засновувати рішення на нормах права, точно дотримуючись їх змісту, не ухиляючись (навіть під слухними приводами) від застосування норми, що стосується справи. По-третє, суб'єкт правозастосовної діяльності має діяти відповідно до встановленої процедури;

2) вимога обґрунтованості означає повне виявлення, ретельне вивчення і використання всіх матеріалів, що відносяться до справи, ухвалення рішення тільки на основі достовірних, добре перевірених, безсумнівних фактів;

3) вимога доцільності означає врахування конкретних умов застосування норми права, взяття до уваги специфіки ситуації, що склалася, у момент винесення рішення. Норма права не може включати всіх конкретних деталей ситуації, що вимагає рішення, тому правозастосовувач має обрати найбільш оптимальний (економний та ефективний) варіант реалізації правових приписів. Особливо слід зазначити, що мотив доцільності не повинен суперечити вимозі законності;

4) вимога справедливості виявляється у тому, що правозастосовувач зобов'язаний неупереджено підходити до дослідження обставин справи і до її учасників. Ухвалене правозастосовувачем рішення має відповідати не тільки букві, а й духові закону, тобто узгоджуватися з принципами моралі та загальнолюдськими цінностями².

Правильне застосування права сприяє ефективному захисту прав і свобод людини, зміцненню законності та стабілізації правопорядку, підвищує авторитет державних органів та їхніх посадовців.

Проте існує таке поняття як правозастосовна помилка – дія або сукупність дій здійснюваних суб'єктом правозастосування, що наділені ненавмисним або випадковим (оманливим) характером та призводять до прийняття

¹ Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. 2-ге вид. Харків: Одісей, 2008. 432 с.

² Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. 2-ге вид. Харків: Одісей, 2008. 432 с.

хибного кінцевого рішення. Таким чином, необхідно визнати правозастосовну помилку як протиправний юридичний факт, допущений суб'єктом правозастосування в результаті неухважності або ж необережності, і який наділений, як правило, випадковим і неусвідомленим характером на етапі прийняття кінцевого рішення¹.

Ключові слова:

застосування норм права, ознаки застосування норм права, поняття реалізації правових норм, індивідуальна реалізація правових норм, колективна реалізація правових норм, ординарні (звичайні) форми реалізації правових норм, форми реалізації правових норм, стадії застосування норм права, поняття правозастосовного акта, ознаки правозастосовного акта, структура правозастосовного акта, акти документи, акти дії, регулятивні акти, охоронні акти, поняття правозастосовних помилок, логічна структура акта, велика посилка, мала посилка, вимога обґрунтованості, вимога законності, вимога доцільності, прогалина в законодавстві, аналогія закону, аналогія права, субсидіарне застосування (міжгалузева аналогія), стадія застосування норм права, правозастосовний процес, застосування права, простий порядок застосування норм права, складний порядок застосування норм права, стадії застосування норм права, встановлення фактичних обставин справи, вибір та аналіз правової норми, дії з пошуку юридичної норми, прийняття уповноваженим суб'єктом рішення по справі, велика посилка, мала посилка, юридичний силізізм, правова кваліфікація, тягар доказування, вимоги до правильного застосування норм права, законність правозастосовної діяльності, доцільність правозастосовної діяльності, обґрунтованість правозастосовної діяльності, вимога справедливості, правозастосовні помилки, омана.

1. Втілення приписів правових норм у правомірній поведінці суб'єктів права, в їх практичній діяльності (бездіяльності), її можна розглядати як процес і як кінцевий результат – це:

- а) дотримання норм права;*
- б) застосування норм права;*
- в) виконання норм права;*
- г) реалізація правових норм;*
- д) використання правових норм.*

2. За конкретними способами здійснення правових приписів виділяють такі форми реалізації норм права:

¹ Прус Е. У. Помилка при застосуванні права. Поняття та характеристика. *Актуальні проблеми політики*. 2014. № 51. С. 79-86.

- а) дозволи, заборони та використання;
- б) дозволи, заборони та зобов'язання;
- в) виконання, використання та заборона;
- г) дотримання, виконання та використання;
- д) дотримання, виконання та заборона.

3. *Форма реалізації забороняючих юридичних норм, яка полягає у пасивній поведінці суб'єктів, що вчиняється незалежно від їх власного бажання – це:*

- а) використання правових норм;
- б) виконання правових норм;
- в) дотримання правових норм;
- г) застосування правових норм;
- д) підтримання правових норм.

4. *Забороняючі нормативно-правові приписи реалізуються у формі:*

- а) правотворення;
- б) використання;
- в) виконання;
- г) дотримання;
- д) реалізації.

5. *«Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом» – це приклад:*

- а) використання правових норм;
- б) виконання правових норм;
- в) застосування правових норм;
- г) підтримання правових норм;
- д) дотримання правових норм.

б. *«... виїжджаючи на дорогу з житлової зони, дворів, місць стоянки, автозаправних станцій та інших прилеглих територій, водій повинен перед проїзною частиною чи тротуаром дати дорогу пішоходам і транспортним засобам, що рухаються по ній, а з'їжджаючи з дороги – велосипедистам і пішоходам, напрямком руху яких він перетинає» – це приклад:*

- а) використання правових норм;
- б) виконання правових норм;
- в) застосування правових норм;
- г) дотримання правових норм;
- д) підтримання правових норм.

7. «... пішоходи повинні рухатися по тротуарах і пішохідних доріжках, тримаючись правого боку» – це приклад:

- а) використання правових норм;
- б) дотримання правових норм;
- в) виконання правових норм;
- г) застосування правових норм;
- д) підтримання правових норм.

8. Форма реалізації зобов'язуючих норм, що полягає в активній поведінці суб'єктів, яка здійснюється ними незалежно від їх власного бажання – це:

- а) використання правових норм;
- б) виконання правових норм;
- в) дотримання правових норм;
- г) застосування правових норм;
- д) підтримання правових норм.

9. Подання громадянином обов'язкового податкового звіту – це:

- а) виконання норм права;
- б) дотримання норм права;
- в) використання норм права;
- г) застосування норм права;
- д) реалізація норм права.

10. «...орган державної реєстрації актів цивільного стану зобов'язаний ознайомити наречених з їхніми правами та обов'язками як майбутніх подружжя і батьків та попередити про відповідальність за приховання перешкод до реєстрації шлюбу» – це приклад:

- а) дотримання норм права;
- б) виконання норм права;
- в) використання норм права;
- г) застосування норм права;
- д) реалізація норм права.

11. «...особа, якій стало відомо про фізичну особу, яка потребує опіки або піклування, зобов'язана негайно повідомити про це орган опіки та піклування» – це приклад:

- а) виконання норм права;
- б) дотримання норм права;
- в) використання норм права;
- г) застосування норм права;
- д) реалізація норм права.

12. *Форма реалізації уповноважуючих правових норм, яка полягає в активній чи пасивній поведінці суб'єктів, що здійснюється ними за їхнім власним бажанням – це:*

- а) використання норм права;
- б) дотримання норм права;
- в) виконання норм права;
- г) тлумачення норм права;
- д) застосування норм права.

13. *«...кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості» – це приклад:*

- а) використання норм права;
- б) дотримання норм права;
- в) виконання норм права;
- г) тлумачення норм права;
- д) застосування норм права.

14. *«...юридична особа має право на недоторканність її ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на інформацію та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати» – це приклад:*

- а) застосування норм права;
- б) дотримання норм права;
- в) виконання норм права;
- г) тлумачення норм права;
- д) використання норм права.

15. *«...чоловік, з яким проживає дитина, має право на утримання від дружини – матері дитини до досягнення дитиною трьох років» – це приклад:*

- а) застосування норм права;
- б) дотримання норм права;
- в) виконання норм права;
- г) тлумачення норм права;
- д) використання норм права.

16. *За характером поведінки, яку передбачають правові норми, розмежовують такі форми їх реалізації:*

- а) проста та ускладнена;
- б) індивідуальна та колективна;
- в) строкова та безстрокова;
- г) абсолютна та відносна;

д) активна та пасивна.

17. За характером суб'єктів реалізацію правових норм класифікують на:

- а) індивідуальну та особисту;
- б) індивідуальну та колективну;
- в) загальну та спеціальну;
- г) абсолютну та відносну;
- д) пряму та представницьку.

18. З огляду на методи, якими забезпечується реалізація правових норм, розрізняють:

- а) прості та складні акти їх реалізації;
- б) добровільні та примусові акти їх реалізації;
- в) абсолютні та відносні акти їх реалізації;
- г) імперативні та диспозитивні акти їх реалізації;
- д) прямі та представницькі акти їх реалізації.

19. Враховуючи те, чи вимагає реалізація правових норм здійснення якогось одного або ж декількох послідовних актів поведінки, вона може бути класифікована на:

- а) спрощену та складну;
- б) просту та ускладнену;
- в) елементарну та складну;
- г) просту та складну;
- д) спрощену та просту.

20. Особливою формою реалізації норм права є:

- а) застосування;
- б) оперативно-виконавча;
- в) законодавча;
- г) наглядова;
- д) використання.

21. Застосування норм права – це:

а) форма реалізації зобов'язуючих юридичних норм, яка полягає в активній поведінці суб'єктів, що здійснюється ними незалежно від їхнього власного бажання;

б) форма реалізації уповноважуючих правових норм, яка полягає в активній чи пасивній поведінці суб'єктів, що здійснюється ними за їхнім власним бажанням;

в) форма реалізації забороняючих юридичних норм, яка полягає у пасивній поведінці суб'єктів, утриманні від заборонених діянь;

г) державно-владна, організаційна діяльність компетентних органів

держави й посадових осіб із реалізації правових норм відносно до конкретних життєвих випадків через винесення індивідуально-конкретних правових наказів;

д) інтерпретація змісту правової норми для інших осіб, тобто тлумачення, виражене ззовні вербально або документально та доступно для інших осіб.

22. Метою правозастосовної діяльності є:

- а) встановлення індивідуально-правових приписів;
- б) припинення шкідливих наслідків і покарання винної особи;
- в) видання законів;
- г) встановлення законності і правопорядку;
- д) усунення прогалин у праві.

23. За змістом застосування норм права – це:

а) процес, що має стадійний характер, сутність якого полягає у притягненні до юридичної відповідальності винних суб'єктів;

б) створення і ухвалення нових правових норм, що відбуваються у тих випадках, коли суспільні відносини раніше не регулювалися і виникла необхідність у цьому вперше;

в) втілення встановлених правових норм у діяльність суб'єктів права через виконання юридичних обов'язків, використання суб'єктивних прав, дотримання заборон;

г) заповнення повного чи часткового пропуску в чинних нормативних актах необхідних юридичних норм шляхом формулювання норм, яких бракує;

д) єдиний процес, що складається з відокремлених і взаємопов'язаних дій – стадій, внаслідок яких уповноваженим суб'єктом виносяться рішення по справі.

24. Право компетентного органу вирішити справу та обов'язок зацікавлених осіб виконати прийняте рішення – це:

- а) юридичний зміст правозастосовної діяльності;
- б) фактичний зміст правозастосовної діяльності;
- в) заохочувальний зміст правозастосовної діяльності;
- г) рекомендаційний зміст правозастосовної діяльності;
- д) імперативний зміст правозастосовної діяльності.

25. Діяльність уповноважених органів та посадових осіб по вивченню обставин справи, її юридичної кваліфікації і винесенню акта застосування права, а також дії зацікавлених осіб у зв'язку з його розглядом та ухваленням рішення – це:

- а) юридичний зміст правозастосовної діяльності;
- б) фактичний зміст правозастосовної діяльності;

- в) заохочувальний зміст правозастосовної діяльності;
- г) рекомендаційний міст правозастосовної діяльності;
- д) імперативний зміст правозастосовної діяльності.

26. Характерною рисою правозастосовної діяльності є:

- а) не здійснюється на основі норм права;
- б) відсутність спеціального суб'єкта правозастосування;
- в) не має кінцевого результату;
- г) не має чітко передбаченої законодавством процедури здійснення;
- д) державно-владний характер.

27. Владний характер застосування норм права полягає:

- а) у вирішенні конкретної справи, життєвого випадку, певної правової ситуації на основі норм права;
- б) у діяльності компетентного органу або посадової особи, і лише в рамках наданих йому повноважень;
- в) в інтелектуальній діяльності;
- г) в ухваленні акта застосування норм права;
- д) у колективній діяльності.

28. До специфічних ознак застосування норм права відноситься:

- а) організуючий характер, оскільки створюються відповідні умови для більш повної реалізації правових норм;
- б) здійснення органами, що не наділені державно-владними повноваженнями;
- в) не має державно-владного характеру;
- г) порядок застосування права не регламентований спеціальними юридичними нормами;
- д) результати правозастосування не оформлюються юридичним актом.

29. Ознакою застосування норм права є:

- а) юридично оформлений характер;
- б) логічна послідовність;
- в) суттєве значення;
- г) безпосередній вплив;
- д) визначення сфери впливу на суспільні відносини.

30. Однією з особливостей застосування норм права є:

- а) пасивний характер;
- б) здійснення в особливих матеріальних формах;
- в) творчий, інтелектуальний характер;
- г) виступає в якості юридичного факту;
- д) діяльність щодо прийняття законів та інших нормативно-правових

актів.

31. Підставою застосування норм права є:

- а) необхідність офіційного визнання певних юридичних фактів;
- б) відсутність міри юридичної відповідальності;
- в) виникнення нових суспільних відносин, що потребують правового регулювання;
- г) виникнення прав і обов'язків конкретних осіб без державно-владної діяльності суб'єктів владних повноважень;
- д) відсутність потреби у захисті законних прав та інтересів.

32. Правозастосування відбувається за схемою, згідно з якою:

- а) правозастосування є процедурно-процесуальною діяльністю з підготовки, обговорення і прийняття законів вищими представницькими органами законодавчої влади або безпосередньо населенням шляхом референдуму;
- б) один суб'єкт-носій владних повноважень вчиняє певні дії, які створюють для іншого суб'єкта права й обов'язки або, якщо вони вже існували до цього, роблять можливим їх здійснення;
- в) це складний, багатоаспектний соціальний процес, обумовлений взаємодією об'єктивних умов чинників, що визначають і забезпечують утворення, зміну чи скасування правових норм;
- г) правозастосування є етапом правотворення, який полягає у діяльності спеціально уповноважених суб'єктів зі встановлення, зміни чи скасування правових норм, що виражається у підготовці та прийнятті системи нормативно-правових актів;
- д) це організаційна, здійснювана в процедурно-процесуальному порядку діяльність місцевих органів влади.

33. У залежності від юридичної основи правозастосування класифікують на:

- а) застосування норм права та застосування приписів;
- б) застосування принципів права та застосування загальних та спеціальних норм;
- в) застосування загальних та спеціальних норм;
- г) застосування норм права та застосування принципів права;
- д) застосування норм поведінки та застосування приписів права.

34. Суб'єкти правозастосування діють в інтересах:

- а) держави;
- б) у власних інтересах;
- в) суспільства;
- г) підприємств, установ, організацій;
- д) суспільства та держави.

35. Основним суб'єктом правозастосування у сфері трудових відносин є:

- а) менеджер фірми-посередника;
- б) роботодавець;
- в) юридичний відділ організації;
- г) адвокат;
- д) суддя.

36. Термін «форма правозастосування» є більш прийнятним, ніж термін «спосіб правозастосування», оскільки:

- а) таке положення закріплено на законодавчому рівні;
- б) будь-яка управлінська діяльність взагалі, діяльність конкретного державного органу чи посадової особи, зокрема, складається із певних форм, кожна із яких об'єктивно виражена і відрізняється від інших;
- в) термін «спосіб правозастосування» у доктрині визнано не коректним;
- г) будь-яка управлінська діяльність взагалі, діяльність конкретного державного органу чи посадової особи, зокрема, складається із відповідних способів здійснення такої діяльності;
- д) будь-яка управлінська діяльність взагалі, діяльність конкретного державного органу чи посадової особи, зокрема, має властиві лише їй функції.

37. За своїми формами правозастосовна діяльність поділяється на:

- а) оперативно-виконавчу, правоохоронну та правосуддя;
- б) законодавчу, виконавчу та судову;
- в) представницьку та пряму;
- г) виконання, використання, дотримання;
- д) регулятивну та правоохоронну.

38. Форма застосування норм права, що передбачає виконання приписів правових норм з метою позитивного результативного впливу на суспільні відносини:

- а) правоохоронна діяльність;
- б) оперативна діяльність;
- в) виконавча діяльність;
- г) оперативно-виконавча діяльність;
- д) правосуддя.

39. Форма застосування норм права, яка не пов'язана з правопорушеннями:

- а) правоохоронна;
- б) оперативно-розшукова;
- в) оперативно-виконавча;

г) контрольно-наглядова;

д) контрольна.

40. *Організаційно-розпорядча (або ж оперативно-виконавча) форма правозастосовної діяльності вирізняється наступним:*

а) поширена в діяльності судових органів і координує діяльність різних ланцюгів апарату управління;

б) поширена в діяльності правоохоронних органів держави і спрямована на вдосконалення структури державного апарату, розв'язанню проблемних питань соціального та культурного розвитку;

в) поширена в діяльності виконавчо-розпорядчих органів держави і спрямована на вдосконалення структури державного апарату, координує діяльність різних ланок апарату управління та сприяє розв'язанню конкретних питань господарського та соціально-культурного розвитку;

г) здійснюється державними органами і деякими недержавними організаціями та спрямована на охорону законності та правопорядку, захист прав та свобод людини, боротьбу зі злочинністю;

д) здійснюється виключно судами, і ніякими іншими органами чи посадовими особами ця форма правозастосовної діяльності здійснюватись не може.

41. *Форма діяльності державних органів та деяких недержавних інститутів, яка спрямована на охорону законності і правопорядку, захист прав і свобод людини, боротьбу зі злочинністю:*

а) правоохоронна діяльність;

б) оперативна діяльність;

в) виконавча діяльність;

г) оперативно-виконавча діяльність;

д) правосуддя.

42. *Судова форма правозастосовної діяльності вирізняється наступним:*

а) поширена в діяльності виконавчо-розпорядчих органів держави і спрямована на вдосконалення структури державного апарату;

б) здійснюється виключно судами, і ніякими іншими органами чи посадовими особами ця форма правозастосовної діяльності здійснюватись не може;

в) здійснюється недержавними організаціями та спрямована на охорону законності та правопорядку в державі;

г) поширена в діяльності правоохоронних органів держави та координує діяльність різних ланцюгів апарату управління;

д) поширена в діяльності лише третейських судів як недержавних незалежних органів.

43. Судову форму правозастосовної діяльності можна визначити як:

а) незалежна професійна діяльність судді щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту;

б) втручання в діяльність судді, зокрема з метою перешкоджання виконанню ним своїх обов'язків або спонукання до вчинення ним неправомірних дій;

в) сукупність відомостей, отриманих під час здійснення суддівської діяльності;

г) нормативно-визначений перебіг процесу правозастосовної діяльності, що охоплює здійснення функцій держави шляхом відправлення правосуддя – розгляду справ по суті та прийняття рішення у встановленій законом процесуальній формі всіма ланками судової системи держави – з метою вирішення правових конфліктів;

д) сприяння громадянам, підприємствам, установам і організаціям у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів, роз'яснення прав і обов'язків, попередження про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду.

44. Вид контролю у державному управлінні, суб'єкт якого наділений правом оцінювати правомірність актів і дій органів управління, їх посадових осіб із застосуванням, за необхідності, правових санкцій:

а) президентський контроль;

б) парламентський контроль;

в) судовий контроль;

г) контроль органів виконавчої влади;

д) контроль органів місцевого самоврядування.

45. Правозастосовна діяльність держави як форма реалізації кримінально-правової політики полягає у:

а) втіленні в життя законодавчих розпоряджень, вироблених при формуванні такої політики Верховною Радою України та закріплених у законодавстві України про кримінальну відповідальність;

б) вирішенні правових суперечок між конкретними фізичними або юридичними особами;

в) формування Верховною Радою України кримінально-правової політики та закріплення її у законодавстві України про кримінальну відповідальність;

г) охороні прав і законних інтересів громадян, охороні правопорядку від злочинних й інших протиправних діянь;

д) регламентації процедури розгляду справ у суді, гарантуючи дотримання прав і законних інтересів всіх учасників судового розгляду.

46. Основними юридичними функціями застосування норм права, що виходять із природи правозастосування є:

- а) правоохоронна та індивідуального правового регулювання;
- б) правозабезпечувальна та індивідуального правового регулювання;
- в) виконавча та правозабезпечувальна;
- г) індивідуального правового регулювання та оперативно-виконавча;
- д) правоохоронна та виконавча.

47. Основними вимогами правильного застосування норм права є:

- а) суб'єктивність, колегіальність, оперативність;
- б) незалежність, гласність, прозорість;
- в) обґрунтованість, законність, доцільність;
- г) належність, об'єктивність, законність;
- д) повнота, істинність доказів, доцільність.

48. Вимога правозастосування, яка означає, що прийняття правозастосовного рішення має базуватися на всебічному і повному дослідженні всіх фактичних обставин, що мають значення для справи, і має бути забезпечене належною та переконливою аргументацією – це:

- а) розумність;
- б) своєчасність;
- в) обґрунтованість;
- г) доцільність;
- д) пропорційність.

49. Однією з вимог до застосування норм права є:

- а) критичний підхід;
- б) формальна визначеність;
- в) законність;
- г) підвідомчість;
- д) статичність.

50. Вимога правильного застосування норм права, яка означає, що правозастосовне рішення повинно прийматися державним органом або уповноваженою посадовою особою в межах їх компетенції:

- а) обґрунтованість;
- б) доцільність;
- в) належність;
- г) об'єктивність;
- д) законність.

51. Вимога правозастосування, яка вимагає прийняття рішення, в якому був би дотриманий необхідний баланс між несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення – це:

- а) законність;
- б) доцільність;
- в) справедливість;
- г) обґрунтованість;
- д) пропорційність.

52. Вимога правозастосування, змістом якої є зрозумілість, несуперечливість, повнота, остаточність й виконуваність правозастосовних актів – це:

- а) своєчасність;
- б) правова визначеність;
- в) розумність;
- г) доцільність;
- д) пропорційність.

53. Вимога правозастосування, яка полягає в обов'язку суб'єкта правозастосування обирати саме те рішення, яке є найбільш сприятливим для досягнення цілей та реалізації завдань відповідної норми права, найкраще враховує специфіку конкретної життєвої ситуації – це:

- а) справедливість;
- б) своєчасність;
- в) обґрунтованість;
- г) доцільність;
- д) пропорційність.

54. Вимога правозастосування, що відображає вимогу сумлінного й чесноного використання суб'єктом правозастосування наданих йому повноважень й виконання покладених на нього обов'язків – це:

- а) добросовісність;
- б) законність;
- в) обґрунтованість;
- г) доцільність;
- д) пропорційність.

55. Вимога правозастосування, яка зобов'язує суб'єкта правозастосування приймати рішення, які б були розсудливими, обачними, відповідали здоровому глузду – це:

- а) добросовісність;
- б) розумність;

- в) обґрунтованість;
- г) доцільність;
- д) пропорційність.

56. Вимога правозастосування, яка визначає обов'язок здійснювати застосування норм права протягом розумного строку, без невиправданих зволікань, у найкоротший строк, достатній для отримання обґрунтованого результату – це:

- а) добросовісність;
- б) розумність;
- в) обґрунтованість;
- г) своєчасність;
- д) пропорційність.

57. Ненавмисна текстуальна або смислова невідповідність дії суб'єкта правозастосування нормам матеріального і процесуального права, а також принципам права, яка має своїм наслідком перешкодження реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів – це:

- а) законодавча помилка;
- б) правозастосовна помилка;
- в) смислова помилка;
- г) логічна помилка;
- д) правовстановлююча помилка.

58. Позитивне правозастосування передбачає:

- а) застосування правових норм у разі правопорушення;
- б) застосування диспозицій правових норм;
- в) застосування гіпотез правових норм;
- г) застосування санкцій у разі порушення диспозицій;
- д) застосування охоронних норм у разі порушення диспозицій.

59. Субординаційне індивідуальне правове регулювання здійснюється в межах правозастосовної діяльності і наявне в механізмі реалізації кримінальної відповідальності завдяки:

- а) регламентації процедури розгляду кримінальних справ у суді;
- б) необхідності розкриття конкретної кримінальної справи;
- в) законодавчій вимозі враховувати матеріальну і моральну шкоду, обставини вчиненого при обранні відповідного засобу кримінально-правового впливу до особи винного;
- г) законодавчій вимозі враховувати особу потерпілого та обставини вчиненого при обранні відповідного засобу кримінально-правового впливу до особи винного;
- д) законодавчій вимозі враховувати особу винного та обставини

вчиненого при обранні відповідного засобу кримінально-правового впливу, а також необхідність юридичного вирішення конкретної ситуації.

60. Формальний аспект верховенства права у процесі правозастосування передбачає таку вимогу:

- а) у суспільстві не повинна існувати система права як сукупність норм;
- б) існування усталеної практики реалізації норм права, яка підтримується гарантією їх однакового застосування;
- в) норми права повинні бути не чіткими та суперечливими, а система права не повинна бути прозорою;
- г) правотворчість повинна мати хаотичний характер;
- д) дія принципу «верховенство права над інтересами суспільства».

61. Необхідність запровадження інституту пілотних рішень Європейським судом обумовлена, зокрема для України:

- а) потребою регулювання і організації суспільних відносин (упорядкування і нормалізація правових, політичних, моральних, релігійних та інших відносин, забезпечення соціально-політичних і етичних гарантій виживання людства);
- б) потребою об'єктивного впливу на проблеми функціонування національної правової системи (в тому числі і судової системи) держави та досягнення єдності правозастосування судами України;
- в) розкриттям соціальної сутності та призначення громадянського суспільства;
- г) розкриттям соціальної сутності та призначення держави;
- д) поліпшенням функціонування системи державних органів, державних підприємств, установ, організацій, що здійснюють завдання й функції держави.

62. Громадські організації застосовують правові норми, але лише за певних умов (наприклад, розробка і затвердження локальних актів трудового права і застосування їх норм за погодженням з профкомом підприємства, установи, організації), а саме:

- а) коли громадська організація є стороною у адміністративній справі;
- б) коли представники громадських організацій представляють інтереси своїх членів за нотаріально посвідченою довіреністю;
- в) коли представники громадських організацій представляють інтереси своїх членів у третейських судах;
- г) коли громадські організації уповноважені на правозастосування державою або коли діють спільно з державними органами;
- д) коли громадські організації вносять пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства.

63. Застосування права у внутрішніх справах громадських об'єднань – одна з форм громадського самоврядування. Самоврядування в цій частині здійснюється:

- а) на основі та на виконання правових норм;
- б) на основі та на виконання звичаїв;
- в) на основі та на виконання судових рішень;
- г) на основі та на виконання ухвали слідчого судді;
- д) на основі аналогії права та аналогії закону.

64. Прикладом участі громадських організацій у правозастосуванні є їх залучення до правоохоронної діяльності. Основним законодавчим актом, що регулює участь громадських організацій у правоохоронній діяльності, є:

- а) Закон України «Про громадянство»;
- б) Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»;
- в) Закон України «Про державну службу»;
- г) Закон України «Про виконавче провадження»;
- д) Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування».

65. Розширення повноважень громадських організацій у сфері правозастосовної діяльності можливе:

- а) лише шляхом застосування аналогії права;
- б) лише шляхом внесення відповідних змін до міжнародного законодавства;
- в) лише шляхом внесення відповідних змін до національного законодавства;
- г) лише шляхом згоди на це самих громадських організацій;
- д) лише шляхом згоди на це громадянського суспільства.

66. Деонтична логіка володіє кращими інструментами для формалізації правил поведінки, ніж класична логіка, а це важливо для правозастосування, адже саме через переформулювання деонтичних висловлювань вдається досягнути:

- а) виведення норм із норм;
- б) альтернативної побудови логічного квадрату;
- в) розуміння дії законів класичної логіки;
- г) розуміння дії законів аристотелівської логіки;
- д) розуміння дії точок біфуркації.

67. Необхідність застосування норм права не виникає:

- а) коли передбачені юридичними нормами права й обов'язки виникають лише після ухвалення владного рішення державного органу про наділення одних учасників правовідносин суб'єктивними юридичними

правами й покладення на інших суб'єктивних юридичних обов'язків;

б) коли є спір про право, а сторони самі не можуть виробити узгоджене рішення про наявність або міру суб'єктивних прав і юридичних обов'язків;

в) у разі необхідності внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування»;

г) у разі правопорушень, тобто коли не виконуються обов'язки, існують перешкоди для здійснення права й необхідно вдатися до примусових заходів;

д) у разі необхідності офіційного встановлення наявності чи відсутності юридичних фактів або конкретних документів.

68. Принцип застосування норм права, який наголошує на безсторонності й послідовності при застосуванні права:

а) принцип пропорційності;

б) принцип справедливості;

в) принцип доцільності;

г) принцип розумності;

д) принцип своєчасності.

69. Принцип застосування норм права, який вимагає ухвалення рішення, в якому був би додержаний необхідний баланс між несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення:

а) принцип пропорційності;

б) принцип добросовісності;

в) принцип доцільності;

г) принцип розумності;

д) принцип законності.

70. Принцип застосування норм права, який висуває вимоги зрозумілості, несуперечливості, повноти, остаточності та виконуваності правозастосовних актів:

а) принцип обґрунтованості;

б) принцип справедливості;

в) принцип доцільності;

г) принцип правової визначеності;

д) принцип своєчасності.

71. Принцип застосування норм права, який відображає вимогу сумлінного і чесного використання суб'єктом правозастосування наданих йому повноважень та виконання покладених на нього обов'язків:

а) принцип пропорційності;

б) принцип добросовісності;

в) принцип доцільності;

- г) принцип розумності;
- д) принцип правової визначеності.

72. *Принцип застосування норм права, який зобов'язує суб'єкта правозастосування ухвалювати рішення, які б відповідали здоровому глузду:*

- а) принцип пропорційності;
- б) принцип справедливості;
- в) принцип законності;
- г) принцип розумності;
- д) принцип правової визначеності.

73. *Принцип застосування норм права, який визначає обов'язок застосовувати норми права протягом розумного строку, без невиправданих зволікань, у найкоротший строк, достатній для одержання обґрунтованого результату:*

- а) принцип правової визначеності;
- б) принцип добросовісності;
- в) принцип доцільності;
- г) принцип розумності;
- д) принцип своєчасності.

74. *Процес застосування норм права являє собою:*

- а) систему послідовних дій, однорідні групи яких поєднуються у стадії дотримання, виконання та використання;
- б) систему послідовних дій, однорідні групи яких поєднуються у стадії виконання;
- в) систему послідовних дій, однорідні групи яких поєднуються у стадії дотримання;
- г) систему послідовних дій, однорідні групи яких поєднуються у стадії використання;
- д) систему послідовних дій, однорідні групи яких поєднуються у стадії правозастосування.

75. *Застосування норм права є складним єдиним процесом, що складається з:*

- а) принципів, норм та інститутів;
- б) приписів;
- в) функцій, мети і завдань;
- г) стадій;
- д) методів, прийомів і способів.

76. *Відносно усталеним підходом серед науковців є те, що процес правозастосування включає:*

- а) три стадії;

- б) чотири стадії;
- в) дві стадії;
- г) п'ять стадій;
- д) шість стадій.

77. Стадія правозастосовного процесу – це:

а) сукупність дій посадової особи або державного органу, спрямовані на розв'язання певного завдання правозастосування;

б) діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, що спрямована на формування юридичних норм, усвідомлення необхідності їх правового регулювання, формального закріплення і державного захисту юридичних приписів;

в) сукупність взаємопов'язаних дій членів суспільства, встановлених процесуальними нормами, сутність яких полягає у з'ясуванні та роз'ясненні їх суті;

г) дослідження, аналіз суспільних явищ і процесів, виявлення об'єктивної потреби у правовій регламентації;

д) діяльність щодо впорядкування та удосконалення нормативно-правових актів, зведення їх в єдину внутрішньо-узгоджену систему.

78. До стадій правозастосовного процесу належать:

а) встановлення фактичних обставин, юридична кваліфікація, винесення рішення;

б) дослідження, аналіз суспільних явищ і процесів, виявлення об'єктивної потреби у правовій регламентації; визначення суб'єкта, уповноваженого прийняти правове рішення і виду правового акта; прийняття рішення про підготовлення проекту правового акта; прийняття правового акта, його оформлення, підписання, опублікування і набрання ним юридичної сили;

в) виконання норм права, використання норм права, дотримання норм права, застосування норм права;

г) порушення норм права, з'ясування обставин, винесення рішення, набрання чинності рішення, виконання рішення;

д) виникнення спору про право, юридична кваліфікація, встановлення кола винних осіб.

79. Змістом першої стадії правозастосовного процесу є:

а) вибір та аналіз правової норми;

б) встановлення фактичних обставин справи;

в) систематизація нормативно-правових актів;

г) внесення змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів;

д) прийняття уповноваженим суб'єктом рішення по справі.

80. Фактичні обставини справи – це:

- а) особлива форма реалізації права, яка здійснюється державними та громадськими організаціями в межах їх компетенції у формі владно-організуючої діяльності з конкретизації норми права;
- б) діяльність, яка здійснюється відповідними державними органами чи за їх делегуванням громадськими структурами;
- в) діяльність, у процесі якої конкретні факти підводяться під дію відповідної норми права;
- г) обов'язок обґрунтування доказів, що покладається на певного суб'єкта;
- д) життєві факти та явища дійсності, що утворюють фактичну основу застосування права.

81. Юридичні факти поділяють на:

- а) дії та події;
- б) термінові та довгострокові;
- в) об'єктивні та суб'єктивні;
- г) формальні та обумовлені;
- д) фіктивні та умовні.

82. До вимог, якими слід керуватися під час встановлення фактичних обставин справи на першій стадії застосування норм права належать:

- а) законність, верховенство права;
- б) гуманізм, демократизм, гласність;
- в) свобода, справедливість, рівність;
- г) суб'єктивність, колегіальність, оперативність;
- д) належність, об'єктивність, повнота, істинність доказів.

83. Встановлення юридично значущих фактів на першій стадії застосування норм права здійснюється за допомогою:

- а) безпосереднього спостереження за учасниками правовідносин;
- б) систематизації нормативно-правових актів;
- в) доказів, одержаних у передбачених законом формах і порядку;
- г) застосування аналогії закону;
- д) аналізу правової норми.

84. Встановлення фактичних обставин справи на першій стадії правозастосовного процесу здійснюється без допомоги:

- а) показань свідків;
- б) протоколів огляду місця події;
- в) висновків експерта;
- г) речових доказів;
- д) речових доказів, які отримані незаконним шляхом.

85. Будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи – це:

- а) вибір та аналіз правових норм;
- б) встановлення обставин справи;
- в) докази;
- г) презумпція;
- д) тягар доказування.

86. Докази встановлюються такими засобами:

- а) показання з чужих слів;
- б) докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини;
- в) докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини;
- г) письмовими, речовими і електронними доказами, висновками експертів, показаннями свідків;
- д) здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов.

87. Характерною особливістю преюдиційного факту є:

- а) відсутність обов'язковості повторного доказування;
- б) встановлюється лише судом апеляційної інстанції;
- в) встановлюється виключно в господарських справах;
- г) обов'язковість доказування;
- д) можливість використання лише під час розгляду справ в окремому провадженні.

88. Відповідно до ст. 71 Кодексу адміністративного судочинства України в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на:

- а) відповідача;
- б) третю особу, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору;
- в) позивача;
- г) свідка;
- д) третю особу, яка не заявляє самостійні вимоги на предмет спору.

89. У правозастосовному процесі обов'язок обґрунтування доказів, що покладається на певного суб'єкта – це:

- а) презумпція;
- б) тягар доказування;

- в) доказування;
- г) вибір та аналіз правових норм;
- д) встановлення обставин справи.

90. Другою стадією правозастосовного процесу є:

- а) вибір та аналіз правової норми;
- б) встановлення фактичних обставин справи;
- в) систематизація нормативно-правових актів;
- г) внесення змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів;
- д) прийняття уповноваженим суб'єктом рішення по справі.

91. Змістом правової кваліфікації на другій стадії правозастосовного процесу є:

- а) встановлення фактичних обставин справи;
- б) внесення змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів;
- в) юридична оцінка всієї сукупності фактичних обставин справи шляхом віднесення конкретного випадку до сфери дії певних юридичних норм;
- г) встановлення кола винних осіб та притягнення їх до відповідальності;
- д) прийняття уповноваженим суб'єктом рішення по справі.

92. Операція, що здійснюється на основі правової кваліфікації у правозастосовному процесі:

- а) вибір відповідної норми права;
- б) доказ фактів;
- в) показання свідків;
- г) допит свідка;
- д) встановлення фактичних обставин справи.

93. Діяльність щодо з'ясування або роз'яснення змісту правової норми з метою правильного її застосування та реалізації – це:

- а) дотримання правової норми;
- б) реалізація правової норми;
- в) тлумачення правової норми;
- г) пошук правової норми;
- д) використання правової норми.

94. Змістом завершальної стадії правозастосовного процесу є:

- а) юридична оцінка всієї сукупності фактичних обставин;
- б) внесення змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів;
- в) прийняття уповноваженим суб'єктом рішення по справі;
- г) створення та ухвалення нових правових норм;

д) індивідуальне регулювання суспільних відносин.

95. Рішення юридичної справи у правозастосовному процесі виконує функцію:

- а) юридичного факту, з яким пов'язані юридичні наслідки рішення, застосування права в цілому;
- б) юридичного факту, з яким не пов'язані юридичні наслідки рішення;
- в) індивідуального державно-владного веління;
- г) юридичного факту, з яким пов'язано створення нових правових норм;
- д) індивідуального регулювання суспільних відносин.

96. У правозастосовному процесі результат рішення юридичної справи має наступну форму:

- а) закон;
- б) указ;
- в) індивідуальне державно-владне веління, припис;
- г) підзаконний нормативно-правовий акт;
- д) акт локальної нормотворчості.

97. Якщо державний орган або посадова особа не застосували норму, що підлягає застосуванню, і, навпаки, застосували норму, яка не підлягає застосуванню, це є підставою:

- а) звільнення особи з посади;
- б) перевірки законності норми;
- в) скасування прийнятого в юридичній справі рішення;
- г) скасування норми права;
- д) повторного застосування норми права.

98. Факультативною стадією застосування нормативно-правових приписів вважають:

- а) підготовку проекту нормативно-правового акта;
- б) встановлення автентичності правової норми;
- в) юридичну кваліфікацію;
- г) оголошення нормативно-правового акта;
- д) забезпечення виконання рішення по справі.

99. За результатами правозастосування виноситься:

- а) акт колективної дії;
- б) судове рішення;
- в) акт застосування права;
- г) нормативно-правовий акт;
- д) постанова.

100. Визнання існування певних фактів, їх правомірності (неправомірності), визнання того чи іншого права за певною особою або констатації у цій події факту правопорушення у результаті правозастосування – це:

- а) юридична констатація;
- б) юридична презумпція;
- в) юридична обставина;
- г) юридичний факт;
- д) юридичний обов'язок.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) від 07 лютого 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 9. Ст. 50.).
- ❖ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.

Спеціалізована література:

1. Nalyvaiko L. R., Shepik-Tregubenko O. S. Main Directions of Effective Interaction of Public Authorities and Institutes of Civil Society / Legislation of EU countries: history, shortcomings and prospects for the development: collective monograph. Frankfurt (Oder): Izdevniecība «Baltija Publishing», 2019. P. 197-214.
2. Nalyvaiko L. R., Oliinyk V. M. Theoretical and legal basis of the interaction of judicial authorities and the civil society institutions: foreign experience / Development and modernization of the legal systems of Eastern Europe: experience of Poland and prospects of Ukraine: collective monograph. Vol. 3. Lublin: Izdevniecība «Baltija Publishing», 2017. 372 p. P. 165-181.

3. Polednik P. Zamysleni se nad odevem advokata v Ceske republice. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. Р. 12-13.
4. Андрійчук А. В. Загальні особливості правозастосовної форми реалізації контрольно-наглядових повноважень Національним банком України. *Митна справа*. 2015. № 2 (2.2). С. 144-149.
5. Барандич С. Правозастосування в сучасному вимірі юридичної науки. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4. С. 1-7.
6. Беріша Ф. Взаємозв'язок між суспільством, державою та правом. *Evropský politický a law diskurz*. 2016. Svazek 3., 2. vydání. Р. 172-184.
7. Белкін М. Л. Механізми забезпечення єдиного правозастосування в Україні: теорія, практика, подальший розвиток. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2013. Вип. 17. С. 19-26.
8. Білас Ю. Ю. Європейські стандарти прав людини в контексті правозастосування сучасної України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 228 с.
9. Болокан І. В. Додержання як форма реалізації адміністративно-правових норм. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 2. С. 55-59.
10. Болокан І. В. Реалізація норм права та інші суміжні правові категорії. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2016. Т. 18. С. 36-46.
11. Болокан І. В. Реалізація норм права як правова категорія. *Актуальні проблеми держави і права*. 2016. Вип. 77. С. 31-38.
12. Болокан І. В. Форми реалізації адміністративно-правових норм та їх види. *Судова та слідча практика в Україні*. 2017. Вип. 3. С. 33-39.
13. Болокан І. Специфічність застосування як форми реалізації адміністративно-правових норм. *Юридичний вісник*. 2017. № 1. С. 147-152.
14. Бондаренко В. А. Форми реалізації адміністративно-правових норм: теоретичні аспекти. *Митна справа*. 2013. № 6 (2.1). С. 159-164.
15. Борисенко М. О. Вплив практики Європейського суду з прав людини на єдність правозастосування в судовій системі України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 5 (4). С. 108-112.
16. Борисенко М. О. Єдність судового правозастосування у контексті забезпечення верховенства права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 16 (1). С. 29-32.
17. Борисенко М. О. Забезпечення єдності правозастосування у судовій системі: теоретичний аспект. *Право і суспільство*. 2015. № 6. С. 160-165.
18. Борисенко М. О. Ознаки та принципи правозастосовної діяльності: теоретичний аспект. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Т. 12. № 3. С. 23-29.

19. Борисенко М. О. Організаційні та правові основи забезпечення єдності правозастосування судами України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
20. Бочаров Д. О. Доказування у правозастосовчій діяльності: загальнотеоретичні питання: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2006. 201 с.
21. Братель О. Процесовзаємодіючі норми матеріального права в контексті реалізації процесуальних юридичних фактів при здійсненні цивільного судочинства. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 10-17.
22. Бриль К. І. Правозастосовний акт як особливий вид індивідуальних правових актів: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 214 с.
23. Бриль К. І. Правозастосовний акт як особливий вид індивідуальних правових актів: моногр. Київ: Леся, 2012. 191 с.
24. Буяков А. Ю. Юридические коллизии и способы их устранения: дис. ... д-ра юрид. наук. Саратов, 1999. 227 с.
25. Василюк С. Правотворча і правозастосовна діяльність: їх діалектична єдність. *Право України*. 1996. № 10. С. 56-60.
26. Васін Є. Ю. Гарантії законності в правозастосовчій діяльності. *Право і суспільство*. 2012. № 4. С. 33-37.
27. Веклич В. О. До питання щодо особливостей правового регулювання і правозастосування при взаємодії органів державної влади і громадянського суспільства у боротьбі з корупцією в Україні. *Науковий вісник Університету «КРОК»*. 2017. Вип. 27. С. 59-67.
28. Винников А. В. Национальные языки, судебный перевод и правоприменение. *Современное право*. 2013. № 7. С. 122-128.
29. Віхров О. П. Актуальні питання захисту прав людини в контексті правозастосування. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 99-101.
30. Волкова Е. И. Судебное правоприменение как познавательнo-оценочная деятельность: вопросы теории: дис. ... канд. юрид. наук. Белгород, 2009. 154 с.
31. Ворошилова Т. В. Принятие решения по делам об административных правонарушениях: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 1998. 170 с.
32. Галянтич М. Колізія нормативних актів: вимушений шлях розвитку права. *Право України*. 1996. № 6. С. 34-36.
33. Ганзенко О. О. Нетипові норми права в механізмі правового регулювання: проблеми теорії і практики застосування. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2013. № 1 (2). С. 17-23.
34. Глубоченко С. М. Функції світогляду у правозастосовчій діяльності: поняття та елементи. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 58. С. 51-57.
35. Гнатюк М. Д. Правозастосування та його місце в процесі реалізації

- права: дис ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 211 с.
36. Головченко В. В., Головченко О. В. Правозастосування і захист прав людини в суверенній Україні: моногр. Чернігів: Лозовий В. М., 2012. 327 с.
 37. Головченко О. В. Захист прав людини в контексті правозастосування: автореф. дис. ... д-ра філос. в галузі права. Київ, 2013. 18 с.
 38. Горбань М. Ю. Теоретичні аспекти дослідження конкретизації в судовому правозастосуванні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 1. С. 17-27.
 39. Горбунова Л. А. Применение норм трудового права: теоретические вопросы: дис. ... канд. юрид. наук. Томск, 2001. 196 с.
 40. Гордієнко О. С. Конкретизація права в процесі правозастосовної діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 14 (1). С. 33-36.
 41. Гринь О. Д. До питання про ефективність правозастосовних актів. *Митна справа*. 2015. № 2 (2.2). С. 64-71.
 42. Грицай І. Теоретико-правові проблеми реалізації норми Закону України «Про місцеві вибори» щодо гендерної квоти. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2018. Svazek 5., 2. vydání. P. 88-94.
 43. Губанов О. О. Вимоги до правозастосовної діяльності як критерій її якості. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Вип. 10-2 (1). С. 145-147.
 44. Гуйван П. Д. До питання про визначеність судового правозастосування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 5. С. 226-230.
 45. Гуйван П. Д. Проблеми правозастосування матеріальних темпоральних норм в Україні. *Судова та слідча практика в Україні*. 2017. Вип. 5. С. 80-87.
 46. Гуйван П. Значення темпоральних чинників у практиці Європейського суду з прав людини. Критерії розумності строку процесу за європейською конвенцією та українські правозастосовні реалії (частина 2). *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 7. С. 14-19.
 47. Гусаров С. М. Особливості громадських об'єднань як суб'єктів правозастосування. *Форум права*. 2015. № 4. С. 72-78.
 48. Гусаров С. М. Правозастосовна діяльність в Україні: моногр. Харків: Золота миля, 2015. 414 с.
 49. Гусаров С. М. Правозастосування в сфері законодавчої та нормотворчої діяльності. *Право.иа*. 2015. № 3. С. 35-42.
 50. Гусаров С. М. Проблеми класифікації функцій правозастосовної діяльності. *Право і Безпека*. 2015. № 2. С. 7-12.
 51. Далявська Т. П. Політико-правова колізія як підстава для визнання/невизнання нових держав/державоподібних утворень. *Гілея*. 2015. Вип. 98. С. 375-377.
 52. Денисенко В. В. Коллизии правовых актов и механизм их разрешения:

- теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Санкт-Петербург, 2004. 177 с.
53. Джафарова О. В. Проблемні питання правозастосування в дозвільній діяльності. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 123-130.
 54. Добренька Н. В. Доцільність та справедливість у правозастосовній діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.
 55. Донченко О. І. Особливості правозастосування як форми реалізації норм права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Вип. 11 (1). С. 40-42.
 56. Дума В. В. Правозастосовча діяльність та форми її здійснення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
 57. Дума В. В. Сутність та особливості правоохоронної форми правозастосовчої діяльності. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 3-6.
 58. Дума В. Підходи до праворозуміння та реалізації правових норм. *Правова інформатика*. 2009. № 1. С. 46-52.
 59. Дума В., Жовнір О. Актуальні засади правозастосовної діяльності на сучасному етапі розвитку України. *Правова інформатика*. 2008. № 2. С. 67-71.
 60. Дума В., Цимбалюк В. Правозастосування та форми його здійснення. *Правова інформатика*. 2006. № 3. С. 59-62.
 61. Евтошук Ю. О. Требования принципа пропорциональности в сфере правоприменения. *Современное право*. 2013. № 2. С. 117-121.
 62. Ершов В. В. Теоретические проблемы судебного правоприменения: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 1986. 203 с.
 63. Ждиняк Н. П. «Реалізація» та «застосування» забороняючих кримінально-правових норм: співвідношення понять. *Форум права*. 2012. № 1. С. 300-306.
 64. Зварич Р. В. Втілення морально-етичних засад суспільства у правозастосуванні (теоретико-правові аспекти). *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2013. № 7. С. 65-71.
 65. Ільков В. В. Джерела права в адміністративному судочинстві: теорія та правозастосування: моногр. Дніпро: Ліра, 2017. 379 с.
 66. Казанчан А. А. Правозастосувальна діяльність органів місцевого самоврядування України: питання теорії та практики: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2005. 233 с.
 67. Казгериева Э. В. Логические ошибки в судебном правоприменении: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2006. 177 с.
 68. Калюжний Р. А., Шапенко Л. О. Правозастосовна діяльність як соціокультурне явище. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Юридичні науки*. 2017. № 1. С. 7-11.
 69. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-

- процесуального права: моногр. Харків: Право, 2008. 296 с.
70. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення судом норм кримінально-процесуального права: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2009. 478 с.
71. Капустинський В. А., Волкова І. В. Теоретичні основи судового правозастосування. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 5. С. 84-93.
72. Кельман Л. М. До питання про співвідношення понять правозастосовної діяльності та реалізації права: теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2017. Вип. 4. С. 31-41.
73. Кондратьєв Р. Моральний імператив у правозастосуванні. *Право України*. 2010. № 5. С. 85-89.
74. Коруц У. З. Міжнародно-правовий захист права на справедливий судовий розгляд в практиці Європейського суду з прав людини та правозастосовна практика України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 21 с.
75. Костюк Н. П., Степанець Д. С. Проблеми інформатизації процесу правозастосування. *Криміналістичний вісник*. 2016. № 1. С. 102-108.
76. Коцан-Олинець Ю. Я. Поняття правозастосовної діяльності та її сутнісні ознаки. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 2. С. 52-63.
77. Крижова О. Г. Структура принципу верховенства права: аналіз крізь призму його правозастосування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 837. С. 149-153.
78. Кузнецов В., Кузнецова Л. Проблеми визначення малозначності діяння у правозастосуванні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 2. С. 65-70.
79. Кучма О. Л. Принципи законності й верховенства права: проблеми правозастосування. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 6 (1). С. 150-152.
80. Кучук А. М. Забезпечення реалізації норм права (національний і міжнародний аспекти): правовий дискурс. *Альманах міжнародного права*. 2015. Вип. 9. С. 14-20.
81. Левенець Б. Б. Проблема виокремлення стадій судового правозастосування. *Правова держава*. 2019. Вип. 30. С. 507-513.
82. Легка О. В. Реалізація норм права: теоретико-правові аспекти. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 30-33.
83. Мартинишин Г. Й. Логіко-філософські основи правозастосування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2017. 18 с.
84. Матат Ю. І. До питання визначення кола суб'єктів правозастосовної діяльності, уповноважених на використання засобів подолання прогалин у законодавстві. *Науковий вісник Ужгородського національного універ-*

- ситету. Серія: Право. 2015. Вип. 30 (1). С. 35-38.
85. Мелех Л. В. Законність у правозастосовній діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010. 20 с.
 86. Мельничук С. М. Поняття судового правозастосування як правової форми здійснення функцій держави. *Право і Безпека*. 2015. № 3. С. 42-46.
 87. Невзоров І. Л. Принцип законності в правозастосувальній діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2003. 19 с.
 88. Неледва Н. В. Правозастосування як основний напрямок впливу судової практики на національну правову систему. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 47. С. 207-211.
 89. Обушенко Н. М. Правозастосування та його місце в трудовому праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 18 с.
 90. Онищук І. І. Теоретичні та прикладні засади моніторингу правозастосування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 837. С. 161-167.
 91. Перепелюк А. Механізм правозастосування: структура та принципи організації. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2012. № 3. С. 274-282.
 92. Подорожна Т. Динаміка законодавчих дефініцій у процесі правозастосування: теоретичні аспекти. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 2. С. 3-6.
 93. Подпіснєв Д. С. Ознаки реалізації норм права. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2013. № 3. С. 107-111.
 94. Пунько О. В. Функції правозастосовних актів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 106-111.
 95. Рісний М. Б. Правозастосувальний розсуд (загальнотеоретичні аспекти): дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2006. 189 с.
 96. Сердюк І. А. Реалізація норм права: питання термінологічної визначеності та змістовної наповненості. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 74-78.
 97. Середа Т. М. Практика Європейського суду з прав людини як джерело судового правозастосування. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2013. № 1. С. 134-141.
 98. Серьогін С. В. Верховенство права в Україні: проблеми розуміння та застосування: моногр. Дніпропетровськ: Грані, 2014. 121 с.
 99. Слинько Д. В. Основні риси та структура правозастосовної діяльності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Право. 2015. Вип. 20. С. 21-24.
 100. Солоненко О. М. Функціональний аспект принципів права у правозастосовній діяльності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 1 (1). С. 10-15.

101. Сомиков К. А. Правовой выбор и реализация права: дис. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2011. 200 с.
102. Степакова Н. М. До проблеми визначення стадій правозастосування у трудовому праві. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 225-231.
103. Уварова О. О. Роль принципів права у процесі правозастосування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 20 с.
104. Факас І. Б. Правозастосування у сфері інформаційної безпеки. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2016. Вип. 2. С. 235-243.
105. Форманюк В. В. Реалізація локальних нормативно-правових актів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 68. С. 184-189.
106. Ширшикова Р. М. Організаційно-правове забезпечення реалізації нормативно-правових актів центральним органом виконавчої влади України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
107. Юхимюк О. М. Співвідношення понять «правозастосування» та «застосування норм права». *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 53-56.

ТЕМА 2

ПРАВОЗАСТОВНИЙ АКТ ЯК АКТ ІНДИВІДУЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

У Законі України «Про інформацію» від 02 жовтня 1992 р. зазначено, що **документ** – матеріальний носій, що містить інформацію основними функціями якої є її збереження та передавання у часі та просторі¹. **Юридичний документ** являє собою один з видів документів.

Юридичний документ – це носій юридично значимої інформації, з яким норми вдачі пов'язують виникнення, зміну або припинення правовідносин, який відповідно до норм права служить підставою чи підтвердженням прав і обов'язків учасників цих правовідносин².

Юридичні документи супроводжують усі стадії правового регулювання. За допомогою юридичних документів засоби правового регулювання (норми, індивідуальні рішення, угоди тощо) стають об'єктивованими, доступними для інших суб'єктів, їм надається певна офіційність.

Юридичний документ розроблюється як фізичними, так і юридичними особами, може бути як офіційним, так і неофіційним.

В якості **основних ознак юридичних документів** можна виділити такі:

1) **матеріальна форма** – юридичний документ, як і всі інші документи, створений у вигляді матеріального носія інформації: паперового документа, електронного документа, у формі речі (наприклад, номерок, одержуваний у гардеробі, виступаючий специфічною формою договору зберігання);

2) **інформативність** – в документі в різній формі міститься інформація, яка може бути сприйнята людьми;

3) **юридична сила** – такий документ або породжує, або засвідчує (підтверджує) юридичні права та обов'язки учасників певних правовідносин. Саме в цьому полягає головне функціональне призначення цього виду документів;

4) **правова визначеність статусу документа** – норми права містять вказівки на існування юридичних документів, на можливість їх використання в конкретній ситуації для певних юридичних цілей. Ця ознака припускає, що нормами права визначаються і закріплюються юридичні наслідки використання таких документів;

5) **формальність** – норми права передбачають вимоги до форми, змісту документа і його реквізитами. Дотримання цих вимог є необхідною умовою можливості використання юридичного документа за призначенням³.

¹ Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 року (зі змінами і доповн.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

² Гиляка О. Юридичний документ: особливості та законодавче виконання. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 3. С. 165-171.

³ Мічурін Є. О. Техніка складання договорів: наук.-практ. посіб. Харків: Юрsvіт, 2011. 536 с.

До змісту юридичного документа висувається низка вимог, які можна поділити на такі групи:

- **правові вимоги** до змісту юридичних документів;
- **логічні вимоги** до змісту юридичного документа, які включають в себе вимоги щодо точності, чіткості, зрозумілості (доступності) тексту юридичного документа;
- **структурні вимоги** до змісту юридичного документа включають в себе вимоги щодо єдності і внутрішньої логіки тексту юридичного документа, послідовності розміщення правового матеріалу в тексті документа;
- **мовностилістичні вимоги** до змісту юридичних документів: грамотність правових термінів, виразність шрифту, офіційність стилю юридичних документів тощо (розглядаються в окремому розділі)¹.

Підсумком правозастосовної діяльності виступають **акти застосування норм права**. *Акти застосування права повинні і можуть вивчатися в різних аспектах*: як самостійна правова категорія; юридичний засіб державного управління суспільством; одна з правових форм здійснення функцій держави; організаційна форма діяльності державних органів і окремих громадських організацій; найважливіший засіб реалізації юридичних норм; індивідуально визначені юридичні акти; спеціальний юридичний факт тощо².

Вони виступають у різних формах зв'язків і відносин з іншими правовими явищами. Це зумовлює багатогранність і складність актів застосування та їх особливе призначення як в механізмі правового регулювання, так і в механізмі правозастосування. *Призначення правозастосовного акта в механізмі правозастосування полягає в наступному*:

- акт застосування права є юридичним засобом впливу на суспільні відносини;
- акти застосування виступають як юридичні факти. Вони є елементом юридичного (фактичного) складу, причому елементом (фактом), який завершує вказаний склад. З винесенням цього акта виникає, змінюється чи припиняється правовідносини;
- акт застосування – це засіб конкретизації норм права. Права і обов'язки в конкретному обсязі «прив'язуються» до персонально визначених суб'єктів;
- в актах застосування реально проявляється владність, примусовість права. В нормах права примус виступає в якості потенційного, можливого, а в правозастосовних актах – примус набуває реального конкретного характеру, який звернений до конкретних суб'єктів;
- за допомогою владних актів застосування забезпечується реалізація суб'єктивних прав у випадках виникнення яких-небудь перепон. Зобов'язана

¹ Стефанчук Р. О. Правове письмо: навч. посібн. Київ: Алерта, 2011. 148 с.

² Самійло Г. О. Актуальні проблеми теорії права: навч. посібн. Запоріжжя: Просвіта, 2014. 216 с.

особа примушується до конкретних дій з метою забезпечення вимог норм права;

- після прийняття правозастосовного акта настає період реалізації, виконання прийнятого рішення;
- в актах застосування права втілюється індивідуалізований вплив компетентних органів на хід правового регулювання, індивідуальна регламентація суспільних відносин;
- акт застосування права забезпечує «контакт» правової норми, що застосовується в конкретному випадку, з реальним суспільним буттям;
- акт застосування (який включається в об'єктивну сторону), пов'язаний із суб'єктивною стороною, тому що в ньому відображається компетентність, професіоналізм особи, що застосовує право; він виражає волю держави у вирішенні певних проблем тощо;
- це документ, який формально закріплює рішення компетентного органу.

Класифікація актів застосування норм права здійснюється за різноманітними критеріями:

1) *за галузеву належністю норм, що застосовуються*: акти застосування конституційно-правових, цивільно-правових, адміністративно-правових, кримінально-правових норм та ін.;

2) *за суб'єктом прийняття*: акти представницьких органів державної влади, глави держави, органів виконавчої влади, суду, контролюючих органів, органів місцевого самоврядування;

3) *за юридичною формою*: укази, постанови, розпорядження, накази, ухвали, протести, подання, вирок, рішення та ін.;

4) *за характером правового впливу*: регулятивні, охоронні;

5) *за юридичним значенням*: основні акти, які містять остаточне рішення у юридичній справі (вирок, рішення суду, указ про нагородження), допоміжні, тобто акти, що забезпечують прийняття основних актів;

6) *за характером індивідуальних велінь*: ті, що уповноважують, ті, що зобов'язують або забороняють (заборона обіймати відповідні посади або виконувати відповідні функції, зафіксовані вирок суду);

7) *за характером юридичних наслідків*: правоконстатуючі, правовідновлюючі, правозмінюючі, правоприпиняючі;

8) *за формою зовнішнього виразу*: акти-документи (окремі документи, резолюції на матеріалах справи, що виконані посадовими особами, наприклад, «до виконання», «до наказу»), акти-дії (словесні, конклюдентні – виконуються у вигляді жестів, рухів і свідчать про вимогу до конкретних осіб здійснити відповідні дії).

Основними вимогами до правозастосовних актів є:

- **законність** – означає, що при вирішенні конкретного випадку правозастосовний орган повинний ґрунтуватися на визначеній законом нормі права (їх сукупності), які безпосередньо стосується розглянутої справи, строго і неухи-

льно дотримуватися її точному змісту, а також діяти в строгих рамках своєї компетенції, не привласнюючи собі повноважень, що не зафіксовані в законі;

- **обґрунтованість** – це об'єктивне з'ясування обставин, які підтверджені доказами;

- **доцільність** – це відповідність діяльності особи в рамках закону конкретним умовам місця і часу;

- **справедливість** – це вимога до актів застосування права, відбиває ідею про соціальну справедливість суспільства, означає усвідомлення правильності рішення справи з погляду інтересів народу і держави, переконаність особи, що застосовує право, а також навколишніх у тім, що прийняте рішення служить інтересам.

Поняття «мова правозастосовних актів» розуміється як юридична мова офіційних документів, укладених суб'єктом правозастосування, які породжують певні правові наслідки, утворюють юридичний стан та спрямовані на регулювання конкретних суспільних відносин¹.

Завдання юридичної техніки актів застосування права полягає у необхідності формування єдиної системи організації правозастосовних актів та підвищення якості їх підготовки; у повному якісному та оптимальному перетворенні акта-волевиявлення на акт-документ; рекомендації адекватних мовних понять; передбаченні можливих колізій та прогалин; прогнозуванні наслідків правозастосування.

Сучасна мовно-правова культура правознавців має будуватися на комунітації – здатності знаходити, встановлювати та використовувати зв'язки для вдосконалення засобів взаємодії, навчання та передачі вмінь і навичок, обміну інформацією, установа контактів і вирішення конфліктів. Такі вміння потребують культивування та розвитку².

Правозастосовний акт і нормативний акт мають багато спільного, проте суттєво відрізняються. Акт застосування норм права виступає як один із засобів державного керівництва і засіб вирішення юридичних справ, що виконує функції індивідуального регулювання поведінки суб'єктів в конкретних правових відносинах, видається у певній формі і передбаченому законом порядку, має юридичну силу і забезпечується відповідними засобами кола осіб, тобто це правовий акт, який містить норми права і спрямований на регулювання суспільних відносин. Саме акти правозастосування визначають ступінь реальності права, його дієвість та ефективність, адже жодна із юридично значущих життєвих ситуацій не може бути вирішена лише за допомогою положень закону, що мають загальний, неперсоніфікований характер. Хоча і неможливо недооцінювати значення правових норм і принципів, що забезпечують єдність і системність правового впливу, однак вказані правові норми і принципи потре-

¹Актуальні проблеми теорії держави та права: конспект лекцій. НАВС. Київ, 2014. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/enforcement/info/lec1.html>

² Балтаджи П. М. Юридична мова правозастосовних актів: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 205 с.

бувають конкретизації за допомогою спеціальних актів – документів відповідно до особливостей певної ситуації та конкретних суб'єктів¹.

Основною відмінністю актів застосування норм права від нормативно-правових актів є те, що нормативні акти містять норми права, тобто приписи, що адресовані невизначеному колу осіб, а правозастосовні акти містять індивідуальні приписи, адресовані персонально до зазначених у них осіб та організацій. Тобто, нормативні акти характеризуються можливістю неодноразової їх реалізації, а акти застосування щодо конкретного життєвого випадку мають одноразову чинність².

Ключові слова:

правозастосовний акт (акт застосування норм права), функції акта застосування норм права, види актів застосування норм права, ознаки правозастосовного акту, основний правозастосовний акт, додатковий правозастосовний акт, письмовий акт застосування норм права, конклюдентний акт застосування норм права, усний акт застосування норм права, колегіальний акт застосування норм права, одноособовий акт застосування норм права, правовстановлюючий акт застосування норм права, правоконстатуючий акт застосування норм права, правоприпиняючий акт застосування норм права, правозмінюючий акт застосування норм права, правоскасовуючий акт застосування норм права, дозвільний акт застосування норм права, зобов'язуючий акт застосування норм права, заборонний акт застосування норм права, суб'єкти прийняття правозастосовного акту, юридична форма акта застосування норм права, форма зовнішнього вираження актів застосування норм права, галузева належність актів застосування норм права, структура акта застосування норм права, силогізм, велика посилка, мала посилка, судовий прецедент, квазіпрецедент.

1. Акт застосування норм права (правозастосовний акт) – це:

а) офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначеній законодавством формі та за встановленою законодавством процедурою, спрямований на регулювання суспільних відносин, що містить норми права, має неперсоніфікований характер і розрахований на неодноразове застосування;

б) правовий акт-документ офіційного тлумачення правових норм, який містить формально-обов'язкове роз'яснення їх змісту;

в) інтерпретаційний акт-волевиявлення уповноваженого суб'єкта права, що встановлює (змінює, припиняє) на основі юридичних норм права

¹ Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права: навч. посібн. 3-тє вид., змін. й доп. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 247 с.

² Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підруч. 4-тє вид., допов. і переробл. Київ: Правова єдність; Алерта, 2014. 524 с.

обов'язки учасників конкретних правовідносин;

г) нормативно-правовий акт-волевиявлення уповноваженого суб'єкта права, що встановлює (змінює, припиняє) на основі юридичних норм права і обов'язки учасників конкретних правовідносин або міру відповідальності конкретних осіб за вчинене ними правопорушення;

д) індивідуальний правовий акт-волевиявлення (рішення) уповноваженого суб'єкта права (компетентного державного органу або посадової особи), що встановлює (змінює, припиняє) на основі юридичних норм права і обов'язки учасників конкретних правовідносин або міру відповідальності конкретних осіб за вчинене ними правопорушення.

2. Акт правозастосування є видом:

- а) нормативно-правового акта;
- б) судового рішення;
- в) локального акта;
- г) управлінського рішення;
- д) юридичного акта.

3. За своєю сутністю правозастосовний акт – це:

- а) результат правотворчої діяльності;
- б) акт тлумачення норми права;
- в) результат вирішення юридичної справи;
- г) етап створення законодавчого акта;
- д) підзаконний акт.

4. Для правозастосовного акта є характерним:

- а) наявність норми права;
- б) відсутність норми права;
- в) в деяких випадках містить норму права, а в деяких ні;
- г) містить одну з частин норми права;
- д) правозастосовний акт тотожний поняттю «норма права».

5. Характерною ознакою правового акта індивідуальної дії є:

- а) наявність загальнообов'язкових правил поведінки;
- б) поширення на будь-які правовідносини, які виникають у суспільстві;
- в) належність до прав і обов'язків чітко визначеного суб'єкта;
- г) формальна визначеність;
- д) застосування до державних службовців.

6. Акт правозастосування є різновидом поняття «акт керування» і використовується:

- а) для характеристики дії відповідного органу та форми вираження цієї дії;

- б) лише для характеристики дії відповідного органу;
- в) лише для характеристики форми вираження дії відповідного органу;
- г) для документальної строгості;
- д) у правотворчості.

7. Правозастосовні акти держаних органів, а також організацій і установ з різними формами власності, окрім судових органів, приймаються:

- а) не від імені народу;
- б) від імені держави;
- в) не від імені держави;
- г) від імені територіальної громади;
- д) від імені губернатора.

8. Акт застосування норм права складається з наступних елементів:

- а) вступної частини, основної частини, заключної частини;
- б) вступної частини, описової частини, заключної частини;
- в) вступної частини, описової частини, мотивувальної частини і заключної частини.
- г) вступної частини, описової частини, резолютивної частини;
- д) вступної частини, описової частини, мотивувальної частини і резолютивної частини.

9. Вступна частина правозастосовного акта повинна мати:

- а) назву документа, найменування об'єкта, предмет справи;
- б) назву документа, найменування суб'єкта, що його прийняв, предмет справи, термін прийняття;
- в) назву документа, предмет справи, термін прийняття;
- г) найменування суб'єкта, термін прийняття, предмет справи;
- д) назву документа, найменування суб'єкта, що його прийняв, предмет справи.

10. «...Дніпровський районний суд м. Києва у складі: судді Петрова М.Н., за участю секретаря Тимофійової М.О...» – це:

- а) вступна частина правозастосовного акта;
- б) описова частина правозастосовного акта;
- в) мотивувальна частина правозастосовного акта;
- г) резолютивна частина правозастосовного акта;
- д) заключна частина правозастосовного акта.

11. Частина правозастосовного акта, в якій зазначаються фактичні обставини справи:

- а) вступна;
- б) описова;

- в) мотивувальна;
- г) резолютивна;
- д) загальна.

12. Змістом описової частини акта застосування норм права є:

а) описуються факти, що є предметом розгляду, фіксується, коли, де, ким, при яких обставинах і якими способами зроблені дії;

б) зазначається найменування акта, місце й дата прийняття, найменування органа або посадової особи, яка ухвалює рішення, по якій справі;

в) підтверджуються наявність або відсутність фактичних обставин справи, їх юридичну кваліфікацію, її обґрунтування, вказівку на офіційні роз'яснення застосовуваного закону й процесуальні норми, якими керувався правозастосовувач;

г) формулюється рішення у справі;

д) зазначається доказова база справи.

13. Загальна характеристика відносин, щодо яких видається акт застосування норм права; фактична та юридична кваліфікація ситуації; юридичні норми, що застосовуються; результати тлумачення цих норм щодо конкретних правовідносин містяться в:

а) основній частині правозастосовного акта;

б) мотивувальній частині правозастосовного акта;

в) резолютивній частині правозастосовного акта;

г) допоміжній частині правозастосовного акта;

д) вступній частині правозастосовного акта.

14. «...керуючись ст. 10, 11, 209, 212, 214-215, 218, п. 2 ст. 367 ЦПК України, ст. 34 Закону України «Про оплату праці», ст. 116, 117 КЗпП України, Положенням «Про порядок компенсації втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням строків її виплати», суд...» – це:

а) вступна частина правозастосовного акта;

б) описова частина правозастосовного акта;

в) мотивувальна частина правозастосовного акта;

г) резолютивна частина правозастосовного акта;

д) заключна частина правозастосовного акта.

15. Назва елемента акта правозастосування, в якому відображено індивідуально-правовий припис, сформульований в однозначній та локальній манері:

а) вступна частина правозастосовного акта;

б) описова частина правозастосовного акта;

в) мотивувальна частина правозастосовного акта;

- г) заключна частина правозастосовного акта;
- д) резолютивна частина правозастосовного акта.

16. Резолютивна частина акта застосування норм права вказує на:

- а) рішення у справі (вказівку на права та обов'язки його учасників);
- б) назва акта, місце і дата видання акта, назва органу або посадовця, який ухвалює рішення;
- в) фіксує юридичні факти, що є предметом розгляду;
- г) включає юридичну кваліфікацію представлених фактів;
- д) включає вказівку на норми, якими керувався правозастосовувач, аналізуючи встановлені факти.

17. «...стягнути з ТОВ «Р», розрахунковий рахунок № 000000000001 АКБ _____, на користь Постола Ігоря Івановича заборгованість із заробітної плати в розмірі 12098 грн 23 коп...» – це:

- а) вступна частина правозастосовного акта;
- б) описова частина правозастосовного акта;
- в) мотивувальна частина правозастосовного акта;
- г) резолютивна частина правозастосовного акта;
- д) заключна частина правозастосовного акта.

18. За суб'єктами прийняття акти застосування норм права класифікують на:

- а) регулятивні та охоронні;
- б) укази, постанови, розпорядження, накази, ухвали, протести, подання, розпорядження, вироки та рішення;
- в) колегіальні та одноособові;
- г) акти парламенту, акти глави держави, акти виконавчих органів, рішення судів, акти прокурорського нагляду, акти місцевих органів влади та ін.;
- д) нормативно-правові акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

19. За формою зовнішнього вираження акти застосування норм права класифікують на:

- а) колегіальні та одноособові;
- б) основні та допоміжні;
- в) письмові, усні та конклюдентні;
- г) регулятивні та охоронні;
- д) розпорядження, ухвали та накази.

20. Письмовим актом застосування норм права є:

- а) резолюція керівника державного органу;

- б) дорожній знак;
- в) застосування співробітником поліції табельної зброї;
- г) виклик свідків;
- д) проголошення присяги державного службовця.

21. *Запрошення понять для прийняття участі у здійсненні слідчої дії*

– це:

- а) усний акт правозастосування;
- б) конклюдентний акт правозастосування;
- в) основний акт правозастосування;
- г) акт правозастосування продовжуваної дії;
- д) регулятивний акт правозастосування.

22. *Застосування жестів поліцейським-регулювальником дорожнього руху* – це:

- а) усний акт правозастосування;
- б) конклюдентний акт правозастосування;
- в) основний акт правозастосування;
- г) акт правозастосування продовжуваної дії;
- д) регулятивний акт правозастосування.

23. *За характером правового регулювання правозастосовні акти класифікують на:*

- а) зобов'язуючі, забороняючі та уповноважуючі;
- б) основні та допоміжні;
- в) регулятивні та охоронні;
- г) кримінально-правові, адміністративно-правові, цивільно-правові тощо;
- д) правоконстатуючі, правовідновлюючі та правозмінюючі.

24. *Прикладом правозастосовного акта регулятивного характеру є:*

- а) наказ про підвищення по службі;
- б) постанова про притягнення особи як обвинуваченого;
- в) повістка про виклик понять;
- г) квитанція про сплату штрафу;
- д) винесення судом рішення про визнання недійсним акта.

25. *До охоронних актів застосування норм права можна віднести:*

- а) рішення суду про задоволення регресних вимог;
- б) свідоцтво про реєстрацію шлюбу;
- в) наказ про звільнення П. Кириченка;
- г) Закон України «Про Національну поліцію»;
- д) свідоцтво про народження.

26. *За способом прийняття акти застосування норм права класифікують на:*

- а) письмові, усні та конклюдентні;
- б) колегіальні та одноособові;
- б) указ, постанова та розпорядження;
- г) регулятивні та охоронні;
- д) кримінально-правові, адміністративно-правові та цивільно-правові.

27. *Прикладом одноособового акта застосування норм права є:*

- а) постанова Третього апеляційного адміністративного суду;
- б) Наказ Міністра юстиції України «Про звільнення Директора Департаменту державної виконавчої служби України»;
- в) постанова Верховного Суду;
- г) рішення міської ради;
- д) розпорядження Кабінету Міністрів України.

28. *Прикладом колегіального акта застосування норм права є:*

- а) ухвала Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області про витребування доказів;
- б) розпорядження Кабінету Міністрів України;
- в) Указ Президента України «Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня працівника соціальної сфери»;
- г) ухвала Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська;
- д) Наказ Міністра юстиції України «Про звільнення Директора Департаменту державної виконавчої служби України».

29. *За галузевою належністю акти застосування норм права класифікують на:*

- а) указ, постанова, розпорядження, ухвали та накази;
- б) регулятивні та охоронні;
- в) письмові, усні та конклюдентні;
- г) кримінально-правові, адміністративно-правові, цивільно-правові тощо;
- д) колегіальні та одноособові.

30. *За предметом правового регулювання протокол огляду місця події належить до:*

- а) кримінально-правових актів правозастосування;
- б) цивільно-правових актів правозастосування;
- в) господарсько-правових актів правозастосування;
- г) адміністративно-правових актів правозастосування;
- д) конституційно-правових актів правозастосування.

31. До кримінально-правових актів застосування норм права можна віднести:

- а) свідоцтво про реєстрацію шлюбу;
- б) Кримінальний кодекс України;
- в) протокол про адміністративне правопорушення;
- г) обвинувальний вирок суду у конкретній кримінальній справі;
- д) науково-практичний коментар Кримінального кодексу України.

32. До цивільно-правових актів застосування норм права можна віднести:

- а) Цивільний кодекс України;
- б) рішення суду про встановлення сервітуту;
- в) наказ про надання додаткової відпустки В. Кальмус;
- г) протокол про адміністративне правопорушення;
- д) наказ про винесення догани П. Катрійчук.

33. До адміністративно-правових актів застосування норм права можна віднести:

- а) протокол про адміністративне правопорушення;
- б) свідоцтво про смерть;
- в) вирок суду;
- г) рішення суду про ліквідацію юридичної особи;
- д) рішення суду про оголошення фізичної особи померлою.

34. За юридичними наслідками акти застосування норм права класифікують на:

- а) правовстановлюючі, правоконстатуючі, правоприпиняючі, правозмінюючі та правоскасовуючі;
- б) регулятивні та охоронні;
- в) письмові, усні та конклюдентні;
- г) колегіальні та одноособові;
- д) основні та допоміжні.

35. Заміна арешту підслідного на підписку про невиїзд – це:

- а) правозмінюючий акт правозастосування;
- б) правоскасовуючий акт правозастосування;
- в) правоприпиняючий акт правозастосування;
- г) правоконстатуючий акт правозастосування;
- д) правовстановлюючий акт правозастосування.

36. Правовстановлювальні акти – це акти, які:

- а) відновлюють суб'єктивні права та юридичні обов'язки суб'єктів;
- б) визначають варіанти поведінки;

- в) встановлюють можливість реалізації суб'єктивного права;
- г) встановлюють факти припинення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків;
- д) констатують можливість зміни суб'єктивних прав і юридичних обов'язків.

37. За юридичним наслідком до правоконстатуючих актів застосування норм права відноситься:

- а) свідоцтво про шлюб;
- б) відновлення на посаді;
- в) припис про усунення порушень земельного законодавства;
- г) постанова державного виконавця про відкриття виконавчого провадження;
- д) постанова прокурора про притягнення особи до адміністративної відповідальності.

38. Прикладом правозмінюючого акта є:

- а) наказ керівника установи про звільнення особи з посади;
- б) рішення суду про відшкодування збитків;
- в) рішення суду про визнання права на житло;
- г) рішення суду про позбавлення батьківських прав;
- д) наказ керівника установи про переведення особи на іншу посаду.

39. Протест прокурора з приводу незаконного виселення громадянина – це:

- а) правозмінюючий акт правозастосування;
- б) правоскасовуючий акт правозастосування;
- в) правоприпиняючий акт правозастосування;
- г) правоконстатуючий акт правозастосування;
- д) правовстановлюючий акт правозастосування.

40. Прикладом правоприпиняючого акта є:

- а) наказ керівника установи про призначення особи на посаду;
- б) рішення суду про визнання права на житло;
- в) рішення суду про відшкодування збитків;
- г) наказ керівника установи про звільнення особи з посади;
- д) наказ керівника установи про призначення премії.

41. Вид правозастосовного акта, який застосовується до рішення суду про позбавлення батьківських прав:

- а) правостверджуючий акт;
- б) правовстановлюючий акт;
- в) правозмінюючий акт;

- г) правоприпиняючий акт;
- д) забороняючий акт.

42. За значенням у юридичному процесі акти застосування норм права класифікують на:

- а) регулятивні та охоронні;
- б) основні та допоміжні;
- в) колегіальні та одноособові;
- г) письмові та усні;
- д) колегіальні та групові.

43. До основних актів правозастосування відноситься:

- а) вирок суду;
- б) протокол огляду документа;
- в) протокол огляду місця події;
- г) Закон України;
- д) протокол огляду вогнепальної зброї.

44. Постанова про обрання запобіжного заходу певного виду – це вид:

- а) основного акта правозастосування;
- б) допоміжного акта правозастосування;
- в) колегіального акта правозастосування;
- г) правоконстатуючого акта правозастосування;
- д) цивільного акта правозастосування.

45. До допоміжних актів застосування норм права відносять:

- а) ухвалу господарського суду про задоволення скарги на бездіяльність державного службовця;
- б) постанову суду;
- в) ухвалу про витребування доказів;
- г) вирок;
- д) рішення суду.

46. До допоміжних актів правозастосування відноситься:

- а) Закон України;
- б) вирок суду;
- в) ухвалу суду;
- г) протокол огляду місця події;
- д) Постанову Кабінету Міністрів України.

47. За характером індивідуальних велінь (розпоряджень) акти застосування норм права класифікують на:

- а) письмові, усні та конклюдентні;

- б) основні та допоміжні;
- в) указ, постанова, розпорядження, ухвали та накази;
- г) кримінально-правові, адміністративно-правові та цивільно-правові;
- д) дозвільні, зобов'язуючі та заборонні.

48. *Ліцензія про право займатись певним видом діяльності – це:*

- а) правозмінюючий акт правозастосування;
- б) дозвільний акт правозастосування;
- в) зобов'язуючий акт правозастосування;
- г) конклюдентний акт правозастосування;
- д) заборонний акт правозастосування.

49. *Рішення про дозвіл на придбання мисливської зброї належить до:*

- а) реєстраційних актів правозастосування;
- б) дозвільних актів правозастосування;
- в) заборонних актів правозастосування;
- г) обмежувальних актів правозастосування;
- д) постійних актів правозастосування.

50. *Рішення суду про заборону займатись певним видом діяльності – це:*

- а) правозмінюючий акт правозастосування;
- б) дозвільний акт правозастосування;
- в) зобов'язуючий акт правозастосування;
- г) конклюдентний акт правозастосування;
- д) заборонний акт правозастосування.

51. *Постійна і тимчасова реєстрація місця проживання належить до:*

- а) реєстраційних актів правозастосування;
- б) дозвільних актів правозастосування;
- в) заборонних актів правозастосування;
- г) обмежувальних актів правозастосування;
- д) описових актів правозастосування.

52. *До зобов'язуючих актів застосування норм права можна віднести:*

- а) науково-практичний коментар Цивільного кодексу України;
- б) рішення суду про повернення в натурі безпідставно набутого майна;
- в) свідоцтво про народження;
- г) наказ про надання додаткової відпустки В. Срібній;
- д) Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».

53. *За юридичною формою акти застосування норм права класифікують на:*

а) укази, постанови, розпорядження, накази, ухвали, протести, подання, вирок та рішення;

б) регулятивні та охоронні;

в) письмові, усні та конклюдентні;

г) колегіальні та одноособові;

д) основні та допоміжні.

54. *Актом індивідуальної дії є:*

а) акт про проведення планової перевірки діяльності арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора);

б) наказ Головного територіального управління юстиції у Одеській області «Про затвердження Порядку організації та проведення стажування працівників юридичних служб»;

в) наказ про анулювання свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора);

г) наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження форм та Порядку заповнення та подання»;

д) акт про відмову у проведенні перевірки.

55. *Накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу – це:*

а) акт одноразової дії;

б) акт продовжуваної дії;

в) правоприпиняючий акт;

г) конклюдентний акт;

д) заборонний акт.

56. *До актів правозастосування одноразової дії відноситься:*

а) наказ про зарахування до навчального закладу;

б) реєстрація шлюбу;

в) реєстрація зміни імені;

г) Закон України;

д) Постанова Верховної Ради України.

57. *Вирок суду, який встановлює кримінальне покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк – це:*

а) акт одноразової дії;

б) акт продовжуваної дії;

в) правоприпиняючий акт;

г) конклюдентний акт;

д) заборонний акт.

58. До актів правозастосування триваючої дії відноситься:

- а) постанова Верховного Суду України «Про судову практику у справах про хуліганство»;
- б) постанова про стягнення штрафу за вчинення адміністративного правопорушення;
- в) реєстрація шлюбу;
- г) Постанова Кабінету Міністрів України;
- д) Ухвала Президента України.

59. Спільним між правозастосовним актом та нормативно-правовим актом є:

- а) мають конкретний, персоніфікований характер;
- б) не є джерелами права;
- в) виступають як юридичний факт;
- г) застосовуються на основі один одного;
- д) приймаються і забезпечуються компетентними органами.

60. Індивідуальне рішення, оформлене в правозастосовному акті, завжди відіграє роль:

- а) життєвого факту, який змінює конкретні суспільні відносини;
- б) юридичного факту, який породжує, змінює або припиняє конкретні правовідносини;
- в) юридичного факту, який лише породжує конкретні правовідносини;
- г) юридичного факту, який лише змінює конкретні правовідносини;
- д) юридичного факту, який лише припиняє конкретні правовідносини.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) від 07 лютого 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 9. Ст. 50.).
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України*. (зі змінами і допов.) 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.

- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 10-11. Ст. 73.
- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
- ❖ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
- ❖ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2006. № 12. С. 16. Ст. 762.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2014. № 20. Ст. 619.
- ❖ Про прокуратуру України: Закон України від 14 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
- ❖ Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23 вересня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 49. Ст. 299.
- ❖ Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15 липня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 38. Ст. 249.
- ❖ Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 33. Ст. 175.
- ❖ Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 17.
- ❖ Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11 липня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 40. Ст. 290.

Спеціалізована література:

1. Балтаджи П. М. Юридична мова правозастосовних актів: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 205 с.
2. Безруков А. М. Преюдициальная связь судебных актов: дис. ... канд.

- юрид. наук. Екатеринбург, 2005. 180 с.
3. Бобровник С. В. Правозастосовні акти: природа, сутність та місце в системі законодавства. *Правова держава*. 2019. Вип. 30. С. 35-43.
 4. Бриль К. І. Правозастосовний акт як особливий вид індивідуальних правових актів: автореф. дис ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 20 с.
 5. Бриль К. І. Правозастосовний акт як особливий вид індивідуальних правових актів: моногр. Київ: Леся, 2012. 191 с.
 6. Буц О. В. Поняття та основні ознаки правозастосовних актів. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2016. № 1. С. 3-8.
 7. Гринь О. Д. До питання про ефективність правозастосовних актів. *Митна справа*. 2015. № 2 (2.2). С. 64-71.
 8. Дашковська О. Інтерпретаційні акти органів судової влади (на прикладі актів конституційного судочинства). *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 2. С. 26-34.
 9. Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 656 с.
 10. Джура В. В. Правовые акты органов судебной власти: дис. ... канд. юрид. наук. Иркутск, 2009. 208 с.
 11. Евстигнеева Г. Б. Судебные решения как источник права: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2007. 144 с.
 12. Загайнова С. К. Судебные акты в гражданском и арбитражном процессе: теоретические и прикладные проблемы: дис. ... д-ра юрид. наук. Екатеринбург, 2008. 485 с.
 13. Звоздецька І. В. Прецедент – джерело парламентських процедур в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 5. С. 51-54.
 14. Зубенко А. В. Особливості поняття, структури, змісту та форми інтерпретаційних актів. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2011. Вип. 51. С. 94-99.
 15. Зубенко А. В. Співвідношення та взаємодія актів тлумачення норм права з правозастосовними та нормативно-правовими актами. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2009. Вип. 45. С. 82-86.
 16. Изварина А. Ф. Акты судов общей юрисдикции: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 1999. 184 с.
 17. Ільков В. В. Джерела права в адміністративному судочинстві: теорія та правозастосування: моногр. Дніпро: Ліра, 2017. 379 с.
 18. Ісмайлов К. Ю. Акти судової влади в системі джерел національного права України: моногр. Донецьк: Ноулідж, Донец. від-ня, 2014. 116 с.
 19. Ісмайлов К. Ю. Акти судової влади в системі джерел права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2012. 16 с.
 20. Ісмайлов К. Ю. Правова природа постанов і роз'яснень Пленуму Верховного Суду України як джерел права. *Наше право*. 2011. № 1. С. 5-12.

21. Карпушова К. Г. Загальнотеоретичні підходи до визначення категорії «судові акти» (крізь призму співвідношення з категоріями «юридичний акт» та «правовий акт»). *Наука і правоохорона*. 2018. № 2. С. 73-80.
22. Карпушова К. Г. Судові акти в системі податково-правового регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 20 с.
23. Квятковська Б. І. Судовий прецедент: деякі теоретичні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 21. С. 52-55.
24. Кондратьєв Р. Моральний імператив у правозастосуванні. *Право України*. 2010. № 5. С. 85-89.
25. Костовська К. М. Вплив структури правозастосовного акта на правозастосовну техніку. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2010. Вип. 24. С. 36-39.
26. Костовська К. М. Юридична техніка актів правозастосування в діяльності органів внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2011. 16 с.
27. Костовська К. Особливості юридичної техніки неписаних (усних) актів правозастосування в діяльності органів внутрішніх справ. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 6. С. 3-6.
28. Кот О. В. Судові акти в господарському процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 21 с.
29. Кошелева В. В. Акты судебного толкования правовых норм (вопросы теории и практики): дис. ... канд. юрид. наук. Саратов, 1999. 210 с.
30. Кривецька Л. М. Юридична природа актів тлумачення норм права. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 25-33.
31. Кузьмін Р. Ефективність правозастосування та підхід до її забезпечення (теоретичні аспекти). *Вісник Академії прокуратури України*. 2007. № 3. С. 11-17.
32. Лагус І. Правові акти в теорії права та практиці вітчизняного законодавства: деякі проблеми. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 11. С. 14-17.
33. Мазур М. В. Акти органів судової влади як джерело конституційного права України: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 233 с.
34. Макарова Л. Р. Правові акти органів судової влади як джерела адміністративного права: стан наукової розробки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 5 (2). С. 60-64.
35. Марцеляк О. Правова природа актів Конституційного Суду України та їх роль у розвитку науки конституційного права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 118-121.
36. Молодкин Н. Е. Функции судебных актов в правовом регулировании: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2005. 184 с.

37. Мурашин О. Правозастосовчі акти прямого народовладдя (теоретичний аспект). *Право України*. 1999. № 8. С. 20-23.
38. Мухін В. В. Правозастосовний акт як форма індивідуального правового регулювання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 23. С. 14-16.
39. Назарук Ю. Втрата чинності правозастосовчими актами органів та посадових осіб місцевого самоврядування: теоретичний аспект. *Історико-правовий часопис*. 2018. № 1. С. 139-143.
40. Назарук Ю. Теоретичні характеристики правозастосовного акта. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 217-220.
41. Ніколенко Л. М. Щодо визначення судового прецеденту в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 27. С. 11-15.
42. Нікольська О. В. Акти застосування норм Конституції України. *Правничий часопис Донецького університету*. 2011. № 1 (25). С. 244-248.
43. Палешник С. Інтерпретаційні акти в судовій практиці. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4. С. 261-268.
44. Перунова О. М. Процесуальні акти-документи в процесі виконання судових рішень. *Право і Безпека*. 2006. Т. 5. № 5. С. 140-144.
45. Погребняк С. Вплив судової практики на юридичні акти в романо-германській правовій сім'ї. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 4. С. 92-99.
46. Пригара Л. І. Зміст та структура актів правозастосування. *Закарпатські правові читання*. 2017. Т. 1. С. 41-48.
47. Пригара Л. І. Юридична техніка актів правозастосування: автореф. дис ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 19 с.
48. Пунько О. В. Структура побудови правозастосовних актів. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 4. С. 36-40.
49. Пунько О. В. Функції правозастосовних актів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 106-111.
50. Радь О. І. Нормативні акти судової влади як джерела трудового права України: моногр. Львів: Вид-во Тараса Сороки, 2017. 174 с.
51. Решота В. Акти Президента України як джерела адміністративного права України у судовому правозастосуванні. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2017. Svazek 4., 3. vydání. P. 118-123.
52. Сабіщенко О. В. Судовий прецедент як джерело процесуального права України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2014. Вип. 197. С. 176-182.
53. Савчук Г. В. Мовленнєві акти в структурі сучасного судового дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2016. Вип. 21 (1). С. 99-102.
54. Сахнюк В. В. Роль та місце судового прецеденту у системі джерел на-

- ціонального права. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1 (45.1). С. 119-122.
55. Семенов Е. Ю. Влияние правовой психологии на принятие правовых актов субъектами правоприменения: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2007. 175 с.
56. Семикин Д. С. Судебные акты в системе правовых актов современной России: общетеоретический аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2008. 203 с.
57. Сердюк І. А. Вживання термінів «правовий акт» і «юридичний акт» у сучасній юридичній науці. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 3. С. 24-27.
58. Сердюк І. А. Нормативно-правовий акт у співвідношенні з актом застосування та актом тлумачення норм права. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2010. Вип. 3. С. 152-159.
59. Скрипнюк О. Правові акти Конституційного Суду України як джерела сучасного конституційного права України. *Право України*. 2012. № 3-4. С. 404-410.
60. Стецик Н. Судові правотворчі акти: загальнотеоретична характеристика. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2011. № 52. С. 27-32.
61. Таликін Є. А. Судові акти та господарська процесуальна форма: окремі аспекти співвідношення. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2014. № 29. С. 86-93.
62. Тихомиров Ю. А. Правоприменение: теория и практика: моногр. Москва: Формула права, 2008. 431 с.
63. Трач Н. С. Лінгвістична експертиза правових документів: герменевтичний аспект (на прикладі тексту заповіту). *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 50. С. 315-321.
64. Уварова О. Загальні принципи права та їх роль у правозастосуванні з позицій природно-правового і позитивістського підходів до права. *Вісник Академії правових наук України*. 2008. № 2. С. 244-252.
65. Уварова О. Про зміст і форму правозастосовних актів. *Вісник академії правових наук*. 2005. № 4. С. 207-213.
66. Фандалюк О. В. Правозастосувальні акти-дії в механізмі здійснення функцій органами внутрішніх справ: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 1999. 218 с.
67. Федорів О. Судовий прецедент у праві України: доцільність запровадження та варіативність наслідків. *Юридичний журнал*. 2012. № 6 (120). С. 57-60.
68. Швед Е. Ю. Процесуальні акти-документи у адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 200 с.
69. Шкаровський Д. Судовий прецедент в українському праві: проблемні питання запровадження. *Юридичний журнал*. 2012. № 6 (120). С. 65-67.

ТЕМА 3 НОРМОТВОРЧІСТЬ

Процес формування і розвитку єдиної системи правових приписів передбачає офіційну діяльність компетентних органів та організацій.

Нормотворчість – це: врегульована законодавством діяльність уповноважених державних органів щодо розробки та прийняття нормативно-правових актів, які містять загальні правила поведінки (норми права); правова форма діяльності держави за участю громадянського суспільства (у передбачених законом випадках), пов'язана зі встановленням (санкціонуванням), зміною, скасуванням юридичних норм¹.

Основним призначенням цього процесу є надання формальної визначеності певним правилам поведінки, вдосконалення їх редакції, видання, зміна та скасування нормативних актів з метою формування внутрішньо узгодженої системи законодавства.

Суб'єктами нормотворчості є:

- 1) громадянське суспільство (народ) та його окремі суб'єкти (територіальні громади, об'єднання громадян);
- 2) держава (в особі державних органів та їх посадових осіб).

Суб'єкти нормотворчості мають певну *нормотворчу компетенцію* та у межах цієї компетенції можуть приймати нормативно-правові акти або укладати нормативно-правові договори.

Компетенція суб'єкта нормотворчості – це закріплена нормативно-правовими актами (Конституцією, законами та підзаконними нормативно-правовими актами) сукупність його прав і обов'язків (повноважень) у сфері нормотворчості.

Функції нормотворчості – це основні напрями діяльності компетентних органів щодо встановлення, зміни або скасування правових норм, створенню і розвитку системи законодавства та інших форм права. До цих функцій належать:

- 1) *функція первинного регулювання суспільних відносин*, яка має місце тоді, коли певні суспільні відносини вперше набувають формальної визначеності, внаслідок чого відбувається первинне врегулювання суспільних відносин;
- 2) *функція оновлення правового матеріалу*, яка передбачає зміну або скасування тих нормативно-правових актів, що застаріли і не відповідають потребам суспільного розвитку та сучасному стану законодавства, або інших проявів правової форми;

¹ Пасічна І. О. Законотворчість, нормотворчість та правореалізація: навч. посібн. Полтава: ПолтНТУ, 2019. 113 с.

3) *функція заповнення прогалин у праві*, яка передбачає часткове або повне усунення пропусків у правовому регулюванні певних відносин шляхом формулювання тих правил поведінки, яких бракує;

4) *функція кодифікації нормативно-правового матеріалу*, яка полягає у впорядкуванні, об'єднанні та доповненні нормативних актів, створенні єдиного, зручного для користування, побудованого на наукових засадах нормативного кодифікованого акта¹.

Принципи нормотворчості – загальноприйняті норми-ідеї найвищого авторитету, які слугують основними засадами імперативного характеру, на підставі яких створюються (розробляються, приймаються, вводяться в дію) нормативно-правові акти².

Серед принципів нормотворчості слід розрізняти: **загальні**, що становлять основу правового регулювання (принципи законності, демократизму, гуманізму, соціальної справедливості та ін.); **спеціальні** (принципи науковості, професіоналізму, оперативності, поєднання динамізму і стабільності та ін.), які мають особливе значення саме для нормотворчості як особливої форми діяльності компетентних державних органів³.

Загальними принципами нормотворчості є:

1) *принцип верховенства права*. Зміст нормативно-правових актів повинен відповідати конституційним засадам, ідеалам правової держави і міжнародним стандартам захисту прав людини;

2) *принцип гуманізму*. Вимагає, аби людина та її інтереси були в центрі нормотворчої діяльності держави. В правових актах повинні враховуватися загальнолюдські цінності, забезпечуватися гарантії захисту прав і свобод людини, максимально задовольнятися її матеріальні і духовні потреби;

3) *принцип демократизму*. Одним з напрямів розвитку політичної системи на сучасному етапі має бути зростаюча активність громадян в управлінні державними і громадськими справами. В нормотворчості це особливо яскраво реалізується шляхом ухвалення найважливіших законів на референдумі. Незважаючи на окремі організаційні недоліки, притаманні інститутам безпосередньої демократії, референдум дозволяє максимально врахувати і виразити в законі побажання різних верств населення;

4) *принцип гласності*. Передбачає вільне і конструктивне обговорення проектів нормативних актів, відкритість нормотворчого процесу. Залучення широких мас населення і громадських організацій до обговорення проектів нормативних актів сприяє їх найбільшій легітимності, запобігає появі можливих помилок, спрощує процедуру їх реалізації;

¹ Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підруч. 4-те вид., допов. і переробл. Київ: Правова єдність; Алерта, 2014. 524 с.

² Там само.

³ Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. 2-ге вид. Харків: Одиссей, 2008. 432 с.

5) *принцип законності*. Відіграє велику роль як у додержанні процедури прийняття нормативно-правових актів, так і у формулюванні їх змісту. Реалізація нормотворчих повноважень органами, які видають закони та інші нормативні акти, має відбуватися виключно в межах їх компетенції, на підставі закону, в повній відповідності із встановленою процедурою.

До спеціальних принципів нормотворчості належать:

1) *принцип науковості та професіоналізму* – передбачає залучення фахівців високої кваліфікації до нормотворчої діяльності. В процесі нормотворчості мають використовуватися наукові досягнення, враховуватися альтернативні проекти нормативних актів, які виражають інтереси різних прошарків суспільства. Недостатнє врахування цього принципу негативно позначається на якості нормативно-правового акта та ефективності його реалізації;

2) *принцип планування* – дає змогу виключити випадкові, непродумані кроки в процесі нормотворчості. З його допомогою заповнюються прогалини та усуваються колізії у нормативних актах, узгоджується робота державних органів різних рівнів, встановлюється послідовність прийняття окремих актів, створюються необхідні умови для підготовки документів високої якості, надається час, щоб провести необхідні консультації з провідними науковими та навчальними установами;

3) *принцип оперативності* – вимагає постійного оновлення правового матеріалу, швидкого реагування на нові тенденції у суспільстві, появу нових суспільних відносин і необхідність надання їм формальної визначеності. Цей принцип у нормотворчому процесі забезпечує також своєчасне скасування нормативно-правових актів, що застаріли, суперечать чинному законодавству, створюють юридичні колізії;

4) *принцип поєднання динамізму і стабільності* – вимагає додержання необхідного балансу між прийняттям нових нормативно-правових актів і внесенням змін і доповнень до чинних¹.

Основною метою нормотворчої діяльності мають бути досягнення стабільності законодавства, забезпечення більшої тривалості дії законів і підзаконних актів у державі. Цій стабільності не повинно заважати прийняття нових нормативних актів, зміна або скасування чинних. Вони мусять бути своєчасними, обґрунтованими і доцільними, змістовно виваженими і конструктивними.

У сучасних демократично орієнтованих державах за суб'єктами виокремлюють такі ***основні види нормотворчості***:

- затвердження нормативних актів на референдумі;
- прийняття нормативних актів компетентними державними органами;
- прийняття нормативних актів громадськими об'єднаннями внаслідок делегування їм державою повноважень.

¹ Плавич С. В. Теоретико-методологічні засади правотворчості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 19 с.

Найпоширенішим серед цих видів є прийняття нормативних актів компетентними державними органами. В Україні до них належать: Верховна Рада, Президент, Кабінет Міністрів, міністерства, центральні органи виконавчої влади та державні комітети. У межах своїх повноважень нормотворчими функціями наділені державні адміністрації та органи місцевого самоврядування з питань, що їм делеговані державою, а також адміністрації державних підприємств і установ.

Різновидом нормотворчості є укладення угод нормативного характеру між окремими суб'єктами права, які мають різну юридичну силу, оскільки можуть укладатися на міжнародному, регіональному та місцевому рівнях, а також між суб'єктами державного устрою. Референдум — це народне голосування з питань загальнодержавного і місцевого значення. Рішення, що приймаються на референдумі, мають вищу юридичну силу порівняно зі звичайними законами і не потребують подальшого затвердження парламентом. Змінити або скасувати їх можна лише шляхом проведення повторного референдуму¹.

Участь громадських організацій у нормотворчості може здійснюватися двома шляхами:

- а) делегуванням їм нормотворчих повноважень;
- б) санкціонуванням актів, прийнятих цими організаціями. Делегування нормотворчих повноважень повинно мати тимчасовий характер і відбуватися відповідно до встановленої законом процедури.

Нормотворчий процес зовнішньо виступає як система взаємозалежних стадій ухвалення, укладання, зміни нормативно-правових документів.

Стадія нормотворчого процесу – це відносно завершений етап нормотворчого процесу, регламентований чинними правилами таким чином, що тільки його закінчення дає можливість перейти до наступного етапу².

У найзагальнішому виді можна виділити стадії, характерні для нормотворчості в цілому:

- 1) підготовка проекту нормативно-правового акта;
- 2) прийняття нормативно-правового акта;
- 3) оприлюднення (офіційне опублікування).

Планування нормотворчої діяльності (перспективне і поточне) здійснюється з метою створення єдиної системи нормативно-правових актів, визначення основних напрямів та забезпечення прозорості нормотворчої діяльності, вдосконалення процесу підготовки нормативно-правових актів.

У поточних планах визначають перелік нормативно-правових актів, основні етапи та строки їх підготовки, органи, відповідальні за розроблення

¹ Загальна теорія держави і права: [підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

² Риндюк В. І. Нормотворча діяльність: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2009. 162 с.

таких проектів (як правило, складаються на термін до одного року).

Перспективні програми нормотворчої діяльності визначають напрями розвитку правового регулювання суспільних відносин та, як правило, складаються на п'ять і більше років¹.

1. Тривалий процес, який включає виникнення потреб суспільства у врегулюванні певних відносин і актів поведінки, їх усвідомлення, формулювання і юридичне оформлення у вигляді правових норм – це:

- а) правотворчість;
- б) правозастосування;
- в) формування права;
- г) правоутворення;
- д) законотворчість.

2. Процесуальна діяльність суб'єктів щодо порядку формування і закріплення їхньої волі шляхом прийняття, зміни, призупинення чи скасування правових норм, яка відбувається згідно встановленої процедури – це:

- а) соціальний процес;
- б) правотворчий процес;
- в) систематизація нормативно-правових актів;
- г) законний процес;
- д) юридичний процес.

3. Напрями діяльності із встановлення, зміни або скасування правових норм і розвитку системи законодавства – це:

- а) методи правотворчості;
- б) принципи правотворчості;
- в) функції правотворчості;
- г) правила правотворчості;
- д) норми правотворчості.

4. До загальносоціальних функцій правотворчості належить:

- а) функція перетворення соціально-юридичної практики;
- б) функція стабілізації суспільних відносин;
- в) функція забезпечення динаміки права;
- г) функція розвитку правової когнітивності;
- д) оціночна функція.

¹ Про нормативно-правові акти: Проект Закону України від 01.12.2010 № 7409. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF5PT00A?an=3>

5. Функція, яка передбачає часткове або повне усунення пропусків у правовому регулюванні певних відносин шляхом формулювання тих правил поведінки, яких бракує – це:

- а) функція первинного регулювання суспільних відносин;
- б) функція заповнення прогалін у праві;
- в) функція оновлення правового матеріалу;
- г) функція кодифікації нормативно-правового матеріалу;
- д) функція гармонізації законодавчих актів.

6. Керівні, основоположні ідеї, що обумовлюють єдність та загальну спрямованість правотворчої діяльності – це:

- а) методи правотворчості;
- б) принципи правотворчості;
- в) функції правотворчості;
- г) правила правотворчості;
- д) норми правотворчості.

7. Принципи правотворчості поділяють на:

- а) основні та додаткові;
- б) загальні та спеціальні;
- в) основні та допоміжні;
- г) головні та факультативні;
- д) первинні та вторинні.

8. Загальними принципами правотворчості є:

- а) гуманізм, демократизм, гласність, законність;
- б) законність, системність, оперативність;
- в) оперативність, поєднання динамізму й стабільності, плановість;
- г) професіоналізм, техніко-юридична досконалість, науковість;
- д) гуманізм, демократизм, принцип адекватного відображення правової дійсності.

9. Спеціальними принципами правотворчості є:

- а) плановість, демократизм, гласність;
- б) законність, системність, оперативність;
- в) оперативність, поєднання динамізму й стабільності, плановість, науковість;
- г) професіоналізм, техніко-юридична досконалість, науковість;
- д) гуманізм, плановість, принцип адекватного відображення правової дійсності.

10. Принцип гласності правотворчого процесу належить до:

- а) основних принципів;

- б) допоміжних принципів;
- в) спеціальних принципів;
- г) загальних принципів;
- д) факультативних принципів.

11. *Принципи демократизму та толерантності правотворчого процесу належать до:*

- а) спеціальних принципів;
- б) допоміжних принципів;
- в) основних принципів;
- г) загальних принципів;
- д) факультативних принципів.

12. *Принцип професіоналізму правотворчого процесу належить до:*

- а) основних принципів;
- б) допоміжних принципів;
- в) спеціальних принципів;
- г) загальних принципів;
- д) факультативних принципів.

13. *Принцип оперативності правотворчого процесу належить до:*

- а) основних принципів;
- б) допоміжних принципів;
- в) спеціальних принципів;
- г) загальних принципів;
- д) факультативних принципів.

14. *Принцип планування правотворчого процесу належить до:*

- а) основних принципів;
- б) допоміжних принципів;
- в) спеціальних принципів;
- г) загальних принципів;
- д) факультативних принципів.

15. *Принципи науковості правотворчого процесу належать до:*

- а) основних принципів;
- б) допоміжних принципів;
- в) загальних принципів;
- г) спеціальних принципів;
- д) факультативних принципів.

16. *За функціональним призначенням правотворчість класифікують на:*

- а) поточну, систематизаційну;

- б) непряму, пряму;
- в) установчу, регулятивну;
- г) загальну, спеціальну;
- д) регулятивну, охорону.

17. За юридичною силою актів правотворчість класифікують на:

- а) законотворчість, підзаконну нормотворчість;
- б) непряму нормотворчість, безпосередню нормотворчість;
- в) основну правотворчість, спеціальну правотворчість;
- г) парламентську правотворчість, урядову правотворчість;
- д) загальну правотворчість, локальну правотворчість.

18. Засобом усунення прогалин у законодавстві є:

- а) аналогія права;
- б) правотворча діяльність;
- в) інтерпретаційна діяльність;
- г) правозастосовна діяльність;
- д) аналогія законодавства.

19. Правотворча діяльність, пов'язана з підготовкою і прийняттям підзаконних нормативно-правових актів:

- а) санкціонована правотворчість;
- б) спільна правотворчість;
- в) делегована правотворчість;
- г) спеціальна правотворчість;
- д) підзаконна правотворчість.

20. За способом формування нормативно-правових приписів правотворчість виділяють:

- а) правотворчість глави держави, уряду, органів виконавчої влади;
- б) правотворчість, що здійснюється в межах власної компетенції та делеговану правотворчість;
- в) односторонню, договірну, прецедентну;
- г) правовстановлювальну та забезпечувальну правотворчість;
- д) поточну правотворчість та правотворчість для систематизації нормативних актів.

21. Відповідно до Конституції України суб'єктами законодавчої ініціативи в Україні є:

- а) Президент України, народні депутати України, громадські організації;
- б) Президент України, народні депутати України, Кабінет Міністрів України;
- в) Прем'єр-міністр України, народні депутати України, Національний

Банк України, Конституційний Суд України;

- г) Президент України, народні депутати України;
- д) Президент України, Кабінет Міністрів України, Національний Банк України.

22. *Право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України не належить:*

- а) Кабінету Міністрів України;
- б) народним депутатам;
- в) Президенту України;
- г) Національному банку України;
- д) Верховному Суду.

23. *Основною конституційно-правовою формою ухвалення законів в Україні є:*

- а) діяльність урядової влади;
- б) законодавча діяльність парламенту;
- в) нормотворчість;
- г) правотворчість;
- д) нормотворчий процес.

24. *Спеціальна організаційно-юридична діяльність уповноважених суб'єктів, яка становить систему регламентованих взаємозалежних процедур – це:*

- а) техніка систематизації нормативно-правових актів;
- б) нормотворчий процес;
- в) юридична техніка;
- г) нормографія;
- д) правовий моніторинг.

25. *Включення пропозиції про підготовку проекту нормативно-правового акта обумовлено стадією:*

- а) попереднього розгляду проекту нормативно-правового акта;
- б) опублікування й оприлюднення нормативно-правового акта;
- в) громадського обговорення проекту нормативно-правового акта;
- г) підготовки змісту проекту нормативно-правового акта;
- д) передпроектною стадією.

26. *Стадією законодавчого процесу є:*

- а) офіційне оприлюднення закону;
- б) встановлення юридичних обставин справи;
- в) встановлення фактичних обставин справи;
- г) юридичне діяння;

д) процесуальне зрушення.

27. Промульгація як стадія нормотворчості – це:

- а) стадія підготування проекту нормативно-правового акта;
- б) стадія прийняття нормативно-правового акта;
- в) стадія повернення проекту для доопрацювання;
- г) стадія відхилення проекту нормативно-правового акта;
- д) стадія офіційного оприлюднення нормативно-правового акта.

28. Нормотворча діяльність уповноважених органів держави, яка здійснюється за дорученням вищого представницького органу державної влади – це:

- а) законотворчість;
- б) непряма нормотворчість;
- в) делегована нормотворчість;
- г) спеціальна нормотворчість;
- д) локальна нормотворчість.

29. Нормотворчість, що здійснюється, як правило, у рамках державних та недержавних організацій, громадських та територіальних об'єднань, що відповідно до чинного законодавства та в межах своєї компетенції приймають нормативно-правові акти для врегулювання внутрішніх правовідносин – це:

- а) делегована нормотворчість;
- б) спеціальна нормотворчість;
- в) санкціонована нормотворчість;
- г) локальна нормотворчість;
- д) громадська нормотворчість.

30. Діяльність органів виконавчої влади, міністерств, комітетів, відомств щодо створення вторинних підзаконних нормативно-правових актів, які видаються у межах компетенції того чи іншого органу, та містять похідні норми права, що розкривають і конкретизують первинні норми права, приймаються на їх основі та спрямовані на їх виконання – це:

- а) інтерпретаційна діяльність;
- б) відомча нормотворчість;
- в) спеціальна правотворчість;
- г) нормотворча техніка;
- д) нормопроектувальна техніка.

31. Нормотворчість вищих органів державної влади відноситься до:

- а) відомчої нормотворчості;
- б) локальної нормотворчості;
- в) загальної нормотворчості;

- г) місцевої нормотворчості;
- д) безпосередньої нормотворчості.

32. За формою нормотворчість розрізняють:

- а) первинну, поточну та кодифікаційну;
- б) відомчу, локальну та загальну;
- в) спеціальну, санкціоновану та громадську;
- г) конституційну, законодавчу, підзаконну;
- д) безпосередню, спільну, делеговану.

33. Принцип нормотворчості, який передбачає вираження в законі волі народу, врахування прав більшості при дотриманні прав меншості – це:

- а) толерантність;
- б) демократизм;
- в) гласність;
- г) правова законність;
- д) гуманізм.

34. Формування нормативно-правових актів на основі загальнолюдських цінностей, міжнародних стандартів прав людини, створення умов і механізмів їх втілення в життя суспільства і держави передбачає такий принцип нормотворчості, як:

- а) толерантність;
- б) демократизм;
- в) гласність;
- г) оперативність;
- д) гуманізм.

35. Додержання ієрархії нормативно-правових актів при їх складанні та прийнятті їх законним шляхом відповідно до конституційно закріпленого процесу нормотворчості – це:

- а) оперативність;
- б) гуманізм;
- в) толерантність;
- г) законність;
- д) науковість і професійність.

36. До системоутворюючих принципів нормотворчості належать:

- а) оптимальність, системність, ієрархічність;
- б) законність, гуманізм, технічна досконалість;
- в) наукова обґрунтованість, гласність, оперативність;
- г) диференціація нормотворчої компетенції, компаративність, науковість;
- д) планування, поєднання динамізму і стабільності, демократизм.

37. Об'єктивність як принцип нормотворчості означає:

- а) дана діяльність розглядається, як реальний факт соціальної дійсності і правового життя людства;
- б) конструктивну і різноманітну співпрацю державних органів із громадянським суспільством у питаннях створення норм права;
- в) вимогу неухильного і точного виконання законів всіма учасниками суспільних відносин;
- г) ретельний розрахунок варіантів досягнення поставлених цілей;
- д) інформаційний взаємообмін та взаємовплив між суб'єктами нормотворчої діяльності.

38. Вид професійної діяльності, який використовується як метод здійснення діяльності, що полягає в аналізі, оцінці та прогнозуванні якості нормативно-правових актів і правозастосування, охоплює публічну й приватноправову сфери, забезпечує вдосконалення права за формою та змістом – це:

- а) юридична техніка;
- б) правовий моніторинг;
- в) нормографія;
- г) нормотворчий процес;
- д) нормопроєктування.

39. Підготовка тексту проекту нормативно-правового акта (закону) уповноваженими суб'єктами нормотворчості – це:

- а) нормотворча ініціатива;
- б) нормопроєктування;
- в) стадія прийняття проекту нормативно-правового акта;
- г) стадія обговорення проекту;
- д) посвідчувально-інформаційна стадія.

40. Закріплена нормативно-правовими актами (Конституцією, законами та підзаконними нормативно-правовими актами) сукупність його прав і обов'язків (повноважень) у сфері нормотворчості – це:

- а) функції суб'єкта нормотворчості;
- б) принципи нормотворчості;
- в) компетенція суб'єкта нормотворчості;
- г) результат нормотворчої діяльності;
- д) нормотворчість.

41. Напрями, пов'язані зі встановленням, зміною або скасуванням юридичних норм, створенням і розвитком законодавства – це:

- а) принципи нормотворчості;
- б) методи нормотворчості;
- в) функції нормотворчості;

- г) норми правотворчості;
- д) правила нормотворчості.

42. Розробка і прийняття нових юридичних норм у тих випадках, коли суспільні відносини раніше не регулювалися і вперше виникла необхідність у їх регулюванні – це функція:

- а) удосконалення законодавства;
- б) упорядкування (систематизації) законодавства;
- в) деталізації законодавства;
- г) первинного регулювання суспільних відносин;
- д) дерегуляції суспільних відносин.

43. Скасування, зміна, доповнення юридичних норм, що не відповідають потребам суспільного розвитку – це функція:

- а) удосконалення законодавства;
- б) упорядкування (систематизації) законодавства;
- в) первинного регулювання суспільних відносин;
- г) дерегуляції суспільних відносин;
- д) деталізації законодавства.

44. Залежно від юридичної сили нормативно-правових актів, що приймаються, нормотворчість поділяють на:

- а) безпосередню нормотворчість народу та нормотворчість держави;
- б) законодавчу та підзаконну нормотворчість;
- в) делеговану нормотворчість та спільну нормотворчість;
- г) відомчу та локальну нормотворчість;
- д) встановлену та санкціоновану нормотворчість.

45. Діяльність, що здійснюється з метою створення єдиної системи нормативно-правових актів, визначення основних напрямів та забезпечення прозорості нормотворчої діяльності, вдосконалення процесу підготовки нормативно-правових актів – це:

- а) принципи нормотворчості;
- б) функції нормотворчості;
- в) правила нормотворчості;
- г) планування нормотворчості;
- д) стадії нормотворчого процесу.

46. Планування нормотворчої діяльності поділяється на:

- а) постійне і тимчасове;
- б) встановлене і санкціоноване;
- в) перспективне і поточне;
- г) відомче і локальне;

д) законодавче і підзаконне.

47. Система юридичних термінів, тобто словесних визначень понять, що використовуються при викладі змісту закону, іншого нормативного акта чи нормативного договору – це:

- а) міжгалузева термінологія;
- б) правові дефініції;
- в) нормотворча термінологія;
- г) юридичні конструкції;
- д) галузева термінологія.

48. Зумовлений неправильним і ненавмисним діянням нормотворчого органу негативний результат, що полягає у виданні нормативно-правового акта, не здатного досягти цілей упорядкування суспільних відносин і вимагає юридичного розгляду – це:

- а) правові дефініції;
- б) юридичні конструкції;
- в) нормотворча термінологія;
- г) нормотворча помилка;
- д) міжгалузева термінологія.

49. У нормотворчій діяльності виділяють наступні види нормотворчих помилок:

- а) загальнозживані, спеціально-технічні та спеціально-юридичні;
- б) власне юридичні, логічні та граматичні;
- в) загальноправові, міжгалузеві та галузеві;
- г) найважливіші, важливі, конкретизуючі;
- д) конституційні, звичайні, субститутні.

50. За характером відкритості нормотворчі помилки виділяють:

- а) спірні та безспірні;
- б) елементарні та багатофакторні;
- в) власне юридичні та логічні;
- г) поширені та непоширені;
- д) явні та латентні.

51. За ступенем істинності нормотворчі помилки виділяють:

- а) явні та латентні;
- б) спірні та безспірні;
- в) елементарні та багатофакторні;
- г) власне юридичні та логічні;
- д) поширені та непоширені.

52. Недоліки нормативно-правового акта, які є наслідком недотримання логічних, мовних та процедурних вимог нормотворчої техніки у процесі його розробки і прийняття – це:

- а) змістовні помилки;
- б) соціальні помилки;
- в) міжгалузеві помилки;
- г) техніко-юридичні помилки;
- д) елементарні помилки.

53. Проведення спеціалістом (групою спеціалістів або спеціальним закладом) дослідження конкретного предмета із використанням професійних знань у відповідній галузі, що завершується оформленням висновку, який містить результати такого дослідження та відповіді на поставлені питання – це:

- а) юридична техніка;
- б) правотворча техніка;
- в) правова експертиза;
- г) нормотворча помилка;
- д) законодавча техніка.

54. Експертиза проекту нормативно-правового акта, яка має бути обов'язковою щодо кожного нормативно-правового акта – це:

- а) попередня експертиза;
- б) повторна експертиза;
- в) обов'язкова експертиза;
- г) проміжна експертиза;
- д) добровільна експертиза.

55. Залежно від складності проектів нормативно-правових актів розрізняють:

- а) комплексну і спеціалізовану експертизи;
- б) одноособову і групову експертизи;
- в) попередню та первинну експертизи;
- г) обов'язкову і добровільну експертизи;
- д) додаткову і контрольну експертизи.

56. За суб'єктами проведення та юридичною силою висновків експертизи розрізняють:

- а) одноособову та групову;
- б) офіційну та неофіційну;
- в) додаткову і контрольну;
- г) обов'язкову і добровільну;
- д) попередню та первинну.

57. *Експертиза ідей або концепцій правового регулювання майбутнього нормативно-правового акта – це:*

- а) попередня експертиза;
- б) обов'язкова експертиза;
- в) добровільна експертиза;
- г) проміжна експертиза;
- д) повторна експертиза.

58. *За результатами проведення правової експертизи складається:*

- а) експертний висновок;
- б) аналітична довідка;
- в) управлінське рішення;
- г) аналітична записка;
- д) аналітичний звіт.

59. *Система вироблених практикою нормотворення вимог та способів створення найбільш доцільних за формою і досконалих за структурою, змістом та викладом нормативно-правових актів – це:*

- а) юридична техніка;
- б) нормопроектувальна техніка;
- в) законодавча техніка;
- г) правова експертиза;
- д) нормотворча помилка.

60. *Наука про правову природу правотворчої діяльності та юридичної техніки – це:*

- а) нормотворчий процес;
- б) юридична техніка;
- в) нормографія;
- г) правотлумачна техніка;
- д) правотворчість.

Ключові поняття:

нормотворчість, функції нормотворчості, принципи нормотворчості, правоутворення, принцип демократизму, принцип гуманізму, принцип законності, принцип науковості, локальна нормотворчість, відомча нормотворчість, загальна нормотворчість, санкціонована нормотворчість, спільна нормотворчість, делегована нормотворчість, спеціальна нормотворчість, підрозумована нормотворчість, місцева нормотворчість, громадська нормотворчість, правовий моніторинг, нормографія, нормотворча техніка, нормопроектувальна техніка, нормотворчий процес, нормотворча ініціатива, нормотворче планування, нормотворча термінологія, нормотворча помилка, техні-

ко-юридичні нормотворчі помилки, змістовні нормотворчі помилки, правова експертиза, проміжна правова експертиза, попередня правова експертиза, експертний висновок, законодавча техніка, засоби законодавчої техніки, прийоми законодавчої техніки, функції законодавчої техніки, правила законодавчої техніки.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) від 07 лютого 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 9. Ст. 50.).
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України*. (зі змінами і допов.) 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2006. № 12. С. 16. Ст. 762.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2014. № 20. Ст. 619.
- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
- ❖ Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23 вересня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 49. Ст. 299.
- ❖ Про прокуратуру України: Закон України від 14 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст.

- 12.
- ❖ Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15 липня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 38. Ст. 249.
 - ❖ Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 33. Ст. 175.
 - ❖ Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 17.
 - ❖ Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11 липня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 40. Ст. 290.
 - ❖ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
 - ❖ Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента від 10 червня 1997 року (зі змінами і допов.). *Урядовий кур'єр*. 1997. № 107-108.

Спеціалізована література:

1. Kolodkina A., Lazarenko V., Ponomarev O. State financial control: problems and solutions. *Sciences of Europe*. 2016. № 9, ч. 3. P. 25-28.
2. Kroytor V. Combining of the free exercise of material and procedural rights by the parties to legal proceedings with procedural activity of the court as a principle of civil judicial proceedings: concept and maintenance. *Sciences of Europe*. 2016. № 10, ч. 1. P. 60-67.
3. Timoshenko A., Zinchenko O. The legal nature of settlement agreement in the civil and arbitration procedure. *Sciences of Europe*. 2016. № 10, ч. 1. P. 57-60.
4. Алієва-Барановська В. Коротка історія цивільних кодексів України. *Юридична Україна*. 2015. № 3. С. 4-9.
5. Андрусів Л. М. Оприлюднення нормативно-правових актів як стадія правотворчості. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 3-5.
6. Баранов В. М. Преамбула нормативного правового акта (доктрина, практика, техніка): моногр. Москва: Юрлитинформ, 2014. 247 с.
7. Безуса Ю. А. Систематизація підзаконних нормативно-правових актів в Україні (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2018. 22 с.
8. Берназюк Я. О. Правотворчість Президента України крізь призму особливостей деяких видів його актів. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 59. С. 71-78.

9. Богачов С. В. Законотворчість: необхідність термінологічного вдосконалення. *Наше право*. 2014. № 1. С. 10-12.
10. Волошенюк О. В. Гармонізація та уніфікація законодавства як форми зближення правових систем. *Право і суспільство*. 2015. № 4. С. 3-7.
11. Вороніна І. М. Аксіологічні засади нормотворчості МВС України щодо координації діяльності Національної поліції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 19 с.
12. Гетьман Є. А. Місце кодифікаційного акта у правовій системі України. *Теорія і практика правознавства*. 2017. № 1 (11). С. 1-12.
13. Гетьман Є. А. Нормотворча діяльність органів виконавчої влади в Україні: правовий зміст і проблемні питання: моногр. Харків: Оберіг, 2014. 307 с.
14. Гетьман Є. А. Проблеми правового регулювання нормотворчої діяльності органів виконавчої влади: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2015. 36 с.
15. Горбань М. Ю. Судова правотворча конкретизація: загальнотеоретичні питання. *Митна справа*. 2015. № 2 (98). С. 3-7.
16. Грималюк П. О. Делегована правотворчість: теоретико-прикладні засади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
17. Гусаров С. М. Законотворчість і законодавчий процес в Україні: моногр. Харків: Золота миля, 2014. 412 с.
18. Дашковська О. Р. Принципи нормотворчої діяльності: загальна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 35. С. 34-37.
19. Делія Ю. В. Адміністративно-правові аспекти нормотворчості публічної адміністрації в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2014. 35 с.
20. Демиденко В. О. Муніципальна нормотворчість та муніципальна правотворчість: аспекти співвідношення. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 18. С. 23-32.
21. Зайцева І. О. Конституційно-правове забезпечення статутної нормотворчості у місцевому самоврядуванні в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2013. 20 с.
22. Калашник О. М. Прогалини в цивільному процесуальному праві та їх усунення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 20 с.
23. Кельман М. Методологія дослідження правотворчості у правовій державі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2017. № 861. С. 130-136.
24. Кириленко І. С. Локальна правотворчість як особливий різновид юридичної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 23. С. 55-58.
25. Козюбра М. Судова правотворчість: аномалія чи іманентна властивість

- правосуддя. *Право України*. 2016. № 10. С. 38-48.
26. Колісник В. Відновлення дії Конституції України та зміна форми правління як засіб поновлення конституційного ладу. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 103-109.
 27. Коцан-Олинець Ю. Я. Теоретико-правова характеристика правотворчості. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 24-27.
 28. Кошіль Н. М. Систематизація конституційного законодавства України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 26 с.
 29. Кравчук К. Г. Судова правотворчість у діяльності Конституційного Суду України: методологічні аспекти дослідження. *Право і суспільство*. 2017. № 1 (2). С. 17-21.
 30. Кузнецова Н. Цивільний кодекс України: визнані здобутки кодифікації. *Право України*. 2014. № 2. С. 9-24.
 31. Куненко І. Проблеми правового регулювання внесення змін до Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 2. С. 90-93.
 32. Курусь Т. В. Співвідношення нормотворчої діяльності з суміжними правовими поняттями. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 6-3. С. 9-11.
 33. Ленгер Я. І. Пріоритет нормативно-правового акту як спосіб розв'язання колізії. *Держава та регіони*. 2017. № 1. С. 19-24.
 34. Лепех Ю. Питання про співвідношення понять «правотворчість» та «нормотворчість». *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. 2016. № 855. С. 225-231.
 35. Лепех Ю. С. Про функції правотворчості органів публічного управління. *Університетські наукові записки*. 2018. № 2. С. 36-43.
 36. Лепіш Н. Я. Ефективність тлумачення як елемент правотворчої діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2017. Вип. 4. С. 42-51.
 37. Лешкович Т. Індивід як суб'єкт міжнародного публічного права. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 2. vydání. Р. 7-14.
 38. Литвиненко Л. І. До питання вдосконалення законотворчого процесу в Україні. *Університетські наукові записки*. 2016. № 59. С. 246-256.
 39. Ліпкан В. А., Череповський К. П. Інкорпорація інформаційного законодавства України: моногр. Київ: О. С. Ліпкан, 2014. 391 с.
 40. Мазуренко А. Правотворческая политика и культура законотворчества: вопросы теории. *East European Science Journal*. 2016. № 4, ч. 5. Р. 12-14.
 41. Мазуренко А., Колесник С. Правотворческая форма антикоррупционной политики в условиях децентрализации государственной власти. *Sciences of Europe*. 2016. № 2, ч. 2. Р. 131-133.
 42. Мазурик К. З. Характеристика законотворчості та визначення чинників, які впливають на неї. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2 (1). С. 245-250.

43. Мамедов Э. Ф. Термины и дефиниции как средства юридической техники правотворчества: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2015. 215 с.
44. Мандель Р. До розуміння принципів права. *Sciences of Europe*. 2016. № 4, ч. 2. Р. 100-103.
45. Мандрікова К. О. Розумність у правовому регулюванні: вимоги до нормотворчості та правозастосування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 20 с.
46. Мандюк О. О. Введення в дію індивідуальних адміністративних актів. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 27. С. 151-156.
47. Мельничук С. М. Нормативно-договірна правотворча форма реалізації функцій сучасної держави Україна. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2018. Т. 29 (68). № 6. С. 12-17.
48. Міневич О. І. Загальнотеоретичний аналіз правотворчої помилки. *Lex portus*. 2018. № 3. С. 230-240.
49. Міхайліна Т. В. Соціально-правовий феномен тіньової правотворчості та причини її появи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 2 (1). С. 41-44.
50. Мовчан В. В. До проблемних питань проявів судової влади у сферах правотворчої, правозастосовної і правоохоронної діяльності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 4. С. 16-23.
51. Моїсеєнкова С. Філософсько-правовий аналіз механізму правоутворення. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 5. С. 123-127.
52. Мочульська М. Є. Наукове забезпечення законодавчого процесу в континентальній правовій системі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 32. С. 128-132.
53. Мочульська М. Є. Правова доктрина в континентальній правовій системі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2013. 20 с.
54. Нестерович В. Ф. Петенційна форма впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів у США. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 3. С. 96-102.
55. Нечипоренко А. О. Нормотворчість в Україні: поняття, види, напрямки удосконалення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 21 с.
56. Нижник Н. Секторальний правовий моніторинг у теорії законотворчості: постановка питання. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 1 (80). С. 45-52.
57. Ничка Ю. Підзаконна правотворчість: загальнотеоретична характеристика. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 61. С. 45-49.
58. Нігреєва О. О. Міжнародна звичаєва правотворчість: окремі аспекти. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 123-128.
59. Нігреєва О. Правотворчість у контексті джерел міжнародного права. *Юридичний вісник*. 2014. № 5. С. 157-162.

60. Пацкан В. В. Співвідношення законотворчої та законодавчої діяльності. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2014. № 1. Р. 103-110.
61. Петришина М. О. Становлення та розвиток інституту правового моніторингу в Україні: проблеми та перспективи. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 25-32.
62. Петров А. О содержании понятия правовой культуры. *Sciences of Europe*. 2016. № 7, ч. 2. Р. 140-146.
63. Плавич В. П. Сучасна правотворчість: проблеми теорії і методології: моногр. Одеса: Астропринт, 2013. 274 с.
64. Плавич В. П. Феномен нормотворчості та його співвідношення із суміжними категоріями: правотворчість, законність, правотворчий та законотворчий процеси. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 11-16.
65. Погребняк С. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1 (72). С. 44-56.
66. Попович Т. П., Стрічик Я. Я. Підзаконна правотворчість: теоретико-правові аспекти. *Приватне та публічне право*. 2018. № 2. С. 12-16.
67. Приходько Х. Роль правових позицій Конституційного Суду України у становленні та розвитку доктрини конституційного процесу. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 2. С. 43-54.
68. Роговенко О. В. Зіставлення понять нормотворчості та правотворчості органів місцевої влади. *Приватне та публічне право*. 2018. № 1. С. 9-14.
69. Роговенко О. В. Методологічні засади дослідження муніципальної правотворчості. *Приватне та публічне право*. 2018. № 4. С. 11-17.
70. Росік Т. В. Роль судової практики в сучасній правотворчості: теоретико-прикладні аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 22 с.
71. Селіванов А. Проблемні аспекти законотворчого процесу та їх відображення в рішеннях Конституційного Суду України. *Право України*. 2009. № 5. С. 23-29.
72. Сердюк В. О. Судова правотворчість в контексті здійснення правової реформи в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 21. С. 90-93.
73. Сердюк І. А. Методологічний аналіз інтерпретацій поняття «правотворчість». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 69-78.
74. Соломонюк О. Я. Проблематика судової правотворчості в науковій літературі. *Young Scientist*. 2018. № 7 (59). С. 232-235.
75. Стадниченко Т. О. Удосконалення нормотворчої діяльності органів влади в умовах модернізації публічного управління: дис. ... канд. наук з держ. упр. Дніпро, 2016. 237 с.
76. Стременовський С. М. Підзаконна правотворчість: наукові підходи. *Vi-*

- сник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2017. Вип. 2. С. 55-64.
77. Стрельцова О. В. Механізм секторальної гармонізації законодавства України з правом ЄС у сферах свободи, безпеки і юстиції. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 5. С. 5-14.
 78. Таєпов Ф. Б. Правовая експертиза как необходимый элемент законотворчества. *Законодательные исследования*. 2011. Вып. 7. С. 83-92.
 79. Тарасюк Т. М. Закони як джерела права соціального захисту України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 52. С. 131-136.
 80. Теплюк М. Введення в дію конституційних законів: проблемні питання. *Право України*. 2012. № 8. С. 132-138.
 81. Теплюк М. О. Правотворчість як діяльність, пов'язана з правом. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 12. С. 90-97.
 82. Терлецька І. С. Законопроектування в Україні: теоретико-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 22 с.
 83. Тиха А. П. Актуальні питання законодавчого регулювання нормотворчої діяльності в Україні на сучасному етапі. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 7. С. 43-48.
 84. Федоров І. О. Кодифікація адміністративно-деліктного законодавства України: дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2006. 186 с.
 85. Чабур С. В. Функції механізму правотворчості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 48. С. 48-51.
 86. Чабур С. В. Функціонування механізму правотворчості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2018. 22 с.
 87. Чорнолуцький Р. В. Феноменологія нормопроектної діяльності в конституційному праві України: питання теорії і практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Ужгород, 2018. 35 с.
 88. Шевченко А. Є. Вплив правової доктрини на правотворчий процес в Україні. *Юридичний вісник*. 2015. № 3 (36). С. 52-57.
 89. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні: моногр. Реферат, 2007. 640 с.
 90. Шутак І. Юридична техніка і технологія: теорія та практика застосування. *Вісник Львівського університету*. 2016. Вип. 63. С. 37-45.
 91. Ющик О. І. Теоретичні проблеми законодавчого процесу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 47 с.
 92. Ященко Р. Ю. Правотворчість в умовах перехідного суспільства: теоретико-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 18 с.

ТЕМА 4

ДІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТА В ЧАСІ, ПРОСТОРІ, ЗА КОЛОМ ОСІБ

Існування у суспільстві різних видів правових норм, що регулюють суспільні відносини, зумовлює відображення їх у нормативно-правових актах. Нормативно-правові акти є найважливішими системоутворюючими елементами всіх правових явищ. З їх допомогою здійснюються функції держави і державних органів, створюються правові режими діяльності громадян і юридичних осіб, вводиться і забезпечується правовий порядок у суспільстві, формуються умови і гарантії стабільного вирішення завдань економічного, політичного і соціального розвитку¹.

Нормативно-правовим актом (далі НПА) є письмовий документ компетентного суб'єкта права, в якому закріплюються правила поведінки загального характеру, що забезпечуються державою².

Нормативно-правовий акт як основне джерело правової системи України має наступні **особливості**:

- підтримується і охороняється державою;
- може бути оперативно виданий і змінений у будь-якій своїй частині, що дозволяє відносно швидко реагувати на соціальні процеси в суспільстві;
- відповідним чином систематизований, що дає змогу легко віднайти потрібний документ для застосування і реалізації;
- дозволяє точно фіксувати зміст правових норм, що сприяє проведенню єдиної політики, не допускати довільного тлумачення і застосування норм³.

Перевагами нормативно-правового акта серед інших джерел права є його визначеність, яка полягає у ясності, чіткості, зрозумілості для його адресата правил поведінки, а також загальнообов'язковість, яка, зокрема, може забезпечуватися і авторитетом державної влади.

Оскільки за допомогою нормативно-правових актів вирішуються найважливіші питання суспільного життя, до них висуваються серйозні **вимоги**: своєчасність та оперативність створення, достовірність, повнота, точність, конкретність, грамотність, авторитетність і автентичність, обов'язковість, обґрунтованість тощо.

Активізація правотворчої діяльності, що спостерігається в Україні за

¹ Самійло Г. О. Теорія держави і права: навч. посіб. Запоріжжя: Просвіта, 2010. 348 с.

² Основи держави і права України: підручник для ВНЗ / за ред. В. Л. Ортинського. Київ, 2008. 583 с.

³ Лазнюк Н.В. Ознаки нормативно-правових актів. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 13. С. 95-102.

роки незалежності, спричинила сталу тенденцію збільшення кількості нормативно-правових актів. Це спричинило необхідність їхнього класифікування з метою полегшення пошуку необхідної інформації у величезному масиві документів.

Нормативно-правові акти класифікуються за наступними критеріями:

➤ за суб'єктами ухвалення – на акти органів держави, народу в процесі референдуму, територіальних громад, громадських об'єднань, трудових колективів, посадових осіб, спільні акти органів держави і недержавних формувань та ін.;

➤ за юридичною силою – на закони і підзаконні нормативні акти;

➤ за сферою дії – на загальнообов'язкові, спеціальні, локальні;

➤ за ступенем загальності правових норм – на загальні і конкретизаційні;

➤ за характером волевиявлення – на акти встановлення, зміни та скасування норм права;

➤ за галузями законодавства – на цивільні, кримінальні, кримінально-процесуальні та ін.;

➤ за часом дії – визначено-строкові й невизначено-строкові.

Найбільш значущою є класифікація нормативно-правових актів за юридичною силою.

Юридична сила НПА – це ступінь його впливу на суспільні відносини, його значення, яке залежить від розташування в ієрархії актів. Юридична сила НПА полягає:

- в обов'язковій відповідності кожного НПА принципам і нормам Конституції України;

- у суворій відповідності до визначеної Конституцією України офіційної класифікації НПА;

- у наявності обов'язкового підпорядкування за вертикальним розташуванням видів НПА: Конституція – закон – указ – постанова – наказ. Саме в такій послідовності зменшується юридична сила кожного названого акта і збільшується обов'язковість попередніх. Кожний вид НПА займає чітко визначене місце в ієрархії НПА, що впливає з нормативно встановленого значення цього акта в системі НПА держави;

- у встановленні ієрархічної підпорядкованості НПА державних органів, що мають більш високий статус і більш низький статус у державній системі. Критерієм визначення місця акта в ієрархії НПА є статус органа, що їх видає, у системі державно-владних органів;

- у визначенні основного змісту НПА юридична сила підтверджується формулюваннями: «на основі», «на виконання закону», «відповідно до указу або постанови» та ін.;

- у наявності комплексу реквізитів документа як елементів, що інформують про його юридичну силу, його достовірність і справжність походження і дозволяють відносити його до відповідного виду, наприклад, розрі-

зняти, закон це чи постанова, а також визначити, коли він був ухвалений, коли набрав чинності, ким ухвалений, затверджений, підписаний і т.д.¹

Завдяки юридичній силі можна зняти протиріччя (колізії), які виникають між НПА, а саме: діє той нормативний документ, що має вищу юридичну силу (якщо акти мають різну юридичну силу); діє той нормативний документ, який ухвалений пізніше (за умови рівності актів за юридичною силою).

Закон – це нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, який приймається відповідно до особливої процедури парламентом або безпосередньо народом і регулює найважливіші суспільні відносини².

Для закону характерні такі основні **ознаки**:

- приймається лише законодавчим органом представницького характеру або населенням держави в порядку референдуму;
- регулює найважливіші суспільні відносини, що зумовлює його високу ефективність;
- має найвищу юридичну силу в системі нормативних актів країни;
- має загальний характер;
- встановлює загальнообов'язкові правила поведінки, має належну форму, породжує юридичні наслідки та гарантується державою;
- є стабільним нормативним актом;
- має відповідну структуру, тобто організацію змісту, доцільне розміщення нормативних приписів та правові атрибути;
- нормативним актом, що приймається в особливому процесуальному порядку, який називається законодавчим процесом;
- охороняється і гарантується державою, яка забезпечує необхідні умови для виконання законів і застосовує заходи примусового характеру до суб'єктів, які не виконують або порушують вимоги законів;
- приймається відповідно до вимог логіки, стилю і мови, що сприяє однаковому і точному його розумінню та застосуванню, підвищенню ефективності системи нормативних актів у цілому.

Класифікація законів здійснюється на підставі різних критеріїв:

- *за юридичною силою* – конституційні закони, що закріплюють засади суспільного і державного ладу та є юридичною базою поточного законодавства (Конституція; закони, що вносять зміни до Конституції, доповнюють або конкретизують положення Основного Закону); поточні закони, що приймаються на основі та на виконання конституційних законів і становлять поточне законодавство;
- *за суб'єктами законотворчості* – закони прийняті: в результаті референдуму; вищим законодавчим органом держави;
- *за предметом регулювання* – закони конституційні, адміністративні,

¹ Загальна теорія держави і права : підручник / за ред.: М. В. Цвік, О. В. Петришин. Харків: Право, 2011. 584 с.

² Загальна теорія держави і права: підручник / за ред.: М. В. Цвік, О. В. Петришин. Харків: Право, 2011. 584 с.

цивільні, кримінальні, процесуальні тощо;

➤ *за характером регулювання* – органічні закони, тобто внутрішньо узгоджені, що відзначаються високим рівнем нормативних узагальнень і спрямовані на комплексне урегулювання суспільних відносин; виключні закони, що приймаються за надзвичайних обставин поза планом законотворчих робіт;

➤ *за обсягом дії на суб'єктів* – загальні закони (поширюються на всіх суб'єктів незалежно від їх статусу); закони соціальні (регламентують діяльність чітко окреслених груп суб'єктів), які мають особливий статус.

Підзаконний нормативний акт – це письмовий документ уповноваженого суб'єкта, прийнятий на підставі та у виконання закону, в якому закріплені правила поведінки загального характеру, що забезпечуються державою¹.

Підзаконні нормативні акти можна поділити на чотири основні самостійні **групи**:

- *загальні* – нормативні акти, що можуть бути прийняті правотворчими суб'єктами загальної компетенції;

- *місцеві* – нормативні акти, що приймаються територіальними суб'єктами і поширюються на осіб, які перебувають на цій території;

- *відомчі* – нормативні акти, що приймаються суб'єктами спеціальної, галузевої компетенції і поширюються на всі організації та осіб, що входять до цього відомства, або їх окрему частину;

- *локальні* – нормативні акти, що містять у собі норми, предметом яких є внутрішні відносини, що складаються у межах якого-небудь підприємства, установи, організації².

Будь-які нормативно-правові акти мають відповідні **часові, територіальні межі** свого існування і дії, а також поширюються на визначене коло осіб – суб'єктів права.

Дія нормативно-правового акта у часі передбачає: момент вступу нормативно-правового акта в дію; момент припинення дії нормативно-правового акта; зворотню дію нормативно-правового акта.

Нормативно-правові акти **набирають чинності**:

- на підставі вказівки в тексті нормативно-правового акта на календарну дату, з якої документ набирає законної сили;

- на підставі вказівки на інші обставини, з якими пов'язане набуття законної сили документа («з моменту підписання», «з моменту опублікування»);

- на підставі застосування загальних правил, за якими нормативно-правові акти набирають сили після закінчення певного часу, передбаченого законом, із дня їхнього офіційного оприлюднення.

¹ Волинка К. Г. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: МАУП, 2003. 240 с.

² Кельман М. С. Загальна теорія держави та права: підруч. 3-тє вид., стереот. Львів: Новий Світ-2000, 2009. 584 с.

Припинення дії нормативно-правових актів відбувається на підставі:

- закінчення терміну, на який був прийнятий юридичний документ;
- оголошення про втрату законної сили нормативно-правового акта (пряма вказівка на скасування, що може міститися у спеціальному акті);
- прийняття уповноваженим органом нового нормативно-правового акта однакової чи вищої юридичної сили, що регулює те ж коло суспільних відносин;
- зміни обставин, для врегулювання яких було прийнято нормативно-правовий акт¹.

Закони та інші нормативно-правові акти не мають **зворотної дії в часі**, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують кримінальну, адміністративну відповідальність особи – загальне правило: «Норма права зворотної сили не має».

Проте існують винятки, наприклад, у кримінальному, адміністративному законодавстві передбачено, що у випадку коли нормативний акт, який був прийнятий після скоєння правопорушення, пом'якшує чи звільняє від юридичної відповідальності, то він має зворотну силу, а якщо установлює чи обтяжує відповідальність особи, то норми даного акта зворотної сили не мають.

Дія нормативно-правових актів у просторі характеризується розповсюдженням їх впливу на певну територію, а саме:

- державу в цілому;
- відповідний регіон;
- адміністративно-територіальну одиницю;
- відповідне підприємство, установу, організацію².

Нормативно-правові акти України поширюються на територію всієї країни.

Під **територіальною дією** нормативно-правових актів розуміється поширення законодавства в межах території держави, до якої відноситься:

- суходільний простір – земна територія;
- водний простір – внутрішні води всередині державних кордонів і територіальні води в межах 12 морських миль;
- повітряний простір над державними межами – на висоті до 110 км (верхня висотна межа повітряного простору міжнародним правом остаточно не встановлена, проте зазвичай вважається, що висотна межа повітряного простору складає близько 100-110 км від поверхні Землі, тобто найменшу стійку висоту орбіти штучних супутників Землі);
- надра та континентальний шельф³.

¹ Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підруч. Харків: Консум, 2006. 656 с.

² Загальна теорія держави і права: [підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл.] / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.] ; за ред. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с.

³ Теорія держави та права: підруч. / Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є.О. Гіди. Київ: О. С. Ліпкан, 2011. 576 с.

Екстериторіальна дія нормативно-правового акта регулюється міжнародними договорами і передбачає поширення законодавства певної держави за межами її території. Вона відома як право екстериторіальності держав – порядок, відповідно до якого установи або фізичні особи, що розташовані або перебувають на території іншої держави, розглядаються як такі, що розташовані або перебувають на власній території і підвладні законам та юрисдикції власної держави, поширюється на: космічні об'єкти під прапором і гербом держави; трубопроводи; підводні кабелі та нафтові морські вишки; повітряні, військові та торговельні судна у відкритому морі, які ходять під державним прапором; території дипломатичних представництв і консульств за кордоном¹.

Правом екстериторіальності користуються військові кораблі та літаки, що з дозволу певної держави знаходяться на її території, але розглядаються як частина території іншої держави.

Дія нормативно-правових актів за колом осіб обумовлена наступною обставиною: усі громадяни, особи без громадянства, іноземці та юридичні особи, що знаходяться на території держави, підпадають під сферу дії законодавства держави, у якій вони перебувають. Окрім того, існують нормативно-правові акти, дія яких розповсюджується лише на певні категорії громадян, що визначають особливості їх правового статусу. У відношенні до окремих суб'єктів (дипломатичних представників) законодавство може мати обмежену чинність. Зокрема, вони не можуть бути затримані, заарештовані тощо².

Ключові поняття:

дія права, дія нормативно-правових актів, темпоральні характеристики дії нормативно-правових актів, дія нормативно-правових актів у часі, набуття чинності нормативно-правовими актами, момент набуття нормативним актом чинності, пряме скасування нормативного акта, фактичне скасування нормативного акта, офіційне оприлюднення нормативно-правового акта, офіційне опублікування нормативно-правового акта, офіційні друковані видання, Офіційний вісник України, Голос України, Відомості Верховної Ради України, Урядовий кур'єр, ординарний (конституційний) спосіб набуття чинності законами, екстраординарний спосіб набуття чинності законами, втрата чинності нормативно-правових актів, формальна відміна (пряме скасування) нормативно-правового акта, фактична відміна нормативно-правового акта, судова відміна нормативно-правового акта, призупинення дії нормативно-правового акта, втрата чинності нормативно-правового акта, напрями дії нормативно-правового акта в часі, зворотна дія

¹ Тихомиров Д. О., Аврахов А. М. Дія нормативно-правових актів у часі та в просторі. *Трибуна молодого вченого*. 2017. № 1. С. 144-146.

² Система законодавства. Нормативно-правові акти та їх систематизація: метод. посібник. Рівне. 2017. URL: https://rivnejust.gov.ua/media/files_for_pages.

(ретроактивна форма) нормативно-правових актів в часі, проста зворотна дія нормативно-правового акта в часі, абсолютна зворотна дія в часі нормативно-правових актів, відносна зворотна дія нормативно-правових актів в часі, ревізійна зворотна дія нормативно-правового акта в часі, негайна дія нормативно-правових актів в часі, ультраактивна форма дії нормативно-правових актів в часі, перспективна дія нових нормативно-правових актів, переживаюча дія скасованих нормативно-правових актів у часі, дія нормативно-правових актів у просторі, територіальний принцип дії нормативно-правових актів в просторі, екстериторіальний принцип дії нормативно-правових актів в просторі, дія нормативно-правових актів за колом осіб, депутатська недоторканість, президентський імунітет, суддівський імунітет, дипломатичний імунітет, консульський імунітет.

1. Основним джерелом права на сучасному етапі розвитку правової системи України є:

- а) нормативно-правовий акт;*
- б) судовий прецедент;*
- в) правова доктрина;*
- г) нормативно-правовий договір;*
- д) правовий звичай.*

2. Офіційний акт-документ, ухвалений уповноваженим суб'єктом у встановленому порядку та у визначеній формі, спрямований на встановлення, зміну або скасування норми права з метою регулювання суспільних відносин – це:

- а) нормативно-правовий договір;*
- б) юридичний прецедент;*
- в) постанова;*
- г) нормативно-правовий акт;*
- д) розпорядження.*

3. Яка ознака не характеризує нормативно-правовий акт:

- а) приймається або санкціонується уповноваженими органами держави (правотворчими органами) або народом (через референдум);*
- б) завжди містить нові норми права або змінює (скасовує) чинні, чітко формулює зміст юридичних прав і обов'язків;*
- в) приймається з дотриманням певної процедури;*
- г) має завжди форму письмового акта-документа, реквізити, якого можуть змінюватися відповідно до обставин;*
- д) публікується в офіційних спеціальних виданнях з обов'язковою відповідністю автентичності тексту офіційного зразка.*

4. Найвищу юридичну силу в правовій системі сучасної Української держави має:

- а) Конституція України;
- б) міжнародний договір;
- в) кодифікований законодавчий акт;
- г) постанова Верховної Ради України;
- д) закон України.

5. *Основною формою нормативно-правових актів Верховної Ради України є:*

- а) закон;
- б) постанова;
- в) розпорядження;
- г) указ;
- д) декларація.

6. *Яке визначення розкриває поняття «Закон України»:*

а) нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, прийнятий в особливому порядку Верховною Радою України, який визначає відправні засади регулювання суспільних відносин;

б) нормативно-правовий акт, що регулює найважливіші суспільні відносини шляхом встановлення загальнообов'язкових правил, приймається в установленому порядку Верховною Радою України, Верховною Радою АРК, має вищу юридичну силу;

в) нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, прийнятий в особливому порядку Верховною Радою України або схвалений безпосередньо народом на всеукраїнському референдумі, який визначає відправні засади регулювання суспільних відносин;

г) нормативно-правовий акт, що регулює найбільш значущі суспільні відносини шляхом встановлення загальнообов'язкових правил поведінки, приймається в установленому порядку Верховною Радою України, Верховною Радою АРК, безпосередньо народом, має вищу юридичну силу;

д) офіційний документ, що приймається в особливому порядку та регулює певне коло суспільних відносин.

7. *У разі невідповідності закону України міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, суд застосовує:*

- а) міжнародний договір;
- б) закон у його попередній редакції;
- в) Конституцію України;
- г) рішення Конституційного Суду України;
- д) рішення Європейського суду з прав людини.

8. *Видання спеціального акта, який містить, зокрема, розпорядження про офіційне опублікування закону, – це:*

- а) підписання закону;

- б) промульгація закону;
- в) утвердження закону;
- г) розгляд закону;
- д) публікація закону.

9. Законодавство – це:

- а) сукупність правових норм, предметом регулювання яких є певна сфера суспільних відносин, що потребує юридично однорідних прийомів впливу;
- б) сукупність нормативно-правових актів вищих органів державної влади і управління: закони і постанови парламенту, укази президента, постанови уряду;
- в) сукупність правових норм, предметом регулювання яких є різні види суспільних відносин, що потребують різноманітних засобів впливу;
- г) система норм, принципів, встановлених або визнаних державою в якості регулятора суспільних відносин;
- д) сукупність законів, звичаїв та судових прецедентів.

10. Виконавчий орган, спеціально уповноважений адаптувати законодавство України до законодавства Європейського Союзу:

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) Міністерство юстиції;
- в) Верховна Рада України;
- г) Міністерство фінансів;
- д) Міністерство внутрішніх справ.

11. Нормативні акти, затверджені законами, в яких узагальнюються і систематизуються норми права, що регулюють певну групу суспільних відносин:

- а) конституційні закони;
- б) звичайні закони;
- в) надзвичайні закони;
- г) кодифіковані закони;
- д) допоміжні закони.

12. За сферою дії нормативно-правові акти класифікуються на:

- а) конституційні та поточні;
- б) органічні та виключні;
- в) загальні та соціальні;
- г) конституційні, адміністративні, цивільні та кримінальні;
- д) загальнообов'язкові, спеціальні та локальні.

13. За характером регулювання закони поділяються на:

- а) загальні і соціальні закони;
- б) органічні і виключні закони;
- в) конституційні, адміністративні, цивільні, кримінальні і процесуальні зако-

ни;

- г) закони прийняті в результаті референдуму і закони прийняті вищим законодавчим органом держави;
- д) конституційні і поточні закони.

14. За юридичною силою закони класифікуються на:

- а) конституційні та поточні;
- б) органічні та виключні;
- в) загальні та соціальні;
- г) конституційні, адміністративні, цивільні та кримінальні;
- д) закони прийняті в результаті референдуму та закони прийняті вищим законодавчим органом держави.

15. З Основним Законом органічно поєднані нормативні акти, які приймаються в порядку, передбаченому Конституцією України, або якими вносяться зміни до Конституції, – це:

- а) конституційні закони;
- б) поточні закони;
- в) звичайні закони;
- г) спеціальні закони;
- б) тимчасові закони.

16. За суб'єктами прийняття закони класифікують на:

- а) конституційні і поточні;
- б) органічні і виключні;
- в) загальні і соціальні;
- г) конституційні, адміністративні, цивільні, кримінальні і процесуальні;
- д) прийняті в результаті референдуму і прийняті вищим законодавчим органом держави.

17. Допоміжний вид законів за значенням в механізмі правового регулювання поділяють на:

- а) первинні, базові, ратифікаційні;
- б) реформуючі, імплементаційні, постійні, скасувальні;
- в) основні, базові, додаткові;
- г) реформуючі, імплементаційні, ратифікаційні, скасувальні;
- д) скасувальні, первинні, базові, реформуючі.

18. За предметом правового регулювання виокремлюють:

- а) закони прийняті в результаті референдуму і закони прийняті вищим законодавчим органом держави;
- б) конституційні, адміністративні, цивільні та кримінальні закони;
- в) загальні і соціальні закони;

- г) органічні і виключні закони;
- д) конституційні і поточні закони.

19. *Нормативно-правові акти за часом дії поділяються на:*

- а) органічні та виключні;
- б) постійні та тимчасові;
- в) загальні та соціальні;
- г) конституційні та поточні;
- д) загальні та спеціальні.

20. *Дія нормативно-правових актів за колом осіб залежно від обсягу їх правового статусу поділяються:*

- а) територіальної дії, спеціальної дії та право екстериторіальності держав;
- б) загальної та виняткової дії;
- в) спеціальної дії, екстериторіальної дії;
- г) загальної, спеціальної, виняткової дії;
- д) територіальної дії, спеціальної та загальної дії.

21. *Структурними елементами закону є, крім:*

- а) назви закону;
- б) підпису відповідної посадової особи;
- в) заключної частина;
- г) правових приписів закону та наслідків їх невиконання;
- д) преамбули.

22. *Серед зазначених елементів нормативно-правового акта факультативним є:*

- а) назва документу;
- б) дата прийняття;
- в) вид акта;
- г) розділ з легальними дефініціями;
- д) підпис відповідальних суб'єктів.

23. *Вихідні (основоположні), самостійні та специфічні державно-владні приписи, що є короткими визначеннями понять, які використовуються в законодавстві – це:*

- а) юридичні фікції;
- б) юридичні презумпції;
- в) юридичні преюдиції;
- г) законодавчі дефініції;
- д) правові застереження.

24. Систему підзаконних нормативно-правових актів в Україні складають такі їх види:

- а) відомчі, загальні, підзагальні, територіальні;
- б) загальні, місцеві, територіальні, локальні;
- в) місцеві, локальні, загальні, відомчі;
- г) загальні, місцеві, локальні;
- д) місцеві, відомчі, підзагальні.

25. Акт, що роз'яснює порядок застосування норм права, а також порядок здійснення певної діяльності – це:

- а) інструкція;
- б) правила;
- в) перелік;
- г) положення;
- д) порядок.

26. Звід правових норм, що регламентують порядок здійснення певної діяльності – це:

- а) інструкція;
- б) правила;
- в) перелік;
- г) положення;
- д) порядок.

27. Акт, який конкретно визначає коло суб'єктів, об'єктів, дій, заходів тощо, стосовно яких здійснюється певна діяльність – це:

- а) інструкція;
- б) правила;
- в) перелік;
- г) положення;
- д) порядок.

28. Акт, що уповноважує на проведення певної діяльності – це:

- а) інструкція;
- б) правила;
- в) перелік;
- г) положення;
- д) порядок.

29. Систематизований акт, який встановлює структуру та функції певного органу, визначає порядок певної діяльності – це:

- а) інструкція;
- б) правила;

- в) перелік;
- г) положення;
- д) порядок.

30. *Акти, що затверджують положення, правила статутів, або акти, що складаються з декларацій, закликів, звернень:*

- а) інтерпретаційні акти;
- б) індивідуальні акти;
- в) нормативні акти;
- г) нормативно-правові акти;
- д) нетипові (спеціалізовані) акти.

31. *Виконання актів Президента України забезпечує:*

- а) Міністерство закордонних справ України;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) Служба безпеки України;
- г) Верховна Рада України;
- д) Офіс Президента України.

32. *Правовий інститут, сутність якого полягає у попередньому скріпленні акта глави держави підписами прем'єр-міністра і міністра, відповідального за цей акт та його виконання, внаслідок чого вони приймають на себе юридичну і політичну відповідальність за акт глави держави – це:*

- а) контрасигнація;
- б) денонсація;
- в) аброгація;
- г) інаугурація;
- д) стратифікація.

33. *Верховна Рада Автономної Республіки Крим може видавати:*

- а) лише закони;
- б) лише постанови;
- в) лише рішення;
- г) закони і постанови;
- д) постанови і рішення.

34. *Кабінет Міністрів України може видавати:*

- а) лише розпорядження;
- б) лише постанови;
- в) лише рішення;
- г) постанови і розпорядження;
- д) постанови і рішення.

35. *Адміністрація державних підприємств, установ, організацій може видавати:*

- а) нормативні накази, статути, положення та інструкції;
- б) нормативні накази, положення та інструкції;
- в) нормативні накази та положення;
- г) положення та інструкції;
- д) статути, положення та інструкції.

36. *Дія нормативно-правового акта у просторі може бути:*

- а) територіальною і екстериторіальною;
- б) територіальною і позатериторіальною;
- в) територіальною, регіональною і позатериторіальною;
- г) регіональною і місцевою;
- д) внутрішньою і зовнішньою.

37. *Юридична сила нормативно-правових актів залежить від:*

- а) місця прийняття нормативного акта;
- б) територіальної юрисдикції правотворчого органу;
- в) компетенції правотворчого органу та виду нормативно-правового акта;
- г) кола суб'єктів, на яких поширюються ці акти;
- д) його внутрішньої структури та змісту.

38. *Юридична чинність нормативно-правового акта – це:*

- а) його специфічна властивість мати точно позначене місце в ієрархії інших правових актів і залежати за формальною обов'язковістю від того, який орган видав акт, тобто хто є суб'єктом нормотворчості;
- б) його специфічна властивість мати місце в ієрархії інших правових актів, розташування якого залежить від суб'єкта нормотворчості;
- в) його специфічна властивість мати точно позначене місце в ієрархії інших правових актів, яка чітко закріплена в Конституції України;
- г) надання нормативно-правовому акту юридичної сили на вимогу суб'єкта нормотворчості;
- д) ознака нормативно-правового акта, яка розкриває юридичну значимість даного документа.

39. *Відповідно до ст. 94 Конституції України Закон набирає чинності:*

- а) зі спливом певного періоду після його опублікування;
- б) через п'ятнадцять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачене самим законом, але не раніше дня опублікування.
- в) з настанням певної події;
- г) з дня його опублікування;
- д) через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачене самим законом, але не раніше дня опублікування.

40. Днем оприлюднення закону за ординарним способом набуття чинності закону є:

- а) відповідний день оголошення його через радіо;
- б) відповідне число оголошення його через телебачення;
- в) відповідна година, виходу газети чи журналу;
- г) конкретна дата і час, якими датовані відповідні газета чи журнал;
- д) календарне число, яким датовані відповідні газета чи журнал.

41. Екстраординарний спосіб набуття чинності законами визначається:

- а) у самому законі, але у будь-якому разі закон не може набувати чинності раніше дня його опублікування;
- б) у Конституції України;
- в) у Цивільному кодексі України;
- г) у самому законі, але набуває чинності раніше дня його опублікування;
- д) в актах Президента України.

42. У юридичній субординації з нормативно-правовим актом перебувають піднормативні акти:

- а) інтерпретаційні акти, офіційні акти;
- б) регулюючі акти, індивідуальні акти, ратифіковані акти;
- в) інтерпретаційні акти, індивідуальні акти правозастосування;
- г) нормотворчі акти, ратифіковані акти, регулюючі акти;
- д) інтерпретаційні акти, регулюючі акти, індивідуальні акти.

43. Дія права визначається як:

- а) юридичний факт (або момент), починаючи з якого нормативно-правовий акт отримує юридичну силу;
- б) змістовно-динамічна складова права, яка характеризує фактичну реалізацію його можливостей: регулятивний, інформаційно-психологічний, виховний, соціальний вплив на учасників суспільних відносин;
- в) розміщення прийнятого нормативно-правового акта в офіційному, друкованому виданні;
- г) доведення нормативно-правового акта до відома фізичних і юридичних осіб шляхом опублікування в офіційних, друкованих виданнях;
- д) кінцевий момент дії нормативно-правового акта, який означає втрату ознаки нормативності, залишаючись формою права лише в історичному значенні.

44. Дією нормативно-правового акта є:

- а) положення, відповідно до якого перегляду підлягають всі юридичні

факти та правовідносини, які виникли в минулому, відповідно до чинного на той час законодавства;

б) динамічна характеристика дії нормативно-правового акта в часі, яка пов'язана з можливістю чи неможливістю застосування нормативно-правового акта до конкретних обставин минулого, теперішнього і майбутнього;

в) доведення нормативно-правового акта до відома фізичних і юридичних осіб шляхом опублікування в офіційних, друкованих виданнях;

г) обов'язковість його виконання впродовж певного часу, на певній території та щодо конкретного кола осіб, органів, організацій;

д) поширення приписів нового нормативно-правового акта.

45. Ультраактивна форма дії нормативно-правового акта передбачає, що:

а) правові наслідки можуть наступити у випадку недотримання правових приписів;

б) норми діють і належать до застосування в конкретній життєвій ситуації;

в) акт, що втратив юридичну чинність і за спеціальною вказівкою нового акта продовжує поширювати свою дію на старі триваючі факти з окремих питань;

г) дію принципу «дозволено все, що не заборонено законом»;

д) розширення предмету правового регулювання певного нормативно-правового акта.

46. Перспективною дією нового нормативно-правового акта є:

а) поширення дії нормативно-правового акта на ті правові наслідки, які хоча і впливають із юридичних фактів, що виникли під час чинності попереднього нормативно-правового акта, проте настають вже після моменту набрання чинності новим нормативно-правовим актом;

б) поширення приписів нового нормативно-правового акта лише на юридичні факти і правовідносини, які виникли після набуття ним чинності;

в) формально скасований нормативно-правовий акт, який продовжує регулювати відносини, що виникли на його підставі і після дати набуття чинності нового нормативно-правового акта;

г) тимчасове припинення дії в часі нормативно-правового акта, внаслідок певних обставин у порядку, передбаченому законодавством;

д) скасований нормативно-правовий акт, який застосовується зазвичай тоді, коли необхідно враховувати інтереси осіб, що вступили у правовідносини до видання нового нормативного акта.

47. Напрямом дії нормативно-правового акта у часі є:

а) динамічна характеристика дії нормативно-правового акта в часі, яка

пов'язана з можливістю чи неможливістю застосування нормативно-правового акта до конкретних обставин минулого, теперішнього і майбутнього;

б) поширення дії нормативно-правового акта на ті правові наслідки, які хоча і впливають із юридичних фактів, що виникли під час чинності попереднього нормативно-правового акта, проте настають вже після моменту набрання чинності новим нормативно-правовим актом;

в) дія нормативно-правового акта, при якій нормативно-правовий акт вважається існуючим на момент виникнення правовідносин;

г) доведення нормативно-правового акта до відома фізичних і юридичних осіб шляхом опублікування в офіційних, друкованих виданнях;

д) юридичний факт (момент), починаючи з якого нормативно-правовий акт отримує юридичну силу.

48. Часові характеристики дії нормативно-правового акта називають:

- а) змістовними;
- б) темпоральними;
- в) статичними;
- г) екстраординарними;
- д) динамічними.

49. Зворотною дією нормативно-правового акта є:

а) дія нормативно-правового акта, при якій нормативно-правовий акт вважається існуючим на момент виникнення правовідносин;

б) юридичний факт (або момент), починаючи з якого нормативно-правовий акт отримує юридичну силу;

в) доведення нормативно-правового акта до відома фізичних і юридичних осіб шляхом опублікування в офіційних, друкованих виданнях;

г) кінцевий момент життя нормативно-правового акта, який означає втрату ознаки нормативності, залишаючись формою права лише в історичному значенні;

д) тимчасове припинення дії в часі нормативно-правового акта, внаслідок певних обставин у порядку, передбаченому законодавством.

50. Відносна зворотна дія в часі нормативно-правового акта полягає в:

а) перегляді всіх юридичних фактів та правовідносин які виникли в минулому, відповідно до чинного на той час законодавства;

б) перегляді лише фактів та правовідносин минулого, які виникли з певної дати або події;

в) поширенні дії нормативно-правового акта на ті правові наслідки, які хоча і впливають із юридичних фактів, що виникли під час чинності попереднього нормативно-правового акта, проте настають вже після моменту на-

брання чинності новим нормативно-правовим актом;

г) поширенні приписів нового нормативно-правового акта, який впливає лише на юридичні факти і правовідносини, які виникли після набуття ним чинності;

д) формально скасованому нормативно-правовому акті, який продовжує регулювати відносини, що виникли на його підставі і після дати набуття чинності нового нормативно-правового акта.

51. Абсолютною зворотною дією у часі нормативно-правових актів є:

а) положення, відповідно до якого перегляду підлягають всі юридичні факти та правовідносини, які виникли в минулому, відповідно до чинного на той час законодавства;

б) поширення дії нормативно-правових актів на ті правові наслідки, які хоча і впливають із юридичних фактів, що виникли під час чинності попереднього нормативно-правового акта, проте настають вже після моменту набрання чинності новим нормативно-правовим актом;

в) тимчасове припинення дії в часі нормативно-правового акта, внаслідок певних обставин у порядку, передбаченому законодавством;

г) дія нормативно-правового акта, при якій нормативно-правовий акт вважається існуючим на момент виникнення правовідносин;

д) динамічна характеристика дії нормативно-правового акта в часі, яка пов'язана з можливістю чи неможливістю застосування нормативно-правового акта до конкретних обставин минулого, теперішнього і майбутнього.

52. Проста зворотна дія нормативно-правового акта у часі наявна у випадку, коли:

а) перегляду підлягають всі юридичні факти та правовідносини, які виникли в минулому відповідно до чинного на той час законодавства;

б) переглядаються лише факти та правовідносини минулого, які виникли з певної дати або з певної події;

в) така дія поширюється відносно правовідносин, щодо яких відсутній акт застосування (наприклад, судове рішення), прийнятий на підставі чинних на момент прийняття рішення норм;

г) здійснюється перегляд саме акта застосування, який на момент його прийняття відповідав чинному законодавству, а з урахуванням нового нормативно-правового акта дане регулювання потребує зміни;

д) поширення приписів нового нормативно-правового акта підпадає лише на юридичні факти і правовідносини, які виникли після набуття ним чинності.

53. Ревізійна зворотна дія нормативно-правового акта в часі передба-

час:

а) перегляд саме акта застосування, який на момент його прийняття відповідав чинному законодавству, а з урахуванням нового нормативно-правового акта дане регулювання потребує зміни;

б) перегляд всіх юридичних фактів та правовідносин, які виникли в минулому відповідно до чинного на той час законодавства;

в) поширення такої дії відносно правовідносин, щодо яких відсутній акт застосування (наприклад, судові рішення), прийнятий на підставі чинних на момент прийняття рішення норм;

г) перегляд лише фактів та правовідносин минулого, які виникли з певної дати або з певної події;

д) закріплення правила про обов'язковість оприлюднення нормативно-правового акта, яке пов'язане з принципом правової визначеності і є основою для презумпції знання закону.

54. Дія нормативно-правових актів у просторі визначається:

а) територіальними межами його обов'язковості;

б) поширенням на певні категорії суб'єктів права;

в) моментом набуття нормативним актом чинності;

г) моментом припинення дії нормативного акта;

д) напрямом темпоральної дії нормативного акта.

55. Державний орган, на який покладено ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів є:

а) Кабінет Міністрів України;

б) Інститут законодавства Верховної Ради України;

в) Міністерство юстиції України;

г) Міністерство внутрішніх справ України;

д) Державний комітет статистики України.

56. Доміциль – це:

а) місце проживання, місце перебування суб'єктів права;

б) нормативні акти, які поширюються на всіх осіб, які перебувають за межами України;

в) вид нормативно-правового акту, який поширюється на іноземних громадян та осіб без громадянства;

г) спосіб систематизації, що полягає у подоланні розбіжностей нормативно-правових актів, виданих у різний час щодо того самого предмета правового регулювання;

д) прийняття нового акта вищої або однакової юридичної сили з того ж самого предмета регулювання, без формального скасування старого акта.

57. Залежно від доміцилю виділяють:

а) нормативні акти, що діють відносно осіб, що постійно проживають на території держави, і нормативні акти, що поширюються на осіб, які тимчасово перебувають на даній території (біженці, переселенці та ін.);

б) нормативні акти спеціальної дії, що поширюються тільки на коло спеціальних суб'єктів, тобто осіб, які володіють певною професією і займають певні посади (судді, прокурори, народні депутати тощо) або мають особливе соціальне становище (пенсіонери, інваліди, сироти та ін.);

в) нормативні акти загальної дії, які поширюються на всіх осіб, що перебувають на території держави (Конституція України) і нормативні акти, які поширюються тільки на громадян даної держави (Закон України «Про політичні партії в Україні»);

г) нормативні акти, які поширюються на іноземних громадян та осіб без громадянства;

д) нормативні акти загальної дії і спеціальної дії.

58. Юридичний імунітет – це:

а) повне або часткове звільнення його носія від поширення на нього дії загальних правових норм;

б) поширення зобов'язуючих норм права на певні категорії суб'єктів права;

в) тимчасове, неостаточне переривання темпоральної дії нормативного акта, що зумовлюється певними обставинами і здійснюється у порядку, передбаченому законодавством;

г) показник, що визначає дію нормативного акта щодо правових відносин, які виникли до і після набуття ним чинності;

д) звільнення носія від поширення на нього локальних правових норм.

59. Набуттям чинності нормативно-правовим актом є:

а) доведення нормативно-правового акта до відома фізичних і юридичних осіб шляхом опублікування в офіційних, друкованих виданнях;

б) юридичний факт (момент), починаючи з якого нормативно-правовий акт отримує юридичну силу;

в) кінцевий момент життя нормативно-правового акта, який означає втрату ознаки нормативності, залишаючись формою права лише в історичному значенні;

г) поширення дії нормативно-правового акта на ті правові наслідки, які хоча і впливають із юридичних фактів, що виникли під час чинності попереднього нормативно-правового акта, проте настають вже після моменту набрання чинності новим нормативно-правовим актом;

д) дія нормативно-правового акта, при якій нормативно-правовий акт вважається існуючим на момент виникнення правовідносин.

60. У нормативно-правовому акті про делегування нормотворчих повноважень, якщо прямо не передбачено законом, факультативним визначається:

- а) суб'єкт, якому делегуються нормотворчі повноваження та їх обсяг;
- б) строк делегування;
- в) орган, на який покладається відповідальність і контроль за виконанням делегованих повноважень;
- г) матеріально-фінансове забезпечення виконання делегованих повноважень;
- д) форма систематизації.

61. З метою однакового застосування нормативно-правового акта чи його окремих норм здійснюється:

- а) офіційне тлумачення, офіційне роз'яснення, роз'яснення;
- б) офіційне роз'яснення та оприлюднення;
- в) офіційне тлумачення, роз'яснення, офіційне опублікування;
- г) роз'яснення, опублікування;
- д) офіційне тлумачення, офіційне роз'яснення, опублікування.

62. Офіційним оприлюдненням нормативно-правового акта є:

- а) доведення нормативно-правового акта до відома фізичних та юридичних осіб шляхом опублікування в офіційних друкованих виданнях, інформаційного повідомлення у друкованих засобах масової інформації, оголошення через телебачення і радіо та в інший спосіб, визначений законодавством;
- б) дія нормативно-правового акта, при якій нормативно-правовий акт вважається існуючим на момент виникнення правовідносин;
- в) розміщення прийнятого (виданого) нормативно-правового акта в офіційному друкованому виданні;
- г) юридичний факт (або момент), починаючи з якого нормативно-правовий акт отримує юридичну силу;
- д) доведення нормативно-правового акта до відома фізичних та юридичних осіб шляхом оголошення через телебачення і радіо.

63. Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України офіційно оприлюднюються:

- а) протягом 15 днів після їх державної реєстрації;
- б) протягом 15 днів після їх підписання;
- в) протягом 15 днів після їх підписання;
- г) протягом 15 днів після їх державної реєстрації;
- д) протягом 15 днів після їх підписання Президентом України.

64. Офіційне оприлюднення нормативно-правових актів здійснюється:

- а) після включення їх до Єдиного державного реєстру нормативно-

правових актів із зазначенням присвоєного їм реєстраційного коду;

- б) після їх прийняття у Верховній Раді України;
- в) після їх неофіційного оприлюднення;
- г) після їх підписання Президентом України;
- д) після голосування у Верховній Раді України.

65. Офіційним опублікуванням нормативно-правового акта є:

а) поширення дії нормативно-правового акта на ті правові наслідки, які хоча і впливають із юридичних фактів, що виникли під час чинності попереднього нормативно-правового акта, проте настають вже після моменту набрання чинності новим нормативно-правовим актом;

б) розміщення прийнятого (виданого) нормативно-правового акта в офіційному друкованому виданні;

в) юридичний факт (момент), починаючи з якого нормативно-правовий акт отримує юридичну силу;

г) дія нормативно-правового акта, при якій нормативно-правовий акт вважається існуючим на момент виникнення правовідносин;

д) поширення приписів нового нормативно-правового акта, який впливає лише на юридичні факти і правовідносини, які виникли після набуття ним чинності.

66. Закони України, інші акти Верховної Ради України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України оприлюднюються не пізніше як у:

а) тридцятиденний строк після їх прийняття у встановленому порядку і підписання підлягають оприлюдненню державною мовою в офіційних друкованих виданнях;

б) сорокаденний строк після їх прийняття у встановленому порядку і підписання підлягають оприлюдненню державною мовою в офіційних друкованих виданнях;

в) п'ятнадцятиденний строк після їх прийняття у встановленому порядку і підписання підлягають оприлюдненню державною мовою в офіційних друкованих виданнях;

г) десятиденний строк після їх прийняття у встановленому порядку і підписання підлягають оприлюдненню державною мовою в офіційних друкованих виданнях;

д) п'ятиденний строк після їх прийняття у встановленому порядку і підписання підлягають оприлюдненню державною мовою в офіційних друкованих виданнях.

67. Офіційне друковане видання – це:

а) періодичне друковане видання, в якому здійснюється офіційне оприлюднення документів держави чи певної установи (законів, рішень, офіцій-

них оголошень, об'яв тощо);

б) українська газета, офіційний друкований орган Верховної Ради України;

в) друковане видання (нормативний бюлетень) Верховної Ради України, в якому здійснюється офіційне опублікування законів України, постанов Верховної Ради України, інших офіційних актів парламенту, а також змін в адміністративно-територіальному поділі України;

г) український інформаційний бюлетень, офіційне друковане видання, у якому публікуються державною мовою всі поточні нормативно-правові акти, що надійшли до Міністерства юстиції та включені до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів;

д) щоденне друковане видання центральних органів виконавчої влади України.

68. Згідно чинного законодавства офіційними друкованими виданнями в Україні є:

а) «Офіційний вісник України», газета «Урядовий кур'єр», газета «Голос України», «Відомості Верховної Ради України», інформаційний бюлетень «Офіційний вісник Президента України»;

б) «Офіційний вісник України», газета «Урядовий кур'єр», юридичний журнал «Право України»;

в) юридичний журнал «Право України», «Офіційний вісник України», інформаційний бюлетень «Офіційний вісник Президента України»;

г) «Офіційний вісник України», газета «Урядовий кур'єр», газета «Голос Української держави»;

д) «Відомості Верховної Ради України», інформаційний бюлетень «Офіційний вісник Президента України», «Відомості Кабінету Міністрів України».

69. До офіційних друкованих видань, в яких здійснюється офіційне оприлюднення законів не належать:

а) «Голос України»;

б) «Відомості Верховної Ради України»;

в) «Урядовий кур'єр»;

г) «Офіційний вісник»;

д) «Вісник Конституційного Суду України».

70. Формальна відміна нормативно-правового акта визначається як:

а) внесення змін до тексту нормативно-правового акта;

б) прийняття нормативно-правового акта у новій редакції;

в) видання окремого акта;

г) пряме скасування нормативно-правового акта;

д) видання вказівки про скасування у новому нормативно-правовому акті, який приходить на зміну попереднього нормативно-правового акта.

71. Фактичне скасування нормативного акта має місце:

- а) у випадках, передбачених законом, коли право скасувати нормативний акт може бути надано іншому органу;
- б) внаслідок прийняття іншого акта, що регулює ту саму групу суспільних відносин;
- в) внаслідок скасування нормативного акта іншим актом;
- г) коли нормативний акт остаточно втрачає чинність;
- д) коли нормативний акт набирає чинності.

72. Зупиненням дії нормативно-правового акта є:

- а) перегляд всіх юридичних фактів та правовідносин, які виникли в минулому, відповідно до чинного на той час законодавства;
- б) кінцевий момент життя нормативно-правового акта, який означає втрату ознаки нормативності, залишаючись формою права лише в історичному значенні;
- в) розміщення прийнятого нормативно-правового акта в офіційному, друкованому виданні;
- г) тимчасове припинення дії в часі нормативно-правового акта внаслідок певних обставин у порядку передбаченому законодавством;
- д) пряме скасування нормативно-правового акта.

73. Тимчасове переривання дії закону у часі у зв'язку з впливом певних обставин – це:

- а) втрата чинності закону;
- б) набуття чинності законом;
- в) припинення дії закону;
- г) призупинення чинності закону;
- д) зупинення дії закону.

74. Втратою чинності нормативно-правового акта є:

- а) юридичний факт (або момент), починаючи з якого нормативно-правовий акт отримує юридичну силу;
- б) поширення дії нормативно-правового акта на ті правові наслідки, які хоча і впливають із юридичних фактів, що виникли під час чинності попереднього нормативно-правового акта, проте настають вже після моменту набрання чинності новим нормативно-правовим актом;
- в) дія нормативно-правового акта, при якій нормативно-правовий акт вважається існуючим на момент виникнення правовідносин;
- г) кінцевий момент дії нормативно-правового акта, який означає втрату ознаки нормативності, залишаючись формою права лише в історичному значенні;
- д) розміщення прийнятого нормативно-правового акта в офіційному,

друкованому виданні.

75. В Україні механізм денонсації передбачений:

- а) Законом України «Про міжнародні договори України»;
- б) Законом України «Про Конституційний Суд України»;
- в) Законом України «Про державну службу»;
- г) Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»;
- д) Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) від 07 лютого 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 9. Ст. 50.).
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України*. (зі змінами і допов.) 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2006. № 12. С. 16. Ст. 762.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2014. № 20. Ст. 619.
- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
- ❖ Про прокуратуру України: Закон України від 14 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

- ❖ Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15 липня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 38. Ст. 249.
- ❖ Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 17.
- ❖ Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11 липня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 40. Ст. 290.
- ❖ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
- ❖ Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента від 10 червня 1997 року (зі змінами і допов.). *Урядовий кур'єр*. 1997. № 107-108.

Спеціалізована література:

1. Boguta E., Bogomolova V. Definierea conceptului de autoritate judecatoreasca in contextul reglementărilor constituționale. *Legea si Viata*. 2016. № 11, ч. 1. С. 23-26.
2. Narasymiv O. Progress of implementation by Ukraine the ECHR decisions, in which the shortcomings of legislation in the field of constitutional law were indicated. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. Р. 68-72.
3. Kuzmenko N. Legal effects of unlawful local government acts. *Legea si Viata*. 2017. № 8, ч. 2. С. 81-86.
4. Railean P. Aportul curții constituționale la asigurarea constitutionalității in statul de drept. *Legea si Viata*. 2017. № 6, ч. 1. С. 10-15.
5. Spanu I., Lupu C. Esenta si menirea justitiei constituționale intr-un stat de drept. *Legea si Viata*. 2017. № 3, ч. 1. С. 18-23.
6. Абрамович Р. М. Принцип незворотності дії закону в часі: еволюція, стан та перспективи вдосконалення його застосування в Україні: дис. ... канд. юрид наук. Київ, 2015. 171 с.
7. Андрусів Л. М. Оприлюднення нормативно-правових актів як стадія правотворчості. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 3-5.
8. Андрусів Л. Теоретико-правові засади системи нормативно-правових актів. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 128-131.
9. Берназюк І. М. До питання класифікації стратегічних актів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 5. С. 27-31.
10. Бірюкова А. Поняття і сутність локальних нормативно-правових актів у системі джерел трудового права. *Підприємництво господарство і право*. 2016. № 6. С. 75-78.

11. Богатова О. В. Нормативный правовой акт как источник права (теоретический аспект): дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2004. 185 с.
12. Богачова Л. Л. Вимоги до підзаконного нормативно-правового акта як офіційного документа. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 29. С. 16-19.
13. Богачова Л. Л. Нормативно-правовий акт як джерело національного та Європейського права. *Альманах міжнародного права*. 2016. Вип. 14. С. 4-13.
14. Борбунюк О. О. Регуляторні акти як різновид нормативно-правових актів. *Форум права*. 2013. № 3. С. 46-52.
15. Борщевський І. В. Форма (джерело) права: теоретико-правова сутність поняття. *Правова держава*. 2016. № 21. С. 6-11.
16. Буряк Я. Я. Розпорядження голови місцевої державної як підзаконний нормативно-правовий акт. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2013. Вип. 1. С. 3-10.
17. Вилегжаніна М. В. Класифікаційний аналіз нормативно-правових актів. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2011. № 1. С. 35-40.
18. Вилегжаніна М. В. Нормативно-правові акти в комунікаційному середовищі сучасної України: дис. ... канд. наук із соц. комун. Київ, 2011. 191 с.
19. Гарник Л. Л. Зупинення дії нормативно-правового акту (питання теорії та практики): дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 155 с.
20. Гетьман Є. А. Види підзаконних нормативно-правових актів органів виконавчої влади іноземних держав. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2013. № 4. С. 15-18.
21. Гетьман Є. А. Підзаконні нормативно-правові акти органів виконавчої влади України та іноземних держав: порівняльна характеристика. *Теорія і практика правознавства*. 2016. Вип. 1 (9). С. 1-10.
22. Гетьман Є. А. Поняття підзаконного нормативно-правового акта та його співвідношення із нормативно-правовим та правовими актами. *Форум права*. 2013. № 3. С. 106-113.
23. Гетьман Є. Підзаконний нормативно-правовий акт: поняття, ознаки, функції, види. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 2. С. 92-100.
24. Гринюк Р., Багрій О. До питання про доцільність визнання презумпції конституційності нормативно-правових актів у контексті забезпечення верховенства Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 92-102.
25. Дергільова О. Г. Правові акти: поняття, класифікація та соціальне призначення. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 3-8.
26. Єрмоленко В. М. Підзаконні акти Верховної Ради України як джерело

- аграрного права. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право.* 2014. Вип. 197 (2). С. 29-35.
27. Житарев Є. В. Модельні нормативні акти в правовій сфері: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2013. 18 с.
 28. Зуев О. М. Незаконные нормативно-правовые акты в российской правовой системе: дис. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2007. 189 с.
 29. Іванченко О. П. Систематизація законодавства: науковий вектор, практичні потреби. *Часопис Київського університету права.* 2015. № 3. С. 53-56.
 30. Калиновська Т. О. Нормативно-правові акти місцевих рад як органів місцевого самоврядування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 250 с.
 31. Кириленко І. С. Локальна правотворчість як особливий різновид юридичної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2013. Вип. 23. С. 55-58.
 32. Кириленко І. С. Локальний нормотворчий акт як результат локальної нормотворчості: теоретико-правовий аспект. *Порівняльно-аналітичне право.* 2014. № 2. С. 33-37.
 33. Клабан В. Сучасна система джерел права України: деякі теоретичні та практичні аспекти. *Вісник Львівського університету.* 2015. Вип. 61. С. 24-29.
 34. Колісник В. Відновлення дії Конституції України та зміна форми правління як засіб поновлення конституційного ладу. *Вісник Конституційного Суду України.* 2015. № 4. С. 103-110.
 35. Комар П. А. Поняття та система конституційного законодавства України: підходи, проблеми, напрями вирішення. *Права людини, держава, суспільство.* 2016. № 4. С. 3-10.
 36. Коморний О. М. Правові акти – поняття та ознаки. *Державне будівництво та місцеве самоврядування.* 2016. Вип. 32. С. 204-215.
 37. Корольова Ю. В. Джерела права: багатоманітність наукового розуміння та єдність сутності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2015. Вип. 31. С. 10-13.
 38. Косович В. Внесення змін до нормативно-правових актів України як спосіб їх вдосконалення. *Вісник Львівського університету.* 2014. Вип. 60. С. 35-46.
 39. Косович В. М. Удосконалення нормативно-правових актів України: техніко-технологічні аспекти: моногр. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. 566 с.
 40. Крутько А. Л. Рівні правового регулювання народної законодавчої ініціативи: теоретико-правове співвідношення. *Право і суспільство.* 2015. № 1. С. 15-21.
 41. Куценко І. В. Підзаконні нормативно-правові акти в системі джерел

- права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 16 с.
42. Легін Л. Нормативно-правовий акт як юридический документ: техніко-юридическая характеристика. *Leges si Viata*. 2016. № 4, ч. 3. С. 35-38.
 43. Легін Л. М. Нормативно-правовий акт: поняття та система ознак. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 21-26.
 44. Ленгер Я. І. Пріоритет нормативно-правового акту як спосіб розв'язання колізії. *Держава та регіони*. 2017. № 1. С. 19-24.
 45. Луцький Р. П. Нормативно-правовий акт як визначальна форма вираження позитивного права. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2012. Вип. 28. С. 13-17.
 46. Любарець А. Ю. Підзаконні акти в адміністративній реформі. *Наше право*. 2013. № 12. С. 77-80.
 47. Мазан Л. М. Поняття «дія нормативно-правових актів у часі» в контексті сучасного праворозуміння. *Юридичні і політичні науки*. 2012. Вип. 53. С. 70-76.
 48. Марцеляк О. Правова природа актів Конституційного Суду України та їх роль у розвитку науки конституційного права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 118-122.
 49. Мельник А. С. Основні та доповнюючі джерела українського права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. № 12. С. 67-77.
 50. Мельник М., Різник С. Про межі конституційної юрисдикції та пряму дію норм Конституції України при здійсненні правосуддя. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 149-159.
 51. Мірошніченко А. М. Чи потрібний Закон України «Про нормативно-правові акти»? *Форум права*. 2009. № 1. С. 362-372.
 52. Могілевський Л. Роль вищих органів державної влади у сфері видання нормативно-правових актів підзаконного характеру. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. Р. 145-151.
 53. Моткова О. Д. Дія норм Конституції: доктринальний аспект. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 1. С. 31-34.
 54. Наумова К. І. Нормативно-правові акти місцевого самоврядування: поняття та види. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 26. С. 63-66.
 55. Наумова К. І. Правові акти органів і посадових осіб місцевого самоврядування в системі джерел муніципального права в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 21 с.
 56. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові засади впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів: зарубіжний та український досвід: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2015. 40 с.
 57. Онищук І. І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах: моногр. Харків: Право, 2014. 228 с.
 58. Палешник С. Інтерпретаційні акти в судовій практиці. *Вісник Націона-*

- льної академії правових наук України. 2013. № 4 (75). С. 261-268.
59. Панченко В. В. Внутрішньогосподарські локальні нормативно-правові акти сільськогосподарських підприємств як форма аграрного права: моногр. Харків: С.А.М., 2012. 163 с.
 60. Петришина М. Акти органів і посадових осіб місцевого самоврядування: сутність та особливості. *Питання конституційного права*. 2012. № 1 (68). С. 66-74.
 61. Петрученко К. І. Нормативно-правові акти місцевого самоврядування як джерело права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 18 с.
 62. Писаренко Н. Б. Межі судового контролю щодо дискреційних адміністративних актів: практика Європейського суду з прав людини та українські реалії. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1 (88). С. 109-119.
 63. Погребняк С. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання. *Загальні проблеми правової науки*. 2013. № 1 (72). С. 44-56.
 64. Поляков А. О. Порівняльна характеристика правових актів Європейського Союзу вторинного характеру. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 23-25.
 65. Пушняк О. В. Набуття чинності нормативно-правовими актами в Україні. *Форум права*. 2010. № 4. С. 748-754.
 66. Радь О. І. Нормативні акти судової влади як джерела трудового права України: моногр. Львів: Вид-во Т. Сороки, 2017. 174 с.
 67. Рибікова Г. В. Правова експертиза нормативно-правових актів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 19 с.
 68. Риндюк В. І. «Законодавство» як юридичний термін: до проблеми формулювання дефініції. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2018. № 1 (3). Р. 34-39.
 69. Різник С. Про нез'ясоване питання конституційності актів парламенту, прийнятих в умовах Революції Гідності. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 6. С. 58-66.
 70. Романов Я. В. Підзаконні акти: загальнотеоретична характеристика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Хаків, 2015. 20 с.
 71. Рябченко Я. С. Оскарження нормативно-правових актів в адміністративному судочинстві: моногр. / за заг. ред. В. В. Зуй. Харків: ФІНН, 2011. 136 с.
 72. Савенко В. В. Експлікація теоретико-пізнавальної природи закону як основи права. *Право і суспільство*. 2015. № 3, ч. 3. С. 56-60.
 73. Сердюк І. А. Вживання термінів «правовий акт» і «юридичний акт» у сучасній юридичній науці. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 3. С. 24-27.
 74. Сердюк І. А. Нормативно-правовий акт у співвідношенні з актом застосування актом тлумачення норм права. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренко*. 2010. Вип. 3. С.

- 152-159.
75. Тополь Ю. О. Джерело та форма права: поняття, зміст, проблема співвідношення. *Університетські наукові записки*. 2012. № 1 (41). С. 145-151.
76. Форманюк В. В. Локальні нормативно-правові акти: моногр. Херсон: Грінь Д. С., 2014. 183 с.
77. Форманюк В. В. Поняття та види локальних нормативно-правових актів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2013. 18 с.
78. Харченко Н. П. Актуальні питання зупинення дії нормативно-правового акту. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 2. С. 118-122.
79. Хомюк Н. Система джерел права: деякі теоретичні аспекти. *Вісник Львівського університету*. 2013. Вип. 58. С. 27-33.
80. Целлер Е. Питання структурної незалежності та судового діалогу в системах конфліктуєчих норм. *Право України*. 2016. № 2. С. 17-24.
81. Цимбалістий Т. О. Правова природа актів органу конституційної юстиції. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 59-61.
82. Чабан В. Адміністративний нормативно-правовий акт і адміністративний договір: юридична характеристика. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 6. С. 52-57.
83. Шаповал В. Феномен конституції як основного закону. *Право України*. 2014. № 7. С. 64-84.
84. Шварцева М. І. Здійснення моніторингу національного законодавства України з боку парламентської асамблеї Ради Європи. *Право і суспільство*. 2015. № 5-2, ч. 3. С. 45-51.
85. Щирба М. Ю. Втрата чинності та зупинення дії нормативно-правових актів: деякі теоретико-прикладні аспекти. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 31-40.
86. Ясіновська А. Кодекси матеріального права: деякі теоретичні аспекти. *Вісник Львівського університету*. 2014. Вип. 59. С. 43-49.

ТЕМА 5 ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА

Зміст нормативно-правових актів викладається шляхом певних правил, мовних засобів, прийомів формулювання, розгляджу, прийняття та опублікування юридичних актів. Ці правила, принципи тощо визначаються як юридична техніка¹.

Юридична техніка – це сукупність прийомів, правил, засобів підготовки, розробки, оформлення і систематизації нормативно-правових та індивідуально-юридичних актів.

Наукове осмислення юридичної техніки починається наприкінці XVIII – на початку XIX століття, коли вона увійшла в систему правових категорій країн романо-германського права².

Предмет юридичної техніки становлять закономірності створення та ефективного функціонування права й здійснення юридичної діяльності.

Юридичній техніці притаманні наступні **ознаки**:

- сукупність юридичних інструментів, що застосовуються, як правило, в суворій послідовності, а не хаотично. У випадку роботи над законопроектом, спочатку необхідно визначитися з поняттями, а потім вже вибудовувати конструкції, визначати презумпції, застосовувати фікції тощо;
- сприяння найбільш доцільному перетворенню інформації в правовий акт;
- ефективне здійснення юридичної роботи. Накопичені в ході розвитку людства набуті навички повинні використовуватись у майбутньому, а не набуватися знову;
- юридичний інструментарій, що залежить від рівня розвитку суспільства і досягнень у галузі економіки, політики, моралі.

Як правило, юридичну техніку поділяють на **законодавчу (нормотворчу)** та **правозастосовну**. Однак такий підхід не дає повного уявлення про всі способи, прийоми, уміння і навички формування всіх елементів механізму правового регулювання.

У системі юриспруденції юридична техніка вирішує **завдання** систематизації знань про методи та прийоми юридичної діяльності, що формуються загальною теорією права, галузевими та прикладними юридичними науками.

Методи, які використовуються юридичною технікою, досить різноманітні. Їх прийнято поділяти в залежності від широти застосування в рамках наукового пізнання і практичного використання на загальні (філософські), форма-

¹ Яковенко М. О. Юридична техніка: навч.-метод. посіб. для сам. вивч. дисц. Полтава, 2016. 148 с.

² Биля-Сабадаш І. О. Юридична техніка як різноаспектна категорія. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2008. № 16. С. 37-45.

льно-логічні, загальнонаукові та спеціальні¹.

Досліджуючи інститут юридичної техніки О. Скакун визначає структуру цього поняття яку, на її думку, складають:

- юридична термінологія:
- юридичні конструкції:
- форма нормативно-правового акта, прийоми і правила викладу його змісту².

Під *юридичною термінологією* розуміють систему юридичних термінів, тобто словесних позначень понять, що використовуються при викладі змісту закону, іншого нормативно-правового акта, та припускає так звану термінологічну уніфікацію³.

Юридична конструкція – це ідеальна модель, яка відображає складну структурну будову врегульованих правом суспільних відносин, юридичних фактів та їх елементів⁴.

Поряд із юридичною термінологією та юридичними конструкціями, не менш важливими є **форма нормативно-правового акта, прийоми і правила викладу його змісту**, вимоги до яких повинні бути однаковими для всіх нормативно-правових актів.

Загальні правила юридичної техніки:

1. Змістовні правила допомагають співвіднести виконання юридичних дій з реальними обставинами: місце суспільних відносин у сфері правового регулювання, однорідність правового регулювання, правильний вибір галузі права, вибір правової форми, забезпечення відповідності правових документів принципам і нормам міжнародного права.

2. Правила логіки: однакове розуміння термінів, узгодженість різних правових документів (частин), відсутність протиріч між правовими документами (частинами), послідовність розумових операцій, використовуваних при побудові нормативно-правових актів, переконливість правових документів.

3. Структурні правила забезпечують повний систематизований виклад необхідної для правового документа інформації та її ефективного засвоєння. Структура правового документа – це його побудова.

4. Мовні правила: ясність, точність правового документа, доступність нормативно-правових актів, стислість, відсутність пафосності та декларативності правового документа, офіційність стилю. Мова правових документів – це

¹ Горохова, С. С. Юридическая техника: учебник и практикум для академического бакалавриата. Москва: Юрайт, 2017. 317 с.

² Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підруч. / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. Харків: Консум, 2006. 656 с.

³ Шутак І. Д., Онищук І. І. Юридична техніка: навч. пос. Івано-Франківськ, 2013. 496 с.

⁴ Загальна теорія держави і права: [підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл.] / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.]; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с.

мова державної влади, а тому їй притаманний владний та офіційний характер.

5. Формальні (реквізитні) правила необхідні для ідентифікації правового документа і його обліку з метою прийняття до обов'язкового виконання, відображають офіційний характер.

6. Процедурні правила: законність процедури, раціональність, обґрунтованість зміни процедури, плановість, облік та узгодження інтересів адресатів нормативно-правового акта, логічна послідовність виконання дій, що становлять процедуру, застосування санкцій за порушення процедур¹.

Законодавча техніка – це система засобів і правил створення законів і здійснення їх систематизації (у формах кодифікації та консолідації).

Основною метою законодавчої техніки є створення якісних за формою та змістом законів та їх систематизація, необхідна для ефективної реалізації. Значення законодавчої техніки виявляється як у правотворчості, так і у правореалізаційній діяльності².

Функції законодавчої техніки – це основні напрями впливу законодавчої техніки на суспільні відносини, через які виявляється її соціальне призначення.

Найважливішими функціями законодавчої техніки є:

інтегративна,
нормативна,
модифікації законодавства,
моделювання законодавства,
системостворювальна,
практична,
інтерпретаційна,
прогностична,
політична,
інформаційна,
виховна,
організаційна,
оціночна,
ідеологічна тощо³.

Правила законодавчої техніки являють собою допустимі правом вимоги та дозволи для законодавця, що сформувалися на основі досягнень юридичної науки і практики законодавчої діяльності та спрямовані на створення якісних за формою та змістом законів, а також на їх систематизацію (у формах ко-

¹ Загальна теорія держави і права: [підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл.] / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.]; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с

² Кельман М. С. Загальна теорія держави та права: підруч. / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома. 3-тє вид., стереот. Львів: Новий Світ-2000, 2009. 584 с.

³ Глосарій із законопроекування: словник. Центр законопроектних студій. URL: <http://lawdrafting.org/glossary/>

дифікації та консолідації)¹.

Засоби законодавчої техніки – це допустимі правом прийоми, за допомогою яких забезпечується досягнення законодавцем мети правового регулювання під час створення та систематизації законів².

Правила та засоби законодавчої техніки не повинні стосуватися змістовної частини правових норм, тим більше суперечити їм.

Залежно від змісту допустимих правом явищ, за допомогою яких забезпечується досягнення законодавцем мети правового регулювання при створенні і систематизації законів, засоби законодавчої техніки можна *класифікувати на такі види*: юридичні конструкції, мовні засоби, юридичні фікції, юридичні класифікації; юридичні символи, юридичні примітки, юридичні додатки, юридичні презумпції тощо.

До правил законодавчої техніки, які стосуються застосування практично всіх засобів законодавчої техніки, належать загальні правила вибору форми закону, логічні правила, формулювання юридичних конструкцій, застосування юридичних символів, конкретизації правових норм, структурної побудови законів та закріплення їх реквізитів, законодавчої гармонізації тощо³.

До правил законодавчої техніки, які встановлюють конкретніші вимоги та дозволи для законодавця при використанні засобів законодавчої техніки, можна віднести: правила застосування засобів законодавчої техніки при розробці структури та реквізитів основного закону, законів про ратифікацію міжнародних договорів, кодексів, законів – актів прямого народовладдя, правила закріплення юридичних конструкцій певних правових інститутів, правила створення законів про внесення змін до законів тощо⁴.

Принципи застосування правил та засобів законодавчої техніки – це визначальні ідеї, які реалізує законодавець при використанні і дотриманні правил та засобів законодавчої техніки з метою створення і систематизації законів⁵.

Найважливішими принципами застосування правил і засобів законодавчої техніки є: верховенства права, конституційності, демократизму, гуманізму, комплексності, системності, логічності, оптимального збалансування дозволів, заборон та зобов'язань, оптимального ступеня конкретизації норм права, узгодженості, доцільності, науковості, професіоналізму, незалежності суб'єктів проведення правової експертизи проектів законів та ін.⁶

Наявність розвиненої юридичної техніки та юридичної процедури є однією з гарантій реального втілення законності у правовій сфері. Але сам факт на-

¹ Дзейко Ж. О. Законодавча техніка в Україні: історико-теоретичне дослідження: моногр. Київ: Київський університет, 2007. 360 с.

² Там само.

³ Дзейко Ж. О. Законодавча техніка в Україні: історико-теоретичне дослідження: моногр. Київ: Київський університет, 2007. 360 с.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

явності нормативних актів ще не означає механічного встановлення режиму законності. Вирішення проблеми боротьби з правопорушеннями, зміцнення прав і свобод громадян, ліквідація багатьох негативних явищ у суспільному житті – всі ці проблеми можуть вирішуватися лише зі створенням ефективного механізму реалізації законодавства, забезпеченням відповідного рівня політичної і правової культури. Водночас, набір конкретних засобів, що утворюють механізм правового регулювання, не обирається довільно, за бажанням правотворчого органу, а залежить від конкретно-історичних умов і сфери дії нормативного акта, що проектується. Завдання органу правотворчості й полягає у тому, щоб віднайти такі юридичні засоби, які дозволяли б нейтралізувати негативні фактори й підсилювали дію позитивних¹.

Ключові слова:

юридична техніка, правова діяльність, компетентні органи, правовий акт, правотворчість, правозастосовна діяльність, техніко-юридичні прийоми, індивідуальні акти, судовий акт, договір, підзаконний акт, правозастосовний акт, верховенство закону, суб'єкти правотворчості, спеціальні правові засоби, юридична термінологія, юридичні конструкції, форма нормативного акта, прийоми і правила викладу змісту нормативно-правового акта, юридичний стиль мовлення, абстрактний стиль, казуїстичний стиль, правотворча помилка, юридичний вид правотворчих посилок, логічний вид правотворчих помилок, граматичний вид правотворчих помилок, законодавча техніка, юридична фікція, законодавча техніка, вимоги законодавчої техніки, правила законодавчої техніки, механізм правового регулювання, засоби законодавчої техніки, нормативна побудова, системна побудова, юридичні конструкції, галузева типізація, логічна послідовність викладу, максимальна компактність викладу, помилки законодавчої техніки, плеоназми, законодавчі дефініції.

1. Сукупність правил, прийомів, способів підготовки, складання, оформлення будь-яких юридичних документів, їх систематизації та обліку з метою їх зрозумілості, чіткості та ефективності – це:

- а) техніка нормотворчості;*
- б) юридична техніка;*
- в) систематизація законодавства;*
- г) інтерпретаційна техніка;*
- д) правозастосовна техніка.*

2. Різні за характером і формою вираження правила виконання юридичної роботи – це:

- а) предмет юридичної техніки;*

¹ Горбунова Л. Історія дослідження ідеї та поняття законності. *Право України*. 2004. № 2. С. 3-8

- б) методи юридичної техніки;
- в) прийоми юридичної техніки;
- г) зміст юридичної техніки;
- д) функції юридичної техніки.

3. *Найбільш загальні закономірності здійснення юридичної діяльності, в процесі якої складаються юридичні документи – це:*

- а) предмет юридичної техніки;
- б) методи юридичної техніки;
- в) принципи юридичної техніки;
- г) функції юридичної техніки;
- д) зміст юридичної техніки.

4. *Сукупність вихідних наукових підходів, способів і прийомів дослідження юридичної діяльності, результатом якої є складання юридичних документів – це:*

- а) методологія юридичної техніки;
- б) зміст юридичної техніки;
- в) функції юридичної техніки;
- г) законодавча техніка;
- д) предмет юридичної техніки.

5. *Система правил і засобів вираження змісту нормативно-правового акта, використання яких забезпечує повноту, стислість, точність, чіткість, ясність і несуперечність нормативно-правових актів і системні зв'язки між ними – це:*

- а) правозастосовна техніка;
- б) нормореалізаційна техніка;
- в) нормотворча техніка;
- г) правотлумачна техніка;
- д) техніка систематизації нормативно-правових актів.

6. *Найпоширенішою помилкою у використанні засобів нормотворчої техніки є:*

- а) неправильний вибір форми нормативно-правового акта;
- б) структурно-реквізитні помилки;
- в) помилка під час дефінування;
- г) помилки під час структурування закону;
- д) дублювання положень інших нормативно-правових актів.

7. Система усталених теоретико-прикладних правил, вироблених на підставі багаторічної практики законотворчості, якими окреслено засоби і методи розробки та написання проектів законів, що забезпечують точну й повну відповідність положень, що викладаються, їх змісту і призначенню, вичерпний обсяг правового регулювання, ясність та доступність правового матеріалу – це:

- а) нормотворча техніка;
- б) нормопроектувальна техніка;
- в) юридична техніка;
- г) законодавча техніка;
- д) правотворча техніка.

8. Законодавча техніка не розглядається як:

- а) методологія законотворчості;
- б) самостійна галузь права;
- в) навчальна дисципліна;
- г) система знань про цей процес;
- д) система юридичних норм, які регламентують процес створення нормативно-правових актів.

9. Основні напрями впливу законодавчої техніки на суспільні відносини, через які виявляється її соціальне призначення – це:

- а) засоби законодавчої техніки;
- б) принципи законодавчої техніки;
- в) правила законодавчої техніки;
- г) прийоми законодавчої техніки;
- д) функції законодавчої техніки.

10. Зміст законодавчої техніки поділяється на:

- а) загальний та спеціальний;
- б) змістовний та формально-юридичний;
- в) прямий та відсильний;
- г) спеціально-технічний та спеціально-юридичний;
- д) матеріальний та формальний.

11. Нормативно-структурними вимогами до законодавчої техніки є:

- а) використання послідовних елементів законодавчої техніки, якими є засоби, прийоми, правила;
- б) визначення предмету законодавчого регулювання;
- в) підготовка концепції закону;
- г) додержання правил формальної логіки;
- д) вибір та аналіз процесів, явищ та відносин, які можуть бути суб'єктом законодавчого впливу.

12. Інструментарій юридичного виразу та зовнішнього викладення волі законодавця – це:

- а) правила законодавчої техніки;
- б) засоби законодавчої техніки;
- в) принципи законодавчої техніки;
- г) функції законодавчої техніки;
- д) прийоми законодавчої техніки.

13. До формально-атрибутивних засобів юридичної техніки відносяться:

- а) структура документа в цілому;
- б) реквізити документа;
- в) термінологія;
- г) презумпції;
- д) фікції.

14. Тексти нормативно-правових актів утворюються за допомогою:

- а) юридично-технічних засобів;
- б) юридично-технічних форм;
- в) юридично-технічних принципів;
- г) юридично-технічних методів;
- д) юридично-технічних прийомів.

15. Конкретні шляхи досягнення намічених цілей і результатів за допомогою певних засобів та за наявності відповідних умов і передумов юридичної практики – це:

- а) юридично-технічні способи;
- б) юридично-технічні методи;
- в) юридично-технічні інструменти.
- г) юридично-технічні засоби;
- д) юридично-технічні конструкції.

16. Допустимі правом вимоги та дозволи для законодавця, що сформувався на основі досягнень юридичної науки і практики законодавчої діяльності та спрямовані на створення якісних за формою та змістом законів, а також на їх систематизацію – це:

- а) прийоми законодавчої техніки;
- б) функції законодавчої техніки;
- в) засоби законодавчої техніки;
- г) правила законодавчої техніки;
- д) принципи законодавчої техніки.

17. Найзагальнішими прийомами і правилами юридичної техніки є:

- а) стриманість та логічність;
- б) мінімалізм у редагуванні правових норм;
- в) максималізм у створенні правових норм;
- г) використання тлумачного юридичного словника;
- д) юридична термінологія, юридичні конструкції, форма нормативного акта, прийоми і правила викладу його змісту.

18. Система юридичних термінів, тобто словесних позначень понять, що використовуються при викладі змісту закону, іншого нормативного акта – це:

- а) юридична термінологія;
- б) юридична лексика;
- в) правові визначення;
- г) законні та підзаконні акти;
- д) понятійно-категоріальний апарат.

19. Однозначність, стабільність і доступність термінів, визначеність і чіткість у викладі нормативно-правового матеріалу, які виключають різне розуміння думки законодавця – це:

- а) термінологічна уніфікація;
- б) логічність понять;
- в) термінологічний апарат;
- г) понятійний апарат;
- д) юридичний словник.

20. Не є ознакою термінологічної уніфікації:

- а) неоднозначність;
- б) доступність;
- в) визначеність;
- г) стабільність;
- д) однозначність.

21. «Термін» (*terminus*) від латинського:

- а) сукупність, кордон;
- б) кінець, межа, кордон;
- в) грань, межа;
- г) час, кінець;
- д) пояснення, сукупність.

22. Розрізняють такі види термінів у текстах законів як:

- а) загальні та спеціальні;
- б) юридичні, загальні та спеціальні;

- в) загальні, спеціально-технічні, спеціально-юридичні;
- д) загальноживані, спеціально-юридичні та спеціально-технічні;
- г) загальноживані та спеціально-технічні.

23. Терміни, що мають значення у галузі спеціальних знань техніки, медицини, економіки, соціології, біології – це:

- а) загальні терміни;
- б) гуманітарні терміни;
- в) спеціально-юридичні терміни;
- г) спеціально-технічні терміни;
- д) загальноживані терміни.

24. Термінами, що мають особливе юридичне значення, які виражають своєрідність того чи іншого правового поняття, наприклад, «застава», «переведення боргу», «колективний договір» є:

- а) спеціально-юридичні;
- б) спеціалізовані;
- в) особливі;
- г) загально-юридичні;
- д) спеціально-технічні.

25. Загальновизнаність терміну у тексті закону означає:

- а) уживання терміну, вигаданого законодавцем для даного закону;
- б) простота та адекватність терміна змісту норм права;
- в) усталеність термінології;
- г) уживання термінів відомих, а не вигаданих законодавцем для даного закону;
- д) зміна з прийняттям кожного нового закону.

26. Елемент юридичної техніки, який використовується щодо юридичної термінології, стилю викладу змісту правових актів:

- а) юридичний;
- б) термінологічний;
- в) мовний;
- г) логічний;
- д) технічний.

27. Способи та можливості вираження юридичних аргументів засобами природної мови з урахуванням її багатозначності, варіантності та невизначеності – це:

- а) юридична мова;
- б) юридичне застереження;
- в) юридична аргументація;

- г) юридичне тлумачення;
- д) юридична конструкція;

28. У нормативно-правових актах застосовуються такі речення:

- а) констатуючі;
- б) запитальні;
- в) установлюючі;
- г) окличні;
- д) розповідні.

29. Всебічному висвітленню змісту норм права сприяє, допомагає уникнути прогалин у знанні змісту правової норми, а також юридично грамотно, раціонально розв'язати конкретну задачу:

- а) юридична конструкція;
- б) юридична техніка;
- в) юридична термінологія;
- г) юридична мова;
- д) юридична композиція.

30. Визначте тип юридичної конструкції за наведеним прикладом: Громадянин К. перебігаючи вулицю, був збитий автомобілем і зазнав важкої травми. Внаслідок одержаної травми громадянин К. отримує від органів соціального забезпечення допомогу по тимчасовій непрацездатності (за наявності умов, передбачених законодавством про соціальне забезпечення) без власних зустрічних дій:

- а) цивільне страхування;
- б) кримінальна відповідальність;
- в) адміністративна відповідальність;
- г) господарські відносини;
- д) соціальне забезпечення.

31. Вагоме значення в юридичній техніці, крім важливості правильного застосування юридичної термінології і юридичних конструкцій має:

- а) принцип гласності;
- б) принцип змагальності;
- в) принцип рівності;
- г) форма процесуальних правовідносин;
- д) форма нормативно-правового акта.

32. Прийоми і правила викладу юридичних норм у тексті нормативно-правового акта не стосуються:

- а) формулювання заголовних назв статей і частин тексту;
- б) правового прецеденту;

- в) юридичного стилю;
- г) правової літератури;
- д) юридичної мови.

33. Спосіб, що використовується, наприклад, при з'ясуванні волі населення, різних соціальних груп, яка має бути втілена у закони та інші нормативно-правові акти, або ж при визначенні доцільності, своєчасності, ефективності:

- а) мовний спосіб;
- б) соціологічно-дослідний спосіб;
- в) соціологічний спосіб;
- г) психологічний спосіб;
- д) логічний спосіб.

34. До видів правотворчих помилок не відноситься:

- а) логічна помилка;
- б) правотворча помилка;
- в) інтуїтивна помилка;
- г) пунктуаційна помилка;
- д) граматична помилка.

35. Вид юридичної помилки, для якої характерним є прийняття декларативних норм, тобто норм, не забезпечених матеріальними ресурсами і необхідними юридичними засобами; наявність колізійних норм, тобто норм, що суперечать одна одній; відсилання до неіснуючих нормативно-правових актів або неповне закріплення життєвих обставин, що мають істотне значення для застосування норм права; прогалини та ін. є:

- а) наукова помилка;
- б) побутова помилка;
- в) методологічна помилка;
- г) власне юридична помилка;
- д) логічна помилка.

36. Вид юридичної помилки, при якій наявні ненормативні словосполучення, громіздкі конструкції, що ускладнюють розуміння змісту статті нормативного акта та ін. є:

- а) граматична помилка;
- б) логічна помилка;
- в) власне юридична помилка;
- г) методологічна помилка;
- д) побутова помилка.

37. *Порушення принципів законодавчої техніки – це помилка, яка виникає у:*

- а) нормативно-структурній сфері;
- б) логічній сфері;
- в) пізнавальній сфері;
- г) загальноправовій сфері;
- д) лінгвістичній сфері.

38. *До помилок при складанні законодавчого тексту, які належать до пізнавально-логічної сфери, відносяться:*

- а) відсутність змістовного зв'язку із законами, які лише передбачається створити;
- б) невиважений обсяг правового регулювання, вміщений до однієї статті закону;
- в) порушення норм і принципів права;
- г) занадто формалізована структура норм права, їх штучна складність;
- д) неправильне написання слів.

39. *До помилок при складанні законодавчого тексту, які належать до нормативно-структурної сфери, відносяться:*

- а) поєднання логічно несумісних слів;
- б) вживання слів, властивих одному стилю у тексті іншого;
- в) невідповідність назви закону та його елементів змісту;
- г) порушення сполучуваності слів;
- д) хибне визначення законодавчих дефініцій.

40. *До об'єктивних причин виникнення помилок при складанні законодавчого тексту належать:*

- а) інтенсивний розвиток і оновлення законодавства України;
- б) відсутність належної скоординованості дій суб'єктів законотворчості;
- в) недостатній рівень правової культури і правосвідомості суспільства в цілому та професіоналізму законотворця зокрема;
- г) неналежний рівень експертизи законопроектів;
- д) практична відсутність відповідальності суб'єктів законотворчості.

41. *Елемент юридичної техніки, що представляє собою систему науково обґрунтованих і практично сформованих засобів і способів, що використовуються при створенні (підготовці та оформленні) правозастосовних (індивідуальних) актів – це:*

- а) правотворча техніка;
- б) юридична техніка;
- в) нормотворча техніка;

- г) правотлумачна техніка;
- д) правозастосовна техніка.

42. Юридична техніка в правозастосовній діяльності не містить:

- а) методики роботи над текстами правозастосовних актів;
- б) вибір найдоцільнішої структури правозастосовного акта;
- в) прийняття декларативних норм, тобто норм, не забезпечених матеріальними ресурсами і необхідними юридичними засобами;
- г) прийоми найдосконалішого викладу думки правозастосувача (суду, адміністрації та ін.) у судовому рішенні та інших актах;
- д) вибір найдоцільнішої структури термінології і мови та ін.

43. Певний порядок, способи раціонального використання зазначених засобів при формулюванні у тексті проекту закону необхідних для регулювання відповідних питань норм права – це:

- а) прийоми законодавчої техніки;
- б) засоби законодавчої техніки;
- в) принципи законодавчої техніки;
- г) правила законодавчої техніки;
- д) функції законодавчої техніки.

44. За способом викладення елементів правової норми у статті закону розрізняють прийоми законодавчої техніки:

- а) прямі та відсильні;
- б) загальні та спеціальні;
- в) матеріальні та формальні;
- г) точні та неточні;
- д) абстрактні та казуїстичні.

45. Прийоми законодавчої техніки за ступенем узагальнення конкретних показників поділяються на:

- а) відсильний та бланкетний;
- б) повний та неповний;
- в) абстрактний та класифікаційний;
- г) казуїстичний та абстрактний;
- д) повний, бланкетний та відсильний.

46. Прийомам викладення правових приписів, при якому всі обставини перераховуються і викладаються детально:

- а) абстрактний;
- б) казуїстичний;
- в) відносний;
- г) юридичний;

д) технічний.

47. Виклад юридичних норм у тексті закону, який характеризується тим, що ознаки явищ, незважаючи на їх різноманіття, подаються в узагальненому вигляді:

- а) казуїстичний спосіб;
- б) абстрактний спосіб;
- в) логічний спосіб;
- г) системний спосіб;
- д) функціональний спосіб.

48. Прийоми законодавчої техніки за повнотою викладення елементів правової норми поділяються на:

- а) відсильні та бланкетні;
- б) повні та неповні;
- в) абстрактні та класифікаційні;
- г) казуїстичні та абстрактні;
- д) повні, бланкетні та відсильні.

49. Прийом юридичної техніки, який для цілей правового регулювання визнає існуючими ті юридичні факти, що відсутні в реальному житті, і навпаки:

- а) презумпція;
- б) помилка;
- в) фікція;
- г) казус;
- д) прогалина.

50. Правила юридичної техніки, які забезпечують повний систематизований виклад необхідної для правового документа інформації та забезпечують ефективне засвоєння правової інформації:

- а) змістовні правила;
- б) правила логіки;
- в) структурні правила;
- г) формальні правила;
- д) процедурні правила.

51. Прийняття законопроекту без висновку юридичного управління апарату Верховної Ради України – це:

- а) порушення формально-логічних правил;
- б) порушення формальних правил;
- в) порушення правил формування змісту закону;
- г) порушення логічних правил;

д) порушення процедурних правил.

52. «Документ» (*documentum*) з латинської:

- а) папір;
- б) письмо;
- в) показання;
- г) доказ, свідчення;
- д) справа.

53. Юридичний документ – це:

- а) припущення про наявність чи відсутність певних фактів, засноване на зв'язку між передбачуваними і готівкою фактами і підтверджене попереднім досвідом;
- б) носій юридично значимої інформації, з яким норми вдачі пов'язують виникнення, зміну або припинення правовідносин, який відповідно до норм права служить підставою чи підтвердженням прав і обов'язків учасників цих правовідносин;
- в) положення, позбавлені істинності, проте визнані законодавством як існуючих і стали в силу такого визнання загальнообов'язковими;
- г) тестовий правовий акт лише на паперовому носії.

54. Основою дослідження техніки і технології в європейських правових системах континентального типу є загальнотеоретична модель правотворчої діяльності як різновид юридичної діяльності правотворчого суб'єкта, спрямована:

- а) лише на створення нормативно-правових приписів;
- б) лише на зміну нормативно-правових приписів;
- в) лише на скасування нормативно-правових приписів;
- г) на створення нормативно-правових приписів, їх зміну або скасування;
- д) на ефективне правозастосування.

55. Норми, які виключають будь-яке оспорювання існування вже доведеного юридичного факту, який дістав оцінку і закріплення в юридичному акті, що набрав чинності:

- а) норми-преюдиції;
- б) норми-фікції;
- в) норми-дії;
- г) дійсні норми;
- д) правовстановлюючі норми.

56. З латині «преюдиція» – це:

- а) ставлення до попереднього судового рішення;

- б) ставлення до наступного судового рішення;
- в) попереднє судове рішення;
- г) судове рішення;
- д) наступне судове рішення.

57. У забезпеченні стабільності та спадкоємності права важливу роль, разом із принципами права, відіграють:

- а) штучні уподібнення;
- б) правові аксіоми;
- в) презумпції;
- г) юридичні фікції;
- д) штучні реконструкції фактів.

58. Під аксіомами розуміють логічні формули, які виступають в ролі:

- а) засобу забезпечення прав і свобод громадян, компетенції організацій, суверенітету держав;
- б) засобів упорядкування послідовності певних юридично значущих дій з метою успішного вирішення поставленого розумового завдання;
- в) засобів для подолання процесуальної недисциплінованості;
- г) засобів для забезпечення нормального розвитку суспільних відносин та подолання стану невизначеності;
- д) засобів, що являють собою специфічні правові положення, за допомогою яких конструюється неіснуюча умовна правова реальність.

59. Вироблені юридичною наукою і практикою загальні положення, які через свою простоту, ясність і багатократне підтвердження практикою сприймаються як самоочевидні істини, що не вимагають доказів – це:

- а) правові аксіоми;
- б) правові презумпції;
- в) спростовні презумпції;
- г) юридичні фікції;
- д) юридичні конструкції.

60. «*Justitia nemine neganda est*» («не можна нікому відмовляти в правосудді») – це приклад:

- а) юридичної фікції;
- б) юридичної презумпції;
- в) юридичної аксіоми;
- г) юридичної преюдиції;
- д) правового застереження.

61. Серед ознак юридичних аксіом можна виділити наступні:

- а) обов'язкове закріплення в тексті нормативно-правового акта, є регулятором суспільних відносин, є юридичним припущенням;

б) об'єктом регулювання є ті обставини, які перебувають у стані неправної невідомості, цим обставинам надається значення юридичних фактів, мають навмисно деформувальний характер;

в) незаперечний характер, однозначність тлумачення, моральна обґрунтованість;

г) характеризується абсолютною та беззаперечною ймовірністю, спирається на авторитет судової влади та рішень, що ухвалюються останньою, базуються на процесуальній економії;

д) фіксація суперечливих інтересів, створює особливий правовий режим, спричинює юридичні наслідки.

62. За масштабом функціонування юридичні аксіоми поділяють на:

а) виведені із змісту норм права та не закріплені в законодавстві;

б) диспозитивні та імперативні;

в) нормативні, наукові та теоретичні;

г) матеріально-правові та процесуально-правові;

д) загальноправові, міжгалузеві та галузеві.

63. За галузевою приналежністю аксіоми поділяють на:

а) загальноправові, міжгалузеві, галузеві;

б) нормативні, наукові та теоретичні;

в) матеріально-правові та процесуально-правові;

г) виведені із змісту норм права та не закріплені в законодавстві;

д) диспозитивні та імперативні.

64. За змістом правові аксіоми поділяють на:

а) нормативні та наукові;

б) загальноправові та галузеві;

в) матеріально-правові та процесуально-правові;

г) аксіоми-принципи та аксіоми, що не є принципами;

д) закріплені безпосередньо та виведені зі змісту норм права.

65. Нормативний припис, зміст якого набуває свого вираження в проголошенні установки на те, що відкидається будь-яке оспорювання існування вже доведеного факту, який оцінено і закріплено в юридичному акті, що набув чинності – це:

а) юридична фікція;

б) юридична преюдиція;

в) юридична аксіома;

г) юридична презумпція;

д) правові застереження.

66. За результатами реалізації преюдиції поділяються на:

а) дозвільні та заборонні;

- б) преюдиції фактичні та преюдиції правовідносин;
- в) жорсткі та гнучкі;
- г) регулятивні та охоронні;
- д) прямі та зворотні.

67. *Не має юридичної сили та необхідна лише як консультація, отримання висновків щодо певного питання - це:*

- а) реверсна преюдиція;
- б) абсолютна преюдиція;
- в) умовна преюдиція;
- г) рекомендаційна преюдиція;
- д) імперативна преюдиція.

68. *Залежно від предмета правового регулювання преюдиції поділяються на:*

- а) дозвільні та заборонні;
- б) загальноправові та галузеві;
- в) абсолютні та умовні;
- г) імперативні та консультативні;
- д) правові та казуальні.

69. *Преюдиція, що формується і застосовується у разі розгляду компетентними органами конкретної справи, яка за певними фактичними обставинами та визначеним колом осіб збігається з раніше вирішеною або вимагає звернення до іншого органу для отримання висновків, роз'яснень необхідних для її вирішення – це:*

- а) умовна преюдиція;
- б) казуальна преюдиція;
- в) імперативна преюдиція;
- г) рекомендаційна преюдиція;
- д) абсолютна преюдиція.

70. *В залежності від можливості учасників процесу оспорювати преюдицію, вони поділяються на:*

- а) абсолютні та умовні;
- б) імперативні та рекомендаційні;
- в) правові та казуальні;
- г) судові та експертні;
- д) взаємні та невзаємні.

71. *Знакова структура, що служить на позначення ідеального змісту, відмінна від її безпосереднього предметного буття, що відкривається органам відчуттів – це:*

- а) юридична конструкція;

- б) юридичний символ;
- в) правове застереження;
- г) юридична фікція;
- д) юридична преюдиція.

72. Засіб юридичної техніки, з яким найбільш співвіднесені юридичні символи:

- а) юридична преюдиція;
- б) юридична презумпція;
- в) юридична аксіома;
- г) юридична фікція;
- д) юридична конструкція.

73. За зовнішньою формою система видів юридичних символів поділяється на:

- а) символи-дії та звукові символи;
- б) предметні, образотворчі та словесні символи;
- в) світлові символи та усні мовні символи;
- г) регулятивні та декларативні символи;
- д) постійні та тимчасові.

74. Символи, які отримують свою зовнішню об'єктивацію суто в процесі використання та як правило мають ритуально-процедурний характер – це:

- а) статичні символи;
- б) регулятивні символи;
- в) динамічні символи;
- г) тимчасові символи;
- д) предметні символи.

75. Система напрямів правового впливу на суспільні відносини за допомогою правового символу, обумовлена його сутністю і призначенням для суспільства – це:

- а) принципи правових символів;
- б) функції правових символів;
- в) ознаки правових символів;
- г) поняття правового символу;
- д) сутність правового символу.

76. До функцій загальнокультурної символіки відносять:

- а) ідеологічну та методологічну;
- б) ідентифікуючу та орієнтаційну;
- в) комунікативну та функцію заміщення;

- г) аксіологічну та онтологічну;
- д) охоронну та превентивну.

77. *Однією з функцій правових символів є функція соціалізації, зміст якої розкривається у наступному:*

- а) більш адекватне пізнання дійсності за допомогою символіки, де символ служить формою визначення понять і уявлень, що мають самі різні смислові межі інтерпретації;
- б) символи виступають способом залучення індивідів до певних понять, уявлень, норм, звичаїв і цінностей конкретної культури;
- в) символ допомагає індивіду найбільш повно засвоїти основні поняття, норми, цінності конкретної сфери культури;
- г) символи об'єднують людей в певні соціальні групи або спільноти, що ідентифікують індивідів з тією чи іншою групою або спільністю;
- д) символ несе певну інформацію для свого потенційного адресата, якщо реципієнт здатний до пізнання символу і його прочитання.

78. *За сферою суспільного життя, на яку спрямовано вплив правових символів розрізняють наступні функції:*

- а) аксіологічну, сигніфікативну, функцію заміщення;
- б) орієнтовну, ідентифікаційну, охоронну;
- в) економічну, ідеологічну, політичну;
- г) інформаційну, правовстановлюючу, регулятивну;
- д) забезпечувальну, функцію соціалізації, гносеологічну.

79. *Функція, що полягає у відображенні через певні семіотичні елементи предметів, явищ і процесів, притаманних системі державного управління, шляхом установаження усталених зв'язків між цим означуванним та означником – це:*

- а) політична функція;
- б) дипломатична функція;
- в) ідеологічна функція;
- г) соціальна функція;
- д) номінативна функція.

80. *Соціально зумовлена умова (заява, положення), що має спеціальну нормативно-лексичну форму, що частково змінює зміст або обсяг дії норми права, створює новий правовий режим, виступає формою узгодження інтересів і спричинює певні юридичні наслідки – це:*

- а) юридична фікція;
- б) правові застереження;
- в) юридичні преюдиції;
- г) юридичні презумпції;

д) правовий символ.

81. *Застереження, що спрямовані на унеможливлення дії певних правових положень у відносинах конкретної держави – це:*

- а) конституційні застереження;
- б) застереження-заяви;
- в) застереження-виправлення;
- г) застереження в постановах уряду;
- д) застереження-умови.

82. *За змістом правові застереження поділяються на:*

- а) імперативні та диспозитивні;
- б) прості та складні;
- в) якісні та кількісні;
- г) конституційні та процесуальні;
- д) абстрактні та конкретні.

83. *За соціальним спрямуванням наслідків реалізації правові застереження поділяються на:*

- а) абстрактні та конкретні;
- б) матеріальні та процесуальні;
- в) імперативні та диспозитивні;
- г) позитивні та негативні;
- д) акти-застереження та застереження-умови.

84. *Введене до контрактів або концесійних договорів між державами та приватними особами положення, відповідно до якого спори, які можуть виникнути під час тлумачення контракту або договору, повинні вирішуватися в компетентних судових органах держави відповідно до її внутрішнього законодавства і не давати приводу для дипломатичного втручання або для пред'явлення позовів у порядку, визначеному міжнародним правом – це:*

- а) обмежувальне застереження;
- б) застереження про публічний порядок;
- в) застереження Кальво;
- г) стабілізаційне застереження;
- д) арбітражне застереження.

85. *Дія, що полягає в доведенні нормативно-правових актів до відома всіх громадян, кому вони адресовані – це:*

- а) застосування;
- б) оприлюднення;
- в) підписання;
- г) затвердження;
- д) опублікування.

86. Систематична, комплексна діяльність органів влади, наукових установ, інститутів громадянського суспільства з оцінки, аналізу, узагальнення результатів дії норм права та прогнозування розвитку законодавства – це:

- а) консолідація;
- б) систематизація;
- в) моніторинг;
- г) кодифікація;
- д) інкорпорація.

87. Особлива змістовна форма систематизації законодавства, яка здійснюється шляхом перероблення та зведення норм права, що містяться в різних актах, у логічно узгоджений нормативно-правовий акт, котрий системно й вичерпно регулює певну сферу суспільних відносин, як правило на галузевому рівні – це:

- а) консолідація;
- б) облік;
- в) інкорпорація;
- г) кодифікація;
- д) моніторинг.

88. Спосіб систематизації, що полягає у подоланні розрізненості нормативно-правових актів, виданих у різний час щодо одного й того ж предмета правового регулювання, шляхом їх поєднання в єдиний укрупнений нормативно-правовий акт з усуненням повторень і суперечностей без зміни змісту – це:

- а) кодифікація;
- б) консолідація;
- в) інкорпорація;
- г) облік;
- д) моніторинг.

89. Впорядкування нормативно-правових актів без зміни їхнього змісту шляхом їх зведення в єдині друковані видання за хронологією та/або предметом регулювання:

- а) облік;
- б) кодифікація;
- в) уніфікація;
- г) консолідація;
- д) інкорпорація.

90. Різновид систематизації правових документів, що полягає в їх зборі, зберіганні, реєстрації, розташуванні у певному порядку та підтримці у контрольному стані для швидкого знаходження і використання – це:

- а) кодифікація;
- б) облік;
- в) консолідація;
- г) інкорпорація;
- д) уніфікація.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) від 07 лютого 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 9. Ст. 50.).
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України*. (зі змінами і допов.) 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2006. № 12. С. 16. Ст. 762.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2014. № 20. Ст. 619.
- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
- ❖ Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23 вересня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 49. Ст. 299.

- ❖ Про прокуратуру України: Закон України від 14 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
- ❖ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

Спеціалізована література:

1. Биля І. О. Теоретичні основи використання нормотворчої техніки: дис. ... канд. юрид. наук. Харків. 2003. 201 с.
2. Биля-Сабадаш І. О. Юридична техніка як різноаспектна категорія. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2008. Вип. 16. С. 37-45.
3. Бойко Г. І. Юридична конструкція як засіб юридичної техніки. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 73. С. 190-198.
4. Болдырев С. Н. Юридическая техника: теоретико-правовой анализ: дис. ... д-ра юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2014. 468 с.
5. Борисенко М. О. Ознаки та принципи правозастосовної діяльності: теоретичний аспект. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. № 3 (34). С. 23-29.
6. Волинець В. Юридична техніка законотворення в Україні: загальні проблеми. *Юридична Україна*. 2012. № 11. С. 4-12.
7. Гришук О. В., Заболотна Н. Я. Юридична техніка творення та тлумачення нормативно-правових договорів: теоретико-правовий вимір: моногр. Хмельницький: Хмельниц. ун-т упр. і права, 2017. 213 с.
8. Гусаров С. М. Правозастосування в сфері законодавчої та нормотворчої діяльності. *Право*. 2015. № 3. С. 35-42.
9. Давыдова М. Л. Теоретические и методологические проблемы понятия и состава юридической техники: дис. ... канд. юрид. наук. Волгоград, 2010. 408 с.
10. Дзейко Ж. О. Законодавча техніка в Україні (теоретико-історичне дослідження): дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2011. 452 с.
11. Дзейко Ж. О. Інтерпретація юридичної та законодавчої техніки у європейській правовій думці XIX ст. - початку XX ст. *Наше право*. 2014. № 2. С. 5-13.
12. Дмитрієнко Ю. М. Юридична техніка: комп'ютерне моделювання української правосвідомості як форми української держави в історичному та реальному часі. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2005. Вип. 30. С. 114-135.
13. Дутко А. О. Класифікація юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2014. № 810. С. 75-80.
14. Журик Ю. В. Окремі питання юридичної техніки у господарському та

- цивільному законодавстві України. *Університетські наукові записки*. 2007. № 2. С. 211-213.
15. Зінченко О. В. Юридичні конструкції як найвища форма правової абстракції. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 1. С. 55-59.
 16. Іванюта Н. В. Окремі аспекти юридичної техніки в контексті створення господарсько-процесуальних документів. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 2. С. 60-64.
 17. Клочко М. Джерела походження та способи творення юридичної термінології. *Форум права*. 2013. № 10. С. 36-37.
 18. Коваль А. А. Техніка формування норм права: кримінально-процесуальний аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2011. 20 с.
 19. Косович В. М. Оціночні поняття як засіб юридичної техніки: моногр. Львів: Тріада-плюс, 2010. 211 с.
 20. Косович В. Юридичні конструкції як засіб правозастосовної техніки. *Публічне право*. 2017. № 2 (26). С. 260-270.
 21. Костовська К. М. Юридична техніка актів правозастосування в діяльності органів внутрішніх справ: дис. ... канд. юрид. наук. 2011. 204 с.
 22. Костовська К. Особливості юридичної техніки неписаних (усних) актів правозастосування в діяльності органів внутрішніх справ. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 6. С. 3-6.
 23. Костовська К. Особливості юридичної техніки письмових актів правозастосування в діяльності ОВС. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2012. № 4. С. 25-31.
 24. Кучук А. М., Замковий Є. М. Юридична техніка як засіб ефективності правових актів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 90-97.
 25. Кушнарєва О. В. Місце та роль уніфікації нормативної правової термінології у юридичній техніці. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. Вип. 3. С. 20-28.
 26. Лебеденко В. І. Юридична техніка: поняття, призначення, методологічні засади застосування. *Інформація і право*. 2014. № 2. С. 52-56.
 27. Левицька Н. О. Роль юридичної техніки в правозастосуванні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 4. С. 17-20.
 28. Левицька Н. Юридичні конструкції та система права: співвідношення понять. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 9. С. 169-173.
 29. Легка О. В. Взаємозв'язок правозастосовної техніки з іншими видами юридичної техніки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 23-29.
 30. Луців О. М. «Інтегральний» підхід до з'ясування сутності верховенства права: загальна характеристика та основні різновиди. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 22. С. 53-57.
 31. Манько Д. Г. Щодо визначення поняття юридичної техніки та технології.

- Держава і право. Юридичні і політичні науки.* 2010. Вип. 50. С. 100-104.
32. Мельник А. А. Якість закону: теоретико-методологічний та техніко-юридичний аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 18 с.
 33. Неліпович Г. І. Юридична конструкція як засіб структурування правової інформації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2017. 20 с.
 34. Онищук І. І. Вплив техніки юридичного письма на якість юридичних конструкцій та конструювання. *Митна справа.* 2011. № 5 (77), ч. 2. С. 95-100.
 35. Онищук І. І. Законодавчий стиль як засіб техніки юридичного письма та його вплив на технологію комунікації. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична.* 2011. № 4. С. 44-53.
 36. Онищук І. І. Поняття та особливості техніки юридичного письма в нормативно-правовому акті. *Науковий вісник Чернівецького університету.* 2011. Вип. 559. С. 5-11.
 37. Онищук І. І. Проблеми вдосконалення нормативно-правового регулювання вимог до юридичної техніки. *Юридична Україна.* 2011. № 6. С. 22-27.
 38. Онищук І. І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах: моногр. 2-ге вид., стер. Харків: Право, 2019. 224 с.
 39. Павлова К. Е. Юридическая техника как атрибут нормотворческой деятельности (на примере органов внутренних дел): дис. ... канд. юрид. наук. Белгород, 2016. 162 с.
 40. Падалка Р. О. Верховенство права як основоположний принцип права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 21 с.
 41. Патlachук О. В. Особливості юридичної техніки водного (1995 р.) та лісового (1994 р.) кодексів України. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Право.* 2018. Вип. 4. С. 44-48.
 42. Патlachук О. В. Юридична техніка земельного кодексу УСРР 1922 р., Закону «Про ліси УСРР» 1923 р., Гірничого кодексу УСРР 1928 р. *Актуальні проблеми правознавства.* 2017. Вип. 4. С. 40-46.
 43. Патlachук О. В. Юридична техніка природоохоронних норм «Руської правди». *Бюлетень Міністерства юстиції України.* 2018. № 12. С. 32-37.
 44. Патlachук О. В. Юридична техніка природоохоронних норм Статутів Великого князівства Литовського 1529, 1566, 1588 рр. *Бюлетень Міністерства юстиції України.* 2019. № 7. С. 29-35.
 45. Переверзев В. В. Юридические конструкции в процессуальном праве: дис. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2009. 158 с.
 46. Пильгун Н. В. Перспективи вдосконалення юридичної техніки в Україні. *Форум права.* 2012. № 2. С. 76-78.
 47. Пильгун Н. В. Реалізація принципу верховенства права як необхідна умова побудови правової держави. *Юридичний вісник.* 2012. № 4 (25).

- С. 30-34.
48. Погорілко В. Ф. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; А.С.К., 2003. 652 с.
 49. Погребняк С. Верховенство права в Україні: передумови та перспективи. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 20-32.
 50. Погрібний І. М., Матат Ю. І. Місце та роль юридичної техніки в механізмі правового регулювання. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 44. С. 6-11.
 51. Подорожна Т. С. Законодавчі дефініції: поняття, структура, функції: моногр. Львів: ПАІС, 2009. 195 с.
 52. Поліщук Г. Б. Місце та значення юридичної техніки в процесі кодифікації законодавства. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 70-73.
 53. Поліщук Г. Б. Теоретичні та практичні основи юридичної техніки кодифікаційних актів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.
 54. Поліщук Г. Б. Феноменологічні основи юридичної техніки кодифікаційних актів. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 98-101.
 55. Преподобный К. А. Техника изменения юридических актов: общеправовой аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Нижний Новгород, 2011. 230 с.
 56. Пригара Л. І. Юридична техніка актів правозастосування: дис. ... канд. юрид. Київ, 2008. 200 с.
 57. Пригара Л. І., Ступник Я. В. Юридико-технічний аспект процесуальних актів. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2014. № 2. Р. 155-163.
 58. Рабінович П. М. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: моногр. Львів: СПОЛОМ, 2016. 200 с.
 59. Радаева С. В. Юридическая техника как условие повышения эффективности правосудия: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2011. 27 с.
 60. Риндюк В. І. Проблеми законодавчої техніки в Україні: теорія та практика: моногр. Київ: Юридична думка, 2012. 272 с.
 61. Руденко І. В. Законодавча техніка як елемент ефективною законотворчості. *Митна справа*. 2013. № 1 (85), ч. 2, кн. 1. С. 459-466.
 62. Слинько Д. В. Основні риси та структура правозастосовної діяльності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2015. Вип. 20. С. 21-24.
 63. Стефанчук М. О. Проблеми юридичної техніки статті 13 Цивільного кодексу України. *Університетські наукові записки*. 2005. № 1-2. С. 140-145.
 64. Трихліб К. О. Юридична термінологія звичаєвого права (на матеріалах «Руської Правди»). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2012. Вип. 23. С. 285-281.
 65. Харченко Н. С. Теоретико-правові підходи до визначення юридичної техніки. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 36-39.

66. Чорнолуцький Р. В. Роль юридичної техніки в законопроектній діяльності. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право.* 2014. Вип. 7. С. 118-129.
67. Шевчук І. Основні види правотворчих помилок у законодавстві України: деякі теоретичні аспекти. *Вісник Львівського університету.* 2014. Вип. 59. С. 35-42.
68. Шеремета Н. Правнича термінологія української мови та процеси її творення. *Lviv Polytechnic National University Institutional.* 2013. № 28. С. 120-123.
69. Шутак І. Юридическая техника и технология в отраслях права: теория и практика применения. *Верховенство Права.* 2017. № 2. (27). С. 30-35.
70. Шутак І. Д. Доктринальні основи юридичної техніки. *Європейські перспективи.* 2013. № 4. С. 5-9.
71. Шутак І. Д. Дослідження актуальних та пріоритетних напрямків у галузі юридичної техніки. *Journal «ScienceRise: Juridical Science».* 2017. № 1 (1). Р. 32-36.
72. Шутак І. Д. Концептуальні міркування щодо впровадження навчальної дисципліни «Юридична техніка». *Вісник Національної академії правових наук України.* 2015. № 4. С. 21-28.
73. Шутак І. Д. Юридична техніка і технологія: теорія та практика застосування. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична.* 2016. Вип. 63. С. 37-45.
74. Шутак І. Д. Юридична техніка міжнародного права (загальнотеоретичний аспект). *Вісник національної академії прокуратури України.* 2011. № 2. С. 87-92.
75. Шутак І. Д. Юридична техніка тлумачення норм права. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького.* 2015. № 11. С. 18-24.
76. Шутак І. Д., Онищук І. І. Юридична техніка конструювання норми права. *Вісник національної академії прокуратури України.* 2013. № 2. С. 39-44.
77. Щербина В. С. Засоби законодавчої техніки: методологічні засади. *Молодий вчений.* 2017. № 10 (50). С. 711-715.
78. Щербина В. С. Засоби законодавчої техніки: теоретико-правові аспекти формування та вдосконалення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 16 с.
79. Ягупа А. О. Деякі проблемні аспекти визначення поняття юридичної техніки. *Порівняльно-аналітичне право.* 2016. № 5. С. 42-45.
80. Яцишин Н. П. Юридична термінологія як об'єкт мовознавчих досліджень. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки.* 2011. № 6 (2). С. 219-222.
81. Яцишин Н. П. Юридична термінологія як спеціалізована система правових понять. *Термінологічний вісник.* 2013. Вип. 2 (2). С. 99-103.

ТЕМА 6

ЮРИДИЧНІ ФІКЦІЇ ТА ПРЕЗУМПЦІЇ ЯК ПРИЙОМ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

До засобів юридичної техніки можна віднести також юридичні фікції, суть яких полягає в тому, що неіснуюче визнається існуючим.

Німецький правознавець Рудольф фон Ієрінга (1818-1892) образно характеризував правові фікції як «юридичну брехня, освячену необхідністю», як «технічний обман»¹.

Під **правової фікцією** розуміється положення, яке насправді не існує, але яким право додало значення факту.

Юридична (правова) фікція (лат. – вимисел, вигадка) – загальновизнані і зафіксовані в нормах права припущення про існування певних явищ і процесів, тоді як насправді вони відсутні. Фікції можуть міститись у гіпотезі чи диспозиції правової норми, а також набувати зовнішнього вираження у нормі-фікції, інституті права².

Ознаками юридичних фікцій є:

1) об'єктом регулювання юридичної фікції є ті обставини, які знаходяться в стані непоправної невідомості;

2) цим обставинам надається значення юридичних фактів. При цьому самі по собі фікції юридичними фактами не є, а лише заміщають юридичні факти в тих випадках, коли динаміка правових відносин очікує наявності факту, а реальна дійсність у зв'язку з цим допускає прогалину;

3) фікції мають навмисно деформуючий характер, який може полягати: в штучному уподібненні або прирівнюванні таких понять і обставин, які насправді різні чи навіть протилежні;

у визнанні реальними неіснуючих обставин і запереченні існуючих (наприклад, запис усиновлювачів батьками дитини);

у визнанні існуючими обставин і ситуацій до того, як вони стали існувати насправді, або виникли пізніше, ніж це було насправді (зміна дати народження усиновленої дитини);

фікція має імперативний (незаперечний) характер, тобто не передбачає можливість появи таких ситуацій, які не охоплюються встановленим нею правилом.

Як правило у нормативних актах фікції виражаються словами «якби», «якщо б», «припустимо».

¹ Протасов В. Н. Теория государства и права: учебник и практикум для академ. бакалав. Москва: Юрайт, 2015. 487 с.

² Скаун О. Ф. Теория держави і права: підруч. Харків: Консум, 2006. 656 с.

У римському праві, наприклад, була фікція про визнання «по вимислу» іноземця римським громадянином, якщо він виступав позивачем або відповідачем в цивільних угодах. У французькому праві існує фікція, яка говорить: якщо дружина і чоловік загинули одночасно, першим загиблим вважається чоловік. Ця фікція необхідна для того, щоб встановити чіткий порядок спадкування. В українському цивільному праву днем смерті громадянина, оголошеного померлим, вважається день набрання законної сили рішенням суду про оголошення її померлою¹.

Правові фікції широко застосовуються у правовому регулюванні суспільних відносин, у тому числі фінансових правовідносин. Юридичні фікції позбавляють законодавця необхідності створювати нові норми в тих випадках, коли такі випадки не підпадають під визначення діючого права. Таким чином, вони скорочують законодавчу роботу і спростовують застосування права щодо найбільш різноманітних життєвих ситуацій. Водночас широке використання фікцій призводить до зростання невизначеності фінансового законодавства, його різного розуміння і застосування, що спричиняє збільшення кількості суперечок господарського характеру, дозволяє правозастосувачу по-різному вирішувати ті чи інші питання в аналогічних ситуаціях, що в окремих випадках призводить до свавілля правоохоронних і контролюючих органів².

Фікції можна поділити на конструктивні і деструктивні.

До *конструктивних фікцій* належать штучні реконструкції фактів, якими в кримінально-процесуальному праві є відтворення обстановки і обставин подій. Юридичними (конструктивними) фікціями визнаються правила (принципи) дії нової правової норми у часі: перспективна, ретроактивна, ультраактивна дія, а також дострокове припинення дії правової норми.

Неприпустимими є *деструктивні фікції*: фіктивне підприємництво, фіктивний контракт. Вони є протиправним видом зловживання суб'єктивним правом, за яке законодавство передбачає кримінальну, адміністративну, цивільно-правову відповідальність. Чимало деконструктивних фікцій використовується з метою задоволення незаконного інтересу в тіньовій економіці, а також похідних від неї явищ (тіньової політики, корупції, організованої злочинності, економічної злочинності)³.

Фікції застосовуються в праві (їх широко використовували ще давні римляни), якщо відсутні реальні підстави для:

- 1) доказу правомірності якої-небудь дії або бездіяльності;
- 2) визнання суб'єктивного права (суб'єктивних правомочностей);
- 3) констатації юридичного факту.

Типами юридичних фікцій є: традиційні (наприклад, зняття судимості)

¹ Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підруч. Харків: Консум, 2006. 656 с.

² Курсова О. А. Фикции в российском праве: дис. ... канд. юрид. наук. Н. Новгород, 2001. 210 с.

³ Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підруч. Харків: Консум, 2006. 656 с.

і фікції в праві, коли один закон суперечить іншому (тобто фікція як властивість).

Презумпція (лат. *Presumptio*) – це припущення про наявність чи відсутність певних фактів, засноване на зв'язку між передбачуваними фактами і фактами готівкою. В основі презумпції лежить соціальний досвід, багаторазово перевірене практикою знання – типовий, ймовірний за даних умов факт¹.

Правова презумпція має такі характерні риси:

- 1) прямо або побічно закріплюється в праві;
- 2) в будь-якому випадку має значення для правового регулювання;
- 3) викликає правові наслідки, якщо вона є незаперечною в силу закону або спростована в процесі вирішення справи².

Юридична презумпція – це підтвержене правозастосовчої практикою припущення про наявність чи відсутність юридично значимих явищ.

Найдавнішою юридичної презумпцією є презумпція знання права і закону: передбачається, що всі повинні знати писаний закон. Ця презумпція була сформульована і застосовувалася ще в римському праві (*ignorantia legis penitet excusat* – незнання закону нікого не вибачає). Без такої юридичної припущення було б взагалі неможливо застосувати правову норму, вирішити те чи інше юридична справа³.

Важливою юридичною презумпцією є презумпція невинності обвинуваченого в кримінальному процесі: кожен обвинувачуваний у скоєнні злочину вважається невинним, поки його винність не буде доведена в передбаченому законом порядку і встановлено що набрало законної сили вироком суду. При цьому обвинувачений не зобов'язаний доводити свою невинуватість: його провину повинен довести обвинувач.

У цивільному процесі діє зворотна презумпція: презумпція винності несправного боржника (боржник, що не виконав своє зобов'язання, вважається винним у невиконанні, поки не доведе протилежне). Презумпції, таким чином, тісно пов'язані з процесом доказування і з розподілом тягаря доведення.

Юридичні презумпції бувають загальноправові і галузеві. Загальноправовою якраз є презумпція знання опублікованих законів. Прикладом галузевої презумпції може служити презумпція вини власника джерела підвищеної небезпеки у разі заподіяння їм шкоди.

Таким чином, правові фікції, як і правові презумпції, усувають невинність у правових відносинах, вносять чіткість і стабільність в правове регулювання.

¹ Кельман М. С. Загальна теорія держави та права: підруч. / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома. 3-тє вид., стереот. Л. : «Новий Світ-2000», 2009. 584 с.

² Протасов В.Н. Теория государства и права : учебник и практикум для академического бакалаври ата. Москва: Изд-во Юрайт, 2015. 487 с.

³ Скаун О. Ф. Теорія держави і права: підруч. Харків: Консум, 2006. 656 с.

Складність в розмежуванні правової фікції та презумпції виникають як за рахунок нечіткості поняття презумпції, так і за рахунок існування особливих різновидів презумпцій, зовні схожих з фікціями, – неспростовних презумпцій та квазі-презумпцій (штучних презумпцій), які формуються не в результаті використання індуктивного методу, а за допомогою методу експериментального моделювання¹.

Основна схожість презумпцій і фікцій полягає в тому, що і ті й інші умовно приймаються за істину. Відмінність же слід проводити за такими причинами:

По-перше, за способом утворення. Фікція виступає як певний прийом мислення, коли реально не існуючий видається за суще і навпаки, при цьому фікції служать суто прагматичних цілях.

У результаті використання ідеалізації створюється фіктивний об'єкт, який входить в юридичне буття і грає роль необхідних для виникнення, зміни або припинення правовідносин юридичних фактів. Суб'єкт правотворчості усвідомлює, що його судження не відповідає дійсності, і не вірить в можливість такої відповідності, але це судження, будучи чисто інструментальним, необхідно для досягнення деяких практичних результатів.

В основі презумпції лежить індукція або моделювання, коли ймовірність того чи іншого явища недостатньо велика. За допомогою моделювання була сконструйована презумпція невинності.

По-друге, відмінність презумпцій від правових фікцій слід проводити по ролі і функцій, виконуваних цими досить схожими явищами. У деяких випадках функції і завдання фікцій перетинаються із завданнями та функціями презумпції. Функцію подолання невизначеності виконують фактично неспростовні припущення, але ця функція не є для них основною, на відміну від фікцій.

По-третьє, фікції та презумпції мають різне значення по відношенню до процесу доказування. Якщо презюмування, по суті, являє собою пізнавальний прийом, то фікції до процесу пізнання не мають рішуче ніякого відношення. Фікція може використовуватися в процесі доказування по юридичній справі лише як формальний доказ. Можна відзначити ту особливість, що переважна більшість презумпцій концентрується в процесуальних галузях права, а фікції найчастіше містяться в матеріальних нормах.

По-четверте, відмінністю правових фікцій є те, що вони значно рідше, ніж правові презумпції, отримують непряме вираження в правових нормах. Те, що у презумпцій та фікцій дуже багато спільного – це безсумнівно. Це штучні явища, вони відіграють значну роль у процесі нормотворення і правозастосування. Однак, у разі презумпції, ми маємо справу з припущеннями, причому припущеннями вірогідними, які завжди можуть бути спростовані.

¹ Протасов В. Н. Теория государства и права: учебник и практикум для академ. бакалав. Москва: Изд-во Юрайт, 2015. 487 с.

Фікції ж виражені імперативно, тоді як презумпції можуть бути як імперативними, так і диспозитивними¹.

Ключові слова:

юридична фікція, ознаки юридичної фікції, значення юридичної фікції, принципи юридичної фікції, прийом юридичної техніки, колізія, деформувальний характер, імперативний (незаперечний) характер, фіктивна угода, фіктивний шлюб, фіктивне банкрутство, теоретичні фікції, нормативні фікції, матеріально-правові фікції, цивільно-правові фікції, кримінально-правові фікції, процесуально-правові фікції, презумпція, ознаки юридичної презумпції, значення юридичної презумпції, принципи юридичної презумпції, презумпція невинуватості, контрпрезумпція, загальноправові презумпції, міжгалузеві презумпції, галузеві презумпції, спростовні презумпції, неспростовні презумпції, юридичний факт.

1. При необхідності утримання від довільних необґрунтованих рішень у праві використовують:

- а) юридичні презумпції;
- б) юридичні аксіоми;
- в) юридичні фікції;
- г) юридичні преюдиції;
- д) правові застереження.

2. Юридична фікція – це:

- а) прийом, який для цілей правового регулювання визнає існуючими ті юридичні факти, що відсутні в реальному житті, і навпаки;
- б) прийом юридичної техніки, який застосовується в об'єктивному праві та юриспруденції та полягає у визнанні наявним уявного та навпаки;
- в) юридичні факти, які відносяться до правового регулювання і відсутні у реальному житті;
- г) юридичні факти, які використовуються у галузях права та відносяться до правового регулювання;
- д) прийом юридичної техніки, які використовуються у галузях права та відносяться до правового регулювання.

3. Вперше юридичні фікції почали застосовуватися у:

- а) Стародавньому Єгипті;
- б) Стародавньому Китаї;
- в) Стародавньому Межиріччі;
- г) Стародавньої Індії;
- д) Стародавньому Римі.

¹ Там само.

4. Образно характеризував правові фікції як «юридичну брехню, освячену необхідністю, технічний обман»:

- а) Фрідріх Карл фон Савіньї;
- б) Гендрік Антон Лоренц;
- в) Кондрад Аденауер;
- г) Крістоф-Дітріх фон Роммель;
- д) Рудольф фон Ієрінг.

5. Явища, існування яких визнається правом, хоча й оцінюється найчастіше негативно та, як правило, за формою такі явища відповідають вимогам закону, але за змістом суперечать йому, – це:

- а) фікції в праві;
- б) юридичні аксіоми;
- в) правові презумпції;
- г) фіктивний правовий стан;
- д) юридичні преюдиції.

6. Однією з ознак юридичних фікцій є:

- а) виступають результатами розумової діяльності людини і виражаються в поняттях і думках;
- б) об'єктом їх регулювання є ті обставини, які перебувають у стані непоправної невідомості;
- в) виражають зміст загальнолюдської моралі, що знаходять своє віддзеркалення в праві;
- г) діють тільки в межах однієї галузі або декількох суміжних галузей права;
- д) важливим і досить гнучким інструментом регулювання правовідносин, завдяки яким зникають сумніви в існуванні певного юридичного факту.

7. Типами юридичних фікцій є:

- а) традиційні та фікції в праві;
- б) інтелектуальний прийом та власність;
- в) власність та позовна давність;
- г) фікції у галузі та фікції у праві;
- д) об'єктивні та фікції у галузі.

8. До похідних фікцій відносяться:

- а) норми про право власності на інформацію, визначення частки у спільному майні;
- б) умови договору комісії, умови договору міни, умови договору купівлі-продажу;
- в) норми про власність на інформацію, умови договору міни, умови договору комісії;

- г) умови договору комісії;
- д) представництво і довіреність.

9. За сферою існування юридичні фікції поділяються на:

- а) матеріально-правові та процесуально-правові;
- б) імперативні та диспозитивні;
- в) теоретичні та нормативні;
- г) адміністративно-правові та кримінально-правові;
- д) галузеві та загальноправові.

10. Правові положення, закріплені в тексті закону у вигляді окремих регулятивних нормативних принципів – це:

- а) теоретичні фікції;
- б) матеріально-правові фікції;
- в) нормативні фікції;
- г) оціночні фікції;
- д) імперативні фікції.

11. За ступенем обов'язковості застосування для суду юридичні фікції поділяють на:

- а) матеріально-правові та процесуально-правові;
- б) спростовні та неспростовні;
- в) теоретичні та нормативні;
- г) імперативні та диспозитивні;
- д) галузеві та загальноправові.

12. Фікція як уявна юридична конструкція, що є продуктом абстрактного мислення, сприйнята правовою доктриною та/або закріплена у праві у формі норми-фікції, інституту права і використовується з метою заповнення певного сегменту у правовому полі, – це:

- а) конструктивна фікція;
- б) деструктивна фікція;
- в) норма-фікція;
- г) оспорювана фікція;
- д) фікція-аксіома.

13. Конструктивні фікції відповідно до особливостей правового регулювання поділяються на:

- а) фікції у матеріальному праві та фікції у процесуальному праві;
- б) статичні й динамічні фікції;
- в) фікції у правовому регулюванні життєдіяльності людини та фікції у правотворчості;
- г) фікції, які використовуються у правовому регулюванні біосоціальної

діяльності людини та фікції у законотворчості;

д) фікції, які використовуються у правовому регулюванні людської діяльності та біологічної життєдіяльності.

14. Особливістю правової фікції є те, що вона найбільш зосереджена:

- а) у нормах-строках;
- б) у нормах матеріального права;
- в) у декларативних нормах;
- г) у нормах-принципах;
- д) у нормах процесуального права.

15. Фіктивний шлюб у сімейному праві України є прикладом:

- а) деструктивної фікції;
- б) норми-фікції;
- в) фікції-аксіоми;
- г) конструктивної фікції;
- д) оспорюваної фікції.

16. Положення, відповідно до якого Україна вважає намірами або діями інших держав такі дії, що створюють умови для виникнення воєнного конфлікту та застосування воєнної сили проти непроведення загальної або часткової мобілізації в разі розгортання військових формувань поблизу державного кордону України – це приклад:

- а) преюдиціальної презумпції;
- б) конструктивної фікції;
- в) абсолютної презумпції;
- г) деструктивної фікції;
- д) оціночної презумпції.

17. Фікції, що визнають реально неіснуючі обставини такими, що існують – це:

- а) негативні фікції;
- б) теоретичні фікції;
- в) презюмптивні фікції;
- г) позитивні фікції;
- д) норми-фікції.

18. Фікції, що припускають можливість вибору для судді, надаючи йому право застосувати відповідне правило, – це фікції:

- а) нормативні;
- б) матеріально-правові;
- в) процесуально-правові;
- г) імперативні;

д) оціночні.

19. *Визнання майна, набутого за час шлюбу, спільною сумісною власністю подружжя, – це приклад:*

- а) юридичної презумпції;
- б) юридичної фікції;
- в) юридичної аксіоми;
- г) юридичної преюдиції;
- д) правового застереження.

20. *Правове положення «фізична особа визнається недієздатною з моменту набрання законної сили рішення суду про це» належить до:*

- а) правових застережень;
- б) правових презумпцій;
- в) юридичних фікцій;
- г) юридичних аксіом;
- д) правових преюдицій.

21. *Положення Цивільного кодексу України «частки у праві спільної часткової власності вважаються рівними, якщо інше не встановлено за домовленістю співвласників або законом» є прикладом:*

- а) юридичної презумпції;
- б) юридичної аксіоми;
- в) юридичної преюдиції;
- г) правового застереження;
- д) юридичної фікції.

22. *Положення Цивільного кодексу України «права на використання об'єкта права інтелектуальної власності й способи його використання, які не визначені в ліцензійному договорі, вважаються такими, що не надані ліцензіату» є прикладом:*

- а) юридичної презумпції;
- б) правового застереження;
- в) юридичної фікції;
- г) юридичної аксіоми;
- д) юридичної преюдиції.

23. *Положення Цивільного процесуального кодексу України «відповідач, зареєстроване місце проживання (перебування), місцезнаходження чи місце роботи якого невідоме, викликається в суд через оголошення у пресі» є прикладом:*

- а) юридичної фікції;
- б) юридичної презумпції;

- в) юридичної аксіоми;
- г) правового застереження;
- д) юридичної преюдиції.

24. *Визначення частки у спільному майні подружжя є прикладом:*

- а) норми-фікції;
- б) фіктивної правової норми;
- в) фікції-засобу;
- г) легальної фікції;
- д) простої фікції.

25. *Різновид правотворчої помилки, що виникла внаслідок добросовісної помилки правотворця, обумовленого неповнотою пізнання правових явищ або невідповідності конкретного правового веління основам ідеології держави, результатом якого є правова норма, що володіє формальною правовою можливістю – це:*

- а) фіктивний правочин;
- б) правова аксіома;
- в) фіктивна правова норма;
- г) правове застереження;
- д) юридичні застереження.

26. *Фікції, що встановлюються як нормами права, так і сторонами в угодах, і мають значення та обов'язковий характер тільки для учасників цієї угоди – це:*

- а) фікції-презумпції;
- б) фікції-аксіоми;
- в) фікції-засоби;
- г) норми-фікції;
- д) легальні фікції.

27. *Положення «докази, подані з порушенням установлених вимог, не приймаються, якщо сторона не доведе, що докази подано несвоєчасно з поважних причини» є прикладом:*

- а) теоретичної фікції;
- б) диспозитивної фікції;
- в) умовно-обов'язкової фікції;
- г) екстериторіальної фікції;
- д) формальної фікції.

28. *Легальній юридичній фікції властиві такі ознаки:*

- а) незаперечність;
- б) елементарний характер;

- в) умовна та конвенціональна природа;
- г) історична довговічність;
- д) очевидність та навмисність створення.

29. *Власність, правова природа юридичної особи, усиновлення – є інститутами:*

- а) прикладної фікції;
- б) преюдиціальної презумпції;
- в) деструктивної фікції;
- г) загальноправової презумпції;
- д) похідної фікції.

30. *Одним із способів, за допомогою якого норма-фікція умовно заповнює невідомі обставини і надає їм значення юридичного факту є:*

- а) застосування правоположень;
- б) відсилка;
- в) штучне уподібнення;
- г) трансформація;
- д) рецепція.

31. *Підтверджене правозастосовною практикою припущення про наявність чи відсутність юридично значимих явищ – це:*

- а) юридична фікція;
- б) юридична аксіома;
- в) юридична презумпція;
- г) колізія норм права;
- д) прогалина в праві.

32. *З латинської «presumptio» – це:*

- а) багаторазове перевірене практикою знання яка застосоване на зв'язку між передбачуваними фактами і фактами реальними;
- б) юридичні факти які відносяться до правового регулювання і які відсутні в реальному житті;
- в) юридичні факти які використовуються в галузях права та відносяться до правового регулювання;
- г) виникнення правових наслідків при припущенні чи відсутності певних фактів;
- д) припущення про наявність чи відсутність певних фактів, засноване на зв'язку між передбачуваними фактами і фактами готівкою.

33. *Однією з характерних рис правових презумпцій є:*

- а) не закріплюються у галузі права;
- б) не мають значення для підтвердження правозастосовної практики;

- в) викликають правові наслідки, якщо вона є незаперечною в силу закону або спростована в процесі вирішення справи;
- г) усувають невизначеність у правових відносинах;
- д) вносять чіткість і стабільність в правове регулювання.

34. Юридична презумпція є юридичним припущенням, що передбачає:

- а) аргументований, організаційний і програмний вплив на хід розумової діяльності;
- б) збереження певних елементів у праві, незважаючи на історичні зміни;
- в) створення необхідних умов щодо процесуальної економії;
- г) дію до тих пір, поки не встановлено інше;
- д) не регулятивний правовий вплив на суспільні відносини.

35. Видами юридичних презумпцій є:

- а) загальноправові та галузеві;
- б) прямі та приватні;
- в) власні та приватні;
- г) прямі та непрямі;
- д) прямі, непрямі та опосередковані.

36. За фактом правового закріплення презумпції виділяють:

- а) галузеві та загальноправові;
- б) неосновні та галузеві;
- в) законні та фактичні;
- г) суб'єктивні та галузеві;
- д) об'єктивні та суб'єктивні.

37. За субординацією у правовому регулюванні презумпції виділяють:

- а) спростовні та неспростовні;
- б) метеріально-правові та процесуально-правові;
- в) законні та фактичні;
- г) галузеві та загальноправові;
- д) прості та складні.

38. Презумпція, що не закріплена в нормах права, а її вірогідність підтверджується здоровим глуздом і практичним досвідом – це:

- а) юридичні презумпції;
- б) соціальні презумпції;
- в) фактичні презумпції;
- г) юридичні аксіоми;
- д) презумпції-принципи.

39. Презумпції, які не потребують доведення, тому що не підлягають сумніву – це:

- а) нормативні презумпції;
- б) диспозитивні презумпції;
- в) неспростовні презумпції;
- г) матеріально-правові презумпції;
- д) галузеві презумпції.

40. Основоположною юридичною презумпцією обвинуваченого у кримінальному процесі є:

- а) презумпція знання права і закону;
- б) презумпція невинуватості;
- в) презумпція винності несправного боржника;
- г) презумпція правові фікції;
- д) презумпція юридичних наслідків.

41. «Презумпція невинуватості» в юридичній науці визначається як:

- а) факт сумісного проживання подружжя, що дає підставу припускати наявність іншого факту, що чоловік матері – батько дитини;
- б) презумпція добросовісності громадян, презумпція знання закону, презумпція істинності нормативно-правового акта;
- в) презумпція, що діє в галузях права та в нормативно-правовому акті;
- г) презумпція, що діє тільки в межах однієї галузі або декількох суміжних галузей права;
- д) правовий принцип, за яким щодо особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, припускається невинність до того часу поки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому законодавством.

42. Неспростовні презумпції формуються у результаті використання:

- а) індуктивного методу;
- б) дедуктивного методу;
- в) методу синтезу;
- г) методу аналізу;
- д) методу експериментального моделювання.

43. Початкові факти (як правило, в необхідній і достатній сукупності), дані, які є фундаментом для подальшого висновку з презумпції, – це:

- а) презюмптивна фікція;
- б) аксіома-принцип;
- в) підстава презумпції;
- г) преюдиційний факт;
- д) припущення.

44. Нормативний механізм реалізації правової презумпції – це:

а) супутна норма, що встановлює права і обов'язки осіб, які визнають результат дії презумпції позитивним (встановлення шуканих фактів) або негативним (спростування презумпції);

б) різновид нормативного правового розпорядження, що є правилом-прийомом, згідно якому без спеціальних доказів, а лише на підставі встановлених юридичних фактів можна зробити припущення про наявність (відсутності) шуканих юридичних фактів або правовідносин;

в) факти, об'єктивно підтверджуючі правильність протилежного презюмптивному припущенню висновку;

г) факти, що лежать в основі презумпції, знаходяться по відношенню один до одного в кон'юнктивному або ж диз'юнктивному зв'язку;

д) прийом правового підтвердження правозастосовною практикою припущення про наявність чи відсутність юридичного значимих явищ.

45. Положення, які виражають умовно звичайний порядок речей, який визнається законом звичайним з метою вигідною і бажаною для законодавця – це:

- а) соціальні презумпції;
- б) юридичні аксіоми;
- в) дедуктивні презумпції;
- г) індуктивні презумпції;
- д) квазіпрезумпції.

46. Презумпції, що відображають ірраціональний зв'язок між фактами:

- а) спростовні презумпції;
- б) неспростовні презумпції;
- в) галузеві презумпції;
- г) невмотивовані презумпції;
- д) раціональні презумпції.

47. Напрями впливу на суспільні відносини, спрямовані на виконання завдань правового регулювання кожною окремою презумпцією чи презумпціями в цілому, з метою внесення стабільності у правовідносини, забезпечення законності та правопорядку, захисту прав, свобод та інтересів громадян – це:

- а) ознаки презумпцій у праві;
- б) принципи презумпцій у праві;
- в) функції презумпцій у праві;
- г) сутність презумпцій у праві;
- д) поняття презумпцій у праві.

48. Однією з функцій презумпцій у праві є:

- а) онтологічна;

- б) функція процесуальної економії;
- в) інформаційна;
- г) профілактична;
- д) функція оперативної дії.

49. *Передбачене законом правило, яке приписує суду вважати певний факт існуючим і таким, що не потребує підтвердження, якщо по справі встановлено інший факт, з яким закон пов'язує застосування даної презумпції – це:*

- а) неспростовна презумпція;
- б) презумпція-принцип;
- в) законна презумпція;
- г) презумпція невинуватості;
- д) презумпція правосуб'єктності учасників правовідносин.

50. *Залежно від способу закріплення у нормах права презумпції класифікують на:*

- а) загальні та приватні;
- б) імперативні та диспозитивні;
- в) галузеві та міжгалузеві;
- г) матеріально-правові та процесуально-правові;
- д) прямі та непрямі.

51. *Найбільшу кількість презумпцій містить:*

- а) кримінальне законодавство;
- б) цивільне законодавство;
- в) адміністративне законодавство;
- г) сімейне законодавство;
- д) господарське законодавство.

52. *Виключно процесуальною презумпцією є:*

- а) презумпція соціальної цінності;
- б) презумпція необ'єктивності;
- в) заперечна презумпція;
- г) пошукова презумпція;
- д) оціночна презумпція.

53. *Залежно від способу формування виділяють наступні фактичні презумпції:*

- а) засновані на законодавчих або нормативних документах;
- б) сформульовані на основі здорового глузду та життєвого досвіду;
- в) закріплені нормами матеріального права і служать підставою вирішення справи по суті;

- г) презумпції, які є частиною правової доктрини і не виступають самостійними регуляторами;
- д) презумпції, що забезпечують наступність у праві.

54. Критерієм оцінки значущості юридичної презумпції є:

- а) здатність відображати сутність права в цілому або окремої галузі;
- б) вираження прикладних аспектів професійної юридичної діяльності;
- в) підвищення продуктивності правозастосовної роботи;
- г) послідовність та прогнозованість;
- д) відсутність дублювання нормативних приписів.

55. Презумпція істинності та доцільності норм права – це:

- а) міжгалузєва презумпція;
- б) диспозитивна презумпція;
- в) процесуально-правова презумпція;
- г) загальноправова презумпція;
- д) спростовна презумпція.

56. Поняття «юридична презумпція» та «юридична аксіома» співвідносяться наступним чином:

- а) забезпечують узгодженість всіх нормативно-правових актів, їх концептуальну єдність;
- б) забезпечують ефективність, справедливість, доцільність права, підтримку його моральних основ;
- в) служать для закріплення і вираження юридично-значущого змісту;
- г) закріплюють всі можливі винятки із загального правила;
- д) встановлюють загальний порядок регулювання тих чи інших відносин.

57. Критерієм ефективності правової презумпції є:

- а) підвищення продуктивності правозастосовної роботи;
- б) рівень соціальної органічності правової презумпції;
- в) соціальна доцільність;
- г) здатність правильно зображати правову реальність;
- д) відсутність дублювання нормативних приписів.

58. Припущення, які закріплені нормами права, – це:

- а) фактичні презумпції;
- б) легальні презумпції;
- в) спростовні презумпції;
- г) прямі презумпції;
- д) імперативні презумпції.

59. Положення «особа, яка завдала шкоду, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоду завдано не з її вини» є прикладом:

- а) спростовної презумпції;
- б) прямої презумпції;
- в) диспозитивної презумпції;
- г) негативної презумпції;
- д) загальноправової презумпції.

60. Презумпція законності судового рішення – це:

- а) матеріальна презумпція;
- б) незаперечна презумпція;
- в) спростовна презумпція;
- г) непряма презумпція;
- д) імперативна презумпція.

61. Прикладом міжгалузевої презумпції є:

- а) презумпція необ'єктивності;
- б) презумпція нерозуміння неповнолітніми значення своїх дій;
- в) презумпція батьківства;
- г) презумпція рівності часток майна подружжя, що належить їм на праві спільної сумісної власності;
- д) презумпція якості речі, що передана в найм.

62. Закон, що визнає дійсними деякі факти, не визнаючи доказів зворотного – це положення:

- а) матеріальної презумпції;
- б) міжгалузевої презумпції;
- в) спростовної презумпції;
- г) квазі-презумпції;
- д) абсолютної презумпції.

63. Вирішені наперед, тобто встановлені рішенням, що вступило в законну силу, або вироком, суду – це:

- а) абсолютні презумпції;
- б) квазі-презумпції;
- в) преюдиціальні презумпції;
- г) загальновідомі презумпції;
- д) оціночні презумпції.

64. Правове положення «немає злочину без вказівки на те в законі» належить до:

- а) юридичних фікцій;
- б) юридичних презумпцій;

- в) правових преюдицій;
- г) правових аксіом;
- д) правових застережень.

65. Положення Цивільного кодексу України «первинним суб'єктом авторського права є автор твору. За відсутності доказів іншого автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору» є прикладом:

- а) юридичної преюдиції;
- б) юридичної аксіоми;
- в) юридичної презумпції;
- г) правового застереження;
- д) юридичної фікції.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) від 07 лютого 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 9. Ст. 50.).
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України*. (зі змінами і допов.) 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 10-11. Ст. 73.
- ❖ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2006. № 12. С. 16. Ст. 762.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2014. № 20. Ст. 619.
- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. №

35. Ст. 376.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
 - ❖ Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23 вересня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 49. Ст. 299.
 - ❖ Про прокуратуру України: Закон України від 14 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
 - ❖ Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15 липня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 38. Ст. 249.
 - ❖ Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 33. Ст. 175.
 - ❖ Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 17.
 - ❖ Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11 липня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 40. Ст. 290.
 - ❖ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

Спеціалізована література:

1. Басай О. В. Поняття юридичних фактів: теоретичний аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. № 3 (6). С. 8-16.
2. Бичковський Є. Л. Науково-практичний коментар в правовій системі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2018. 20 с.
3. Болонин С. Правотолкование и правовое регулирование: дис. ... канд. юрид. наук. Казань, 2010. 201 с.
4. Бородкін М. В. Юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин: автореф. дис.... канд. юрид. наук. Одеса, 2018. 20 с.
5. Булах А. А. Презумпція невинуватості в новому законі України «Про прокуратуру». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 32 (3). С. 153-156.
6. Васюк А. История возникновения и развития юридической герменевтики в России: дис. ... канд. юрид. наук. Москва. 2011. 215 с.
7. Вільчинська С. Проект методології нового типу (підхід філософської

- антропології). *Університетська кафедра*. 2018. № 7. С. 93-98.
8. Войтенко І. Презумпція правомірності дій та рішень контролюючих органів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2017. № 865. С. 184-189
 9. Волкова І. М. Юридичні факти: окремі проблеми класифікації. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 5. С. 12-16.
 10. Волкова І. Юридичні факти-стани: поняття та особливості. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 2. Р. 33-38.
 11. Гринюк Р., Багрій О. До питання про доцільність визнання презумпції конституційності нормативно-правових актів у контексті забезпечення верховенства Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 92-102.
 12. Гришук О. В., Заболотна Н. Я. Юридична техніка творення та тлумачення нормативно-правових договорів: теоретико-правовий вимір: моногр. Хмельницький: Хмельниц. ун-т упр. і права, 2017. 213 с.
 13. Гудзь Д. С. Співвідношення правової презумпції зі спорідненими правовими категоріями. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. № 5. С. 109-113.
 14. Давидова І. В. Недійсність фіктивного правочину: загальна характеристика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 6. С. 47-49.
 15. Дзюбенко О. Л. Теоретико-правове розуміння юридичної техніки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 5. Т. 1. С. 18-22.
 16. Завальнюк С. В. Співвідношення аналогії права та юридичних фікцій в цивільному праві. *Митна справа*. 2014. № 2 (2.2). С. 136-139.
 17. Завгородня І. М. Застосування презумпцій у спорах, що виникають із спадкових правовідносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2014. Вип. 28, Т. 1. С. 124-127.
 18. Зеленко І. П. Поняття й підходи щодо класифікації презумпцій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція*. 2014. Вип. 10-2 (1). С. 24-27.
 19. Зеленко І. П. Поняття та значення юридичної фікції як правового та соціального інструменту. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 6-1. С. 32-35.
 20. Зеленко І. П. Юридична фікція як правовий та соціальний інструмент. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 23. С. 46-49.
 21. Зіменко О. В. Теоретико-правовий аспект співвідношення преюдиції та презумпції у механізмі правового регулювання. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-1. С. 19-23.
 22. Зозуль І. В. Правові презумпції в суміжному термінологічному ряді: порівняльно-правова характеристика (адміністративно-правовий ас-

- пект). *Вісник Запорізького національного університету*. 2013. № 1. С. 124-128.
23. Іванський А. Й. Роль юридичних фікцій у регулюванні відносин фінансово-правової відповідальності. *Форум права*. 2008. № 3. С. 202-207.
 24. Коваль О. А. Класифікація юридичних фактів: наукова фікція і реальність. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 45. С. 158-161.
 25. Коваль О. М. Деякі особливості взаємозв'язку принципу презумпції невинуватості та права особи на виправдання у кримінальному процесі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. № 6-1. С. 56-60.
 26. Ковальчук С. О. Поняття, ознаки і види правових презумпцій, які діють у кримінальному провадженні. *Вісник Чернівецького факультету національного університету «Одеська юридична академія»*. 2013. № 1. С. 222-233.
 27. Коломоєць Т. О., Зозуль І. В. Феномен презумпцій в адміністративному праві України: моногр. Запоріжжя: ЗНУ, 2013. 179 с.
 28. Кононенко В., Чирва А. Презумпція (не)винуватості. Київ: Арт Економі, 2019. 576 с.
 29. Коржанський М. Й. Презумпція невинуватості і презумпція вини: моногр. Київ: Атіка, 2004. 216 с.
 30. Корнієнко М. В. Принципи права в розв'язанні проблем конкуренції правових норм, юридичних фікцій і колізій. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 1. Т. 1. С. 7-11.
 31. Косович В. «Правові припущення» як засіб створення досконалих нормативно-правових актів України. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. Вип. 644. С. 44-52.
 32. Косович В. М. Технологічно-юридичні недоліки нормативно-правових актів України. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна № 1137. Серія «ПРАВО»*. 2014. Вип. 18. С. 38-42.
 33. Косович В. Юридичний техніко-технологічний інструментарій та верховенство права (методологія дослідження). *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2018. Вип. 66. С. 14-26.
 34. Костюк О. М. Теоретико-правові засади нормативного тлумачення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2017. 16 с.
 35. Котуха О. С. Історичні аспекти становлення та розвитку правових презумпцій. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія Юридична*. 2015. Вип. 1. С. 10-17.
 36. Котуха О. С. Класифікація та характеристика окремих видів юридичних презумпцій. *Європейські перспективи*. 2012. № 2. С. 79-86.
 37. Котуха О. С. Конституційні презумпції у сфері реалізації прав людини. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2016. Вип. 3. С. 50-57.
 38. Котуха О. С. Непрямі презумпції у галузях матеріального права Украї-

- ни: моногр. Львів: Растр-7, 2019. 203 с.
39. Котуха О. С. Презумпція невинуватості – історико-правовий аспект. *Судова апеляція*. 2009. № 1 (14). С. 51-58.
 40. Коцан Ю. Я. Правові колізії та механізм їх розв'язання: теоретико-правові аспекти: моногр. Львів, 2011. 247 с.
 41. Кравчук О. О. Презумпція винуватості у сучасному адміністративно-деліктному праві України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2016. № 1. С. 41-46.
 42. Красноруцька Л. Принцип презумпції невинуватості громадянина та презумпція правоти поліцейського. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 168-171.
 43. Крижановський А. Доктрина правового порядку в Україні: генезис, сучасний стан та перспективи. *Право України*. 2013. № 9. С. 229-242.
 44. Крикунов О., Саско О. Презумпція невинуватості у міжнародному праві та законодавстві України: проблеми правового регулювання та практики правозастосування. *Історико-правовий часопис*. 2018. № 1. С. 118-124.
 45. Лотфуллин Р. К. Юридические фикции в гражданском праве: автореф. ... канд. юрид. наук. Москва, 2008. 16 с.
 46. Ляшенко Р. Д. Дослідження проблеми презумпцій у правовій науці в радянський період. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 1. С. 61-66.
 47. Ляшенко Р. Д. Презумпції у праві: питання теорії та практики: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 234 с.
 48. Ляшенко Р. Д. Теоретичні засади класифікації презумпцій у правовій науці. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2009. Вип. 12. С. 49-53.
 49. Майстренко О. В. Теоретико-правові аспекти колізій у законодавстві України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 209 с.
 50. Малярчук Т. Точність мови закону як запорука правильного розуміння, тлумачення і виконання кримінально-процесуальних приписів. *Наше право*. 2012. № 1 (ч. 2). С. 103-107.
 51. Марохин Е. Ю. Юридическая фикция в современном российском законодательстве: дис. ... канд. юрид. наук. Ставрополь, 2004. 179 с.
 52. Мачульська М. Характерні ознаки правової доктрини. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 4. С. 102-105.
 53. Мельник О. Г. Поняття юридичних фактів як підстав виникнення, припинення та трансформації правових відносин у сфері реалізації судової влади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 33. С. 32-35.
 54. Москалюк О. В. Механізм подолання змістовних і темпоральних колізій норм права: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 225 с.
 55. Москалюк О. В. Подолання колізій між нормами права рівної юридич-

- ної сили: моногр. Київ: Дакор, 2013. 213 с.
56. Павличенко О. В. Загальні тенденції розвитку дослідження проблематики правової фікції у вітчизняній юридичній науці. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 18 Економіка і право*. 2012. Вип. 17. С. 46-52.
57. Павличенко О. В. Юридичні фікції у приватному праві України. *Судова апеляція*. 2017. № 1. С. 99-106.
58. Пленюк М. Поняття юридичного факту в доктрині цивільного права: історія і сучасність. *Юридична Україна*. 2014. № 11. С. 58-62.
59. Полатайко І. В. Втілення правової ідеології у правових системах сучасності: теоретико-правова характеристика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2018. 20 с.
60. Попелюшко В. О. Чому конституційну формулу принципу презумпції невинуватості треба змінити. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2012. № 1 (5). С. 1-15.
61. Портнов А. Правова природа колізійних принципів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 25-31.
62. Сиротнікова Я. Є. Юридичні фікції в трудовому праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 20 с.
63. Слюсар А. М. Щодо питання юридичних фікцій в трудовому праві. *Право та інновації*. 2016. № 1. С. 30-34.
64. Смичок Є. М. Юридичні презумпції в податково-правовому регулюванні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 20 с.
65. Сокурєнко О. Презумпція невинуватості як елемент захисту прав особи в адміністративній діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 7. С. 73-76.
66. Супрун Т. М. Правові презумпції та суміжні поняття. *Трибуна дисертанта*. 2013. № 2. С. 125-132.
67. Ул'яновська О. В. Фікції в правовій системі України: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2010. 215 с.
68. Хімченко С. В. Загальні аспекти фіктивного правочину в цивільному праві. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 96-104.
69. Циганюк Ю. В. Внутрішній системний зв'язок засади презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 4. С. 96-102.
70. Черемнов Д. В. Юридичні презумпції та фікції в цивільному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 20 с.
71. Черемнов Д. Співвідношення категорій «презумпція» і «фікція» у цивільному процесуальному праві. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 3. С. 109-112.
72. Черноус С. М. Використання прийому юридичної фікції в нормах про укладення трудового договору. *Публічне право*. 2014. № 4. С. 150-155.

73. Чорнобай Е. Правовая традиция как важная предпосылка становления отечественной юридической аргументации. *Legea si Viata*. 2018. № 1, ч. 2. С. 127-130.
74. Чумак К. Презумпція невинуватості у національному законодавстві і практиці Європейського суду з прав людини. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 2. С. 177-183.
75. Шилін Д. В. Класифікація преюдицій. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. № 7. С. 192-195.
76. Шутак І. Д. Дослідження актуальних та пріоритетних напрямків у галузі юридичної техніки. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2017. № 1. Р. 32-36.
77. Шутак І. Колізія між презумпцією невинуватості громадянина та презумпцією правоти поліцейського. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 5. С. 9-15.
78. Юдківська Г. Ю. Презумпція невинуватості в кримінальному процесі України та практиці Європейського суду з прав людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 22 с.

ТЕМА 7 ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

У повсякденному житті *«тлумачити»* означає знаходити точний сенс явища, робити ясним і очевидним те, що здається нечітким, двозначним або заплутаним, встановлювати зв'язки і взаємини між фактами. Поряд з терміном, узятим з української мови, що позначає розумову операцію з метою встановлення сенсу та змісту якогось явища, процесу, документа, тексту, у тому числі правового, існують інші терміни: «інтерпретація», «екзегеза», «герменевтика»¹.

Нормативно-правові акти проектуються не лише для юристів, але й для пересічних громадян. Тому їх зміст повинен бути зрозумілий. Процес тлумачення протікає в свідомості людини у формі різних внутрішніх інтелектуально-вольових операцій (*з'ясування вимог норм*), що знаходять вираження зовні (*роз'яснення*) у формі інтерпретаційного акта, юридичної поради².

Під *тлумаченням в широкому сенсі* розуміється пізнавальний процес, спрямований на пояснення явищ природи, соціальних явищ, у тому числі норм права. У більш *вузькому сенсі під тлумаченням (інтерпретацією)* розуміють пояснення виразів, формул, символів, тобто пояснення знаків природної або штучної мови. Саме в цьому значенні найчастіше термін «тлумачення» вживається і в правознавстві³.

В юридичній науці існує декілька підходів до розуміння тлумачення: *статичний, динамічний і комплексний*.

Статичний підхід полягає у тлумаченні букви закону. Той, хто тлумачить, при цьому керується наступним правилом: все право вміщається в писаний закон; завдання юриста полягає в тому, щоб витягти його звідти, слідуючи за волею законодавця. Іншими словами, при тлумаченні шляхом логічного аналізу треба ретельно, постатейно досліджувати тільки текст закону. Можливо, при цьому доведеться підняти опубліковані на момент підготовки закону роботи, матеріали парламентських дебатів. Тобто тут проглядається «фетишизм» закону, що веде до втрати правом динамізму.

Динамічний підхід передбачає тлумачення на підставі духу закону. Він зобов'язує інтерпретатора враховувати соціальні явища, що з'явилися після прийняття закону. Девіз інтерпретатора в даному випадку: «Закон не догма, а

¹ Косцова І.П. Системне тлумачення норм права: дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ. 2016. 218 с.

² Шутак І. Д. Юридична техніка тлумачення норм права. *Науково-інформаційний вісник. Право*. 2015. № 11. С. 18-24.

³ Баїк О. І. До питання тлумачення податково-правових норм. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: *Юридичні науки*. 2018. № 2. С. 13-20.

інструкція до дії». Мета такого соціологічного підходу – задоволення суспільних потреб. Тут небезпек не менше, ніж у першому випадку, і головна з них – небезпека звернути на шлях політичного аналізу.

Комплексний підхід побудований на одночасному пізнанні в процесі тлумачення і букви, і духу закону. Тут не відкидається облік соціальних реалій, але все ж інтерпретатор повинен спиратися, насамперед, на закони і враховувати дух права в цілому. Саме цей підхід на даному етапі взято на озброєння практично у всіх країнах романо-германської сім'ї права.

Отже, **тлумачення норм права** – це діяльність органів держави, посадових осіб, громадських організацій, окремих громадян, спрямована на встановлення змісту норм права, на розкриття вираженої в них волі соціальних сил, що знаходяться при владі. У процесі тлумачення встановлюється зміст норми права, її основна мета і соціальна спрямованість, можливі наслідки дії певного акта, виявляються суспільно-історичні обставини його прийняття, умови, в яких відбувається тлумачення, тощо¹.

Необхідність в тлумаченні норм права зумовлена:

- неоднозначністю використаної в законах та інших нормативних актах термінології, термінологічною неточністю офіційних перекладів текстів міжнародно-правових документів, незрозумілістю запозиченої іноземної термінології;

- технічною недосконалістю формулювання правових норм – неточністю мови, вживаної при їх формулюванні, неясністю їх викладу тощо;

- наявністю колізій між правовими нормами, які регулюють одні і ті самі відносини, в нормативних актах одного або ж різних рівнів, прийнятих у різний час і в різних політичних, економічних і соціальних умовах;

- використанням у законодавстві оцінювальних понять, тобто понять, що виражають лише загальне соціальне значення тих чи інших явищ, ознаки яких неконкретизовані;

- впливом на національну правову систему загальноновизнаних світовим співтовариством норм міжнародного права та правотлумачної практики міжнародних судових органів, насамперед практики Європейського суду з прав людини;

- можливими прогалинами в правовому регулюванні, тобто такими ситуаціями, коли відносини, з приводу яких виник спір (спірні відносини), перебувають у сфері правового регулювання, проте з різних причин – упущень правотворчих органів, еволюційних змін в самих суспільних відносинах, свідомого умовчування – виявилися нерегульованими нормами права².

Тлумачення норм права можна **класифікувати** за кількома критеріями:

- за способом тлумачення;

¹ Самійло О. Г. Проблеми тлумачення правових норм : навч.-метод. посіб. Запоріжжя: ЗНТУ, 2017. URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/2670/1/Samilo_Problems_of_interpretation.pdf

² Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підруч. Харків: Консум, 2006. 656 с.

- за обсягом тлумачення (залежно від співвідношення між текстуальним вираженням правової норми та її змістом);
- за суб'єктами тлумачення та його юридичними наслідками.

За способом тлумачення розрізняють такі його види:

- **філологічне (граматичне, текстове, мовне) тлумачення** – з'ясування змісту правової норми шляхом аналізу її текстового вираження під кутом зору його лексико-семантичних, лексико-граматичних, морфологічних, синтаксичних характеристик;

- **історико-політичне (історичне) тлумачення** – з'ясування змісту правової норми на основі вивчення конкретних історичних і політичних умов її ухвалення, його мотивів і намірів;

- **системне тлумачення** – з'ясування змісту правової норми на основі виявлення її зв'язків з іншими нормами права, тобто розгляду її в контексті системності права;

- **телеологічне (цільове) тлумачення** – з'ясування змісту правової норми на основі встановлення мети, заради досягнення якої норма була прийнята.

За обсягом правового змісту тлумачення норм права поділяється на:

- **буквальне (адекватне) тлумачення** – зміст норми, що тлумачиться, повністю збігається з її текстуальним вираженням;

- **розширювальне** – зміст норми, що тлумачиться, ширший за її текстуальне вираження;

- **обмежувальне** – зміст норми, що тлумачиться, вужчий від текстуального вираження.

Тлумачення норм права за обсягом правового змісту є логічним продовженням і одним з результатів використання вищезазначених способів (прийомів) тлумачення. Цими видами тлумачення фактично завершується характеристика тлумачення як розумово-з'ясувального процесу, тобто тлумачення-з'ясування.

За суб'єктами тлумачення та його юридичними наслідками розрізняють такі види тлумачення:

- **офіційне** – роз'яснення змісту правових норм, яке здійснюється уповноваженими на те державою органами і результати якого мають обов'язковий характер;

- **неофіційне** – роз'яснення змісту правових норм, що здійснюється науковими установами, громадськими об'єднаннями, окремими особами, результати якого не мають обов'язкового характеру.

Офіційне тлумачення поділяють на нормативне і казуальне¹.

Нормативне тлумачення поширюється на всі випадки застосування, реалізації роз'яснювальної норми і є обов'язковим для всіх осіб та органів,

¹ Загальна теорія держави і права: [підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл.] / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.]; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с.

що її реалізують або застосовують.

Казуальне тлумачення здійснюється судом або іншим уповноваженим органом у зв'язку з розглядом конкретної справи і є формально обов'язковим лише для випадку, з приводу якого роз'яснюється зміст норми¹.

Нормативне тлумачення може бути **легальним** і **судовим**. Легальне тлумачення здійснює або орган, що встановив певну юридичну норму (воно іменується аутентичним), або ж інший уповноважений на це законом орган. Аутентичне роз'яснення закону, що виходить від самого законодавця, може бути лише у формі нового закону чи доповнення до чинного закону. Судове тлумачення здійснюється судом.

Неофіційне тлумачення поділяється на побутове (повсякденне), професійне (компетентне) і доктринальне (наукове).

Побутове (повсякденне) тлумачення – роз'яснення змісту норм права в повсякденному житті, побуті всіма особами, які не мають спеціальної юридичної освіти або певного досвіду юридичної діяльності. Дійсні результати такого тлумачення обумовлені рівнем правової свідомості, юридичної обізнаності, життєвого досвіду та правової культури громадян. Таке тлумачення постає в усіх випадках, коли особа осмислює зміст правових норм з метою їх використання, виконання, додержання, надання поради, оцінювання будь-якої життєвої ситуації, що потребує юридичного рішення або просто розширення кола своїх знань.

Професійне (компетентне) тлумачення здійснюють фахівці з вищою юридичною освітою в галузі держави і права – практичні працівники (судді, адвокати, прокурори, посадові особи державного апарату та ін.) для професійного використання його результатів у повсякденній діяльності в процесі застосування ними правових норм².

Доктринальне (наукове) тлумачення норм права здійснюється науковцями – фахівцями-правознавцями, науковими та дослідними установами в науково-практичних коментарях До законодавства, працях учених-юристів (наукових статтях, монографіях, підручниках, посібниках, брошурах, лекціях), обговореннях проблемних питань чинних нормативних актів та їх проєктів у пресі, на «круглих столах», телебаченні, сторінках наукових видань.

Офіційне тлумачення Конституційним Судом України Конституції України можна розглядати в двох аспектах:

- як діяльність щодо з'ясування, роз'яснення та офіційної інтерпретації Конституції України з метою подолання неоднозначності їх розуміння;
 - як результат такої діяльності, тобто акти офіційного тлумачення.
- Офіційне тлумачення Конституційним Судом України Конституції України здійснюється в межах встановлених законом процедур і на основі використання відомих науці прийомів і способів.

¹ Загальна теорія права: підруч. / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ, 2015. 392 с.

² Кельман М. С., Мурашин О. Г., Хома Н. М. Загальна теорія держави та права: підруч. 3-тє вид., стереот. Львів: Новий Світ-2000, 2009. 584 с.

При тлумаченні Конституції та перевірці на відповідність законів України Конституційний Суд України не може змінювати їх норми. Його завдання полягає лише у роз'ясненні, інтерпретації відповідних положень. Разом з тим, Конституційний Суд спираючись на закон, використовуючи механізми тлумачення і аналогії може заповнити те, що залишилось за межами закону чи іншого правового акта. У даному випадку суд, констатує волю законодавця з даного кола питань, вимушений або застосувати схожу норму (аналогію закону), або при вирішенні справи виходити із загальних принципів законодавства (аналогія права). Тим самим рішеннями Конституційного Суду нерідко фактично створюються нові норми, що заповнюють прогалини Конституції, але впливають з її політико-правової логіки.

Рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені (ст. 151-2 Конституції України).

Інтерпретаційний акт – це правовий акт уповноваженого суб'єкта, що містить роз'яснення правових норм чи індивідуальних приписів, яке виступає головною метою його ухвалення¹.

Ознаки інтерпретаційних актів:

- розкривають зміст норм права чи індивідуальних приписів;
- діють в єдності з правовими актами, що стали предметом тлумачення, та мають допоміжний характер;
- закріплюють результати офіційного тлумачення правових актів, містять офіційну позицію щодо розуміння їх змісту, доводять її до відома суб'єктів права;
- основною метою їх прийняття є роз'яснення змісту відповідних правил;
- мають обов'язковий або переконливий характер, що зумовлено наявністю у суб'єкта їх прийняття відповідних повноважень;
- не встановлюють нових правил поведінки, не скасовують та не вносять зміни до чинних правових актів;
- сфера дії цих актів збігається зі сферою дії актів, що тлумачаться².

Види інтерпретаційних актів:

- залежно від ступеню обов'язковості виділяють **обов'язкові та переконливі (рекомендаційні)** інтерпретаційні акти;
- за предметом тлумачення виокремлюють акти, які **тлумачать нормативно-правові та індивідуально-правові акти**;
- залежно від кола осіб та конкретних ситуацій, на які поширюється дія інтерпретаційних актів, виокремлюють **акти абстрактного та казуального тлумачення**;

¹ Загальна теорія держави і права: [підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл.] / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.]; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с.

² Там само.

➤ залежно від обсягу і характеру нормотворчих повноважень виділяють **акти автентичного і легального тлумачення**.

Доцільним вважається сформулювати та виокремити основні правила тлумачення для удосконалення самої інтерпретаційної діяльності, правильного розуміння та реалізації правових норм на практиці. Правила повинні виступати критерієм правильності результатів тлумачення.

Правила тлумачення – це керуючі вказівки, положення, які необхідно використовувати під час тлумачення, що сприяють грамотному та правильному тлумаченню. Серед **правил тлумачення** можна виділити наступні:

- обов'язкове визначення мети та наміру законодавця;
- тлумачення правової норми повинно здійснюватись у контексті нормативно-правового акта;
- внутрішня та зовнішня узгодженість;
- закон тлумачиться для того, щоб бути ефективним та дієвим;
- у разі якщо правова норма є зрозумілою, вона повинна застосовуватись без додаткового тлумачення;
- використання логічних прийомів¹.

Правилам тлумачення варто надати самостійного характеру і продовжувати їх подальше дослідження та опрацювання. Їхнє подальше використання значно підвищить рівень грамотного тлумачення приписів нормативно-правових актів, ефективного правового регулювання та загальну правову культуру суспільства.

Тлумачення норм права є важливою складовою не тільки правозастосування, а й усього правореалізаційного процесу. Від тлумачення залежить ефективна реалізація норм права у будь-якій формі, вибір правильної поведінки, своїх дій у конкретній життєвій ситуації. Необхідність тлумачення зумовлюється тим, що право являє собою специфічне суспільне явище, яке володіє своїми закономірностями розвитку, формами прояву і реалізації, структурою, принципами, способами і типами регулювання².

Ключові поняття:

тлумачення норм права, об'єкт тлумачення, суб'єкт тлумачення, з'ясування, роз'яснення, тлумачення актів індивідуального правового регулювання, тлумачення актів загального правового регулювання, офіційне тлумачення, нормативне тлумачення, казуальне тлумачення, аутентичне тлумачення, легальне тлумачення, відомче тлумачення, неофіційне тлумачення, доктринальне тлумачення, систематизоване тлумачення, несистематизоване, компетентне тлумачення, буденне тлумачення, тлумачення за обся-

¹ Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підруч. Харків: Консум, 2006. 656 с.

² Загальна теорія держави і права: [підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл.] / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.]; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с.

гом, буквально тлумачення, розширювальне тлумачення, обмежувальне тлумачення, граматичний спосіб тлумачення, логічний спосіб тлумачення, логічні перетворення, виведення норм із норм, висновки «*a fortiori*», висновки із понять, висновки за аналогією, висновки від протилежного, способи тлумачення, види тлумачення, системний спосіб тлумачення, історико-політичний спосіб тлумачення, телеологічне тлумачення, спеціально-юридичне тлумачення, герменевтичне тлумачення, пізнавальна функція тлумачення, конкретизуюча функція тлумачення, регламентуюча функція тлумачення, право забезпечувальна функція тлумачення, сигналізаційна функція тлумачення, інтерпретаційно-правові акти.

1. Розумова інтелектуальна діяльність суб'єкта, спрямована на з'ясування та роз'яснення змісту норми права з метою правильного її застосування і реалізації – це:

- а) використання норм права;
- б) виконання норм права;
- в) тлумачення норм права;
- г) застосування норм права;
- д) дотримання норм права.

2. Співвідношення термінів «тлумачення» та «інтерпретація» полягає у тому, що:

- а) вони є протилежними;
- б) вони співвідносяться як форма та зміст;
- в) тлумачення є формою інтерпретації;
- г) вони є тотожними;
- д) термін «інтерпретація» є похідним від терміну «тлумачення».

3. Тлумачення норм права охоплює процеси:

- а) з'ясування та реалізацію;
- б) реалізацію та роз'яснення;
- в) усвідомлення та роз'яснення;
- г) буквальність та адекватність;
- д) реалізацію та дотримання.

4. Усвідомлення правових норм – це:

- а) інтерпретація змісту правової норми для інших осіб;
- б) внутрішній інтелектуальний процес суб'єкта зі встановлення змісту правової норми, що не виходить поза межі його свідомості;
- в) дійсний зміст правової норми, що розуміється у повній відповідності з її текстуальним виразом;
- г) роз'яснення змісту норми права на основі встановлення її системних

зв'язків;

д) встановлення сутності правової норми.

5. *Тлумачення норм права «для себе» – це:*

- а) тлумачення-роз'яснення;
- б) тлумачення-з'ясування;
- в) тлумачення-пояснення;
- г) офіційне тлумачення;
- д) форма інтерпретації.

6. *Інтерпретація змісту правової норми для інших осіб, виражене назовні вербально або письмово, доступно для інших осіб – це:*

- а) усвідомлення;
- б) з'ясування;
- в) буквальне тлумачення;
- г) роз'яснення;
- д) офіційне тлумачення.

7. *Тлумачення норм права «для інших» – це:*

- а) тлумачення-роз'яснення;
- б) тлумачення-з'ясування;
- в) тлумачення-пояснення;
- г) офіційне тлумачення;
- д) неофіційне тлумачення.

8. *«Духом» закону є:*

- а) дійсний зміст норми права;
- б) потенційний зміст закону;
- в) дотримання вимог моралі;
- г) доктринальне значення права;
- д) рівень правотворчості.

9. *Структурними елементами тлумачення норм права є:*

а) суб'єкт, об'єкт, предмет та мета тлумачення;

б) суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона та об'єктивна сторона тлумачення;

в) суб'єкт, об'єкт та завдання тлумачення;

г) суб'єкт, об'єкт та способи тлумачення;

д) суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона та способи тлумачення.

10. *Тлумачення норм права включає:*

а) об'єктивну та суб'єктивну концепції;

б) об'єктивну та змістовну концепції;

- в) змістовну та суб'єктивну концепції;
- г) суб'єктивну та системну концепції;
- д) системну та змістовну концепції.

11. Відповідно до суб'єктивного розуміння тлумачення норм права, змістом норм права є воля:

- а) суспільства;
- б) законодавця;
- в) народу;
- г) глави держави;
- д) уряду.

12. Джерела права як структурний елемент тлумачення норм права є:

- а) об'єктом тлумачення;
- б) суб'єктом тлумачення;
- в) суб'єктивною стороною тлумачення;
- г) об'єктивною стороною тлумачення;
- д) наслідки тлумачення.

13. Закони і підзаконні акти, нормативні договори, проекти нормативних актів, правозастосовні акти та інші джерела права – це:

- а) наслідки тлумачення;
- б) суб'єкти тлумачення;
- в) суб'єктивна сторона тлумачення;
- г) предмет тлумачення;
- д) об'єкти тлумачення.

14. Зміст права, виражений у ньому соціальний компроміс як результат узгодження суспільних, соціально-групових та індивідуальних інтересів (воля народу) – це:

- а) об'єкти тлумачення;
- б) суб'єкти тлумачення;
- в) суб'єктивна сторона тлумачення;
- г) предмет тлумачення;
- д) наслідки тлумачення.

15. Предметом тлумачення норм права є:

- а) норма права;
- б) акт тлумачення норм права;
- в) зміст (смісл) тексту юридичного акта в цілому або його частини (статті, пункту, абзацу);
- г) роз'яснення норм права;
- д) нормативно-правовий акт.

16. З'ясування змісту того, що правотворчий орган сформулював, а не те, що мав на меті відобразити, видаючи правову норму є:

- а) об'єктами тлумачення;
- б) суб'єктами тлумачення;
- в) завданням тлумачення;
- г) наслідками тлумачення;
- д) процесом тлумачення.

17. Функцією тлумачення норм права є:

- а) пізнавальна;
- б) інформаційна;
- в) правоконтролююча;
- г) правозабезпечуюча;
- д) конкретизуюча.

18. Функція тлумачення норм права, що впливає з самого змісту, сутності тлумачення, під час якого суб'єкти пізнають право, зміст правових приписів:

- а) пізнавальна;
- б) інформаційна;
- в) правоконтролююча;
- г) правозабезпечуюча;
- д) конкретизуюча.

19. Громадяни й організації, а також органи держави і посадові особи, які застосовують право, повинні керуватися не тільки юридичними нормами, а й актами їх офіційного тлумачення – це приклад:

- а) пізнавальної функції тлумачення норм права;
- б) регламентуючої функції тлумачення норм права;
- в) правоконтролюючої функції тлумачення норм права;
- г) сигналізаційної функції тлумачення норм права;
- д) конкретизуючої функції тлумачення норм права.

20. Тлумачення нормативних актів дозволяє виявити їх недоліки технічного й юридичного характеру – це:

- а) пізнавальна функція;
- б) регламентуюча функція;
- в) правоконтролююча функція;
- г) сигналізаційна функція;
- д) конкретизуюча функція.

21. Підстави, що викликають необхідність тлумачення:

- а) обов'язкове тлумачення встановлено міжнародними нормами;
- б) невідповідність юридичних норм фактичним умовам життя;
- в) бажання суб'єкта тлумачення;
- г) така вимога санкціонована державою;
- д) пояснюється природою правових норм.

22. Чинником, що впливає на процес тлумачення норм права, є:

- а) ухвала суду;
- б) норми-звичаї;
- в) традиції юридичної практики;
- г) судовий прецедент;
- д) спосіб тлумачення.

23. Обставинами, що виключають необхідність тлумачення правових норм, є:

а) вживання термінів, які є більш вузькими чи більш широкими, ніж правове поняття, що вони виражають, або вживання слів-синонімів на позначення одного поняття;

б) наявність в юридичних текстах спеціальних юридичних термінів та оціночних категорій;

в) досконалість юридичної техніки, ясна, точна, зрозуміла мова юридичного акту, однозначність, чіткість формулювань;

г) вживання висловів, які вимагають з'ясування можливих варіантів поведінки, що ними передбачаються;

д) недосконалість юридичної техніки, відсутність ясної, точної, зрозумілої мови юридичного акту, двозначність, розпливчатість формулювань.

24. Характерна ознака тлумачення норм права:

а) приймається лише правотворчими або спеціально уповноваженими суб'єктами;

б) не може діяти разом з тим нормативно-правовим актом, у якому міститься норма права, що тлумачиться;

в) не залежить від норми права, що тлумачиться;

г) не має юридичної сили;

д) має силу громадської думки.

25. До призначень тлумачення норм права належить:

а) з'ясування змісту правила поведінки, що міститься у нормі права;

б) аналіз чинного законодавства;

в) визначення протиріч між правовими нормами і суспільними відносинами;

г) врегулювання колізій норм права;

д) вплив на режим законності.

26. У процесі тлумачення нормативно-правових актів встановлюється:

- а) значення нормативних приписів, основна мета, ціль і соціальна на-правленість, місце в системі правового регулювання;
- б) порядок застосування міжнародних актів;
- в) коло суспільних відносин, що підпадають під дію норм права;
- г) історію створення норм права та їх функції для суспільства;
- д) зміна умов, поява нових фактів впливають на застосування норми права.

27. За юридичною силою, або залежно від суб'єктів, тлумачення може бути:

- а) обов'язковим та необов'язковим;
- б) офіційним (легальним) та неофіційним;
- в) нормативним та казуальним;
- г) законодавчим та добровільним;
- д) філологічним та системним.

28. Тлумачення, яке здійснюється спеціально уповноваженим компете-нтним в цій галузі органом державної влади – це:

- а) обов'язкове;
- б) офіційне;
- в) нормативне;
- г) законодавче;
- д) неофіційне.

29. Офіційне тлумачення поділяється на такі види:

- а) наукове і професійне;
- б) нормативне і доктринальне;
- в) нормативне і професійне;
- г) доктринальне і компетентне;
- д) нормативне і казуальне.

30. Нормативне тлумачення – це:

- а) конкретне, обов'язкове тільки для конкретної справи, вирішенням якої зазвичай займаються суб'єкти правозастосовної діяльності;
- б) загальне, формально обов'язкове для певної категорії справ, вираже-не в інтерпретаційних нормах-аргументах на користь переконуючого розу-міння правової норми;
- в) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст вужчий за текстуа-льне вираження; «дух» закону вужчий за його «букву»;

г) роз'яснення, за якого дійсний зміст норми права відповідає буквальному текстовому вираженню, тобто «дух» і «буква» закону збігаються;

д) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст ширший за буквальный текст, «дух» закону ширший за його «букву».

31. До офіційного виду тлумачення належить:

- а) логічне;
- б) систематичне;
- в) казуальне;
- г) цільове;
- д) історико-політичне.

32. Казуальність норм права означає:

- а) конкретність;
- б) зумовленість;
- в) ортодоксальність;
- г) новизну підходу;
- д) науковість.

33. Казуальне офіційне тлумачення пов'язане з:

- а) актом тлумачення;
- б) конкретним випадком;
- в) правилом поведінки;
- г) конкретною поведінкою;
- д) змістом норми права.

34. Казуальне тлумачення – це:

а) таке тлумачення, коли норма права роз'яснюється по конкретній справі, тобто уточнюються суб'єктивні права і обов'язки та інші юридичні факти і обставини в рамках конкретних правовідносин;

б) таке роз'яснення норм права, яке дається неофіційними суб'єктами, воно немає загальнообов'язкового характеру для суб'єктів суспільних відносин, так як не забезпечується державним примусом;

в) спеціальна діяльність офіційних і неофіційних суб'єктів суспільних відносин, яка направлена на з'ясування і роз'яснення змісту і значення нормативно-правових актів, понять, термінів і може бути виражена в інтерпретаційних актах;

г) відносно тривалий процес формування юридичних норм, що починається з визнання державою певних суспільних відносин, усвідомлення необхідності їхнього правового регулювання, формального закріплення і державного захисту юридичних приписів;

д) з'ясування значення норми через встановлення її системних зв'язків з іншими нормами.

35. «...Вищевказані умисні дії ОСОБА_4, які виразилися у скоєнні грабежу, поєданого з насильством, які не є небезпечним для життя та здоров'я потерпілого ОСОБА_1, за попередньою змовою групою осіб, органом досудового розслідування кваліфікуються за ч. 2 ст. 186 КК України..» – це:

- а) поширене тлумачення норм права;
- б) обмежене тлумачення норм права;
- в) автентичне тлумачення норм права;
- г) казуальне тлумачення норм права;
- д) абстрактне тлумачення норм права.

36. «...При прийнятті рішення суд виходив з такого. Відповідно до частини другої статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» – це:

- а) поширене тлумачення норм права;
- б) обмежене тлумачення норм права;
- в) автентичне тлумачення норм права;
- г) казуальне тлумачення норм права;
- д) абстрактне тлумачення норм права.

37. Казуальне тлумачення поділяється на:

- а) автентичне та судове;
- б) адміністративне та аутентичне;
- в) судове та адміністративне;
- г) легальне та судове;
- д) адміністративне та легальне.

38. Суб'єктом офіційного тлумачення можуть бути:

- а) усі державні органи;
- б) неурядові правозахисні організації;
- в) неурядові організації та органи державної влади;
- г) лише Конституційний Суд України;
- д) лише глава держави.

39. Суб'єкти офіційного тлумачення визначаються:

- а) законом;
- б) суспільством;
- в) президентом;
- г) урядом;
- д) залежно від рівня нормативно-правового акта.

40. Президент України має право здійснювати:

- а) неофіційне тлумачення;
- б) критичне тлумачення;
- в) парадоксальне тлумачення;
- г) казуальне тлумачення;
- д) офіційне тлумачення.

41. Тлумачення норми права органом, що її видав, є:

- а) автентичним;
- б) неофіційним;
- в) делегованим;
- г) індивідуальним;
- д) доктринальним.

42. Автентичне тлумачення належить до:

- а) казуального тлумачення;
- б) неофіційного тлумачення;
- в) нормативного тлумачення;
- г) офіційного тлумачення;
- д) історико-політичне тлумачення.

43. Легальне тлумачення норми може бути:

- а) автентичним та казуальним;
- б) відомчим та міжвідомчим;
- в) централізованим та децентралізованим;
- г) офіційним та неофіційним;
- д) казуальним та міжвідомчим.

44. Тлумачення положень указу Президента України, що зафіксовано у спеціальному акті Президента України – це:

- а) автентичне тлумачення;
- б) неофіційне тлумачення;
- в) делеговане тлумачення;
- г) неофіційне тлумачення;
- д) професійне тлумачення.

45. Прикладом авторського тлумачення норм права є:

- а) опублікована стаття практикуючого фахівця в галузі права щодо практичних аспектів функціонування окремого правового явища;
- б) висновок Конституційного Суду України;
- в) указ Президента України про роз'яснення деяких положень його попереднього указу;
- г) науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України;

д) роз'яснення положень норми права керівником.

46. Повноваженнями щодо офіційного тлумачення Конституції України наділено:

- а) Президента України;
- б) Верховний Суд;
- в) Конституційний Суд України;
- г) Міністерство юстиції України;
- д) Верховну Раду України.

47. Офіційне тлумачення Конституції України Конституційним Судом України – це:

- а) логічне тлумачення;
- б) делеговане тлумачення;
- в) цільове тлумачення;
- г) казуальне тлумачення;
- д) автентичне тлумачення.

48. Тлумачення, що знаходить своє закріплення в рішенні чи вироку суду з конкретної справи:

- а) адміністративне тлумачення;
- б) судове тлумачення;
- в) буденне тлумачення;
- г) доктринальне тлумачення;
- д) казуальне тлумачення.

49. Судове тлумачення – це:

- а) тлумачення норми права головою суду;
- б) тлумачення норми права головою апеляційного суду;
- в) тлумачення судом норми права у зв'язку з розглядом конкретної справи;
- г) тлумачення норми права будь-яким суддею Верховного Суду;
- д) тлумачення норми права будь-яким працівником суду.

50. До офіційного виду тлумачення не належить:

- а) доктринальне тлумачення;
- б) автентичне тлумачення;
- в) казуальне тлумачення;
- г) нормативне тлумачення;
- д) легальне тлумачення.

51. Роз'яснення змісту і мети правових норм, яке виходить від осіб, що не мають на те офіційних повноважень, а відтак, не володіє юридично-обов'язковою силою, – це:

- а) делеговане тлумачення;
- б) легальне тлумачення;
- в) неофіційне тлумачення;
- г) офіційне тлумачення;
- д) казуальне тлумачення.

52. Неофіційне тлумачення властиве:

- а) широкому колу осіб, які не володіють юридичними знаннями;
- б) лише професійним юридичним спілкам;
- в) омбудсмену;
- г) законодавчому органу;
- д) інститутам громадянського суспільства.

53. Найважливіша функція неофіційного тлумачення:

- а) легальна;
- б) заохочувальна;
- в) мотивувальна;
- г) роз'яснювальна;
- д) усі відповіді вірні.

54. Функція, що не входить до складу функцій неофіційного тлумачення права:

- а) пізнавальна функція;
- б) мотивувальна функція;
- в) регулююча функція;
- г) функція юридичної аргументованості суб'єктів;
- д) ціннісно-орієнтуюча функція.

55. Неофіційне доктринальне тлумачення норм права може бути:

- а) синкретичне;
- б) систематизоване;
- в) синергетичне;
- г) статичне;
- д) логічне.

56. Видами неофіційного тлумачення норм права є:

- а) доктринальне, професійне та буденне;
- б) доктринальне, професійне та судове;
- в) аутентичне та судове;
- г) доктринальне, професійне та легальне;
- д) професійне, легальне та судове.

57. Доктринальне тлумачення норм права є різновидом:

- а) компетентного тлумачення;
- б) професійного тлумачення;
- в) неофіційного тлумачення;
- г) службового тлумачення;
- д) побутового тлумачення.

58. Тлумачення норм права юристами-науковцями – це:

- а) доктринальне тлумачення;
- б) автентичне тлумачення;
- в) побутове тлумачення;
- г) нормативне тлумачення;
- д) легальне тлумачення.

59. Роз'яснення правових актів, яке надається вченими у зв'язку і в результаті їх теоретичних пошуків, наукового аналізу права, – це:

- а) професійне тлумачення;
- б) доктринальне тлумачення;
- в) буденне тлумачення;
- г) акт тлумачення;
- д) легальне тлумачення.

60. Надання роз'яснення норм права юристом фахівцем є різновидом:

- а) легального тлумачення;
- б) професійного тлумачення;
- в) автентичного тлумачення;
- г) техніко-юридичного тлумачення;
- д) офіційного тлумачення.

61. Тлумачення норм права, що здійснюється представниками інших професій, досвідченими в питаннях права – це:

- а) професійне тлумачення;
- б) доктринальне тлумачення;
- в) буденне тлумачення;
- г) службове тлумачення;
- д) легальне тлумачення.

62. Прикладом наукового тлумачення норм права є:

- а) опублікована стаття практикуючого фахівця в галузі права щодо практичних аспектів функціонування окремого правового явища;
- б) окрема думка судді Конституційного Суду України;
- в) укази Президента України;
- г) науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України;
- д) роз'яснення, яке здійснюється тим органом, що видав норму, котра

підлягає тлумаченню.

63. Тлумачення, яке здійснюється суб'єктами права, які не мають спеціальних юридичних знань:

- а) професійне тлумачення;
- б) доктринальне тлумачення;
- в) буденне тлумачення;
- г) службове тлумачення;
- д) легальне тлумачення.

64. Роз'яснення змісту нормативно-правих приписів пересічним громадянином – це:

- а) доктринальне тлумачення;
- б) побутове тлумачення;
- в) казуальне тлумачення;
- г) цільове тлумачення;
- д) легальне тлумачення.

65. Будь-яка особа може бути суб'єктом:

- а) побутового тлумачення норм права;
- б) доктринального тлумачення норм права;
- в) прямого тлумачення норм права;
- г) нормативного тлумачення норм права;
- д) автентичного тлумачення норм права.

66. Сукупність прийомів і засобів, які дозволяють з'ясувати зміст норми права і вираженої в ній волі з метою їх реалізації – це:

- а) спосіб тлумачення;
- б) засоби тлумачення;
- в) завдання тлумачення;
- г) предмет тлумачення;
- д) мета тлумачення.

67. Спосіб тлумачення норм права, який з'ясовує зміст норми права відповідно до закладеної у ній мети – це:

- а) спеціально-юридичний;
- б) функціональний;
- в) телеологічний;
- г) історико-політичний;
- д) логічний.

68. Граматичний або мовний спосіб тлумачення також називають:

- а) «словесний» спосіб тлумачення;

- б) «буквений» спосіб тлумачення;
- в) «письмовий» спосіб тлумачення;
- г) «офіційний» спосіб тлумачення;
- д) «скорочений» спосіб тлумачення.

69. Сукупністю прийомів тлумачення, спрямованих на встановлення змісту норми права за допомогою мовних засобів і внутрішньо-текстових зв'язків, – це:

- а) функціональний (соціологічний) спосіб тлумачення;
- б) історико-політичний спосіб тлумачення;
- в) системний (систематичний) спосіб тлумачення;
- г) філологічний спосіб тлумачення;
- д) телеологічний спосіб тлумачення.

70. Тлумачення, яке охоплює з'ясування окремих слів і термінів:

- а) систематичне;
- б) граматичне;
- в) офіційне;
- г) логічне;
- д) доктринальне.

71. Спосіб, заснований на значенні зв'язку юридичної норми з іншими нормами, із загальними нормативними положеннями та принципами права:

- а) історичний спосіб тлумачення;
- б) спеціальний спосіб тлумачення;
- в) логічний спосіб тлумачення;
- г) систематичний спосіб тлумачення;
- д) казуальний спосіб тлумачення.

72. Систематичний спосіб тлумачення норм права полягає у:

- а) з'ясуванні змісту норми права на підставі засобів граматичного і лексичного аналізу її словесного формулювання;
- б) з'ясуванні змісту норми права, шляхом визначення місця цієї норми серед норм даного нормативного акта та її порівняння з чинними нормами інших інститутів і галузей права;
- в) з'ясуванні змісту норми права відповідно до закладеної у ній мети;
- г) з'ясуванні змісту норми права на підставі використання законів, правил і прийомів формальної логіки;
- д) з'ясуванні змісту норм права на основі аналізу конкретних обставин, умов, в яких функціонує норма права.

73. Спосіб тлумачення правової норми, що полягає у врахуванні умінь, в яких реалізується та функціонує чи діє норма права, з'ясовується вплив факторів на зміст норми:

- а) систематичний;
- б) функціональний;
- в) історичний;
- г) логічний;
- д) історико-політичний.

74. Спосіб, заснований на даних історичних умов, подій при виданні закону:

- а) історичний спосіб тлумачення;
- б) логічний спосіб тлумачення;
- в) мовний спосіб тлумачення;
- г) системний спосіб тлумачення;
- д) функціональний спосіб тлумачення.

75. Сукупність прийомів, які використовуються для аналізу системних зв'язків норми права з іншими нормами права, їх місця та ролі у системі права, – це:

- а) спосіб історичного тлумачення;
- б) спосіб системного тлумачення;
- в) спосіб філологічного тлумачення;
- г) спеціально-юридичний спосіб тлумачення;
- д) спосіб логічного тлумачення.

76. Спосіб тлумачення за допомогою прийомів логічного мислення, заснований на законах формальної логіки:

- а) історичний спосіб тлумачення;
- б) логічний спосіб тлумачення;
- в) мовний спосіб тлумачення;
- г) системний спосіб тлумачення;
- д) офіційний спосіб тлумачення.

77. Дослідження техніко-юридичних засобів та прийомів вираження волі нормотворця з метою розкриття термінів, категорій, конструкцій та інших елементів його змісту – це:

- а) систематичний спосіб тлумачення;
- б) функціональний спосіб тлумачення;
- в) логічний спосіб тлумачення;
- г) спеціально-юридичний спосіб тлумачення;
- д) історико-політичний спосіб тлумачення.

78. Установлення змісту нормативно-правових приписів з урахуванням реальних умов життя суспільства, в яких норма права функціонує, – це:

- а) систематичний спосіб тлумачення;
- б) функціональний спосіб тлумачення;
- в) еволюційний спосіб тлумачення;
- г) спеціально-юридичний спосіб тлумачення;
- д) історико-політичний спосіб тлумачення.

79. Вид тлумачення норм права за обсягом:

- а) загальне;
- б) логічне;
- в) буквальне;
- г) граматичне;
- д) функціональне.

80. Результат інтерпретації, коли зміст норми права повністю співпадає з нормативно-правовим приписом джерела права, – це:

- а) буквальне тлумачення;
- б) поширювальне тлумачення;
- в) обмежувальне тлумачення;
- г) казуальне тлумачення;
- д) аутентичне тлумачення.

81. Буквальне тлумачення – це:

- а) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст ширший за буквальний текст, «дух» закону ширший за його «букву»;
- б) роз'яснення, за якого дійсний зміст норми права відповідає буквальному текстовому вираженню, тобто «дух» і «буква» закону збігаються;
- в) конкретне, обов'язкове тільки для конкретної справи, вирішенням якої зазвичай займаються суб'єкти правозастосовної діяльності;
- г) загальне, формально обов'язкове для певної категорії справ, виражене в інтерпретаційних нормах-аргументах на користь переконуючого розуміння правової норми;
- д) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст вужчий за текстуальне вираження; «дух» закону вужчий за його «букву».

82. Вимога тлумачення норм права, що передбачає неможливість виходу за межі волі законодавця, вираженій у нормі права, – це:

- а) обмеженість;
- б) припущення;
- в) застереження;
- г) правове застереження;
- д) зауваження.

83. Результат інтерпретації, коли зміст норми права вужчий від нормативно-правового припису джерела права, – це:

- а) казуальне тлумачення;
- б) аутентичне тлумачення;
- в) обмежувальне тлумачення;
- г) буквальне тлумачення;
- д) поширювальне тлумачення.

84. Обмежувальне тлумачення – це:

- а) конкретне, обов'язкове тільки для конкретної справи, вирішенням якої зазвичай займаються суб'єкти правозастосовної діяльності;
- б) загальне, формально обов'язкове для певної категорії справ, виражене в інтерпретаційних нормах-аргументах на користь переконуючого розуміння правової норми;
- в) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст ширший за буквальний текст, «дух» закону ширший за його «букву»;
- г) роз'яснення, за якого дійсний зміст норми права відповідає буквальному текстовому вираженню, тобто «дух» і «буква» закону збігаються;
- д) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст вужчий за текстуальне вираження; «дух» закону вужчий за його «букву».

85. Розширювальне тлумачення – це:

- а) загальне, формально обов'язкове для певної категорії справ, виражене в інтерпретаційних нормах-аргументах на користь переконуючого розуміння правової норми;
- б) роз'яснення, за якого дійсний зміст норми права відповідає буквальному текстовому вираженню, тобто «дух» і «буква» закону збігаються;
- в) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст вужчий за текстуальне вираження; «дух» закону вужчий за його «букву»;
- г) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст ширший за буквальний текст, «дух» закону ширший за його «букву»;
- д) конкретне, обов'язкове тільки для конкретної справи, вирішенням якої зазвичай займаються суб'єкти правозастосовної діяльності.

86. Розширювальне тлумачення має місце:

- а) коли норма є парадоксальною;
- б) коли норма не чітко сформульована;
- в) коли норма не відповідає нормам права;
- г) коли зміст норми більш широкий ніж її текст;
- д) коли існує колізія.

87. Рівень юридичного аналізу правотлумачної норми, для якого характерним є аналіз юридичних особливостей норм, їх техніко-юридичної своєрідності, конструювання їх логічної структури, має назву:

- а) соціально-історичний;
- б) догматичний;
- в) аналіз буквального тексту;
- г) системний;
- д) історико-політичний.

88. Офіційне тлумачення виражається:

- а) у вигляді статей;
- б) у законодавчих актах;
- в) в інтерпретаційних актах;
- г) у кодексах, законах та постановах;
- д) у правозастосовних актах.

89. Акт-документ, що містить роз'яснення змісту та порядку застосування норми права, сформульоване уповноваженим органом у межах його компетенції, та має обов'язкову силу, – це:

- а) інтерпретаційний акт;
- б) нормативний акт;
- в) нормативно-правовий акт;
- г) правозастосовний акт;
- д) законодавчий акт.

90. Різновидами правотлумачних актів за суб'єктами є:

- а) загальні, спеціальні;
- б) офіційні, неофіційні;
- в) нормативні, казуальні;
- г) автентичні, делеговані;
- д) правотворчі, правозастосовні.

91. За сферою дії інтерпретаційні акти класифікують на:

- а) письмові, вербальні;
- б) нормативні, казуальні;
- в) автентичні, делеговані;
- г) постанови, розпорядження;
- д) матеріальні, процесуальні.

92. Акти тлумачення, що застосовуються для поширення на невизначене коло осіб і випадків, – це:

- а) акти нормативного тлумачення;
- б) акти казуального тлумачення;

- в) акти судового тлумачення;
- г) акти офіційного тлумачення;
- д) акти імперативного тлумачення.

93. *Актом офіційного тлумачення норм права є:*

- а) постанова Кабінету міністрів України;
- б) припис прокурора;
- в) постанова про відкриття виконавчого провадження;
- г) постанова Пленуму Верховного Суду;
- д) цивільно-правовий договір.

94. *Лист-роз'яснення законодавства у відповідь на запит – це:*

- а) акт судового тлумачення;
- б) акт адміністративного тлумачення;
- в) акт процесуального тлумачення;
- г) акт кримінального тлумачення;
- д) акт нормативного тлумачення.

95. *Тенденція підходу до правотлумачної діяльності, для якої характерним є бачення, що дійсне значення норми права з моменту її усвідомлення і протягом всього періоду її чинності визначаються незмінним у часі, має назву:*

- а) статична;
- б) динамічна;
- в) монологічна;
- г) рівнева;
- д) логічна.

96. *Основні реквізити письмових інтерпретаційних актів, які найчастіше використовуються:*

- а) назва (вид) інтерпретаційного акта, дата, підпис, затвердження, погодження, печатка, нумерація сторінок;
- б) назва (вид) інтерпретаційного акта, заголовок, адресат, дата, печатка, нумерація сторінок;
- в) заголовок, адресат, дата, підпис, затвердження, погодження, печатка, нумерація сторінок;
- г) назва (вид) інтерпретаційного акта, заголовок, адресат, дата, підпис, затвердження, погодження, печатка, нумерація сторінок;
- д) назва (вид) інтерпретаційного акта, заголовок, адресат, дата, підпис.

97. *Офіційні акти тлумачення норм права, в яких відображаються процесуальні рішення, мають типову структуру:*

- а) описово-мотивувальна, резолютивна, дата, підпис, затвердження, по-

годження;

- б) вступна частина, описово-мотивувальна та резолютивна;
- в) вступна частина, резолютивна, заголовок, адресат, дата, підпис;
- г) мотивувальна частина, назва (вид) інтерпретаційного акта, заголовок, адресат, дата, підпис;
- д) назва (вид) інтерпретаційного акта, заголовок, адресат, дата, підпис.

98. *Вступна частина в судових інтерпретаційних актах (рішеннях, ухвалах і постановках) містить:*

- а) міркування суду, які привели його до висновку, викладеного в тексті рішення, покликана подати переважно хронологію подій;
- б) всі юридично значущі факти та достатню кількість фонових обставин;
- в) низку вимог щодо її змісту із зазначенням часу та місця постановлення, прізвищ суддів та найменувань сторін, а також характеру позову;
- г) остаточний результат розгляду судом конкретної справи;
- д) засвідчення акта тлумачення і права осіб, які його підписали.

99. *Описова частина в судових інтерпретаційних актах (рішеннях, ухвалах і постановках) містить:*

- а) міркування суду, які привели його до висновку, викладеного в тексті рішення, покликана подати переважно хронологію подій;
- б) всі юридично значущі факти та достатню кількість фонових обставин;
- в) низку вимог щодо її змісту із зазначенням часу та місця постановлення, прізвищ суддів та найменувань сторін, а також характеру позову;
- г) остаточний результат розгляду судом конкретної справи;
- д) засвідчення акта тлумачення і права осіб, які його підписали.

100. *Мотивувальна частина в судових інтерпретаційних актах (рішеннях, ухвалах і постановках) містить:*

- а) міркування суду, які привели його до висновку, викладеного в тексті рішення, покликана подати переважно хронологію подій;
- б) всі юридично значущі факти та достатню кількість фонових обставин;
- в) низку вимог щодо її змісту із зазначенням часу та місця постановлення, прізвищ суддів та найменувань сторін, а також характеру позову;
- г) остаточний результат розгляду судом конкретної справи;
- д) засвідчення акта тлумачення і права осіб, які його підписали.

101. *Резолютивна частина в судових інтерпретаційних актах (рішеннях, ухвалах і постановках) містить:*

- а) міркування суду, які привели його до висновку, викладеного в тексті

рішення, покликана подати переважно хронологію подій;

б) всі юридично значущі факти та достатню кількість фонових обставин;

в) низку вимог щодо її змісту із зазначенням часу та місця постановлення, прізвищ суддів та найменувань сторін, а також характеру позову;

г) остаточний результат розгляду судом конкретної справи;

д) засвідчення акта тлумачення і права осіб, які його підписали.

102. *«Петриківський районний суд Дніпропетровської області в складі: слідчого судді Говорухи В.О., за участі секретаря судового засідання Догадайло М.В., розглянувши у відкритому судовому засіданні, в залі суду, клопотання заступника начальника СВ Петриківського ВП Новомосковського ВП ГУНП в Дніпропетровській області Барандій Н.І. у кримінальному провадженні № 12018040520000618, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань 17.11.2018 за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України» – це частина:*

а) вступна;

б) описова;

в) загальна;

г) резолютивна;

д) мотивувальна.

103. *«...Обвинувачений ОСОБА_2 у першій декаді квітня 2018 року приблизно о 15.00 годині, знайшов ніж у лісосмузі за ГБК «Зоряний», який розташований в Покровському районі м. Кривого Рогу, який носив при собі без передбаченого законом дозволу...» – це частина:*

а) вступна;

б) описова;

в) мотивувальна;

г) резолютивна;

д) загальна.

104. *«...Таким чином, суд вважає, що ОСОБА_1 вчинив злочин, передбачений ст. 190 ч. 1 КК України за ознаками заволодіння чужим майном шляхом обману та зловживання довірою (шахрайство)...» – це частина:*

а) вступна;

б) описова;

в) загальна;

г) резолютивна;

д) мотивувальна.

105. *«ОСОБА_3 визнати винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 185 ч. 2 КК України, та призначити йому покаран-*

ня: ст. 185 ч. 2 КК України у вигляді 2 (двох) років 7 (сім) місяців позбавлення волі...» – це частина:

- а) вступна;
- б) описова;
- в) мотивувальна;
- г) резолютивна;
- д) загальна.

106. Принцип об'єктивної системи цінностей як один із спеціальних принципів тлумачення конституції, які використовуються в європейській правовій доктрині, полягає у наступному:

а) закон не може визнаватися нечинним, якщо його можна витлумачити як такий, що відповідає конституції;

б) правові цінності, забезпечені конституційним захистом, мають тлумачитись у взаємній гармонії, одна цінність не може бути захищена на шкоду іншій;

в) конституційні цінності (верховенство права, соціальна правова держава, демократія, права людини тощо) є об'єктивними; вони не залежать від державної волі, а навпаки, накладають на державу зобов'язання додержуватись їх та сприяти їх утіленню в суспільне життя;

г) тлумачення відповідних положень конституції, передусім тих, що стосуються прав людини, в контексті міжнародного права;

д) будь-які дії держави мають відповідати легітимній меті та бути пропорційними до неї; зокрема, цей спосіб підлягає застосуванню при тлумаченні конституційних обмежень прав людини.

107. Принцип дружнього ставлення до міжнародного права як один із спеціальних принципів тлумачення конституції, які використовуються в європейській правовій доктрині, полягає у наступному:

а) закон не може визнаватися нечинним, якщо його можна витлумачити як такий, що відповідає конституції;

б) правові цінності, забезпечені конституційним захистом, мають тлумачитись у взаємній гармонії, одна цінність не може бути захищена на шкоду іншій;

в) конституційні цінності (верховенство права, соціальна правова держава, демократія, права людини тощо) є об'єктивними; вони не залежать від державної волі, а навпаки, накладають на державу зобов'язання додержуватись їх та сприяти їх утіленню в суспільне життя;

г) тлумачення відповідних положень конституції, передусім тих, що стосуються прав людини, в контексті міжнародного права;

д) будь-які дії держави мають відповідати легітимній меті та бути пропорційними до неї; зокрема, цей спосіб підлягає застосуванню при тлумаченні конституційних обмежень прав людини.

108. *Принцип балансування як один із спеціальних принципів тлумачення конституції, які використовуються в європейській правовій доктрині, полягає у наступному:*

а) закон не може визнаватися нечинним, якщо його можна витлумачити як такий, що відповідає конституції;

б) правові цінності, забезпечені конституційним захистом, мають тлумачитись у взаємній гармонії, одна цінність не може бути захищена на шкоду іншій;

в) конституційні цінності (верховенство права, соціальна правова держава, демократія, права людини тощо) є об'єктивними; вони не залежать від державної волі, а навпаки, накладають на державу зобов'язання додержуватись їх та сприяти їх утіленню в суспільне життя;

г) тлумачення відповідних положень конституції, передусім тих, що стосуються прав людини, в контексті міжнародного права;

д) будь-які дії держави мають відповідати легітимній меті та бути пропорційними до неї; зокрема, цей спосіб підлягає застосуванню при тлумаченні конституційних обмежень прав людини.

109. *Принцип конституційно-конформістського тлумачення як один із спеціальних принципів тлумачення конституції, які використовуються в європейській правовій доктрині, полягає у наступному:*

а) закон не може визнаватися нечинним, якщо його можна витлумачити як такий, що відповідає конституції;

б) правові цінності, забезпечені конституційним захистом, мають тлумачитись у взаємній гармонії, одна цінність не може бути захищена на шкоду іншій;

в) конституційні цінності (верховенство права, соціальна правова держава, демократія, права людини тощо) є об'єктивними; вони не залежать від державної волі, а навпаки, накладають на державу зобов'язання додержуватись їх та сприяти їх утіленню в суспільне життя;

г) тлумачення відповідних положень конституції, передусім тих, що стосуються прав людини, в контексті міжнародного права;

д) будь-які дії держави мають відповідати легітимній меті та бути пропорційними до неї; зокрема, цей спосіб підлягає застосуванню при тлумаченні конституційних обмежень прав людини.

110. *Принцип конституційно-правового порівняння як один із спеціальних принципів тлумачення конституції, які використовуються в європейській правовій доктрині, полягає у наступному:*

а) закон не може визнаватися нечинним, якщо його можна витлумачити як такий, що відповідає конституції;

б) правові цінності, забезпечені конституційним захистом, мають тлумачитись у взаємній гармонії, одна цінність не може бути захищена на шкоду

іншій;

в) конституційні цінності (верховенство права, соціальна правова держава, демократія, права людини тощо) є об'єктивними; вони не залежать від державної волі, а навпаки, накладають на державу зобов'язання додержуватись їх та сприяти їх утіленню в суспільне життя;

г) принцип вимагає порівняння конституційних норм різних країн, а також практики їх застосування і тлумачення при інтерпретації положень національної конституції;

д) будь-які дії держави мають відповідати легітимній меті та бути пропорційними до неї; зокрема, цей спосіб підлягає застосуванню при тлумаченні конституційних обмежень прав людини.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) від 07 лютого 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 9. Ст. 50.).
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України*. (зі змінами і допов.) 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 10-11. Ст. 73.
- ❖ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2006. № 12. С. 16. Ст. 762.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2014. № 20. Ст. 619.
- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня

- 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
- ❖ Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23 вересня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 49. Ст. 299.
 - ❖ Про прокуратуру України: Закон України від 14 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
 - ❖ Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15 липня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 38. Ст. 249.
 - ❖ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

Спеціалізована література:

1. Антошкіна В. К. Способи тлумачення в цивільному праві та їх роль в правозастосовній практиці. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 110-114.
2. Барабаш Ю. Преюдиціальність рішень Конституційного Суду України: проблемні питання теорії та практики. *Право України*. 2010. № 6. С. 45-53.
3. Беляева О. М. Вопросы реализации и толкования права в рамках школы «свободного права». *Научные труды*. 2011. Вып. 11. С. 89-94.
4. Білозьоров Є. В., Кривицький Ю. В. Казуальне тлумачення норм права: теоретичні та практичні аспекти розуміння. *Право*. 2015. № 27. С. 207-215.
5. Бірюк Л. Науково-експертний висновок як засіб застосування доктринального тлумачення у рішеннях Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 1. С. 33-39.
6. Бойко В. І. Застосовність статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод при розгляді справ про адміністративні правопорушення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2 (85). С. 59-71.
7. Ватаманюк В. Судове тлумачення і принцип верховенства права. *Українське право*. 2006. № 1 (19). С. 248-259.
8. Галуцько В. В. Професійно-правове тлумачення права. *Форум права*. 2011. № 2. С. 151-154.
9. Гиршович М. Г. Толкование международных договоров Апелляционным органом Всемирной торговой организации. *Реформы и право*. 2013. № 1. С. 53-69.
10. Глуханчук О. В. Принципи перегляду судових рішень адміністративних

- судів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 2. С. 3-8.
11. Головченко В. Тлумачення норм права як науково-практична потреба. *Юридичний вісник України*. 2000. № 22. С. 9-12.
 12. Голубева Л. А. Толкование права в законотворческом процессе. *Журнал правовых и экономических исследований*. 2013. № 2. С. 44-47.
 13. Гончаров В. Американська оригіналістична теорія тлумачення юридичних норм і сучасність. *Право України*. 2010. № 1. С. 142-147.
 14. Гончаров В. В. Офіційне тлумачення юридичних норм як засіб встановлення і трансформації їх змісту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2012. 16 с.
 15. Гончаров В. Методологія тлумачення юридичних норм у світлі граматики. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 1. С. 257-264.
 16. Грималюк П. Види делегованої правотворчості. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 55-57.
 17. Гринюк Р. Методологічні способи тлумачення принципу верховенства права. *Українське право*. 2006. № 1 (19). С. 72-79.
 18. Гришина М. Оснований для ограничительного толкования правил нет. *Журнал о выборах*. 2011. № 2. С. 31-35.
 19. Гришук О. В., Заболотна Н. Я. Юридична техніка творення та тлумачення нормативно-правових договорів: теоретико-правовий вимір: моногр. Хмельницький: Хмельниц. ун-т упр. і права, 2017. 213 с.
 20. Дворников Н. Л. Системное толкование норм права: дис. ... канд. юрид. наук. Нижний Новгород, 2007. 189 с.
 21. Дружиніна-Сендецька Т. В. Тлумачення у праві: особливості герменевтичного підходу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 19 с.
 22. Дудаш Т. Вплив праворозуміння органів конституційної юрисдикції на їх правотлумачну діяльність (Німеччина, США, Україна). *Право України*. 2010. № 4. С. 199-205.
 23. Елфимова Е. В. Некоторые проблемы толкования законодательства о службе в органах внутренних дел. *Правоохранительные органы: теория и практика*. 2012. № 1. С. 4-7.
 24. Євграфова Є. Доктринальне тлумачення норм права (законів): природа і здійснення. *Загальні проблеми правової науки*. 2010. № 2. С. 40-51.
 25. Зубенко А. В. Інтерпретаційна техніка актів тлумачення норм права. *Форум права*. 2012. № 4. С. 395-398.
 26. Кампо В., Нікітіна І. Принципи офіційного тлумачення Конституції та законів України: перспектива конституціоналізації. *Право України*. 2012. № 9. С. 310-315.
 27. Киця О. С. Методологічна основа дослідження юридичної техніки актів судового тлумачення. *Право і суспільство*. 2014. № 3. С. 22-29.
 28. Киця О. С. Юридико-технічні інструменти побудови актів судового тлумачення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 72. С. 97-103.

29. Козюбра М. І. Юридичне тлумачення: проблеми методології. *Наукові записки*. 2014. Т. 155. С. 3-8.
30. Комарова Т. В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2019. 40 с.
31. Комарова Т. В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС: моногр. Харків: Право, 2018. 526 с.
32. Косович В. До визначення поняття «нормативно-правовий акт»: практична необхідність і теоретична можливість уточнення. *Право України*. 2012. № 9. С. 274-280.
33. Костюк О. М. Теоретико-правові засади нормативного тлумачення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2017. 16 с.
34. Косцова І. П. Герменевтичний метод тлумачення норм права: історична та юридична дивергенція. *Одеський апеляційний адміністративний суд*. 2015. С. 153-158.
35. Косцова І. П. Системне тлумачення норм права: дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2016. 218 с.
36. Котенко М. В. Системний спосіб тлумачення та його використання в судовій практиці України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
37. Котенко М. В. Спосіб тлумачення правових норм як юридична категорія. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 23. С. 62-64.
38. Котяй Т. В. До питання видів тлумачення кримінального закону та суб'єктів його здійснення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. № 2 (11). С. 91-95.
39. Коханюк Т. С. Системне тлумачення кримінального закону: моногр. Львів: ЛьвДУВС, 2015. 263 с.
40. Кретьова І. Ю. Тлумачення права: доктрини, розвинуті Європейським судом з прав людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 20 с.
41. Кривицький Ю. Історичний спосіб тлумачення норм права: загальнотеоретичний аспект. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 32-36.
42. Крижановська О. В. Офіційний та неофіційний правопорядок: нормативний та інституційний аспекти. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 1. С. 9-13.
43. Ларина Е. П. О поняттии толкования международных договоров в науке международного права. *Закон и право*. 2013. № 12. С. 96-98.
44. Легка О. Динамічне юридичне тлумачення: практика Європейського суду з прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 10. С. 124-128.
45. Лепіш Н. Я. Структура актів тлумачення норм права. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 307-313.

46. Лепіш Н. Я. Функції актів тлумачення норм права. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 486-493.
47. Ляшенко Р. Д. Казуальне судове тлумачення: поняття та принципи. *Правова держава*. 2019. Вип. 30. С. 492-498.
48. Малента В. С. Неофіційне тлумачення норм права: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 246 с.
49. Малишев Б. В. Телеологічний спосіб тлумачення норм права: загально-теоретичні аспекти. *Адвокат*. 2011. № 10. С. 7-14.
50. Молибога М. П. Тлумачення (інтерпретація) правових норм: наукове та практичне значення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
51. Молибога М. П. Тлумачення норм права: сутнісні характеристики. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 42-46.
52. Музика-Стефанчук О. А., Мазниця А. А. Сучасні проблеми тлумачення норм фінансового права України: моногр. Кам'янець-Подільський: Друкарня Рута, 2014. 231 с.
53. Наливайко О. І., Сеньків О. М. Теоретико-прикладні проблеми тлумачення Конституції України та законів України Конституційним Судом України. *Young Scientist*. 2015. № 2 (17). С. 813-816.
54. Нетреб'як О. Сутність та значення правової герменевтики. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 189-192.
55. Нікітіна І. О. Особливості застосування історичного тлумачення актів законодавства в практиці Конституційного Суду України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 5. С. 97-103.
56. Опотяк С. З. Про тенденцію телеологічного (цільового) тлумачення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 11. С. 100-107.
57. Палешник С. І. Доктринальне тлумачення в судовій практиці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 29. С. 40-44.
58. Палешник С. І. Судове тлумачення норм права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 23. С. 73-76.
59. Палешник С. І. Тлумачення в судовій практиці: поняття, особливості, види: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 20 с.
60. Палешник С. Інтерпретаційні акти в судовій практиці. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4. С. 261-268.
61. Панчак О. Г. Доктринальне тлумачення закону про кримінальну відповідальність: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2012. 251 с.
62. Прийма С. Принцип розумності тлумачення норм права. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 3 (70). С. 34-43.
63. Прийма С. Пропорційність як принцип тлумачення права. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4. С. 42-48.
64. Савенко М. Д. Класифікація принципів тлумачення норм права. *Наукові записки*. 2014. Т. 155. С. 9-13.

65. Садовський М. М. Розвиток теорії доктринального тлумачення права (історіографічний огляд літератури). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 32. С. 76-79.
66. Садовський М. М. Теоретико-правові засади доктринального тлумачення права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2017. 20 с.
67. Садовський М. Основні формальні ознаки доктринального тлумачення права. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2016. № 2. С. 20-24.
68. Сердюк І. А. Методологічний аналіз інтерпретацій поняття «тлумачення норм права». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 35-43.
69. Тимофєєв О. О. Тлумачення податково-правових норм: моногр. Харків: Право, 2013. 214 с.
70. Тихий В. Правова природа, повноваження, рішення та висновки Конституційного Суду України. *Право України*. 2010. № 6. С. 26-33.
71. Тонков Е. Н. Канони толкования закона в английском праве. *Закон и право*. 2013. № 10. С. 26-31.
72. Федіна Н. В. Генеза тлумачення норм права в юридичній науці. *Право і суспільство*. 2018. № 1. С. 46-51.
73. Хиля М. Дослідження проблеми тлумачення нормативно-правових актів у працях дореволюційних учених. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4. С. 277-283.
74. Чистякова Ю. В. Тлумачення норм права Конституційним Судом України в контексті досвіду інших правових систем. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 26-29.
75. Шутак І. Д. Юридична техніка тлумачення норм права. *Науково-інформаційний вісник*. 2015. № 11. С. 18-24.
76. Юдін З. М. Тлумачення договору: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2004. 193 с.

Тема 8. КОЛІЗІЇ ТА ПРОГАЛИНИ НОРМ ПРАВА

У юридичній літературі визначають поняття «**колізія**», яке традиційно пов'язується з проблемою неузгодженостей (суперечностей) у правовій системі, що призводить до порушень її цілісності, внутрішньої узгодженості та єдності.

Такі суперечності або розбіжності можуть виникати: між різними нормативно-правовими актами, між нормативно-правовим актом і нормативно-правовим договором (колізії в нормотворчості), між різними правозастосовними актами, між нормативно-правовими та правозастосовними актами (колізії в правозастосуванні); між різними актами тлумачення норм права, між нормативно-правовими актами і актами тлумачення норм права, між правозастосовними актами й актами тлумачення (колізії в правотлумаченні)¹.

Разом з тим, колізії (суперечності) можуть також виникати у процесі взаємодії норм національного і міжнародного права, що зумовлюється:

- недодержанням загальноприйнятих принципів міжнародного права;
- відмовою реально привести національне законодавство у відповідність з міжнародними стандартами в галузі прав людини;
- невиконанням актів міждержавних об'єднань;
- ухваленням національних актів всупереч нормам міжнародного права; неправильним тлумаченням міжнародно-правових актів;
- ігноруванням критерію конституційності.

Різноманітність правових колізій зумовлює необхідність їх **класифікації**, що здійснюється за наступними основними критеріями².

Ознаками колізій у законодавстві є:

- виникнення лише у випадку різного регулювання однакових фактичних обставин принаймні двома нормами права;
- утворення лише між нормами права, закріпленими в законодавстві; не є характерним утворення між нормами, вираженими в інших формах права, а також між нормою права й актом її тлумачення, між актами тлумачення;
- виникнення з приводу регулювання однакових фактичних обставин.

Для українського законодавства найбільш поширеними є **темпоральні, ієрархічні та змістовні колізії**.

Темпоральна (часова) колізія виникає внаслідок видання в різний час з того самого питання декількох норм права, закріплених в нормативно-правових актах. Для подолання такої колізії необхідно докладно проаналізувати показники, що характеризують дію неузгоджених нормативних актів у часі. Загальним правилом, що використовується для подолання таких колізій,

¹ Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підруч. Харків: Консум, 2006. 656 с.

² Кельман М. С., Мурашин О. Г., Хома Н. М. Загальна теорія держави та права: підруч. 3-тє вид., стереот. Львів: Новий Світ-2000, 2009. 584 с.

є правило, згідно з яким наступний закон з того самого питання скасовує дію попередніх. Тому в разі неузгодженості застосуванню підлягає норма права, яка є більш пізньою¹.

Ієрархічна колізія виникає внаслідок регулювання одних фактичних відносин нормами, закріпленими в актах, що мають різну юридичну силу. Загальне правило, яке використовується для подолання ієрархічних колізій, є таким: у разі суперечності застосовуються норми, що закріплюються в нормативно-правових актах, які мають більш високу юридичну силу².

Змістовна колізія виникає у результаті часткового збігу обсягів регулювання декількох норм права. Особливістю таких колізій є поділ норм права на загальні й спеціальні. Загальні норми права, як відомо, поширюються на рід відносин у цілому; спеціальні діють тільки в межах певного виду відносин цього роду і встановлюють для нього певні особливості порівняно із загальним правилом. Ці норми можуть закріплюватися як в одному, так і в кількох нормативно-правових актах. У разі конкуренції загальних і спеціальних (виняткових) норм слід керуватися правилом: спеціальний закон скасовує дію загального³.

Зменшення колізій у законодавстві може відбуватися внаслідок усунення колізій та їх подолання. **Засобами подолання колізій** є тлумачення, судовий, адміністративний розгляд, створення узгоджувальних комісій тощо. Основними способами подолання колізій є застосування колізійних норм та принципів. Колізійні норми встановлюють правила вибору правової норми, яка підлягає застосуванню за наявності суперечності між чинними нормами права, які закріплені в законодавстві і регулюють однакові фактичні обставини⁴.

Прогалина у законодавстві полягає у відсутності регулювання певних суспільних відносин за умови, коли ці відносини мають бути врегульованими з позицій принципів права. Про прогалину для регулювання життєвих ситуацій у суспільних відносинах можна говорити і в тих випадках, коли вони перебувають у сфері правового регулювання, тобто коли залишилися врегульованими ті відносини, які повинні бути врегульовані правом. Наявність прогалин у законодавстві необхідно розглядати як об'єктивне явище, якого неможливо уникнути навіть при найбільш досконалій і детальній правовій регламентації.

У той же час, законодавцю необхідно докладати максимум зусиль для вирішення найбільш важливих правових питань уже під час прийняття нор-

¹ Загальна теорія держави і права: [підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл.] / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.]; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. 2-ге вид. Харків: Одісей, 2008. 432 с.

мативних правових актів. Але якщо все ж таки певне питання не було вирішено безпосередньо при прийнятті правового акта, то в такому разі оперативність заповнення прогалин є необхідною складовою процесу повноцінної реалізації поставлених перед законом цілей¹.

Водночас правильне відмежування питання прогалин від суміжних правових явищ у теоретичному аспекті і наявність відповіді на питання, чи існує прогалина за конкретних, обставин, дозволяє знайти оптимальний варіант вирішення ситуації, яка склалася.

До **об'єктивних причин виникнення прогалин** відносять відставання законодавства від потреб життя, обумовлене розвитком та виникненням нових суспільних відносин, що підлягають правовому регулюванню, відносно яких чинне законодавство відповідних правових норм не передбачає².

До **суб'єктивних факторів виникнення прогалин** відносять безпосередньо прорахунки законодавця, що мають місце:

- внаслідок неправильного нормативного відображення дійсності, коли формулюваннями нормативно-правового акта не охоплюються певне відношення або група відносин, що вимагає такого регулювання;

внаслідок техніко-юридичних помилок, допущених у процесі правотворчості (серед яких, зокрема: наявність норм формально не скасованих, але вже втративших своє значення; наявність зайвих повторень, неоднозначність формулювань, неясність термінів; ігнорування системних зв'язків, наявність помилкових відсилань; недотримання структурних елементів норм права у тих випадках, де це є необхідним та ін.)³.

Існують різні **види прогалин** у законодавстві:

➤ **залежно від часу їх виникнення** виділяють первісні прогалини, тобто ті, які існують на момент набрання чинності нормативно-правовими актами, та наступні прогалини – ті, що з'являються внаслідок подальшого розвитку суспільних відносин, які мають регулюватися правом;

➤ **залежно від можливості подолання прогалин під час правозастосування** виділяють переборні й непереборні прогалини;

➤ **залежно від того, чи охоплюється існування прогалин умислом законодавця** – навмисні й ненавмисні прогалини;

➤ **залежно від ступеня відсутності законодавчої регламентації певної групи суспільних відносин** – повні або часткові прогалини⁴.

Оскільки уникнути прогалин у законодавстві майже неможливо, необ-

¹ Загальна теорія держави і права: [підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл.] / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.]; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с.

² Матат Ю. І. Поняття та юридична природа прогалин у законодавстві. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2012. № 25. С. 393-401.

³ Там само.

⁴ Актуальні проблеми теорії держави та права: курс лекцій. НАВС. К, 2014. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/enforcement/info/lec1.html>

хідним є застосування засобів їх оперативного заповнення – **усунення** чи **подолання**.

Основним засобом заповнення прогалин є **правотворча діяльність державних органів**. Однак якщо прогалину виявлено в процесі правозастосування, то швидке прийняття необхідних правових норм не завжди можливе, тому правозастосовні органи використовують оперативні засоби заповнення прогалин з метою вирішення конкретної юридичної справи. До таких засобів належать: *аналогія закону, аналогія права, субсидіарне застосування правових норм*.

Аналогію закону слід розглядати як поширення в процесі правозастосування на конкретні нерегульовані правом життєві відносини чинності норм, які регулюють відносини, подібні тим, що потребують урегулювання в рамках даної галузі права за найсуттєвішими ознаками. «Подібність» відносин означає однотипність правового режиму їх регулювання¹.

Аналогія права є застосуванням до конкретних відносин загальних заasad і сенсу законодавства у разі відсутності норм, що регулюють подібні за найсуттєвішими ознаками відносини. Це означає, що юридична справа вирішується на основі принципів права, таких як справедливість, гуманізм, юридична рівність, відповідальність за вину та ін., що переважно закріплені у відповідних статтях Конституції або загальних положеннях законодавчих актів. Застосування аналогії права до конкретної справи не має у майбутньому обов'язкової сили при вирішенні інших, подібних справ².

Необхідними **умовами** при вирішенні справи за аналогією закону і аналогією права є:

- суспільні відносини, до яких застосовується рішення за аналогією, повинні бути врегульовані хоча б у загальній формі, тобто перебувати у сфері правового регулювання;
- аналогія допустима лише у разі повної відсутності або неповноти правових норм;
- наявність подібності (аналогії) аналізованих обставин і обставин, передбачених наявною нормою, повинна бути в істотних, юридичне рівнозначних ознаках; розбіжність – у деталях, у неістотному;
- пошук норми, яка регулює аналогічний випадок, має йти спочатку в актах тієї самої галузі права, у разі відсутності такої – в іншій галузі та у законодавстві в цілому;
- вироблене в ході використання аналогії правове рішення не повинно суперечити дії розпоряджень закону, його меті;

¹ Дрішлюк А.І. Аналогія закону та аналогія права: динаміка наукового дослідження (сучасний період). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. № 7. С. 9-14.

² Загальна теорія держави і права: [підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл.] / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.]; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с.

- обов'язково має бути вмотивоване пояснення причин застосування рішення за аналогією до даного випадку¹.

Субсидіарне застосування (міжгалузева аналогія) розглядається як застосування до конкретних відносин нормативного припису, що регулює подібні за суттєвими ознаками відносини в суміжних, споріднених галузях. При цьому запозичення можливе тільки з галузей, що мають подібність у засобі правового регулювання. У субсидіарному застосуванні закладено важливий момент – економність нормативного матеріалу: коли є можливість застосувати відпрацьоване в інших галузях, то немає сенсу приймати нові норми².

Отже, прогалини у законодавстві є негативним фактором правозастосування, що пов'язується з наявністю об'єктивних чи суб'єктивних причин. Найважливішим способом усунення прогалин є правотворчість, у процесі якої формуються і затверджуються ті правові норми, що відповідають сучасному рівню суспільних відносин та сприяють їх прогресивному розвитку.

Ключові слова:

колізія норм права, види колізій норм права, механізм подолання колізій норм права, ієрархічні колізії норм права, темпоральні колізії норм права, змістовні колізії норм права, просторові колізії норм права, явні колізії норм права, приховані колізії норм права, прості колізії норм права, складні колізії норм права, негативні (шкідливі) колізії норм права, позитивні (доброякісні) колізії норм права, подолання ієрархічних колізій норм права, подолання темпоральних колізій норм права, подолання змістовних колізій норм права, принципи подолання колізій норм права, прогалини в законодавстві, прогалини у праві, прогалини у законі, об'єктивні причини прогалин, суб'єктивні причини прогалин, «кваліфіковане мовчання», колізії норм права, оціночні поняття, правотворча помилка, первісні прогалини, законодавчі прогалини, технічні прогалини, дійсні прогалини, уявні прогалини, помилка в праві, подальші прогалини, повні прогалини, часткові прогалини, правовий вакуум, аналогія закону, аналогія права, інститут аналогії права, субсидіарне застосування (міжгалузева аналогія), внутрішньогалузева аналогія, сфера застосування аналогії закону, усунення прогалин у праві, заповнення прогалин у праві, «темнота» правових норм.

¹ Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підруч. Харків: Консум, 2006. 656 с.

² Загальна теорія держави і права: [підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл.] / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.]; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с.

1. Розходження змісту двох або більше формально діючих нормативних актів, виданих з одного й того ж питання, тобто регулюють однакові правовідносини, але по-різному – це:

- а) прогалина у законі;
- б) прогалина в праві;
- в) колізія норм права;
- г) колізійна норма;
- д) складна колізія.

2. Виходячи з концепції праворозуміння, можна виділити наступні підходи до визначення терміну «колізія»:

- а) соціологічний та природно-правовий;
- б) природно-правовий, соціологічний та доктринальний;
- в) доктринальний, природно-правовий та юридичний;
- г) доктринальний, природно-правовий та юридичний позитивізм;
- д) соціологічний, юридичний позитивізм та природно-правовий.

3. Відповідно до соціологічного підходу, колізії – це:

- а) протиріччя між волею держави і правами людини;
- б) протиріччя між правовими нормами;
- в) всі можливі протиріччя, які існують у правовій сфері;
- г) протиріччя між правовими нормами і суспільними відносинами;
- д) протиріччя між волею держави та правовими нормами.

4. Виділяють такі причини виникнення колізій:

- а) об'єктивні та суб'єктивні;
- б) позитивні та негативні;
- в) відносні та абсолютні;
- г) споріднені та превентивні;
- д) просторові та часові.

5. За ступенем складності колізії є:

- а) негативні та доброякісні;
- б) негативні, прості та змішані;
- в) змішані, прості та складні;
- г) негативні та позитивні;
- д) прості та складні.

6. Складні колізії – це:

- а) суперечності норм права, які мають складну природу виникнення;
- б) суперечності норм права, які мають складний механізм подолання та усунення;
- в) суперечності норм права, які містяться в двох чи більше нормативно-

правових актах;

г) суперечності норм, встановлення яких можливе лише за допомогою спеціальних аналітичних операцій;

д) суперечності норм права, які характеризуються збігом декількох видів колізій.

7. До станів юридичних колізій відносять:

а) темпоральний та змістовний;

б) просторовий та ієрархічний;

в) статистичний та динамічний;

г) динамічний та темпоральний;

д) змістовний, статистичний та динамічний.

8. Колізії, що виникають внаслідок часткового збігу обсягів їх регулювання, обумовленого специфікою суспільних відносин – це:

а) змістовні колізії;

б) просторові колізії;

в) прості колізії;

г) негативні колізії;

д) темпоральні колізії.

9. Колізії, які здебільшого створюються законодавцем свідомо з метою забезпечення диференціації правового регулювання, яка досягається шляхом створення спеціальних норм:

а) темпоральні;

б) змістовні;

в) ієрархічні;

г) доброякісні;

д) законодавчі.

10. За суб'єктами правового регулювання колізії поділяють на:

а) колізії в нормах, що визначають повноваження посадових осіб; колізії фінансового статусу осіб;

б) колізії юридичного статусу осіб; колізії компетенції юридичних органів; колізії статусу громадських об'єднань; колізії в нормах, що визначають повноваження посадових осіб;

в) колізії домінуючого статусу осіб; колізії статусу громадських об'єднань;

г) колізії в нормах, що визначають повноваження посадових осіб;

д) колізії юридичного статусу осіб; колізії компетенції юридичних органів.

11. Колізії норм права, в яких відбувається зіткнення двох і більше правових норм і які регламентують певні суспільні відносини та знаходяться на різному рівні в структурі ієрархічного законодавства:

- а) темпоральні;
- б) ієрархічні;
- в) складні;
- г) просторові;
- д) прості.

12. Інша назва, яку має ієрархічна колізія:

- а) субординаційні;
- б) змістовні;
- в) просторові;
- г) колізії в часі;
- д) структурні.

13. Причинами ієрархічних колізій є:

- а) множинність суб'єктів правотворчих органів;
- б) ігнорування та порушення правил законодавчої техніки;
- в) порушення процедури прийняття;
- г) помилки суб'єктів правоутворення;
- д) неврегульована компетенція законотворчих органів.

14. Види колізій, найпоширеніші в українському законодавстві:

- а) статистичні та темпоральні;
- б) ієрархічні, змістовні, темпоральні та просторові;
- в) статистичні та динамічні;
- г) динамічні та змістовні;
- д) статистичні, просторові та темпоральні.

15. Співпадіння темпоральної та ієрархічної колізії відбувається, якщо:

а) з одного і того ж питання, вже врегульованого приписами вищої ієрархії, приймається правова норма меншої юридичної сили, яка розходиться з першою за змістом;

б) норма, яка має меншу юридичну силу, є спеціальною відносно загальної норми, яка має вищу юридичну силу;

в) з одного і того ж питання, вже врегульованого приписами вищої ієрархії, приймається правова норма більшої юридичної сили, яка розходиться з першою за змістом;

г) застосовуються одночасно два колізійних принципи;

д) з різних питань приймається правова норма меншої юридичної сили.

16. Темпоральні колізії – це:

- а) суперечності, які виникають внаслідок регулювання одних фактичних відносин нормами, що мають різну юридичну силу;
- б) суперечності та протиріччя, які виникають внаслідок видання в різний час з того самого питання принаймні декількох норм права;
- в) суперечності та протиріччя, які виникають внаслідок часткового збігу обсягів регулювання декількох норм права;
- г) суперечності, які виникають внаслідок регулювання одних фактичних відносин нормами, що мають різну юридичну силу;
- д) суперечності, які виникають внаслідок тлумачення актів законодавчої та виконавчої гілок влади.

17. Наявність якої колізії пов'язана з тим, що правовідносини виникають на момент чинності однієї правової норми, а припиняються вже на час чинності іншої, тобто «життя» правовідносин є довшим, ніж «життя» правової норми, яка спершу врегульовувала відповідні відносини – це:

- а) темпоральні колізії;
- б) змістовні колізії;
- в) ієрархічні колізії;
- г) шкідливі колізії;
- д) явні колізії.

18. Інша назва, яку має темпоральна колізія:

- а) субординаційні;
- б) змістовні;
- в) просторові;
- г) колізії в часі;
- д) структурні.

19. Причинами виникнення темпоральних колізій є:

- а) зміни в правовому регулюванні суспільних відносин, які пов'язані з динамікою розвитку самих суспільних відносин;
- б) ігнорування та порушення правил законодавчої техніки;
- в) порушення процедури прийняття нормативно-правових актів;
- г) помилки суб'єктів правоутворення;
- д) введення в дію в різний час двох і більше нормативних актів одного рівня з того ж самого питання, які мають розбіжності.

20. Введення в дію загальної норми пізніше від спеціальної тим самим державним органом є:

- а) збігом темпоральної і змістовної колізій;
- б) збігом ієрархічної і змістовної колізій;

- в) збігом ієрархічної і темпоральної колізій;
- г) збігом змістової, темпоральної, ієрархічної колізії;
- д) змістовою колізією.

21. Введення в дію загальної і спеціальної (або виняткової) норм, які містяться в актах різної юридичної сили, за умови, що нижчий за ієрархією орган уповноважений видавати спеціальні (або виняткові) норми є:

- а) збігом темпоральної і змістовної колізій;
- б) збігом ієрархічної і змістовної колізій;
- в) збігом ієрархічної і темпоральної колізій;
- г) збігом змістової, темпоральної, ієрархічної колізії;
- д) змістовою колізією.

22. Негативні колізії норм права – це:

- а) колізія, що виникає внаслідок видання в різний час з того самого питання принаймні двох норм права;
- б) колізії, що виникають внаслідок часткового збігу обсягів їх регулювання, обумовленого специфікою суспільних відносин;
- в) виникає з причини врегулювання певних фактичних обставин декількома нормами, які знаходяться на різному рівні в ієрархічній структурі законодавства;
- г) виникає внаслідок протяжності відносин в просторі, на врегулювання певних фактичних обставин претендують норми різних систем законодавства;
- д) колізії, які виникають внаслідок помилки законодавця чи нехтування законодавцем правилами законодавчої техніки.

23. За ступенем очевидності колізії поділяють на:

- а) явні та приховані;
- б) очевидні та неочевидні;
- в) прості та складні;
- г) позитивні та негативні;
- д) шкідливі та корисні.

24. Колізії, які характеризуються тим, що їх виявлення не викликає труднощів унаслідок їх очевидності, а тому колізія може бути встановлена на етапі простого порівняння правових норм:

- а) позитивні;
- б) доброякісні;
- в) явні;
- г) шкідливі;
- д) ієрархічні.

25. *Явні колізії норм права характеризуються тим, що:*

- а) це колізія, що виникає внаслідок видання в різний час з того самого питання принаймні двох норм права;
- б) це колізії, що виникають внаслідок часткового збігу обсягів їх регулювання, обумовленого специфікою суспільних відносин;
- в) виникає з причини врегулювання певних фактичних обставин декількома нормами, які знаходяться на різному рівні в ієрархічній структурі законодавства;
- г) виникає внаслідок протяжності відносин в просторі, на врегулювання певних фактичних обставин претендують норми різних систем законодавства;
- д) їх встановлення не викликає труднощів внаслідок їх очевидності.

26. *Проста колізія норм права має місце у разі, коли:*

- а) виникає внаслідок видання в різний час з того самого питання принаймні двох норм права;
- б) виникає внаслідок часткового збігу обсягів регулювання правових норм, обумовленого специфікою суспільних відносин;
- в) виникає з причини врегулювання певних фактичних обставин декількома нормами, які знаходяться на різному рівні в ієрархічній структурі законодавства;
- г) співвідношення між нормами характеризується збігом декількох видів колізій, що істотним чином ускладнює вибір колізійного правила, яке може бути застосовано;
- д) норми перебувають у темпоральній, ієрархічній або змістовній колізії.

27. *Колізійні норми, які забезпечують ліквідацію колізій між приписами, що діють у різних просторових межах та зумовлюються незбіганням меж дії суспільних відносин та норм, що їх регулюють – це:*

- а) змістовні колізійні норми;
- б) явні колізійні норми;
- в) просторові колізійні норми;
- г) темпоральні колізійні норми;
- д) доброякісні колізійні норми.

28. *Особливістю просторових колізій є те, що в їх рамках існує протиріччя:*

- а) не стільки між правовими нормами, а стільки між системами законодавства;
- б) не стільки між системами законодавства, а стільки між правовими нормами;
- в) тільки між правовими нормами;

- г) тільки між системами законодавства;
- д) тільки між галузями права.

29. За юридичною силою нормативних актів, що вміщують колізійні норми, існують такі види колізій, як:

- а) ієрархічні, змістовні, темпоральні та просторові;
- б) статистичні та динамічні;
- в) явні та приховані;
- г) колізії норм національного законодавства та норм міжнародного права, колізії норм національного законодавства;
- д) прості та складні.

30. Специфіка колізійних норм як засобу подолання колізій та прогалин у праві виявляється у їх:

- а) функціях, предметі, змісті, структурі;
- б) функціях, предметі, змісті;
- в) змісті, структурі;
- г) предметі, змісті, структурі;
- д) функціях, змісті, структурі.

31. Як правило, вирізняють наступні різновиди функцій, що забезпечуються колізійними нормами:

- а) стимулююча, інформаційна та системоутворююча;
- б) інформаційна та системоутворююча;
- в) стимулююча, інформаційна та морфологічна;
- г) логічна, інформаційна та системоутворююча;
- д) суб'єктивна, об'єктивна, інформаційна та системоутворююча.

32. Функція колізійної норми, змістом якої є створення умов щодо найбільш повної реалізації правових приписів – це:

- а) інформаційна;
- б) системоутворююча;
- в) стимулююча;
- г) інструментальна;
- д) ідеологічна.

33. Інформаційна функція колізії норм права:

а) надає можливість суб'єктам права визначити, яким чином долаються прогалини у праві та яку норму з конфліктуєчих повинен застосувати суб'єкт;

б) є основним призначенням якої є забезпечення узгодженості законодавства та визначення його змісту;

в) є змістом створення умов щодо найбільш повної реалізації правових

приписів;

г) характеризує владне значення колізійних норм, що усувають протиріччя між приписами, які мають владний характер;

д) характеризується як намір законодавця визначити модель усунення конфлікту, що виникає у процесі реалізації правових норм.

34. Зміст колізійної норми характеризується наступною структурою:

а) інтелектуальний, вольовий та нормативно-юридичний зміст;

б) інтелектуальний, вольовий, нормативно-юридичний та граматичний зміст;

в) вольовий та нормативно-юридичний зміст;

г) інтелектуальний та вольовий зміст;

д) нормативно-юридичний та граматичний зміст.

35. Конкретні прийоми, засоби і процедури попередження, подолання та усунення колізій – це:

а) способи зменшення колізійності законодавства;

б) методи зменшення колізійності законодавства;

в) принципи зменшення колізійності законодавства;

г) завдання зменшення колізійності законодавства;

д) функції зменшення колізійності законодавства.

36. Основними способами зменшення колізій в законодавстві є:

а) попередження, подолання та усунення;

б) запобігання, попередження та подолання;

в) усунення, застереження та подолання;

г) усунення, попередження та зупинення;

д) усунення, попередження та об'єднання.

37. Заходи, що дозволяють запобігати появі колізій ще на стадії підготовки, прийняття і введення в дію нормативних актів до набуття ними чинності – це:

а) запобігання колізій у законодавстві;

б) попередження колізій у законодавстві;

в) застереження колізій у законодавстві;

г) усунення колізій у законодавстві;

д) подолання колізій у законодавстві.

38. Заходи, що дозволяють перебороти колізію в конкретному випадку в процесі правозастосування – це:

а) попередження колізій у законодавстві;

б) запобігання колізій у законодавстві;

в) застереження колізій у законодавстві;

- г) усунення колізій у законодавстві;
- д) подолання колізій у законодавстві.

39. Одним із видів подолання колізій у праві є:

- а) усунення колізії;
- б) вдосконалення законодавства;
- в) розв'язання колізії;
- г) усунення протиріч;
- д) усунення прогалин.

40. Перевага подолання колізій над усуненням полягає у тому, що:

- а) колізія вирішується протягом тривалого проміжку часу;
- б) колізія вирішується протягом нетривалого проміжку часу;
- в) колізія зникає при виборі правової норми;
- г) колізійна норма вирішується способом тлумачення;
- д) колізія зникає при кодифікуванні законодавства.

41. Елементами механізму подолання колізій норм права є:

- а) колізійні принципи та колізійні норми;
- б) принцип норм права;
- в) способи тлумачення норм права;
- г) принципи права;
- д) всі відповіді вірні.

42. Правовим засобом, що сприяє усуненню колізій правових норм виступає:

- а) кодифікування законодавства;
- б) конкуренція норм права;
- в) колізійні принципи;
- г) чинне законодавство;
- д) правова норма.

43. Недолік досвіду законодавця, низька якість законів, непослідовна систематизація нормативних актів належать до:

- а) суб'єктивних причин;
- б) об'єктивних причин;
- в) загальних причин;
- г) спеціальних причин;
- д) факторних причин.

44. З точки зору системи права та системи законодавства можна виділити:

- а) правові та законодавчі колізії;

- б) об'єктивні та суб'єктивні колізії ;
- в) вертикальні та горизонтальні колізії;
- г) міжгалузеві та внутрішньогалузеві колізії;
- д) загальні та спеціальні колізії.

45. *Особливістю яких колізій є те, що їх встановлення можливе лише за допомогою певних аналітичних операцій; можуть виявлятися на етапі необхідності вирішення конкретної правозастосовної ситуації:*

- а) явних;
- б) прихованих;
- в) позитивних;
- г) негативних;
- д) аналітичних.

46. *Конфлікт між нормами однієї галузі права, які розташовані в актах різних галузей законодавства може розглядатися як:*

- а) міжгалузєва колізія;
- б) галузева колізія;
- в) просторова колізія;
- г) змістова колізія;
- д) ієрархічна колізія.

47. *В юридичній літературі вибір правової норми у випадку міжгалузєвої колізії пропонується здійснювати шляхом використання принципу:*

- а) міжгалузєвого пріоритету;
- б) галузевого пріоритету;
- в) галузевої переваги;
- г) міжгалузєвої переваги;
- д) галузєвих переваг і пріоритету.

48. *Норма, якій віддається пріоритет при збігу темпоральної та змістовної колізії, коли спеціальна норма була видана раніше:*

- а) спеціальній нормі;
- б) унікальній нормі;
- в) загальній нормі;
- г) юридичній нормі;
- д) двохфакторній нормі.

49. *Суперечність розвитку економічних відносин, недосконалість визначення статусу суб'єктів політичних відносин належать до:*

- а) об'єктивних причин виникнення колізій;
- б) суб'єктивних причин виникнення колізій;
- в) загальних причин виникнення колізій;

- г) основних причин виникнення колізій;
- д) додаткових причин виникнення колізій.

50. *Суперечності усередині правової системи, які мають суб'єктивну природу і зазвичай виникають внаслідок інтелектуальних помилок суб'єктів права:*

- а) формальні неузгодженості;
- б) матеріальні неузгодженості;
- в) нормотворчі неузгодженості;
- г) юридичні неузгодженості;
- д) законодавчі неузгодженості.

51. *Колізії, що існують між нормами, які є рівними за юридичною силою називаються:*

- а) вертикальні;
- б) горизонтальні;
- в) рівнозначні;
- г) темпоральні;
- д) субординаційні.

52. *Мени характерними для інституту підвідомчості розгляду справ про адміністративні правовідносини є просторові колізії, що можуть виникати через:*

- а) особливості правового статусу органів місцевого самоврядування;
- б) триваючий характер правовідносин у просторі, тобто з метою регулювання певних правовідносин використовуються норми різних держав або різні норми для окремих територій;
- в) особливості правового статусу територіальних громад;
- г) короткостроковий характер правовідносин у часі;
- д) обмежений характер правовідносин за колом осіб.

53. *«Колізія колізій» як явище в міжнародному приватному праві породжує ситуацію:*

- а) можливості подолання колізії за певних умов;
- б) неможливості подолання колізії;
- в) штучного створення нових колізій;
- г) зворотного відсилання до права країни-члена ЄС;
- д) зворотного відсилання до права третьої держави.

54. Будучи державою зі змішаним підходом до вирішення проблеми зворотного відсилання в міжнародному приватному праві, Україна не приймає, за загальним правилом, зворотного відсилання іноземного права до українського права, за винятком сфери особистого статусу особи і лише для:

- а) процесуальних норм;
- б) матеріально-правових норм;
- в) цивільно-процесуальних норм;
- г) кримінально-процесуальних норм;
- д) процесуальних і матеріальних норм.

55. Колізійна норма сімейного права – це норма, що визначає:

- а) право якої держави має бути застосоване до відповідних сімейних відносин з іноземним елементом;
- б) право, яке має бути застосовано до сімейних відносин;
- в) право якої держави має бути застосовано до цивільних, сімейних та кримінальних відносин;
- г) право якої держави має бути застосовано до цивільних, сімейних та кримінальних відносин з іноземним елементом;
- д) право, яке має бути застосовано до цивільних відносин.

56. Прогалини у законодавстві – це:

- а) повна або часткова відсутність (пропуск) необхідних юридичних норм у чинних законодавчих актах, якими, виходячи з принципів права, мають бути врегульовані певні суспільні відносини;
- б) розбіжність або суперечність між нормативно-правовими актами, що регулюють одні й ті ж або суміжні правовідносини, а також між компетенцією органів влади;
- в) протиріччя між існуючим правовим порядком, намірами і діями щодо його зміни;
- г) повна або часткова відсутність необхідних юридичних норм у міжнародному праві;
- д) невміння законодавця відобразити в нормативних актах усе різноманіття життєвих ситуацій, які вимагають правового регулювання.

57. До основних ознак, що характеризують прогалини у законодавстві не належить:

- а) повна або часткова відсутність правового регулювання суспільних відносин;
- б) об'єктивні життєві ситуації, які спричинені внаслідок об'єктивного розвитку суспільних відносин, а в деяких випадках суб'єктивних причин;
- в) спрямованість на реалізацію вимог правових норм, оскільки конкретизується їх загальний характер щодо певних життєвих ситуацій;
- г) недолік у праві, відсутність у ньому того, що повинно бути його

необхідним компонентом, що обґрунтовує необхідність подолання існуючого недоліку;

д) нетипові ситуації які зумовлюють нетиповість правозастосовної діяльності, яка втрачає свою традиційну послідовність як системи логічно пов'язаних дій.

58. До основних причин виникнення прогалин у законодавстві не належить:

а) наявність деформацій у процесі нормотворчості, спричинених, наприклад, лобіюванням голосування в парламенті в інтересах певних бізнесових груп;

б) технічна помилка законодавця, допущена при розробці нормативних актів та застосуванні прийомів юридичної техніки;

в) відставання нормотворчості від постійного розвитку суспільних відносин;

г) суперечливість норм однакової сили, коли одна з них «знищує» іншу;

д) наявність спору про право, в якому сторони не можуть дійти погодженого рішення про зміст своїх суб'єктивних прав і юридичних обов'язків.

59. Стадія правозастосування, на якій, як правило, виявляються прогалини в законодавстві:

а) вибір та аналіз правової норми;

б) встановлення фактичних обставин справи;

в) систематизація нормативно-правових актів;

г) внесення змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів;

д) прийняття уповноваженим суб'єктом рішення по справі.

60. За часом виникнення прогалини у законодавстві класифікують на:

а) основні, другорядні;

б) первинні, похідні;

в) тимчасові, постійні;

г) прямі, опосередковані;

д) короткотривалі, довготривалі.

61. За повнотою правового регулювання прогалини у законодавстві класифікують на:

а) повна відсутність норм, неповнота діючих норм;

б) постійні, тимчасові;

в) прямі, опосередковані;

г) первинні, вторинні;

д) конституційні, кримінальні, адміністративні, цивільні та ін.

62. В залежності від джерел виявлення прогалини в законодавстві класифікують на:

- а) внутрішні, зовнішні;
- б) іманентні, трансцендентні;
- в) явні, приховані;
- г) первинні, вторинні;
- д) постійні, тимчасові.

63. В залежності від наявності волі законодавця прогалини класифікують на:

- а) прямі, опосередковані;
- б) іманентні, трансцендентні;
- в) дійсні, недійсні;
- г) первинні, вторинні;
- д) повні, часткові, неповні.

64. За галузевою належністю прогалини у законодавстві класифікують на:

- а) первинні, похідні;
- б) самостійні, комплексні, додаткові;
- в) іманентні, трансцендентні;
- г) суб'єктивні, об'єктивні;
- д) конституційні, адміністративні, трудові, цивільні та ін.

65. В залежності від чинників, які призвели до появи прогалин, можна виділити:

- а) об'єктивні, суб'єктивні прогалини;
- б) прямі, опосередковані прогалини;
- в) прості, складні прогалини;
- г) первинні, вторинні прогалини;
- д) прості, навмисні прогалини.

66. Об'єктивні прогалини у законодавстві – це:

а) прогалини, які відбивають такий стан речей, коли те чи інше питання законодавство прямо не регулює, але відповідь на нього можна знайти за допомогою аналізу та різноманітних прийомів тлумачення правових норм;

б) прогалини, що означають дійсну відсутність правого регулювання суспільних відносин, що знаходяться поза дією сфери права;

в) прогалини у нормативно-правових договорах та у нормативно-правових актах;

г) прогалини, які наявні на момент виникнення певних суспільних відносин, що потребують правового регулювання;

д) прогалини, які можуть виникати у процесі застосування права судовими органами, коли скасовується незаконний нормативно-правовий акт,

що тягне появу прогалини правового регулювання певних суспільних відносин.

67. Суб'єктивні прогалини у законодавстві – це:

а) прогалини, які можуть виникати у процесі застосування права судовими органами, коли скасовується незаконний нормативно-правовий акт, що тягне появу прогалини правового регулювання певних суспільних відносин;

б) відбивають такий стан речей, коли те чи інше питання законодавство прямо не регулює, але відповідь на нього можна знайти за допомогою аналізу та різноманітних прийомів тлумачення правових норм;

в) прогалини, які наявні на момент виникнення певних суспільних відносин, що потребують правового регулювання;

г) прогалини, які означають дійсну відсутність правового регулювання суспільних відносин, що знаходяться поза дією сфери права;

д) прогалини у нормативно-правових договорах та у нормативно-правових актах.

68. Уявна прогалина в законодавстві – це:

а) різновид прогалини, за якої законодавчий орган свідомо залишив питання, яке знаходиться в його компетенції, відкритим з метою детальнішого ознайомлення з проблемою або внаслідок передачі його на розсуд осіб, що здійснюють практичну правозастосовну діяльність;

б) різновид прогалини, яка може виникати у процесі застосування норм права судовими органами, коли скасовується незаконний нормативно-правовий акт, що тягне появу прогалини правового регулювання певних суспільних відносин;

в) різновид прогалини, яка породжується уявленнями про конкретні суспільні відношення, які повинні бути закріплені правовою нормою, проте такі суспільні відносини взагалі знаходяться поза тією сферою, яка регулюється правом;

г) відсутність норми права, що врегульовує конкретне суспільне відношення у тому випадку, коли таке відношення входить до сфери правового регулювання;

д) різновид прогалини, що викликається появою нових суспільних відносин, які не могли бути передбачені законодавчим органом.

69. Реальна (дійсна) прогалина в законодавстві – це:

а) різновид прогалини, яка породжується уявленнями про конкретні суспільні відношення, які повинні бути закріплені правовою нормою, проте такі суспільні відносини взагалі знаходяться поза тією сферою, яка регулюється правом;

б) різновид прогалини, за якої законодавчий орган свідомо залишив

питання, яке знаходиться в його компетенції, відкритим з метою детальнішого ознайомлення з проблемою або внаслідок передачі його на розсуд осіб, що здійснюють практичну правозастосовну діяльність;

в) різновид прогалини, що викликається появою нових суспільних відносин, які не могли бути передбачені законодавчим органом;

г) різновид прогалини, яка може виникати у процесі застосування норм права судовими органами, коли скасовується незаконний нормативно-правовий акт, що тягне появу прогалини правового регулювання певних суспільних відносин;

д) відсутність норми права, що врегульовує конкретне суспільне відношення у тому випадку, коли таке відношення входить до сфери правового регулювання.

70. До способів переборення прогалин в законодавстві відносять:

- а) перетворення, усунення;
- б) подолання, перетворення;
- в) усунення, заповнення;
- г) усунення, скасування;
- д) скасування, подолання.

71. До засобів заповнення прогалин в законодавстві з метою вирішення конкретної юридичної справи належать:

- а) аналогія закону, аналогія права, субсидіарне застосування правових норм;
- б) законодавча техніка, техніка систематизації законодавства, техніка правозастосовних актів;
- в) юридична термінологія, юридичні конструкції, юридичні фікції;
- г) використання норм права, виконання норм права, дотримання норм права;
- д) колізія норм права, конкуренція норм права.

72. Усунення прогалин у праві відбувається шляхом:

- а) формування нормативно-правових актів на основі загальнолюдських цінностей, міжнародних стандартів прав людини, створенні умов і механізмів їх втілення в життя суспільства і держави;
- б) забезпечення розвитку законодавства країни, його уніфікації та приведення у відповідність до міжнародних стандартів;
- в) внесення змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів, санкціонування вже існуючих норм;
- г) внесення змін і доповнень у закони, видання нових, досконаліших юридичних актів чи створення юридичного прецеденту, або укладання нормативного договору;
- д) обліку, упорядкування, об'єднання, доповнення нормативно-

правових актів.

73. Засобом усунення прогалин у законодавстві є:

- а) аналогія права;
- б) правотворча діяльність;
- в) інтерпретаційна діяльність;
- г) правозастосовна діяльність;
- д) аналогія законодавства.

74. Аналогія закону, аналогія права, субсидіарне застосування норм права застосовуються у галузі:

- а) кримінального законодавства і законодавства про адміністративні правопорушення;
- б) цивільного, сімейного, трудового законодавства;
- в) кримінального, цивільного, корпоративного законодавства;
- г) законодавства про адміністративні правопорушення, трудового, сімейного законодавства;
- д) конституційного, кримінального, адміністративного законодавства.

75. Вирішення справи або окремого юридичного питання на основі принципів права, загальних засад і законодавства – це:

- а) аналогія права;
- б) аналогія закону;
- в) міжгалузєва аналогія;
- г) галузева аналогія;
- д) субсидіарне застосування норм права.

76. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією:

- а) є на законодавчому рівні не врегульованим;
- б) заборонено лише у певних випадках;
- в) дозволено лише у певних випадках;
- г) дозволено;
- д) заборонено.

77. Стаття Конституції України, яка унеможливорює інститут аналогії у кримінальному законодавстві та закріплює, що ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення:

- а) ст. 78;
- б) ст. 4;
- в) ст. 36;
- г) ст. 90;

д) ст. 58.

78. Інститут аналогії у праві – це:

а) матеріально-правовий інститут, що складається із сукупності кримінально-процесуальних норм, які встановлюють порядок застосування аналогії закону та аналогії права щодо регулювання суспільних відносин у випадку прогалин у праві;

б) відособлена частина юридичних норм, що забезпечує цілісну самостійну дію на суспільні відносини, які не врегульовані нормами права, але знаходяться у сфері правового регулювання і вимагають правової регламентації;

в) матеріально-правовий інститут, що складається із сукупності процедурних норм, які встановлюють порядок застосування аналогії закону та аналогії права щодо регулювання суспільних відносин у випадку прогалин у праві;

г) правовий спосіб заповнення прогалин у праві, зміст якого полягає у виникненні цивільних прав та обов'язків також із дій фізичних та юридичних осіб, які хоч і не передбачені законом, але внаслідок загальних засад і змісту цивільного законодавства породжують цивільні права та обов'язки;

д) сукупність правових норм, які регулюють певне коло суспільних відносин.

79. Функцією інституту аналогії права є:

а) правова оцінка дій, безпосередньо не врегульованих юридичними нормами, казуальне заповнення прогалин в праві;

б) впорядкування суспільних відносин з метою їх оформлення у галузі права, інституту права;

в) забезпечення розвитку законодавства країни, його уніфікація та приведення у відповідність до міжнародних стандартів;

г) закріплення основоположних прав і свобод людини;

д) моніторинг політико-правових подій в державі та суспільстві.

80. Аналогія закону – це:

а) засіб заповнення прогалин у законодавстві, який полягає у застосуванні до не врегульованих конкретною нормою правовідносин норми кримінального законодавства, що регламентує подібні відносини;

б) вирішення справи або окремого юридичного питання на основі правової норми, розрахованої на подібні випадки;

в) застосування до не вирішених в конкретній нормі спірних правовідносин за відсутності норми, що регулює подібні відносини, загальних засад і змісту законодавства;

г) використання таких принципів права, як справедливість, гуманізм, рівність перед законом і судом, відповідальність за вину, які закріплені в

конституції держави або в законах, їх загальних положеннях для встановлення істини у справі в суді;

д) спосіб регулювання суспільних відносин у разі прогалин у національному законодавстві шляхом запозичення норм міжнародного законодавства.

81. Субсидіарне застосування норм права – це:

а) невміння законодавця відобразити в нормативних актах усе різноманіття життєвих ситуацій, які вимагають правового регулювання;

б) технічні помилки законодавця, допущені при розробці законів і у використанні прийомів юридичної техніки;

в) повна або часткова відсутність у чинних нормативно-правових актах необхідних юридичних норм;

г) додаткове застосування кримінального законодавства до відносин, що регулюються іншим інститутом або галуззю права;

д) вирішення справи або окремого юридичного питання за відсутності норми в певній галузі права відбувається за допомогою додаткового використання норм іншої спорідненої галузі права.

82. «Кваліфіковане мовчання законодавця» – це:

а) неправильне уявлення особи про юридичну природу вчиненого діяння, його правову оцінку та наслідки;

б) ситуація, за якою законодавець навмисно залишає питання без правового врегулювання, віддаючи його вирішення на розсуд правозастосовного органу;

в) неясність норми права, яка долається за допомогою методів тлумачення;

г) помилкова оцінка об'єктивно існуючих умов законодавчим органом;

д) протиріччя один одному формально діючих правових актів, що регулюють тотожні суспільні відносини.

83. «Помилка у праві» – це:

а) ситуація, за якою законодавець навмисно залишає питання без правового врегулювання, віддаючи його вирішення на розсуд правозастосовного органу;

б) неясність норми права, яка долається за допомогою методів тлумачення;

в) помилкова оцінка об'єктивно існуючих умов законодавчим органом;

г) неправильне уявлення особи про юридичну природу вчиненого діяння, його правову оцінку та наслідки;

д) протиріччя один одному формально діючих правових актів, що регулюють тотожні суспільні відносини.

84. *«Темнота» правових норм – це:*

- а) неясність норми права, яка долається за допомогою методів тлумачення;
- б) помилкова оцінка об'єктивно існуючих умов законодавчим органом;
- в) неправильне уявлення особи про юридичну природу вчиненого діяння, його правову оцінку та наслідки;
- г) ситуація, за якою законодавець навмисно залишає питання без правового врегулювання, віддаючи його вирішення на розсуд правозастосовного органу;
- д) протиріччя один одному формально діючих правових актів, що регулюють тотожні суспільні відносини.

85. *Термін «прогалина в праві» та «дефект права» співвідносяться наступним чином:*

- а) є тотожними поняттями;
- б) термін «помилка в праві» ширша за змістом ніж «дефект права»;
- в) терміни «прогалина в праві» та «дефект права» є самостійними поняттями, що не перебувають у зв'язку між собою;
- г) у вузькому значенні поняття «прогалина у праві» тотожне поняттю «дефект права» у широкому значенні;
- д) в широкому значенні поняття «дефект права» є більш об'ємним, ніж «прогалина в праві», оскільки «прогалина у праві» є одним з видів правових дефектів.

86. *Прогалини, що виникають у зв'язку з тим, що суб'єкт правозастосування не отримав усіх необхідних вказівок для вирішення конкретного питання:*

- а) дійсні;
- б) уявні;
- в) технічні;
- г) законодавчі;
- д) нормотворчі.

87. *Залежно від об'єму регулювання виділяють наступні прогалини:*

- а) дійсні та уявні;
- б) технічні та законодавчі;
- в) дійсні та законодавчі;
- г) технічні та уявні;
- д) пов'язані з повною відсутністю нормативно-правових актів та пов'язані з неповнотою нормативно-правових актів.

88. Застосування аналогії закону повинно здійснюватись з дотриманням наступних принципів:

- а) законності, справедливості;
- б) доцільності;
- в) законності, обґрунтованості, доцільності;
- г) гуманізму, об'єктивності, повноти;
- д) законності, доцільності, лаконічності.

89. Усунення прогалин у законодавстві є обов'язком:

- а) законодавчих органів;
- б) правотворчих органів;
- в) виконавчих органів;
- г) судових органів;
- д) нормотворчих органів.

90. Застосування аналогії закону повинно здійснюватись з дотриманням наступних принципів:

- а) законності, справедливості;
- б) доцільності;
- в) законності, обґрунтованості, доцільності;
- г) гуманізму, об'єктивності, повноти;
- д) законності, доцільності, лаконічності.

91. Сфера *non jus* передбачає:

- а) наявність приписів щодо тих суспільних відносин, які знаходяться поза сферою дії аналогії права;
- б) відсутність приписів щодо тих суспільних відносин, які знаходяться поза сферою дії аналогії закону;
- в) відсутність приписів щодо тих суспільних відносин, які знаходяться поза сферою дії аналогії права;
- г) відсутність приписів щодо тих суспільних відносин, які знаходяться поза сферою правового регулювання;
- д) відсутність приписів щодо тих суспільних відносин, які знаходяться поза сферою регулювання звичаями ділового обороту.

92. Прогалини формулювання мають місце тоді, коли:

- а) тільки буквальний зміст слів, якими сформульовано ту чи іншу норму права, говорить про необхідність її застосування;
- б) в дослівному тексті закону відсутня повна регламентація поведінки в тій чи іншій ситуації;
- в) очевидна несправедливість, що матиме місце внаслідок застосування норми права, вимагає коригування цієї норми;
- г) не лише буквальний зміст слів, якими сформульовано ту чи іншу

норму права, говорить про можливість її застосування;

д) очевидна справедливість, що матиме місце внаслідок застосування норми права.

93. *Оціночні прогалини мають місце тоді, коли:*

а) не лише буквальний зміст слів, якими сформульовано ту чи іншу норму права, говорить про можливість її застосування;

б) очевидна справедливість, що матиме місце внаслідок застосування норми права;

в) в дослівному тексті закону наявна повна регламентація поведінки в тій чи іншій ситуації;

г) в дослівному тексті закону відсутня повна регламентація поведінки в тій чи іншій ситуації;

д) тільки буквальний зміст слів, якими сформульовано ту чи іншу норму права, говорить про необхідність її застосування, однак очевидна несправедливість, що матиме місце внаслідок її застосування, вимагає коригування цієї норми.

94. *Ідеї права, що вже реалізовані в одному місці закону, за допомогою застосування правила рівності узагальнюються і таким чином поширюють сферу свого застосування і на інші випадки (ситуації) є:*

а) логічним прийомом аналогії;

б) математичним прийомом аналогії;

в) лінгвістичним прийомом аналогії;

г) філологічним прийомом аналогії;

д) професійним прийомом аналогії.

95. *Можливість застосування аналогії може передбачатися в непрямій формі:*

а) лише через заборону відмови у розгляді справи з мотивів неповноти;

б) через заборону відмови у розгляді справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини;

в) лише через заборону відмови у розгляді справи з мотивів неясності;

г) лише через заборону відмови у розгляді справи з мотивів суперечливості;

д) лише через заборону відмови у розгляді справи з мотивів відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини.

96. *Подолання прогалини шляхом застосування аналогії можливо, якщо не доведено інше – існування непереборної прогалини, установлюється:*

а) презумпцією припустимості прогалини у праві;

б) презумпцією припустимості колізії;

- в) презумпцією припустимості аналогії;
- г) презумпцією припустимості прогалини у законодавстві;
- д) презумпцією неприпустимості колізії.

97. Застосування до конкретних відносин нормативного припису, який регулює подібні за суттєвими ознаками відносини в суміжних галузях має назву:

- а) диспозитивна аналогія;
- б) галузева аналогія;
- в) міжгалузева аналогія;
- г) імперативна аналогія;
- д) подвійна аналогія.

98. Технічні прогалини виникають:

- а) у зв'язку з тим, що суб'єкт правозастосування не отримав усіх необхідних вказівок для вирішення конкретного питання;
- б) у зв'язку з відсутністю норми права або її частини, яка регулює конкретні суспільні відносини, що знаходяться у сфері правового регулювання;
- в) у зв'язку з тим, що певне питання знаходиться поза межами правового регулювання, але, на думку особи, що застосовує норми права, потребує цього;
- г) у зв'язку з тим, що законодавець взагалі не врегулював певну сферу правовідносин;
- д) у зв'язку з неповнотою нормативно-правового акта.

99. Законодавчі прогалини виникають:

- а) у зв'язку з тим, що суб'єкт правозастосування не отримав усіх необхідних вказівок для вирішення конкретного питання;
- б) у зв'язку з відсутністю норми права або її частини, яка регулює конкретні суспільні відносини, що знаходяться у сфері правового регулювання;
- в) у зв'язку з тим, що певне питання знаходиться поза межами правового регулювання, але, на думку особи, що застосовує норми права, потребує цього;
- г) у зв'язку з тим, що законодавець взагалі не врегулював певну сферу правовідносин;
- д) у зв'язку з неповнотою нормативно-правового акта.

100. У разі відсутності, неповноти, нечіткості, суперечливості законодавства, що регулює спірні відносини:

- а) відмовляється у розгляді справи;
- б) забороняється відмова у розгляді справ;

- в) позовна заява залишається без розгляду;
- г) позовна заява залишається без руху;
- д) між сторонами укладається мирова угода.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) від 07 лютого 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 9. Ст. 50.).
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України*. (зі змінами і допов.) 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2006. № 12. С. 16. Ст. 762.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2014. № 20. Ст. 619.
- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
- ❖ Про прокуратуру України: Закон України від 14 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
- ❖ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
- ❖ Щодо практики застосування норм права у випадку колізії: Лист Міністерства юстиції України від 26 грудня 2008 року. *Все про бухгалтерський облік*. 2009. № 23. Ст. 41.

Спеціалізована література:

1. Бережанський Г. І. Співвідношення легітимності та легальності державної влади: теоретико-правовий аспект. *Бюлетень міністерства юстиції України*. 2015. № 7. С. 36-42.
2. Бойко В. Загальнотеоретичний аналіз співвідношення понять «колізія правових норм» та «конкуренція правових норм». *Соціологія права*. 2011. № 1. С. 27-30.
3. Бориславська О. Верховенство конституції чи верховенство права: деякі питання відновлення дії окремих положень Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 6. С. 48-57.
4. Водянніков О. Ю. Прогалина в праві як предмет конституційної скарги. *Право України*. 2018. № 12. С. 128-147.
5. Волошенюк О. В. Сутність і обсяг поняття «юридичні колізії». *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. № 35. С. 15-20.
6. Гринюк Р., Багрій О. До питання про доцільність визнання презумпції конституційності нормативно-правових актів у контексті забезпечення верховенства Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 92-102.
7. Дрішлюк А. І. Аналогія закону та аналогія права: динаміка наукового дослідження (сучасний період). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 17. С. 9-14.
8. Дупай Я. Доступність законодавства – передумова правової проінформованості суспільства. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 38-44.
9. Єрмоменко В. В. Колізії між законами України про працю. *Проблеми законності*. 2010. № 108. С. 74-83.
10. Єрмоменко В. Колізії між Конституцією та іншими актами трудового права. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 4. С. 144-153.
11. Забарний М. М. Аналогія закону і аналогія права як способи усунення прогалин у кримінальному процесуальному праві. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 106-110.
12. Іванченко О. М. Норми національного та міжнародного права: колізії та взаємодія. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 50. С. 425-433.
13. Калашник О. Аналогія як спосіб подолання прогалин у цивільному судочинстві. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 334-341.
14. Калашник О. М. Прогалини в праві: юридична природа, їх ознаки та види. *Юрист України*. 2013. № 1 (22). С. 36-42.
15. Капліна О. В. Колізії норм кримінально-процесуального права і шляхи

- їх подолання. *Університетські наукові записки Хмельницького університету управління та права*. 2007. № 1. С. 200-207.
16. Киц А. Закон и права – коллизия интересов. *Юрист*. 2006. № 6. С. 58-64.
 17. Коваль В. М. Колізії між нормами господарського права та нормами цивільного права. *Вісник господарського судочинства*. 2010. № 1. С. 103-111.
 18. Коголовский И. Презумпции в частном праве: моногр. Абакан: Бригантина, 2011. 108 с.
 19. Колотова О. В. Відмежування прогалин у праві від суміжних правових явищ. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 55-59.
 20. Колотова О. Прогалини у праві та шляхи їх подолання. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2012. Вип. 42. С. 13-14.
 21. Кондратьев Р. Локальні норми і прогалини в праві. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2013. № 5. С. 17-21.
 22. Корнієнко М. В., Тертишник В. М. Принципи права в розв'язанні проблем конкуренції правових норм, юридичних фікцій і колізій. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 1. С. 7-11.
 23. Корнієнко М., Тертишник В. Принципи права в розв'язанні юридичних колізій. *Верховенство Права*. 2017. № 2. (27). С. 95-101.
 24. Коструба А. Аналогія права й аналогія закону як фактична фікція та спосіб «оздоровлення» механізму правоприпинення. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 11. С. 6-9.
 25. Коцан Ю. Я. Правові колізії та механізм їх розв'язання: теоретико-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2011. 16 с.
 26. Коцан Ю. Я. Правові колізії та механізм їх розв'язання: теоретико-правові аспекти: моногр. Львів: ЛДУВС, 2011. 247 с.
 27. Кресіна І. О., Скрипнюк О. В., Коваленко А. А., Перегуда Є. В., Стойко О. М. та ін. Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії: моногр. Київ: Логос, 2007. 314 с.
 28. Криволапчук В. О. Юридичні колізії в законодавстві як елемент правового розвитку держави. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 6. С. 9-16.
 29. Кройтор В., Матат Ю. Шляхи усунення та подолання прогалин у законодавстві. *Право і безпека*. 2010. № 2. С. 183-184.
 30. Левченков О. Вплив процесів глобалізації та євроінтеграції на ефективність регулювання суспільних відносин. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 2. С. 83-91.
 31. Ленгер Я. І. Категорії «правовий конфлікт» та «колізія»: аналіз через призму теорій праворозуміння. *Актуальні проблеми вітчизняної юрис-*

- пруденції. 2017. № 1. С. 50-52.
32. Ленгер Я. І. Колізії в муніципальному праві: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2017. 29 с.
 33. Ленгер Я. І. Муніципально-правові колізії: загальнотеоретичний аспект: моногр. Ужгород: Гельветика, 2017. 335 с.
 34. Ленгер Я. І. Правова природа колізії та її особливості в муніципальному праві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 25. С. 14-16.
 35. Ленгер Я. І. Пріоритет нормативно-правового акту як спосіб розв'язання колізії. *Держава та регіони*. 2017. № 1. С. 19-24.
 36. Майстренко О. В. Теоретико-правові аспекти колізій у законодавстві України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 209 с.
 37. Матат Ю. До питання застосування правоположень з метою подолання прогалин у законодавстві. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 87-91.
 38. Мережко О. Міжцивілізаційні колізії в міжнародному приватному праві. *Юридичний журнал*. 2009. № 5. С. 34-36.
 39. Миневич О. І. Юридичні помилки: теоретико-правове дослідження. *Правова держава*. 2018. № 30. С. 23-27.
 40. Михайленко О. Р. Конкуренція або колізії правових норм та верховенство закону щодо кримінального процесу. *Вісник Академії адвокатури України*. 2005. Вип. 4. С. 83-86.
 41. Мірошніченко А. М. Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні: моногр. Київ: Правова Єдність, 2009. 268 с.
 42. Мірошніченко А. М. Колізії у правовому регулюванні земельних відносин в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2010. 31 с.
 43. Мірошніченко А. Співвідношення темпорального та змістовного принципів вирішення правових колізій. *Право України*. 2008. № 5. С. 24-28.
 44. Москалюк О. В. Види колізій у законодавстві. *Теорія й історія держави і права*. 2012. № 1-2 (18-19). С. 5-12.
 45. Москалюк О. В. Механізм подолання змістовних і темпоральних колізій норм права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 20 с.
 46. Москалюк О. В. Подолання колізій між нормами права рівної юридичної сили : моногр. Київ: Дакор, 2013. 213 с.
 47. Москалюк О. В. Співвідношення колізійних норм і колізійних принципів при подоланні колізій між нормами рівної юридичної сили. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 4 (8). С. 106-116.
 48. Онишук І. І. Моніторинг правових колізій і прогалин у законодавстві України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 6. С. 21-26.

49. Оніщенко Н. М. Уніфікація як спосіб співвідношення і узгодженості внутрішньодержавного і міжнародного права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 6. С.48-54.
50. Петров А. А. Иерархические коллизии в праве: дис. ... канд. юрид. Красноярск, 2009. 204 с.
51. Погребняк С. П. Колізії у законодавстві України та шляхи їх переборення: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2001. 201 с.
52. Погребняк С. Про підходи до поняття колізій в юридичній науці. *Вісник Академії правових наук України*. 1999. № 4 (19). С. 204-211.
53. Погребняк С. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання. *Загальні проблеми правової науки*. 2013. № 1 (72). С. 44-56.
54. Портнов А. В. Конкуренція і колізія норм права: співвідношення понять. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 2. С. 1-6.
55. Портнов А. В., Москалюк О. В. Види колізій у законодавстві України. *Юрист України*. 2012. № 1-2 (18-19). С. 5-12.
56. Портнов А. Москалюк О. Правова природа колізійних принципів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 25-31.
57. Пугачов О. М. Поняття, види та способи усунення колізій в конституційному праві. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 7. С. 38-47.
58. Пугачов О. М. Поняття, види та способи усунення колізій у конституційному праві. *Конституційне право*. 2012. № 7. С. 38-46.
59. Розгон О. В. Сутність механізму вирішення колізій норм права. *Eurasian Academic Research Journal*. 2016. № 1 (01). Р. 53-61.
60. Свиридчук Н. П. Юридичні колізії як властивість законодавства перехідного періоду. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 58. С. 77-84.
61. Середюк В. В. Теоретико-правові основи колізій у законодавстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 6-1. С. 20-23.
62. Сибилева С. В. Коллизии в публичном праве: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2009. 174 с.
63. Сінкявічюс В. Конституція: від основного закону до вищого права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 6. С. 74-80.
64. Соколов В. Деякі аспекти використання аналогії права в адміністративному судочинстві. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2012. № 1 (6). С. 46-50.
65. Сухов Э. В. Правовые коллизии и способы их разрешения: дис. ... канд. юрид. наук. Нижний Новгород, 2004. 148 с.
66. Ус М. В. Колізії суб'єктивних цивільних прав: моногр. Харків: Право, 2014. 221 с.

67. Ус М. Сутність колізії суб'єктивних цивільних прав. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3. С. 312-323.
68. Фомина Л. А. Аналогия закона и аналогия права в системе способов преодоления пробелов гражданского права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2009. 27 с.
69. Чижмарь Ю. В. Проблеме й прогалини в національному та міжнародному трудовому праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 34 (2). С. 38-41.
70. Човган В. О. Неконституційність законодавчої прогалини. *Право України*. 2018. № 12. С. 114-127.
71. Шевченко Т. В. Прогалини в законодавстві, способи усунення і подолання. *Право і суспільство*. 2013. № 1. С. 23-26.
72. Шевченко Т. В. Юридична колізія: теоретико-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2013. № 3. С. 13-18.
73. Якубівська Ю. Є. Колізії норм права та компетенції органів управління у сфері інтелектуальної власності як загроза інформаційній безпеці. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. № 4. С. 36-41.

ВІДПОВІДІ ДО ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

ТЕМА 1. Правозастосування – особлива форма реалізації права

1) г; 2) г; 3) в; 4) г; 5) д; 6) г; 7) б; 8) б; 9) а; 10) б; 11) а; 12) а; 13) а; 14) д; 15) д; 16) д; 17) б; 18) б; 19) г; 20) а; 21) г; 22) а; 23) д; 24) а; 25) б; 26) д; 27) б; 28) а; 29) а; 30) в; 31) а; 32) б; 33) г; 34) д; 35) б; 36) б; 37) а; 38) г; 39) в; 40) в; 41) а; 42) б; 43) г; 44) в; 45) а; 46) б; 47) в; 48) в; 49) в; 50) д; 51) д; 52) б; 53) г; 54) а; 55) б; 56) г; 57) б; 58) б; 59) д; 60) б; 61) б; 62) г; 63) а; 64) б; 65) в; 66) а; 67) в; 68) б; 69) а; 70) г; 71) б; 72) г; 73) д; 74) д; 75) г; 76) а; 77) а; 78) а; 79) б; 80) д; 81) а; 82) д; 83) в; 84) д; 85) в; 86) г; 87) а; 88) а; 89) б; 90) а; 91) в; 92) а; 93) в; 94) в; 95) а; 96) в; 97) в; 98) д; 99) в; 100) а.

ТЕМА 2. Правозастовний акт як акт індивідуального регулювання суспільних відносин

1) д; 2) д; 3) в; 4) б; 5) в; 6) а; 7) в; 8) д; 9) б; 10) а; 11) б; 12) а; 13) б; 14) в; 15) д; 16) а; 17) в; 18) г; 19) в; 20) а; 21) а; 22) б; 23) в; 24) а; 25) а; 26) б; 27) б; 28) б; 29) г; 30) а; 31) г; 32) б; 33) а; 34) а; 35) а; 36) в; 37) а; 38) д; 39) в; 40) г; 41) г; 42) б; 43) а; 44) б; 45) в; 46) в; 47) д; 48) б; 49) б; 50) д; 51) а; 52) б; 53) а; 54) в; 55) а; 56) в; 57) б; 58) в; 59) д; 60) б.

ТЕМА 3. Нормотворчість

1) г; 2) б; 3) в; 4) а; 5) б; 6) б; 7) б; 8) а; 9) в; 10) г; 11) г; 12) в; 13) в; 14) в; 15) г; 16) а; 17) а; 18) б; 19) д; 20) в; 21) б; 22) д; 23) б; 24) б; 25) г; 26) а; 27) д; 28) в; 29) г; 30) б; 31) в; 32) а; 33) б; 34) г; 35) г; 36) а; 37) а; 38) б; 39) б; 40) в; 41) в; 42) г; 43) а; 44) б; 45) г; 46) в; 47) в; 48) г; 49) в; 50) д; 51) б; 52) г; 53) в; 54) г; 55) а; 56) б; 57) а; 58) а; 59) б; 60) в.

ТЕМА 4. Дія нормативно-правового акта в часі, просторі, за колом осіб

1) а; 2) г; 3) г; 4) а; 5) а; 6) в; 7) а; 8) а; 9) б; 10) а; 11) г; 12) д; 13) б; 14) а; 15) а; 16) д; 17) г; 18) б; 19) б; 20) г; 21) в; 22) г; 23) г; 24) в; 25) а; 26) б; 27) в; 28) д; 29) г; 30) д; 31) б; 32) а; 33) д; 34) г; 35) а; 36) а; 37) в; 38) а; 39) д; 40) д; 41) а; 42) в; 43) б; 44) г; 45) в; 46) б; 47) а; 48) б; 49) а; 50) б; 51) а; 52) в; 53) а; 54) а; 55) в; 56) а; 57) а; 58) а; 59) б; 60) д; 61) а; 62) а; 63) б; 64) а; 65) б; 66) в; 67) а; 68) а; 69) д; 70) г; 71) б; 72) г; 73) г; 74) г; 75) а.

ТЕМА 5. Юридична техніка

1) б; 2) г; 3) а; 4) а; 5) в; 6) в; 7) г; 8) б; 9) д; 10) д; 11) а; 12) б; 13) б; 14) а; 15) а; 16) г; 17) д; 18) а; 19) а; 20) а; 21) б; 22) д; 23) г; 24) а; 25) г; 26) в; 27) а; 28) в; 29) а; 30) д; 31) д; 32) б; 33) б; 34) в; 35) г; 36) а; 37) г;

38) а; 39) в; 40) а; 41) д; 42) в; 43) а; 44) а; 45) г; 46) б; 47) б; 48) д; 49) в; 50) в; 51) д; 52) г; 53) б; 54) г; 55) а; 56) а; 57) б; 58) б; 59) а; 60) в; 61) в; 62) д; 63) в; 64) а; 65) б; 66) а; 67) г; 68) д; 69) б; 70) д; 71) б; 72) в; 73) б; 74) в; 75) б; 76) г; 77) б; 78) в; 79) д; 80) б; 81) б; 82) в; 83) г; 84) в; 85) д; 86) в; 87) г; 88) б; 89) д; 90) б.

ТЕМА 6. Юридичні фікції та презумпції як прийом юридичної техніки у правовому регулюванні суспільних відносин

1) в; 2) б; 3) д; 4) д; 5) г; 6) б; 7) а; 8) в; 9) в; 10) в; 11) г; 12) а; 13) а; 14) б; 15) а; 16) г; 17) г; 18) д; 19) б; 20) в; 21) д; 22) в; 23) а; 24) д; 25) в; 26) а; 27) в; 28) д; 29) а; 30) в; 31) в; 32) д; 33) в; 34) г; 35) а; 36) в; 37) б; 38) в; 39) в; 40) б; 41) д; 42) д; 43) в; 44) а; 45) д; 46) г; 47) в; 48) б; 49) в; 50) д; 51) б; 52) б; 53) б; 54) а; 55) г; 56) б; 57) г; 58) б; 59) б; 60) в; 61) а; 62) д; 63) в; 64) б; 65) в.

ТЕМА 7. Тлумачення норм права

1) в; 2) г; 3) в; 4) б; 5) б; 6) г; 7) а; 8) а; 9) а; 10) а; 11) б; 12) а; 13) д; 14) г; 15) в; 16) в; 17) д; 18) а; 19) б; 20) г; 21) б; 22) в; 23) в; 24) а; 25) а; 26) а; 27) б; 28) б; 29) д; 30) б; 31) в; 32) а; 33) б; 34) а; 35) г; 36) г; 37) в; 38) а; 39) а; 40) д; 41) а; 42) г; 43) б; 44) а; 45) в; 46) в; 47) б; 48) б; 49) в; 50) а; 51) в; 52) а; 53) в; 54) в; 55) б; 56) а; 57) в; 58) а; 59) б; 60) б; 61) г; 62) г; 63) в; 64) б; 65) а; 66) а; 67) в; 68) а; 69) г; 70) б; 71) г; 72) б; 73) б; 74) а; 75) б; 76) б; 77) г; 78) в; 79) в; 80) а; 81) б; 82) а; 83) в; 84) д; 85) г; 86) г; 87) б; 88) в; 89) а; 90) г; 91) б; 92) а; 93) г; 94) б; 95) а; 96) г; 97) б; 98) в; 99) б; 100) а; 101) г; 102) а; 103) б; 104) д; 105) г; 106) в; 107) г; 108) д; 109) а; 110) г.

ТЕМА 8. КОЛІЗІЇ ТА ПРОГАЛИНИ НОРМ ПРАВА

1) в; 2) д; 3) г; 4) а; 5) д; 6) д; 7) в; 8) а; 9) б; 10) б; 11) б; 12) а; 13) а; 14) б; 15) а; 16) б; 17) а; 18) г; 19) д; 20) а; 21) б; 22) д; 23) а; 24) в; 25) д; 26) д; 27) в; 28) а; 29) г; 30) а; 31) а; 32) в; 33) а; 34) а; 35) а; 36) а; 37) б; 38) д; 39) а; 40) б; 41) а; 42) д; 43) а; 44) в; 45) в; 46) а; 47) б; 48) а; 49) а; 50) б; 51) б; 52) б; 53) д; 54) б; 55) а; 56) а; 57) в; 58) д; 59) б; 60) б; 61) а; 62) б; 63) в; 64) д; 65) а; 66) г; 67) а; 68) в; 69) д; 70) в; 71) а; 72) г; 73) б; 74) б; 75) а; 76) д; 77) д; 78) г; 79) а; 80) б; 81) д; 82) б; 83) г; 84) а; 85) д; 86) в; 87) д; 88) в; 89) а; 90) в; 91) г; 92) б; 93) д; 94) а; 95) б; 96) в; 97) в; 98) а; 99) г; 100) б.

Навчальне видання

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

**з навчальної дисципліни
«Теорія та практика правозастосування»**

*За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора,
Заслуженого юриста України
Наливайко Л.Р.*

Редактор, оригінал-макет, дизайн –
А.В. Самотуга

Підп. до друку 29.05.2019. Формат 60x84/16. Друк – RISO.
Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 15,50. Обл.-вид. арк. 15,75. Тираж – 100 прим.

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056) 370-96-59
Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДК № 6054 від 28.02.2018